www.kitaphumar.net

ئابلىمىت غوجابدۇللا قاراقاش

«تونتى پوكان» ھەققىدىكى ھېكايىلەر توپلىمى

ئېلكتاب ئىشلىگۈچى: تۇران 2016 ـ يىلى 2 ـ ئاي

مەنبە: باغداش مۇنبىرى،

www.kitaphumar.net

مۇندەرىجە

1. توختى پوكان..3
2. توختى پوكان ۋە غالتەك ۋەقەسى..................................31
3. توختى پوكان ۋە ئون ئىككى يىپ..................................52
4. توختى پوكاننىڭ ئامتى..75
5. توختى پوكان ۋە كۇسار ئوغرىسى..................................93
6. توختى پوكان ۋە پالتىچى ئارخات.................................105
7. توختى پوكان ۋە پىلەكسىز قاپاق.................................123
8. توختى پوكان ۋە كېپەن ئوغرىسى..................................149

توختى پوكان

(بىرىنچى ھېكايە)

مىنىڭ ئىسمىم توختى لېكىن كىشىلەر مىنى دائىم توختى پوكان دەپ ئاتىشىدۇ، «پوكان» دېگەن بۇ لەقەم دادامدىن ماڭا مىراس قالغان بولۇپ ئاڭلىشىمچە دادام رەھمەتتى مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىللىرىدە كەنىت كادىرى بولۇپ ئىشلىگەن ئىكەن، ئۇ يۇقىرىغا خىزمەت كۆرسىتىش ئۈچۈن كەنتتىكى جاپاكەش دېھقانلارنىڭ يەيدىغان ئاشلىقىنى قىسىۋالغاچقا كىشىلەر ئۇنى«ھۇ تويمىغۇر قىزىل پاچاق! بارچە ئاشلىقنى پوكىنىڭغا بىسىپ ياتقۇچە ئۆلسەڭ بولمامدۇ؟!» دەپ كەينىدىن قارغىشىپ يۈرگەچكە شۇ چاغلاردىن باشلاپ دادامنىڭ لەقىمى«پوكان» بولۇپ قالغان ئىكەن. ئۇ دەۋرلەردە بارچە كىشىلەر دۆلەت داھىيسىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن ئىزناكنى كىيىمىنىڭ سىرتىغا قاداپ ماڭسا دادام رەھمەتتى مەيدە گۆشىنىڭ تېرىسىگە ئىككى-ئۈچنى قادىۋالىدىكەنمىش.

كېيىنچە دادام يەنە شۇ ئىزناكنىڭ يىڭنىسىنى مەيدە تېرىسىدىن ئۆتكۈزمەن دەپ تۇيۇقسىز تارتىشىپ قېلىپ زۇۋاندىن قاپتۇ، بۇ «زور ئىنقىلاب»نىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ قىزىللىشىپ كەتكەن ئانام بولسا - بىلىكىگە قىزىل يەڭلىك تاقاپ يۇرت بايلىرىغا كولا كېيگۈزۈپ «باي-پومىشچىكلار ئۇرۇپ جازالايدىغان»ھەركەتكە باش بولۇپ قاتنىشىپ شۇ قېرى-چاللارنىڭ ساقىلىنى يۇلۇپ يۈرگەن چاغلىرى ئىكەن، ئانام بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ قۇلىدىكى دۇمبا كالتەكنى تاشلاپ دەرھال دادامنى دۇختۇرغا ئاپىرىپتۇ لېكىن دۇختۇر دادامنىڭ قاتما كېسەل بىلەن ئاغرىپ قالغانلىقىنى، ساقىيىشتىن ئۈمىد يوقلۇقىنى ئېيتىپ ئاخىرەت ئىشلىرىغا تەييارلىق قىلىشنى بۇيرۇپتۇ، شۇنداق قىلىپ كەنتتىكى كىشىلەر دادامدەك بىر زومىگەردىن قۇتۇلغىنىدىن يىغا-زارقىلىشىپ ئۇنى ئوبدانلا يەرلىگىدە قويۇپتۇ، بىزنىڭ مەھەللىدىكى مازارلىق قىلىنىدىغان يەرنىڭ توپىسى بەك يۇمشاق ئازراق كولىسىلا زەي سۇ چىقىدىغان يەر بولغاچقا كىشىلەر مېيىتنى يەرنى كولاپلا كۆمۈۋېتىدىكەندۇق، بۇ ئۇرانلىق كولاش دادامنىڭ مېيىتىغا كەلگەندە كىشىلەر كۆز يېشى

قىلىشىپ ئۆزلىگىدىن توپ ـ توپ بولۇشۇپ كەتمەن ـ گۈرجەكلىرىنى كۆتۈرۈشكىنىچە يەرلىكنى باشقىلارنىڭكىدىن نەچچە ھەسسە چوڭقۇركولاپ سۇ چىكەتكىنىگە قارىماي دادامنىڭ مېيىتىنى زەي سۇنىڭ تېخمۇ چوڭقۇرسىغا دەپنە قىلىۋەتكەن ئىكەن، كېيىن ئاڭلىسام دادامنىڭ يەرلىكىنى كولىغان ئۇ بىچارىلەر «رەھمىتى خىزمەتكە بەك ئامراق ئىدى يەنە خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىمەن دەپ ياتقان يېرىدىن ئۆملەپ چېقىۋالمىسۇن شۇڭا چوڭقۇرراق كۆمۈۋېتەيلى!» دەپ شۇنداق قىلىشىپتۇ.

مەن سەككىز ياشقا كىرگەن يىلى يېگىلى نان يوق ئەتىدىن ـ كەچكىچە قۇناق پاخلىنى قايىنتىپ ئىچىپ مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ ئۇلۇغ شۇئارلىرىنى تۈۋلاپ يۈرۈيدىغان جاپاكەش «قىزىل يەڭلىك» ئاكتىپ ئانام ئۆپكە سىل كېسىلى سەۋەبلىك مىنى يالغۇزتاشلاپ قويۇپ دادامنىڭ يېنىغا شۇئار تۈۋلىغىلى كەتتى.

شۇنداق قىلىپ مەن كىچىكلا ئىگە ـ چاقىسىز قالدىم، ئاتا ـ ئانامنىڭ ئۇرۇغ ـ تۇققانلىرىمۇ ماڭا ئانچە قاراپ كەتمىدى، چۈنكى رەھمەتلىك دادام ـ ئانام ھايات ۋاقتىدا ئۆلۈمگەئىشەنمەي بۇ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»غا ئىشىنىپ كەتكەچكە ئۇلارغىمۇ بوش ئەسكىلىك قىلماپتىكەن.

مەن شۇنداق قىلىپ يىغلاپ ـ قاقشاپ، يېقىلىپ ـ قوپۇپ كىشىلەرنىڭ ئېھسان ـ سەدىقىسىدە چوڭ بولدۇم.

ھازىر يېشىم بىر يەرگە بېرىپ تەڭتۇشلىرىم پۈتۈنلەي ئۆي ـ ئۇچاقلىق بولۇپ بولدى، ئۆيۈمدە ئاتا ـ ئانامدىن قالغان بىر پارچە كىگىزدىن بىلەك ھېچنىمەم يوق، مەھەللىدىكى ئەپكەش كۈتۈرۈپ ماڭغان قىزلارنى كۆرسەم ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كۆل بويىغىچە بىللە بارىمەن، ئۇلار مىنى بوزەك قىلىشىپ كۆلدىن سۇ ئالغىلى سېلىشىدۇ، مەنمۇكىيىم ـ كېچەكمىنىڭ ھۆل بولۇپ چىلەك ـ چىلەك سۇنى ئۇسۇش بەدىلىگە ئۇلارنىڭ كۆزىنىڭ بالىخانىسىغا قاراپ كۆزۈمنى ھېيتلىتىۋالىمەن، ئۇلار مەندەك توختى پوكاننى ياراتمىسا كېرەك ماڭا سۇنى ئالدۇرۇپ بولۇشۇپلا كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ مىنى يەپ كىتىدىغاندەك ماڭا ئالىيىپ قارىشاتتى...

لېكىن بۇلارنىڭ ئىچىدە مەھەللىمىزدىكى مەزىن ئاخۇنۇمنىڭ قىزى پاتىمخان ماڭا ئۇنداق سوغۇق كۆزى بىلەن قارىمايتتى، بىز بۇرۇندىن بىر مەھەللىدە چوڭ بولغان،كىچىكلىكىمىزدە باللار بىلەن تايتاڭلاپ يۈرۈپ ئوينايدىغان «مېھماندار ـ چىلىق» ئويۇنىدا باللار ھە دىسە ئىككىمىزنىڭ تويىنى قىلىپ قويۇتتى، سۇلار شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرىدىغان كوكاتلىق ئېرىق بويلىرىدا ياكى خالى پىنھان

يەرلەردىكى ئۈجمە دەرىخىنىڭ سايىسى ئاستىدا ھەممىمىز قول ـ قولچە ئۆي سالاتتۇق، ئىگىزلىكى بىر غېرىچ كەلمەيدىغان تۇپا تاملىق ئۆيلىرىمىزنىڭ ئايۋان ـ سارايلىرى، مېھمانخانىلىرى ھەتتا ئايرىم ياتىدىغان ھۇجرىلىرىمۇ بار ئىدى، مېنىڭ ياسىغان ئۆيۈم ھەر قېتىم باشقا بالىلارنىڭكىدىن چوڭ چىقاتتى، شۇنىڭ بىلەن بالىلار ئارىمىزدىكى ئەڭ چىرايلىق،كېيىنىشى ئەڭ ياخشى بولغان مەزىننىڭ كىچىك قىزى پاتىمخاننى ماڭا تويلاپ بېرەتتى.

ئىككىمىز پاتىمخاننىڭ ياسىغان ئۆيىدىكى ئايۋاندا يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتۇق، ئارىمىزدىكى بالىلاردىن بىرسى ئالدىراپ نىكاھ ئوقۇيتتى:«ئاسماندىن ئاسا چۈشتى، تۈگۈلۈكتىن پاسار چۈشتى، توختەكنىڭ كۆڭلىگە پاتىمخان راسا چۈشتى...» شۇنداق قىلىپ بالىلار كولۇشۇپ ئىككىمىزنى بىزنىڭ ئۆيگە ئەكىلىپ قويياتتى، بىز ئۆجمە يۇپۇرمىقىنىڭ ئۇستىگە كوكاتنى ياكى ھەرخىل يوپۇرماقلارنى توغراپ ئاش قىلىپ ھەر بىر بالىنىڭ ئالدىغا بىرقاچىدىن ئەكېلەتتۇق، بالىلار ئالدىدىكى ئاشنى يېگەن بولۇپ ئېغىزلىرىنى ماكچايتىشىپ يوپۇرماق ئۇستىدىكى توغرالغان غىزالارنى كەينىگە چۆرۈپ تاشلىۋېتەتتى، ئارقىدىن دۇئا ياندۇراتتى، ئاندىن ئارىمىزدىن بىر بالا يۈگۈرۈپ بېرىپ بىر تال ئاپتاپپەرەسنىڭ چوكراق گۈلىدىن بىرنى ئۈزۈپ ئۆينى چوكراق بىر تاياقلا سانچىپ ھۇجرا ئۆيىمىزنىڭ يېنىغا تىكلەپ قويياتتى ـ دە « ئەمدى كېچە بولدى، ئاي چىقتى، ئەمدى ھۇجراڭلارغا كىرىڭلار!» دەپ ھېلىقى ئاپتاپپەرەسنى كۆرسىتەتتى، بىزمۇ ئاپتاپپەرەسنى تولۇن ئاي چىقتى دەپ بىلىپ ھۇجرىمىزغا كىرىپ شۇ يەردە يانمۇ ـ يان بولۇشۇپ ئۇخلىغان بولۇپ ياتاتتۇق...

مانا ئەمدى چوڭ بولدۇق، ۋاقتىنىڭ سۇدەك ئۆتۈشى ئىككىمىزدە ئاسمان ـ زېمىن پەرقلەرنى پەيدا قىلدى، ئۇنىڭ مەزىن دادىسى يىراق ـ يېقىنغا نامى پۇر كەتكەن ھاجىمغا ئايلىنىپ ھەرەمدىن ئەكەلگەن كونا كىيىم ـ كېچەكلەرنى سېتىپ تېخىمۇ بېيىپ كەتتى، ئۇلار كۈنلىكى لەگمەن يېگەنچىلىك قىلىدۇ مەن بولسام بىرە تال نانغا زار يۈرىمەن...ئەمەلىيەتتە پاتىمخاننىڭ ماڭا كۆڭلى بولسىمۇ مېنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق نامراتلىقىم ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆتكىلى بولمايدىغان تاغدەك تۇرسۇق پەيدا قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشىمغا پۇتلىكاشاڭ بولاتتى ماڭا نىسبەتەن بۇ بىرھەساپتا ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يېگەندەكلا بىر ئىش ئىدى.

بىر كۈنى مەھەللە مەسچىتىمىزدىكى باغرى يۇمشاق خاتىبنىڭ مېنىڭ

يىتىملىقىمغا ئىچى ئاغرىپ ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ قوشنا كەنتىمىزدىكى بىر ساھىلنىڭ قىزىنى ئېلىپ بەرمەكچى بولدى، باشتا «مەن تېخى تىلەمچىنىڭ قىزىنى ئالامدىمەن؟» دەپ ئۇنىڭ پىكرىنى رەت قىلدىم. چۈنكى بۇ بىر ئائىلە كىشىلىرى يۇرتتا نامى بار كەسپى تىلەمچىلەردىن بولۇپ چوڭىدىن كىچىككىچە يۇرت ئاتلاپ كوچىمۇ-كوچا ھابداللىق قىلاتتى.

كېيىن خاتىپ ئاچچىقلىنىپ «ھوي ئۇكام، كەپتىرى يوقنىڭ پەغىزى چوڭ، تاماكىسى يوقنىڭ قەغىزى چوڭ دېگەندەك ئىشنى قىلماي ئالدى بىلەن ئۇ قىزنى كۆرۈپ باقامسەن؟!» دەپ مېنى زورلىدى، مەنمۇ ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە ئۇ ھابدالنىڭ قىزى بىلەن كۆرۈشمەكچى بولدۇم، دېگەندەك تىلەمچىنىڭ ئۇ قىزى راستىنلا چىرايلىق ئىمىكەن، بىر كۆرۈپلا پاتمىخاننى ئۇنتۇپ ئۇنىڭغا قىزىرىپ قالدىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەنمۇ بۇ كەسپىنىڭ نېنىنى يەپراق چوڭ بولغان شۇڭا خاتىپنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئالدىمىزدىكى چارشەنبە ئۇلارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ چوڭلار بىلەن كۆرۈشمەكچى بولدۇم.

چارشەنبىمۇ يېتىپ كەلدى، ئۇلارنىڭ ئۆيىگە يالغۇز باردىم، ئۇلار مېنى ئاپىۋانغا باشلىدى، تووۋا دەيمەن ئۇلارنىڭ ئۆيى تىلەمچىنىڭ ئۆيىگە زادى ئوخشىمايتتى، مەھەللىمىزدىكى كەنتە مۇدىرىنىڭ ئۆيىمۇ بۇنچە ھەشەمەتلىك ئەمەس ئىدى، مەن خاتىپنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە ئالدى بىلەن دۇئا قىلىپ ئۇلاردىن تىنچلىق سورىدىم، ماڭا قىين ئاتا بولغۇچى نەشە چېكىدىغان بەڭگى بولسا كېرەك ئادەمنىڭ تەرىگىمۇ قارىمايدىغان مۇز چىراي كىشى ئىدى.

ئاغزىم چايغا بارماستا ئۇ كىشى مەندىن ھاكاۋۇرلۇق بىلەن گەپ سوراشقا باشلىدى:

-بىرە ھۈنىرىڭىز بارمۇ؟

مەن نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى بىلەلمىدىم، چۈنكى مەن كەتمەن چېپىشتىن باشقىنى بىلمەيتتىم.

-ھازىرچە... بىرە ھۈنىرىم يوق! - دېدىم كېكەچلەپ.

-قانچىلىك يېرىڭىز بار؟ -دەپ ۋەزنىلىك سورىدى ئۇ كىشى قاپىقىنى چىڭ تۈرۈپ.

-مىنىڭ...مىنىڭ تېرىيدىغان يېرىم يوق، مەن ...

-قوي-ۋارانلىرىڭىز باردۇ؟

ـ قويۇمۇ يوق...شۇ...شۇ...

ئېچىمدە «كەلمىگەن تەلەيدە ئاناڭنىڭ ھەققى بارمۇ؟ بولدى مانا! خۇتۇننىمۇ ئېلىپ بولدۇم !» دەپ ئويلىدىم، كىم بىلسۇن قېرى بەگنىڭ چىرايى ئېچىلىپ ئالدىمغا يېقىنراق سۈرۈلۈپ ئولتۇردى ـ دە بايامقى سوئال ـ سورىقىنى خۇلاسىلىدى:

ـ كۆرۈپ تۇرۇپسىز بالام ! قىزىم گۆلدەكلا چوڭ بولدى، ـ دەپ گېلىنى قىرىپ سۆز باشلىدى ئۇ كىشى ئالدىرماي، ـ ئۆيۈمگە كەلگەن ئەلچىلەرنىڭمۇ ئايىغى ئۈزۈلمىدى، لېكىن ئۇلارنىڭ بىرسىمۇ ماڭا يارىمىدى، مەن قىزىمنى ئۆز كەسپىمدىكى كىشىگە ياتلىق قىلىشىم كېرەك، دېھقان ياكى ھۈنەرۋەن دېگەندەك بىرنېمىلەرگە ئەزەلدىن خۇشۇم يوق، ئۇلارغا بېرىدىغان قىزىم يوق مېنىڭ!

مەن بۇگەپنى دە ماللا چۈشىنەلمەي ماڭا ياپتا گەپ قىلىۋاتقان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ ئۇ كىشىدىن سورىماقچى بولدۇم:

ـ سىلى دېمەكچى...

ـ شۇنداق ، ئۇلارغا قىزىمنى بەرسەم ئۇلار بۇ بىچارە قىزىمنى ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئېتىزلىقتا باغلاپ ئۆلگىدەك ئىشقا سالىدۇ، تاماقنىڭ ئورنىغا دەشنەم، ئىگىنىنىڭ ئورنىغا تاياق بېرىدۇ، ئۇنى خارلاپ ئىتنىڭ كۈنىنى كۆرسىتىدۇ، مەن ھەر قانچە بولسىمۇ ئۇ باغرى تاش ئەبلەخلەرگە قىزىمنى بەرمەيمەن!

مەن گاڭگىراپ نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم، دېمەك بۇ قېرى كۇسپۇرۇچ مېنى ئۆز كەسپىگە ۋارىسلىق قىلدۇرماقچى ئىدى، شۇ چاغدا مەن ئالماقچى بولغان قىز تېقىمغا چۈشۈپ تۇرغان ئىككى تال ئۆرمە چېچىنى ئوينىغىنىچە بىز ئولتۇرغان ئۆيگە كىرىپ دادىسىنىڭ قۇلىقىغا بىرنېمىلەرنى كۇسۇرلىدى، ئۆتكەن قېتىم بۇ قىزنىڭ بەدىنىگە ئوبدان زەن سېلىپ قارىمىدىمۇ تاڭ، بۇ قېتىم كاساپەتنىڭ تولغان مەيدىسى كۆزۈمگە چېلىقىپلا تۇرىۋالدى، شۇ تاپتا بېشىمدىكى قۇتۇر شەپكىنى ئۇنىڭ تاختايغا قېقىلغان مىختەك كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئەشۇ بىر جۇپ ئالمىسىغا ئېلىپ قويسام قارا بوران چىقسىمۇ شەپكەمنى ئۇچۇرۇپ كېتەلمەيتتى...

شۇ چاغدا ئالدىمدىكى بۇ قېرى چال تۇيۇقسىز«كەلدىما ئۇ راھەندى جوھۇت!» دەپ ۋاقىرىغىنىچە ئولتۇرغان يېرىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. مەنمۇ نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ھويلىغا چىقىپ قالدىم، تال باراڭلىق ھويلىدا مەن دىمەتلىك بىر يىگىت قۇلىنى قۇۋۇشتۇرۇپ مۇلايىملىق بىلەن يەرگە قاراپ تۇراتتى.ئاڭغىچە مېنى سۇراقتا تارتىپ قانمىغان بۇ قېرى تىلەمچى

www.kitaphumar.net

دېۋەيلەپ بېرىپ ئۈيگىتتىنمۇ سۈراققا تارتىشقا باشلىدى:

- قىزىمنى ئۇرغىنىڭ راستما؟

- مەن...مەن...

يىگىت بېشىنى ئۈستۈن كۆتۈرەلمەي دۇدۇقلايتتى.

- قىزىم يامانلاپ كەلسە، ئېلىپ كەتكىلى كەلگىنىڭ راستما؟

- شۇنداق تۇنۇگۈن كەلگەن...

- تۇنۇگۈن مەن ئۆيدە يوق، ماڭا ساقلاپ بۇ ئۆيدە قونۇپ قالغىنىڭ راستما؟

قېرى بارغانسېرى ئەۋزەيلەپ كېتىۋاتاتتى.مەن يىگىتنىڭ جاۋابىدىن ئۇنىڭ بۇتىلەمچىنىڭ ئائىلىسىگە كونا كىيئوغۇل ئىكەنلىكىنى بىلىپ ھەيرانلا قالدىم، ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ئاتا-باللىق ئەمەس بەلكى ساقچى بىلەن يانچۇقچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتكە ئوخشاپ قېلىۋاتاتتى.

- شۇنداق دادا...ئاخشام ئانام سىلىنى كەلسۇن دېدى، سىلىگە ساقلاپ كەچ بولۇپ كېتىپ قونۇپ قالغان...

كىيئوغۇل ھەممىگە ئىقرا بولدى ئەسلىدە بۇ يىگىت ئىككى كۈننىڭ ئالدىدا يامانلاپ كەتكەن ئايالىنى ئەكىلىۋېلىش ئۈچۈن بۇلارنىڭ ئۆيىگە كەلگەن ئىكەن، قېيىن ئانىسىنىڭ «دادىڭىز قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭ سەمىگە بىر سېلىۋېتىپ قېتىپ قۇياي بالام!» دېگىنىگە ئاساسەن بۇ يىگىت قېيىن ئاتىسىنىڭ كېلىشىگە ساقلاپ كەچكە قالغاچقا مۇشۇئۆيدە قونۇپ قالغان ئىكەن، كېچىسى بۇ ياش-ئەر-خوتۇنلار بىلىپ-بىلمەي بىر-بىرسىگە«كۆڭۈل چىيىي» سۇنۇشۇپ قېلىپ ئەتىسى قازناق ئۆيگە كىرىپ غۇسلى-تاھارەت قىلىشقا مەجبۇرى بولۇپ قاپتۇ، ئەتىسى چۈشكە يېقىن ئۆيىگە قايتىپ كەلگەن قېيىن ئاتا قازناق ئۆيىگە كىرىپ قارىسا يەر غىچ ھۆل تۇرغىدەك، بۇنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتە قىلسا خۇتۇنى بولغان ئەھۋالنى سۆزلەپ قىزىنى بوگۇن سەھەردە كىيئوغلىغا قېتىپ قويغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، تەرسا بەگىنىڭ كۆڭلى بەك ئىنچىكە ئىكەن ئۇ قازناقتىكى ھۆلچىلىكنى ئۆز غۇرۇرىنىڭ دەپسەندە بولغانلىقى دەپ بىلىپ «خەپ!» دېگىنىچە كىيئوغلىنى چاقىرتىپ بۇ ئىشتىن ھېساب ئالماقچى بولغان ئىكەن.

بۇ يىگىتنىڭ ئاتا-ئانىسىمۇ ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-بوۋىسىغا«مەدەنىيەت زور ئىنقىلاب»نىڭ خوش-خەۋرىنى يەتكۈزگىلى ئۇدۇنياغا ئالدىراپ كەتكەنلەردىن بولسا كېرەك ئۇنىڭ ھازىرقى تەققى-تۇرقىدىن ئۇنىڭ ماڭا ئوخشاش قارا يېتىملىكى

چىقىپ تۇراتتى.

بىچارىنىڭ قورققىنىدىن ئېغىزىدىكى گەپ ئاران -ئاران چىقىۋاتاتتى، قېرى بەگكە تېخىمۇ ئالچاڭلاپ سوئال-سوراقنى كۈچەيتتى:

- سەن ئەتتىگەندە نومۇس قىلماي مىنىڭ قازىنىقامدا غۇسلى-تاھارەت ئېلىپسەن، بۇراستما؟

- مەن...مەن...شۇ

- ۋۇ ئىتنىڭ بالىسى، قىزىمنى بولدى دىگۈچە ئۇرۇپسەن گەپ قىلمىسام تېخى ئۆيۈمگەكىلىپ سۇغا چۈشۈپ كەتكۈدەك بولدۇڭما؟! كىمگىنى كۆزۈڭگە ئىلمايسەن قېرى ھابدال!

ئالجىغان قېرى ھايىنى-ھۆيت دىگۈچە كىيئوغلىنىڭ چاترىقىغا ئىككىنى تىزلاپ ئۇنى يەرگە پۈكلەپ قويدى-دە قۇيۇنىدەك پىقىراپ بىردەمنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ ئاغزىنى شاتۇت يىگەندەك قانغا بويىۋەتتى، يا رەببە! كۆز ئالدىمدىكى بۇ مەنزىرىگە ئىشىنەلمەي ھاڭ-تاڭ قالدىم...

ساراڭ قېرى يەنە كىيئوغلىنىڭ ئاچ بېقىنىغا مۇشتىكى بىلەن تازا كىلىشتۈرۈپ بىرقانچىنى سىلىۋىدى ئۇ شۇئان يەرگە يىقىلدى، ئەمدىلىكتە ئۇنى ئاستىغا بېسىپ پومىداقلاپ قۇناق سوققاندەك سۇقۇشقا باشلىدى، بۇ قېرى چال يەرگە چاپلىشىپ قالغان كىيئوغلىنى نىمە قىلىدىكىن تاڭ، يىگىتنىڭ قانجۇق ئىتتەك چىرقىرىغان ئاۋازى تال باراڭلىق ھويلىنى بىر ئالدى...

- ھاي خوتۇن تىز بول، ئاۋۇ كاشكاتنى ئەكەل، بۇ گەدەنكەشنىڭ مۇشۇنداق ھارامزادە قىلدۇرغان نىمىسىنى كىسىپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويمىسام خەپ!، - دەپ ۋاقىرىدى قېرى بەگئائاشخانىدىكى خوتۇنىغا قاراپ.

ئۇ خوتۇنمۇ تۇشقان بىر ساراڭكەن، بىردەمدىلا بىرتال مۇگگۈز دەستىلىك قاڭراق پىچاقنى كۆتۈرۈپ ئېرىگە سۇندى، ئاھ خۇدا بۇ نىمە ئىش، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ قورققىنىمدىن لاغ-لاغ تىترەشكە باشلىدىم، ئىككى قولۇم ئىختىيارسىز چاترىقىمغا كىلىپ توختاپ قالدى چۈنكى مىنى سۈننەت قىلغاندىكى ئاغرىق ئازابى ھېلىمۇ ئىسىمدە بارئىدى...

«نىمىلا بولمىسۇن بۇ سۈننەت تويغا مەن قاتناشماي، ئۆزەمنى دالدىغا ئالمىسام بولمىدى! ئەڭ ياخشىسى بۇ يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئۇۋىسىدىن قاچاي!» مەن شۇلارنى ئويلاپ چاترىقىمنى چاڭگاللىغىنىمچە ھويلىدىن ئۆزەمنى سىرتقا تاشلىدىم،

شۇ قاچقىنىمچە ئۆيۈمگە بېرىپ ساق بىركېچە ـ بىر كۈندۈز تالا ـ تۈزگە چىقمىدىم.

تىلەمچىنىڭ ئۆيىدىكى ئەشۇ ۋەقەدىن بەكلا قورقۇپ كەتكەن ئىدىم، بىر قانچە كۈندىن كېيىن خاتىپنىڭ ئۆيۈم تەرەپكە كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ «يىلان چېقىۋالغان ئادەم ئارغامچىدىن قورقۇپتۇ» دىگەندەك يەنە ئىختىيارسىز چاترىقىمنى چاڭگاللىغىنىمچە قوشنىمىزنىڭ تېمىدىن ئارتىلىپ يىراق يېزىدىكى بىر تۇققۇنۇمنىڭ ئۆيىگە قېچىپ كەتتىم.

* * * * * * * * * *

شۇنداق قىلىپ ئارىدىن بىر قانچە ئاي ئۆتتى، مەن يەنە بۇرۇنقىدەك كىشلەرنىڭ يۈگرى ـ يىتىم ئىشلىرىنى قىلىشىپ بىرىپ كۈنۈمنى ئۆتكۈزدۈم، شۇ ئارلىقتا ھاجىمنىڭ قىزى پاتىمخانىمۇ شەھەردىكى بىرسىنىڭ چىيى ئىچىرىلدى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە كەنت مۇدىرى ئاتايىن مىنى ئىزدەپ كىلىپ بىر خەۋەرنى يەتكۈزدى:

ـ ھاي توختى پوكان، قاچانغىچە بويتاق يۈرىسەن، خوتۇن ئالغۇڭ يوقمۇ؟

ـ يوقمىدىكى، ئۆيۈمدە تۆت تامدىن باشقا ھېچنىمەم بولمىسا ماڭا كىم تېگەتتى مۇدىر ئاكا؟ ـ دىدىم قاپىقىمنى سۈزۈپ ئاچچىقلانغان ھالدا.

ـ بۇنىڭدىن غەم قىلما، مەن ئامالىنى قىلىپ قويدۇم، گېپىمنى ئاڭلامسەن؟ ـ دىدى كەنتە مۇدىرى شاپ بۇرۇتىنى لىكىلدىتىپ.

مەن ئىشەنمىگەندەك قىلىپ ئۇنىڭغا ئالىيىپ قارىدىم:

ـ قۇرۇق گىپىڭنى قويغىنە ئاكا!

ـ ھا...ي!، مەن قۇرۇق گەپ قىلمىدىم، دىگىنە گىپىمنى ئاڭلامسەن؟

ئۇنىڭ سۆزى راستتەك قىلاتتى.

ـئاڭلاي! ـ دىدىم ئاغزىم قۇلىقىمغا يىتىپ.

ـ ئەمسە مۇنداق گەپ، سېكرېتارنىڭ كىچىك قىزىنى ساڭا ئېلىپ بەرسەم قانداق دەيسەن؟ چىقىمىنىڭ ھەممىنى كەنتە كۆتىرىدۇ!

بۇگەپنى ئاڭلاپ قۇيقا چىچىم تىك تۇردى.

ـ ۋاي ئەشۇ پەلپەتىشنىما؟ ئەتىدىن كەچكىچە ئادەمگە ھىجىيىپ قاراپ تۇرىدىغان ئەشۇ گۆش تاغىرى دەلتىنى!

- هاي ئۇكام، سېكرېتار دېگەن مۇشۇ كەنتنىڭ ئاتىسى ھەم خانى! ئۇنىڭغا كىيئوغۇل بولۇشالغىنىڭ سىنىڭ بەختىڭ، بىر ئۆمۈر ئىشلىمەي ئوڭدا يېتىپ يەيسەن ئەمەسمۇ؟!، - دېدى ئەترەت باشلىقى بىلىكىمنى تۇتۇپ تۇرۇپ، - سېكرېتارنىڭ قىزى ئايشىخانمۇ ئۇنچە ساراڭلاردىن ئەمەس، پەقەت كىچىكلىكىدە كېسەلدىن ساقايغاندا شۇنداق بولۇپ قاپتىكەن، سىنىڭ ھۆددەڭدىن تولۇق چىقالايدۇ، بولمىسا ئويلاپ باققىنە، بۇ يۇرتتا سەندەك قوڭالتاق ئاقلاندىغا كىم قىزىنى بېرىدۇ؟

مەن ئويلىنىپ قالدىم، دېمىسىمۇ ئۇنىڭ سۆزى راستتەك قىلاتتى، مەن كۆيگەن ھەم ماڭا ئوك كۆزى بىلەن قارايدىغان پاتىمخاننى ھاجىم دادىسى ئەزبىرايى خۇدا ماڭا بەرمىسە ياكى ئۇنىڭدىن باشقا قىزلار مەندەك يالاڭتۆش توختى پوكاننى تېخى ياراتمىسا؟

ئاخىرى بىر قارارغا كەلدىم.

- شۇنداق قىلساق بولارمۇ ئاكا؟

- ۋاي خاتىرجەم بوله توختى پوكان، ھەممە ئىشىڭنى ئۆزەم جۆندەيمەن!

شۇنداق قىلىپ مەھەللىدىكى چوڭلار بىر ئايغا قالمايلا سېكرېتارنىڭ دەلتە قىزى ئايشىخاننى ماڭا ھەقلەپ نىكاھلاپ قويدى، سېكرېتار دادامنىڭ ھىممىتىدە چاشقانلار تولا مەشرەپ ئويناپ تاملىرى ئۆتمە-تۆشۈك بولۇپ كەتكەن كونا ئۆيۈمدىنمۇ خوشلىشىپ ئوبدانلا جابدۇلغان يېڭى بىر ئۆيگە كۆچۈۋالدىم.

لېكىن ئىشلار بۇنىڭلىق بىلەن تۈگىمىدى، بۇرۇن كۈندۈزى ئاز-تولا ئۇخلايتتىم، زېرىكسەم ئىت تالاشتۇرۇدىغان، خورازسۇقۇشتۇرىدىغان يەرلەرگە بېرىپ زېرىكىمنى چىقىراتتىم ئەمما قېيىن ئاتام بولغان سېكرېتار ئوغرى ماڭا بىردەم ئارام بەرمەيتتى،قوي كالىلىرىغا سېسىق سامانىنى تاسقاپ بۇلالماي كارنىيىم تۇرخۇن بولۇپ كەتتى، ئېتىزلىقتىن كىلەلمەيتتىم، سۇ توشۇيتتىم،ئىشقىلىپ جاھاننىڭ ھەممە ئىشلىرىغا سالاتتى، ئويلاپ باقسام ئۇلار مىنى كىيئوغۇل ئەمەس مەدىكار قاتارىدا كۆرىۋاتقان ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە بوي-بەستى مەندىن قاۋۇل كەلگەن خۇتۇنۇم ئايشىخاننىڭ يېشى كىچىك بولسىمۇ كىلەڭسىز سېمىزلەردىن ئىدى، ئىككىمىز بىر جايدا ياتىدىغان بولساق مەن ئۇنىڭ يېنىدا خۇددى شىرنىڭ يېنىدىكى توشقاندەك ياكى ۋاسكىتبول توپىغا چاپلىشىپ قالغان بىر تال مۇناقا ئۈزۈمدەك بولۇپ قالاتتىم.

بۇ بىناماز خۇتۇنۇنىڭ ئەقلى ئانچە تەرەققى قىلمىغاننىڭ ئۈستىگە ئىككى

قولتۇقى خۇددى كونا لاتا خەيدەك پۇرايتتى، يەنە بىرقولتۇقىدىن بولسا بەئەينى ئېچىپ قالغان گۆشنىڭ پۇرىقىدەك بىر خىل سېسىق پۇراق كېلەتتى، مەن تويى قىلغىلى ئىككى ئاي بولاي دېدى، ئادەم ئىش قىلغانغىمۇ بىرنىمە بولمايدىكەن، ئاچ قالغانغىمۇ بىرنىمە بولمايدىكەن لېكىن ئەڭ يامىنى ئەشۇ ئايشىخاندىن كېلىدىغان پۇراق بولدى، تويى قىلغىنىمدىن بىرى بۇ سېسىقچىلىقتا بۇرنۇمدىن سۇ ئېقىپ توختىمىدى،ئەڭ ياخشىسى بۇرۇنقى يالغۇزلىقىمغا قايتمىسام مىنىڭ بۇ بۇرنۇم ئېقىپ كېتىپ يۇزۇمگە قۇشقاچ ئۇۋا قۇيىدىغان بىر كامار ئېچىلىپ قالىدىغاندەك بىلىنىپ قالدى.

بىر كۈنى قوتاندا قىغ چىقىرىۋاتسام قېيىن ئانام يۈگرەپ كىلىپ «تىز بۇلۇڭ، ئايشىخاننى دوختۇرغا ئاپىرايلى!» دەپ ئالدىمدا يۈگۈرۈپ ماڭدى.بىز ئالدىراپ يېزىلىق دوختۇرخانىغا چىقتۇق.

دۇختۇر ۋايجانلاپ ياتقان خوتۇنۇمنى تەكشۈرۈپ«ھەي!قورسىقىدىكى بالىغا تۆت ئايلىق بوپتىكەن، بالا قۇرسىقىدا ئۆلۈپ قاپتۇ!» دېدى.

بېشىمدىن بىر چېلەك سۇغۇق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكىپ كەتتىم:

- نىمە دىدىڭىز؟ تۆت ئايلىق بولۇپتىكەنما؟، - دىدىم بۇ گەپتىن ھەيران بولۇپ.

- شۇنداق ، بالىڭىزغا تۆت ئايلىق بوپتىكەن!

ئەمەلىيەتتە مەن ئايشىخاننى ئالغىلى تېخى ئىككى ئاي بولغان ئىدى.شۇڭا غەزەپ بىلەن قېيىنئانام بولغان خۇتۇنغا ئالايدىم، بۇ خوتۇن ماڭا نەزەر كۆزىنىمۇ سېلىپ قويمىدى، ئىچىمدە خەپ دىدىم.

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتۈپ ئايشىخان دوختۇرخانىدىن چىققان ئاخشىمى ئۇنىڭدىن ھىلىقى گەپنى كۇچىلىدىم:

-ھاي خوتۇن! بىر گەپنى سورسام راستىنى ئېيتامسىلەر؟

- ئېيتاي!

- دۇختۇر قورسىقىڭدىكى بالىغا تۆت ئايلىق بولۇپتىكەن دەيدۇ، سىلە مەندىن بۇرۇن بىرەسى بىلەن ھىلىقىدەك ئىشنى قىلغانما؟

- قىلغان!

مەن ئۇنىڭ ئۇدۇل بەرگەن جاۋابىدىن تېخىمۇ غەزەپلەندىم.

-كىم بىلەن ياتقان جىنىم خوتۇن؟- دەپ ئۆزەمنى بېسىۋېلىپ ئۇنىڭ چىرايىغا

قاردىم.

ـكىم بىلەن بۇلاتتى، كەنتە مۇدىرى بىلەن شۇ!

«كەنتە مۇدىرى» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ بېشىم بىر پىرقىرىدى.

ـ ئەسلىدە ئىش مۇنداقكەندە، قانچە قېتىم ؟

ـقانچە قېتىملىقىنى ساناپ بولالمايمەن، ئىشقىلىپ بىزنىڭ چوڭ ئۆيدە ياكى باشقا يەردە مېھماندارچىلىق بولغاندا ئۇلار ھاراقنى بولدى دىگۈچە ئىچىشەتتى، دادام مەس بولۇپ قالسا بىر ئامال قىلىپ كەنتە مۇدىرىنىڭ ئاپالىنىڭ قېشىغا كىتەتتى، كەنتە مۇدىرى بولسا مەسلىكىدە دائىم دەرىزەمدىن ئارتىلىپ كىرەتتى....!

مۇشۇ تاپنىڭ ئۆزىدە غەزەپتىن مۇشتىكىم تۈگۈلۈپ كېتىۋاتاتتى.

ـئۆيدە ئاناڭ يوقمىدى؟

ـئانام بۇنداق چاغدا تۇداخۇن تازنىڭ قېشىدا تۇرسا...

ـ قايسى تۇداخۇن؟

ـكەنتە كومتېتىنىڭ دەرۋازىسىنى باقىدىغان ھېلىقى گاچىچۇ؟

ـكاللىسىدىن چىقىن ئۈچۈپ كىتەلمەيدىغان ھېلىقى تۇداخۇن تازما؟

ـ ھەئە!

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم ئېلىشتى«تووۋا خۇدايىم ماۋۇ مەلئۇنلارنى، نېمانداق ھەپتىدە ئىككى ـئۈچ قېتىم ھاراق ئىچىشىپ يۈرىدىكىن دىسەم ئىش مۇنداقكەندە، خۇدا ئۇرغان بۇ چاھار پايلار ئەسلىدە مىنى ھۆل قىششقا دەسسىتىپتىكەن ئەمەسمۇ؟»

مەن ئۇزاقتىن ـئۇزاق خىيال قىلىپ كەتتىم « قانداق قىلىش كېرەك؟زادى قانداق قىلىش كېرەك؟» ئاخىرى بىرقارارغا كەلدىم «توختا ھەرقايسىڭ تېخى توختى پوكاننىڭ قانداقلىقىنى بىلىشمەيسەن!» مەن شۇلارنى ئويلاپ ئۆنى تالاق قىلىش پەيلىدىن يېنىپ ئايشىخاننىڭ چىرايىغا سىنچىلاپ قاردىم، ئايشىخان بىخرامان ماڭا قاراپ ھىجىيىپ تۇراتتى، چىراغ يورۇقىدا ئۇنىڭ سۇندۇك تۇخۇمىدەك كىچىك يۈزى خۇددى لىگەننىڭ يۈزىدەك چوڭ، كاللىسى ئۇنئالغۇدەك تۈت چاسا، ئېغىزىدىكى چىشلىرى دانە ـ دانە جىگدىدەك قىزىل كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

«ئېھتىمال بۇ خوتۇن كىچىك چېغىدا سۇپۈن يەۋالغان بولسا كېرەك بولمىسا

چىشلىرى بۇنداق قارا داغ بولۇپ كەتمەس ئىدى» ، «تووۋا نىمىشقا ئىپلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ چىشىغا بىرقاراپ ئالمىغاندىمەن» ،«توغرا ، مال بازىرىدا چارۋىلارنىڭ ئاغزىنى يىرىپ چىشىنى ساناپ ئالغان بىلەن خۇتۇن دىگەننىڭ ئىغىزىنى يىرىپ ئالغىلى بولمايدۇ ـ دە!» ،«لىكىن كەنتە مۇدىرى دىگەن ،كىشى ھەققىدىن قورقمايدىغان بۇ لەنتى مىنى ھايۋاننىڭ ئورنىدا كۆرۈپ چىشىمنى سانىمايلا سودامنى پۈتتۈرۈپتىكەن ئەمەسمۇ!»

شۇنداق قىلىپ ھەپتىنى چىداپ ئۆتكۈزدۈم، قېيىن ئاتامنىڭ ئارقا ھويلىسىدىكى كەنتە كومىتىتىنىڭ بىراك قىلىنغان كونا تىراكتۇرنىڭ پۈلغا يارايدىغانلىكى تۆمۈر ـتەستەكلىرىنى بىر ئامال قىلىپ سېتىپ يانچۇقۇمنى بىر ئاز تومىلىدىم ـ دە ماڭا بۇ ئىسسىق پوقنى يىگۈزگەن كەنتە مۇدىرىنىڭ تالالىق بولۇش ئالدىدا تۇرغان تۇمۇچۇقتەك بىر قىزىنى پەملەپ ئۇنىڭ ئۈيىگە تولا قاترايدىغان بولدۇم، ئۈلارنىڭ نەزىرىدە مەن ھېچنىمىنى بىلمەيدىغان بىر «پوكانباي» ئىدىم، كەنتە مۇدىرىنىڭ ياشتا مەندىن كىچىك بۇ قىزىمۇ خىلى تور تارتىپ پىشىپ يىتىلىپ قالغان بولغاچقا بارغانسېرى ماڭا يەر تۈۋىدىن ھېجىيىپ قارايدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ«تۇمۇچۇق» مەھەللە سېكرېتارىغا يەنى مىنىڭ قېيىن ئاتامنىڭ ئۈيىگە پات ئارىدا كېلىن بولۇپ باراتتى.مەن بىر ھىساپتا بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سۇقۇپ بۇ ئىككى ئوغرىدىن ئۆچ ئالغان بۈلاتتىم.

بۈگۈن يەكشەنبە بولغاچقا كەنتە مۇدىرىنىڭ ئۆيىدىكى چوڭلارنىڭ بازارغا كىرىپ كەتكەنلىكىنى جەزم قىلىپ ئۈلارنىڭ ئۈيىگە باردىم، دىگەندەك ئۆيدە چوڭلار يوق ئىكەن، مەن پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ يىنىمدا ساقلاپ يۈرگەن كۈمۈش ئۈزۈكنى «تۇمۇچۇق»قا ئاستا سۇندۇم، ئۇ كۈلگىنىچە ھويلىدىكى ئىنىسىنىڭ بۇ سوۋغىنى كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇنى دەرھال يانچۇقىغا سالدى، مەنمۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئۇنىڭ قۇلىنى ئاستا تۇتتۇم، ئۇ قولىنى ئېلىپ قاچتى، ئۇنىڭ بىر كۆزى سىرتتىكى ئىنىسىدا ئىدى، مەن ھاياسىزلىق بىلەن«تۇمۇچۇق»نىڭ كەينىدىن كىلىپ ئۇنى بوش قۇچاقلىۋالدىم، قارىسام ئۇ جىددىلىشىپ بىرئاز ھاسىراشقا باشلىدى، دىمەك مىنىڭ بۇ قوپاللىقىم ئۇنىڭغا خوش يېقىپ قىلىۋاتاتتى.

ـ بىزنىڭ ئۆيگە كىتەيلىمۇ؟ ساڭا ئىلىپ قويغان يەنە بىرسوۋغىتىم بار ئىدى!، ـ دىدىم ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ.

ـ قانداق بۇلار توختەك!، ـ دېدى «تۇمۇچۇق» ئارىسالدى بولۇپ.
ـ بارغىن، ئۇنى مەن ساڭا ئاتاپ ئالغان.
ـهازىر بارامدىم؟ مەن قورقىمەن!
ـقورقمىغىن، بىر تال مويۇڭغا تەگمەيمەن!
ـ ئەمىسە گېپىڭىز گەپ.
ـ مەن بىرىپ ئاۋۇ ساراڭ خوتۇننى چوڭ ئۆيگە تاشلاپ قويۇپ ئۆگزىدىن ساڭا شەرەت قىلاي، سەن دەرهال ئۆيۈمنىڭ كەينىدىكى ئىتىزلىقتىن كىرگىن!
ـ ماقۇل ئەمىسە.
مەن خوشلۇقتا يۈگۈرگىنىمچە ئۆيدە ئۇخلاپ ياتقان ئايىشخاننى ئويغىتىپ ئۇنى يوق باهانىلەر بىلەن چوڭ ئۆيگە ئىلىپ باردىم ـ دە ئۇچقاندەك ئۆيۈمگە بىرىپ ئۆگزىگە ياماشتىم...
«تۇمۇچۇق»مۇ مىنىڭ ئۆيۈمگە ئارقا ئىتىزلىقتىن كىرىپ كەلدى، ئۇنى هوجرىغا باشلاپ قولۇمدىكى تۆگۈنچەكلەنگەن پۇلنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ ئۇنى يەنە ئابىيامقىدىن بەكراق چىڭ قۇچاقلىۋالدىم...
ـسوۋغىتىڭىز مۇشۇمىدى؟، ـدېدى ئۇ هاياجانلانغىنىدىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك خىجىل بولۇپ.
ـ شۇنداق، بۇلارنى مەن ساڭا يىغىپ ساقلىغان، ئۆزۈڭ بىلىپ بىر نىمە ئالغىن!، ـدېدىم ئۇنىڭ گېپىنى چۈشەنمىگەن بولۇپ.
ئاڭغىچە مىنىڭ قولۇم ئۇنىڭ پۈتۈن بەدەنلىرى ئۈستىدە سىيرىلىشقا باشلىدى، مۇشۇ تاپتا «تۇمۇچۇق» مۇ مىنىڭ هەرىكەتلىرىمنى بارغانسىرى ياقتۇرۋاتاتتى.شۇ چاغدا ئۇ ئىبغىزىنى قولىقىمغا يېقىپ تۇرۇپ بىر گەپنى يۇمشاق قىلىپ ئىيتتى:
ـ توختى، مەن قىز!
ـ بۇنى بىلىمەن!
ـ ئىككىمىز بۇرۇن ئاخۇنۇمدا بىرگە ئۇقۇغان، سەن ماڭا ساۋاق بىرەتتىڭ ...
ـشۇنداق، ئىسىمدە بار، ـدېدىم مەنمۇ ئىبغىزىمنى ئۇنىڭ لىۋگە چىڭ يېقىپ تۇرۇپ .
ـبىز بۇنداق قىلساق قانداق بولار، سەن ماڭا خەلپەت ئىدىڭ، بىز دەۋزەخى بولۇپ كىتەرمىزمىكىن؟
«خەلپەت» ۋە «دەۋزەخى» دېگەن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ هەركەتتىكى قولۇم

توختاپ جىددىلەشكەن بەدىنىم بىر ئاز بوشىشىشقا باشلىدى.

«تووۋا خۇدايىم، مەندەك يالاڭتۆشنى خەلپەت دەيدىغانلارمۇ باركىنا، يوقسۇل بولغىنىم بىلەن مىنىڭمۇ خۇدايىمم بار! مەن ئۇلاردىن ئۆچ ئالىمەن دەپ بۇ نارەسىدىنى بوزەك قىلسام مىنىڭ ئۇ ھايۋانلاردىن نېمە پەرقىم بولسۇن! ئويلاپ باقسام ھېلىقى كىيئوغلىنى ئۇرغان تىلەمچى ھابدالمۇ بۇ دېھقانلارنىڭ ھەققىدىن قورقمايدىغان ئىككى ئاچكۆزدىن ياخشىدەك تۇرىدۇ، بۇلاردا يوق غۇرۇر ئەشۇ تىلەمچىدە بار ئوخشايدۇ، مەن بۇ نەھىيىدىن ياناي، خۇدايىم ماڭا بەرسىمۇ ئەجەب ئەمەس! ئۇلارنىڭ بارىدىغان يېرى دەۋزەخ! خۇدايىم ئۆزى ئۇلارنىڭ جاجىسىنى بەرسۇن!» مەن مۇشۇلارنى ئويلاپ ئاستىمدا ياتقان «تۇمۇچۇق» قۇيۇۋېتىپ ئورنىمدىن تۇردۇم لېكىن يۈرۈگۈم قارتتىدە قىلىپ يولغا قارايدىغان دەرېزىدىن سىرتقا قاراپ سالدىم، قارىسام يىراقتا قىيىن ئاتام، قىيىن ئانامدەك بىركىملەر قولىغا كالتەك ـ توقماقلارنى ئېلىشىپ ئۆيۈم تەرەپكە بوراندەك باستۇرۇپ كېلىۋېتىپتۇ.

ئەسلىدە بۇلارنى خۇتۇنۇم بولغان ساراڭ باشلاپ كەلگەن بولۇپ مەن ئۇنى چوڭ ئۆيگە ئاپىرىپ قۇيۇپ بۇ ئۆيگە يېنىپ كەلگەندە ئۇ مىنىڭ كەينىمگە ئەگىشىۋېلىپ دېرىزە سىرتىدىن مىنى مارلاپ تۇرغان ئىكەن، ئاندىن ئۇ بۇ قىزنى قۇچاقلىغىنىمنى كۆرىۋېلىپ دەرھال يىغا ـ زار قىلىپ بۇ ئىشنى چىقارغان ئىكەن.

مەنمۇ دەرھال «تۇمۇچۇق» نى باغنىڭ ئارقا ئىشىكتىن چىقىرىۋېتىپ ئاران ھويلىغا چىقىپ ئۈلگۈردۈم ئاڭغىچە قىيىن ئاتام قاتارلىق بەش ئادەم غەزەپ بىلەن ھويلىغا شۇڭغۇپ كىرىپ مىنى ئارىسىغا ئېلىۋالدى ـ دە ھوجرا ئۆيگە قىستىدى، مەن كەينىمگە داجىپ ھوجرا ئۆيگە كىرىپ ئۆزەمنىڭ ئاقلىقنى ئىسپاتلىماقچى بولدۇم، ئۇلار ئويۇر ـ تۇپۇركەينىمدىن كىرىپ «تۇمۇچۇق» نىڭ ئالدىراشچىلىقتا ئۇنتۇپ قالغان بىردانە قىزىل ياغلىقنى قولىغا ئېلىۋالدى، ياغلىق ئىگىسىنىڭ كىملىكىنى ھاماقەت ئايىشخانمۇ ئوبدان كۆرەلمىگەچكە بۇ توپىلاڭچى قۇشۇنمۇ بۇ ياغلىقنىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيۋاتاتتى، دېمەك مەن ئۇلاردىن چاققان كەلگەن ئىدىم، ئىچىمدە بىر تۇرۇپ «تۇمۇچۇق» نىڭ كىملىكىنى ئۇلارغا بىلدۈرمىگە ـ نلىكىمدىن خۇشال بولدۇم، قېيىن ئاتام بولغان رەزگى ئوغرى خۇددى بۇنداق بۇزۇقچىلىقلارنى ئۆمرىدە قىلىپ باقمىغان ئاق باللىخاندەك كالتەكنى كۆتۈرۈپ ئالدىمغا دىۋەيلەپ كەلمەسمۇ...

شۇ چاغدا كاللامغا چاقماقتەك بىر ئەقىل كەلدى، مەن دەرھال دېرىزە تەكچىسىدىكى شامدان قىلىنغان بىر تال كونا بوتولكىنى قولۇمغا ئېلىپ ئۈنلۈك ۋاقىرىدىم:

ـ قايسىڭ يېقىنلاشساڭ قانىڭنى يارىمەن!

مىنىڭ ھەيۋەمدىن بۇ ھارامدىن بولغانلار ھېچ قورقىدىغاندەك ئەمەس ئىدى، ئۇلار تەلەتىنى بۇزۇۋېلىپ بىر نىمىلەرنى دېيىشكىنىچە خىرقىراپ ئالدىمغا كېلىشتى، مەن دەرھال بوتۇلكىنىڭ قوكى تەرپىنى تامغا ئۇرۇپ چېقىپ ئۇنىڭ ئەينەك بىسىنى چىقارماقچى بولدۇم، بوتولكا كونا زاۋۇتنىڭ بولسا كېرەك قېرىشقاندەك چېقىلمىدى، ئىككىنچى قېتىم بوتولكىنى سۈپىنىڭ يېنىدىكى كونا ئۇستەلگە ئۇردۇم، بوتولكا چېقىلىپ قولۇمدا ئۆزەمنى قوغدايدىغان تىغلىق قورالدىن بىرسى پەيدا بولدى بۇ چاغدا قېيىن ئاتام قاتارلىق كالتەكچىلەرنىڭ يۈرىگى بىر ئاز سىيقىراپ بىر ـ بىرلەپ كەينىگە داجىشقا باشلىدى، مەنمۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ خۇش پۇراق تارقىلىپ تۇرىدىغان سىكرىتارنىڭ بۇ خالجىيىدىن خوشلاشماقچى بولدۇم...

بۇ ئۆيدە ماڭا تەۋە مۈلۈكۈمدىن پەقەت ئاتا ـ ئانامدىن قالغان شۇ بىر پارچە كىگىزلا بار ئىدى. ئوڭ قولۇمدا چېقىلغان بوتولكىنى تۇتۇپ سول قولۇمدا سۈپىغا سېلىنغان كىگىزىمنىڭ بىر بۇرجىكىنى تارتىشقا باشلىدىم، باشقا چاغلاردا بىر ئادەم ناھايىتى تەسلىكتە كۆتۈرگىلى بولىدىغان چوڭ ھەم قېلىن كىگىز ئاللاھنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن بۇگۈن ئاسانلا كەينىمدىن سۆرىلىپ ماڭدى، ئۇلار مىنىڭ قان تەپچىپ تۇرغان كۆزۈمدىن قورقىشىپ كەينىگە داجىيىشقىنىچە ماڭا يول بەردى، مەن بوتۇلكىنىڭ تىغىنى خۇددى تاپانچىنى تەڭلىگەندەك ئۇلارغا نۆۋەت بىلەن تەڭلەپ ئۇلارغا ھەيۋە قىلغىنىمچە كىيگىزىمنى شاخ سۆرىگەندەك سۆرەپ ئاستا ـ ئاستابۇ نەس باسقان ھويلىدىن چىقىپ كەتتىم ئاندىن ئانچە نېرىغا بارماي تۇرۇپ ئۈنلۈك ئاۋازدا قىزىل گۈلدەك پۇراپ تۇرۇۋدىغان بۇ خانىشمىنىڭ سۆزىنى ئەزبىرايى خۇدا ئىككىنچى يول چىقماسلىققا بېرىۋەتتىم.

* * * * * * * * * *

كەلگۈلۈك ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىۋەردى، ئۇزاق ئۆتمەي پاتمىخاننىڭ تويى بولدى، ئاڭلىسام ھاجىم ئۇنى ئۆزىنىڭ ھەرەمگە ماڭدىغان ئىشنى بىجىرىپ

بەرگەن شەھەردىكى قىيامەتلىك ئاغىنىسىنىڭ ئوغلىغا بەرگەن ئىكەن، لېكىن پاتمىخان ھەپتىگە قالماي شەھەرلىك ئېرىدىن سۆزىنى ئېلىپ مەھەللىمىزگە ئۆنۈپ بولدى.

«ئۆلمىگەن جاھاندا ئۈمىد بار» دەپتىكەن، مەن ئەتىدىن ـ كەچكىچە پاتمىخاننى مارىلاپ يۈردۈم، بىر كۈنى كۆلگە سۇغا چىققان پاتمىخان بىلەن يار بويىدىكى ئېرىقنىڭ بويىدا كۆرۈشىدىغانغا پۈتۈشتۇق.

ئۇ كۈنى مەن قوشنىمىزنىڭ بىغىدىن كاللامدەك كېلىدىغان چوڭ بىر ساپ سەيۋە ئۈزۈمنى ئۈزۈپ كۆرۈشىدىغان جايدىكى ئېرىقنىڭ بويىدىكى كوكاتقا باغلاپ شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان سۇنىڭ ئىچىگە تاشلاپ قويدۇم.

ھايال ئۆتمەي پاتمىخانمۇ پەيدا بولدى، خۇشاللىقتا يۈرۈگۈم توختىماي ئويناپتتى، مەن ئېرىق ئىچىدىكى مۇزدەك بولۇپ كەتكەن بىر ساپ سەيۋىنى ئۇنىڭغا سۇندۇم، ئۇ ئۈزۈمنى قولۇمدىن تارتىنچاقلىق بىلەن ئالدى ئاندىن ئۈزۈمدىن بىر مىدىقنى ئاجرىتىپ ماڭا سۇندى.

بىز بىردەم تاغدىن ـ باغدىن پاراڭلاشتۇق، ئاخىرى مەن گەپ تەشتىم:

ـ شۇنداق قىلىپ ئۇلار بىلەن مۇناسىۋەتنى ئۈزدىڭلارمۇ؟

ـ شۇنداق بولدى، سۆزۈمنىمۇ ئېلىپ بولدۇم.

پاتمىخان يەنىلا بۇرۇنقىدەك تارتىنچاق بولۇپ بېشىنى يەردىن ئۈستۈن كۆتۈرمىگەنچىلىك قىلاتتى.

ـ سىنىڭ بۇنداق تېز ئاجراشقىنىڭغا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ؟ سىلەرگە زادى نېمە ئىش بولغان پاتمىخان؟

مەن ئۇنىڭ كۆزىگە ئۆتۈنۈش تەلەپپۇزى بىلەن تىكىلىپ قارىدىم، پاتمىخان تازا بىر ئۇلۇق ـ كىچىك تىنىۋېتىپ سوئالىمغا ئاستا جاۋاب بەردى:

ـ دەپ كەلسەم گەپ جىق توختەك، مىنى ئالغان ئۇبالا....

ـ ئۇ بالا ....نېمە ئىش بولدى، تارتىنماي دېگىن!

ـ ئۇ بالا ئەسلىدە ئۇزىنىڭ ھوددىسىدىن چىقالمايدىغان بىر روھى كىسەلكەن....

پاتمىخان بۇ گەپنى دەپ بولۇپ ھۇق تارتىپ يىغلاپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ گېپىنى تازا چۈشىنەلمەي سورىدىم:

ـ داداڭنىڭ ئۇ ئاغىنىسىنى كاتتا ئەمەلداركەن دەپ ئاڭلىغان ئىدىم، بالىسى

ئۇ قانداقسىگە...

- بالىسى ئۇ ...ئۇ... توي ئاخشىمى ياتار ياتماي قۇلىغا كەمرىنى ئېلىۋېلىپ ئاغزىمغا يۇگەن قىلىپ سالدى، مەن تېخى توي قىلسا مۇشۇنداق ئادەت بار ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپتىمەن، بىر چاغدا دۇمبەمگە مىنىۋېلىپ «دىرت... چۇھ ... ئۇياقا چاپ...بۇياققا چاپ...» دەپ يۈرۈيدۇ، قارىسام ئۇ مىنى ئات قىلىپ ئوينىغىلى تۇرۇپتۇ، نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي تامنىڭ بۇرجىكىگە بېرىپ ئولتۇرۇپ قالدىم، ئۇ مىنىڭ قورقۇپ كەتكىنىمنى كۆرۈپ پىخىلداپ كۈلگىنىچە قۇلىدىكى كەمەر بىلەن باش كۆزۈمگە ئۇرۇپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە كىچىكلىكىدە ئانىسىنىڭ ئەمچىكىگە قانمىغان نىمىكەن، مىنى بولدى دىگۈچە ئۇرۇپ بولۇپ ئارقىدىن «ئانا...ئانا...مەمە...مەمە...» دەپ كۆكسۈمگە ئېسىلىپ يۈرۈيدۇ. بۇ ئىش ئۇدا بىر ھەپتىگىچە داۋاملاشتى، ئۇلار ئەسلىدە مىنى «يېزىلىق، ھېچنىمىنى بىلمەيدۇ، نېرۋىسى ئاجىز ئوغلىمىزدىن خەۋەر ئالىدۇ...» دېگەن مەقسەتتە بۇ توينى قىپتىكەن، مەن ئۇ بالىنىڭ تاياق-توقمىقىغا زادى چىدىيالمىدىم، شۇنىڭ بىلەن ئۆلسەممۇ ئۆز مەھەللەمدە ئۆلەي دەپ ئالغان توييۇقلىرىنى بېشىغا ئېتىپ بىرىپ قېچىپ كېلىۋالدىم.

- توغرا قىپسەن، ھاجىم داداڭ نېمە دېدى؟، -دەپ ئالدىراپ سورىدىم گەپنىڭ ئاخىرىغا تەقەززا بولۇپ.

- دادام بۇ ئەھۋاللارنى ئانامدىن ئاڭلاپ شەھەرگە كىرىپ ئىشىمنى تۈگىتىپ چىقىپتۇ، لېكىن دادامنىڭ بۇندىن كېيىنكى ھەرمىگە بارىدىغان يول خىتى تولاپ قالىدىغان ئوخشايدۇ...

- ساڭا بىر گەپنى دەيمۇ؟

- قايسى گەپنى ...

پاتمىخان ئىللىق كۈلۈمسىرىگىنىچە ماڭا تىكىلىپ قارىدى.

- ئەمدى ماڭا تەگكىن!

- قاشاڭ....

پاتمىخان ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ كۈلگىنىچە قۇلىدىكى ئۇزۇمدىن بىرنى ماڭا ئاتتى. ئۇنىڭ بۇنداق ئوماق قىلىقلىرىدىن ئۇنىڭ ماڭا تېخىچە مەيلى بارلىقىنى بىلگىلى بولاتتى.

- ئوتىڭدا سارالا بۇلاي دىدىم پاتمىخان! ئۆلسەم خوش بولامسەنيا؟، - دىدىم

كۆزۈمنى ئۇنىڭ خۇما كۆزىگە قاداپ تۇرۇپ بىچارىلەرچە.

ئۇ ماڭا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن كۆزىنى مەندىن ئېلىپ قىچىپ:

- توختەك، سەن ئەمدى ئالەم چۈش بولغىچە ئۇخلىماي، مەسچىتكە بالدۇر چىقىپ دادامغا ياخشىچاق بولغىن! قالدى ئىشنى خۇدايىمغا قويايلى، گېپىمنى چۈشەندىڭما؟

ئۇ شۇنداق دەپ بولۇپ قولىدىكى سەيۋىدىن يەنە بىر مىدىقنى ماڭا سۇندى. پاتمىخاننىڭ سۆزىدىن مەن ھەممىنى چۈشەنگەندەك بولدۇم، خۇشاللىقىمدىن ئاغزىم قۇلىقىمغا يەتتى...

شۇندىن ئېتىبارەن مەسچىتكە خوراز چىللىماستا چىقىپ خۇپتەندە ھەممىدىن كېيىن قايتىپ ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ ئوك بېقىنىدىن ئورۇن ئالىدىغان بولدۇم. جامائەت مېنىڭ ھەققى تەقۋالىقىمنى كۆرۈپ ئىسمىمنى ئاتىغاندا «پوكان» دېگەن لەقىمىنى ئالدىراپ تىلغا ئالمايدىغان بولدى،بۇنىڭغا ئەگىشىپ ھاجىمۇ ماڭا باشقىچە قارايدىغان بولدى.

ئەمما بۇ ئاسايىشلىق كۈنلەرمۇ ئۇزۇنغا بارالمىدى، بىر كۈنى ئەتىگەندە جامائەت بامداتتىن يېنىپ ساۋۇت خارەتنىڭ ئۆيىدىكى نەزىرگە داخىل بولدۇق، لىگەن ـ لىگەن پولۇ ئاشلار ھاينى ـ ھۇيت دىگۈچە قۇرۇقدىلىپ دۇئا ياندۇرىدىغان پەيت يېتىپ كەلدى، ئادەتتە بۇنداق نەزىر دۇئاسىنى كۆپىنچە مەھەللىدە دىنىي بىلىمى ھەممىدىن يۇقىرى بولغان، يېشى ھەممىدىن چوڭ بولغان ھاجىم يەنى پاتمىخاننىڭ دادىسى ياندۇرۇپ بىرەتتى.

باشقىلارنىڭ كەينى ـ كەينىدىن خوش ئىتىشى بىلەن ھاجىم ئۇنلۇك قىلىپ «ئامىن!» دەپ قولىنى ئېگىز كۆتۈردى، پۈتۈن جامائەت دۇئاغا قول كۆتۈردى، نەزىر تامىقىنى جىق يەۋالدىمۇ بىلمىدىم دەل مۇشۇ پەيتتە قىرىشقاندەك قورسىقىم ۋاراقشىپ ئاغرىپ، چىدىغۇسىز بىر يەل قورسىقىمنىڭ تۆۋىنىگەكىلىپ تۇرىۋالدى، ئاڭغىچە پۈتۈن كۈچۈمنى پەسكە يىغىپ بۇلبۇلۇمنىڭ سايراپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئالماقچى بولدۇم.

مۇشۇ تاپتا بۇ باشتۇك يەل كۈزۈمدىن چىقاي دەپ قالغان ئىدى، جىنمىغىنا ھاجىمنىڭ دۇئاسىمۇ بارغانسېرى ئۇزىراپ تۈگىمەيۋاتاتتى.....

ئاھ خۇدا! «غور......ت» قىلغان مۈكلۈق ھەم ئۇزۇن بىر ئاۋازدىن پۈتۈن جامائەت چۈچۈپ كەتتى، ئۇلار ئۆمرىدە بىر قېتىممۇ ئوسۇرۇپ باقمىغاندەك تەڭلا

ماڭا ئۆرۈلۈپ قاراشتى، كۆزىنى يۇمۇپ دۇئا قىلىۋاتقان ھاجىمنۇ خۇددى مىنىڭ يەل قويۇۋېتكىنىمنى كۆڭلى تۇيغاندەك كۆزىنى«لاپپىدە» ئېچىپ ئۇدۇللا ماڭا قارىدى...

«ئاھ! قانداق قىلاي !» ماڭا ئاسمان يىراق يەر قاتتىق تۇيۇلۇپ كەتتى، مەن ئاخىرى بۇلالماي يېنىمدا ئولتۇرغان بىرسىگە گاچچىدە ئۆرۈلۈپ قارىدىم، جامائەتمۇ مەن بىلەن تەڭ ئۇنىڭغا قارىدى، يېنىمدىكى بۇ ئادەم ئادەتتە ئۇنىنى تەپسە بىر قېتىم تەۋرىمەيدىغان، يۈز ئېغىز گەپ سورىسا بىرگە جاۋاب بېرىدىغان ئىنتايىن ياۋاش خۇدا قۇلى بىر ئادەم ئىدى. لېكىن بۇگۈن بۇ بىرنېمىگىمۇ زۇۋان كىرىپ قېلىۋاتاتتى:

- ساقتۇ ؟

ئۇنىڭ بۇنداق «ساقتۇ؟» دەپ ئۇنلۇك سورىغىنى «بىرنېمىڭىزنىڭ كارنىيى يىرتىلىپ كەتمىگەندۇ؟»دىگىنى ئىدى، جامائەت يەنە ماڭا قاراشتى، مەن ئەمدى بۇ يۈزى قېلىن يەلنى باشقىلارغا دۆڭگەپ قويۇش ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم سول تەرىپىمدىكى بىرەيلەنگە تىكىلىپ قارىدىم، بىراق يېنىمدىكى بۇ مەدىكارمۇ خۇددى مەن ئالۋاستىغا ئايلىنىپ قالغاندەك بۇرنىنى ئىككى قوللاپ ئېتىپ ئاللاقاچان مەندىن داجىپ تۇرۇپتۇ. مەن ئىشنىڭ قاملاشمىغانلىقىنى كۆرۈپ كۆزۈمنى يۇمۇپ ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە سورۇندىن پارتاقشىپ قېچىپ چىقتىم.

* * * * * * * * * *

شۇ خىجىلچىلىقتا ئۈچ-تۆت كۈنگىچە مەسچىتكىمۇ چىقالمىدىم، بەشىنچى كۈنى پاتىمخاننى ئويلاپ ئولتۇرالماي ئۇنى يەنە مارىلاپ كۆل بۇيىدىكى مەسچىتنىڭ ئەتراپىدا تىمسقلاپ يۈردۈم، چۈنكى ھاجىمنىڭ قورۇسى مەسچىتكە ياندىش بولۇپ ھاجىم مەسچىتكە ماڭغان ھامان مەن پاتىمخاننىڭ ھويلىسىغا چالما ئېتىپ ئۇنىڭغا كەلگەنلىكىمدىن شەپە بېرەلەيتتىم.

پېشىنگە ئەزان ئۇقۇلۇش ئالدىدا ھاجىم قولىغا بىر تال چەينەكنى كۆتۈرۈپ كۆلدىن سۇئالغىلى چىقىپ كەلدى، شۇ چاغدا كاللامغا شاققىدە بىر ئەقىل كەلدى «ھاجىمنىڭ تاھارەت سۈيىنى كۆلدىن ئاچىقىپ بىرىپ ئۇنىڭغا بىر ياخشى بولىۋالمايمۇ؟!» مەن شۇلارنى ئويلاپ دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈردۈم، مەن ھاجىمنىڭ ئالدىغا بېرىپ بولغىچە ئۇكىشى كۆلنىڭ گىرۋىكىدىكى تۇپا پەشتاق

بىلەن سۇ ئۇسسىدىغان يەرگە چۈشۈپ بولغان ئىكەن، مەن ئالدىراپ ھاجىمنىڭ دىققىتىنى تارتتىم:

- ھاجىم ئاكا، ئەكەلسىلە، سۇنى مەن ئاچىقىپ بېرەي!

ھاجىم سۇ ئۇسقىلىۋاتقان يەردىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ جاۋاب بەردى:

- ياق، توختاخۇن ئۇكام، تەس ئەمەس!

- ياق ھاجىم، ئەكەلسىلە دەيمەن!

مەن جىددىيچىلىكتە پەستىكى سېغىز لايدا ياسالغان پەشتاققا ئۇبدان قارىماي، ھاجىمغا خۇشامەت قىلىمەن دەپ پەشتاقنىڭ يېنىدىكى سېغىز لايلىققا دەسسەپ ساپتىمەن، نېمە بولغىنىمنى بىلمەيمەن بىردەمنىڭ ئىچىدە «غىررىدە» تېيىلغان پېتى ھاجىمنىڭ يېنىغا كېلىپ توختاپ قالدىم، «پولتۇڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن ئالدىمدىكى ھاجىم يوق، قارىسام ئۇ كۆلدە پالاقشىغىلى تۇرۇپتۇ، ئىسمىنى يېغىپ ئۇنى تارتىۋالاي دەپ بولغىچە سايىت چولاق دېگەن خۇمپەر كۆلگە سەكرەپ ھاجىمنى تارتىپ ئاچىقىپ بولاپتۇ.

-سىلىنىڭ نېمە قىلغانلىرى بۇ توختى پوكان؟ ياشىنىپ قالغان ئادەمگىمۇ مۇشۇنداق ئېغىر چاقچاق قىلامسىلە؟

مۇشۇ تاپتا پاتمىخانغا يەر تىگىدىن ئىش-پەش تارتىپ يۈرۈيدىغان بۇ چولاق ھاجىمنىڭ ئالدىدا مىنى قەستەن ئۇسال قىلىپ مىنى سوراققا تارتىۋاتاتتى.

-مەن...مەن...مەن شۇ...

-پوكاندەك قاراپ تۇرماي بىرىپ ھاجىمدىن ئەپۇ سورىمامسىلە توختاخۇن؟!

ئەمدى سايىت چولاق دېگەن بۇ چۈپۈرەندى تىرىسىگە پاتماي مىنىڭ لەقىمىمنى چىشلەپ تارتىۋاتاتتى.

كۆلنىڭ لەپىدە ھۆل بولۇپ كەتكەن چاپىنىنى سىقىۋاتقان ھاجىمنىڭ قولىدىكى ئىشنى ئالماقچى بولۇپ ھاجىمنىڭ ئالدىغا ماڭغاچ ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىدىم:

-ھاجىم ئاكا خاپا بولمىسىلا....مەن ئەسلىدە...

ھاجىم ماڭا قارىماۋاتاتتى، مەن ئۇنىڭ ئالدىغا يېقىنلىغانسېرى ئاۋازىم پۈتۈپ كارنىيىمنى بىرسى بوغۇۋالغاندەك بىلىنىشكە باشلىدى.

-ھاجىم ئاكا...مەن...مەن...

قېرىشقاندەك دەل مۇشۇ چاغدا پۈتۈمگە كىمدۇ بىرسىنىڭ ئەپكىشىدەك بىرنېمىسى پۇتلاشقاندەك بولدى، مەن ئۆزەمنى كونترول قىلالماي يەردىن قاڭقىپ چۈشكىنىمچە ئالدىمغا ئۇقتەك سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ تېخى تولۇق قۇرۇنۇپ بولالمىغان ھاجىمغا سوقۇلۇپ كەتتىم، تەتۈر پېشانە ھاجىم بەلكىم سۇغا ئامراق بولسا كېرەك چېلەككە تاشلانغان كاۋاپ زىخىدەك ھېچ شەپىسىزلا كۆلنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى.

يېقىلىپ كەتكەن يەردىن دەرھال قوپۇپ كۆلنىڭ ئىچىگە قارىسام كۆل يۈزى شۇنداق تىنچ، ئەتراپىمدىكىلەر ماڭا قارىشىپ كۈلۈشكىلى تۇرۇپتۇ، ھاجىم يەنە يوق، بىر چاغدا«پولتۇك» قىلغان ئاۋاز بىلەن بۇ بىلىق يىللىق ھاجىم سۇ ئىچىدىن چىقىپ كۆلنىڭ ئۇتەرىپىدىكى پەشتاقتىن سۇ ئۈسقىلىۋاتقان بىر تۇل خوتۇن مۇماينىڭ قاپىقىغا ئېسىلدى.كۆزۈمنى ئۇۋۇلىۋېتىپ قارىسام ئۇ ئۆلەي دەپ قالغان مۇمايمۇ خۇددى قاپىقىدا ساقلاپ قويغان ئالتۇن بار دەك قاپىقنى قويۇۋەتمەستىن سۇنىڭ ئىچىدە ھاجىم بىلەن«ھۆپ...ھۆپ» قىلىشىپ سو ئوينىغىلى تۇرۇپتۇ...

* * * * * * * * * *

شۇنداق قىلىپ بىر ئايغىچە پاتىمخاننى ئۇچرىتالمىدىم، بىر كۈنى پاتىمخان ئۆيۈمگە ئۇدۇل كىلىپ بىر خۇشخەۋەرنى يەتكۈزدى:

- بولىدىغان ئىش بولدى، ھېچقىسى يوق، لېكىن دادام سىنى بىر ئىشقا يارىدەملەشسۇن دەيدۇ؟

ئۇنىڭ كۈلكە باسقان چىرايىدىن بىرە خۇشاللىقنىڭ ھىدى كىلىپ تۇراتتى.

- نېمە ئىش پاتىمخان، داداڭ جېنىمنى بەرسۇن دىسىمۇ بېرىمەن!

- ئالدىمىزدىكى ھەپتە ھېلىقى دۇختۇر سىڭلىمنىڭ تۈيىنى قىلىدىغان بولغان، دادام سىنى شۇ تويىنىڭ ئالدى-كەينىدىكى ئىشلارغا يارىدەملەشسۇن دەيدۇ!

- ۋاي چاتاق يوق پاتىمخان! ئۇنى كىمگە بېرىدىغان بولدىڭلار؟

- كىچىكلىكىمىزدە بىللە ئوينايدىغان ھېلىقى تۇرانىياز پوتلىغا بېرىدىغان بولدۇق.ئۇ تېخى يېزا ساقچىخانىغا باشلىقكەن!

- باشلىق؟ ۋاي ئۇ ماڭقا مەندىن بىر-ئىككى ياش كىچىك نىمە ئىدىغۇ، ئەتىدىن كەچكىچە كۆك پوتلىسىنى نانغا قىتىپ يەپ يۈرەتتى، تېخى باشلىق بولاپتىما ئۇ؟

- ئۇ ئەسلىدە ئادەتتىكى ساقچى ئىكەن لېكىن ئۇ چوڭ خىزمەت كۆرسىتىپ ئۇرۇمچىگىچە بېرىپ مۇكاپاتلىنىپتۇ، شۇڭا ھۆكۈمەت ئۇنى كىچىك تۇرۇپ باشلىق قىلىپتۇ! دادامنىڭ دېيىشىچە كېيىن ئۇ تېخى ھاكىم بولىدىكەن.

-ئۇلارنىڭ ئۆيدىكىلىرىنى كىچىك چېغىمدا كۆرگەنچە ئىدىم، ئۇلار شەھەرگە كىرىپكەتكەن ئەمەسمىدى؟

-ھەئە، دادىسى شەھەردە پىكاپى بار چوڭ باشلىقكەن.

بۇلارنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم بىر قىسىملا بولۇپ قېلىۋاتاتتى، پاتمىخان ئىچىمدىكىنى بىلىپ يۈرۈكۈمگە تۆكۈرۈپ قويدى:

-توختەك، باشقا ئىشلاردىن غەم قىلمىغىن، بىزگىمۇ ئاز قالدى...

بىز شۇنداق قىلىپ خوشلاشتۇق.

توي كۈنىمۇ يېقىنلاپ قالدى، مەن ھاجىمنىڭ ئوتتۇن يېرىشتىن باشلاپ تاكى قازان-قومۇچ تېپىشقىچەبولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزەم باش بولۇپ قىلغانچىلىك قىلدىم. بۇ جەرياندا پاتمىخان بىلەن ھە دېسە كۆز بېقىشىپ ياشلىقنىڭ پەيزىنىمۇ راسا سۈرۈشتۇق، ھاجىممۇ مېنىڭ بۇنداق ئىشچان ئاق كۆڭۈللىكىمدىن تەسىرلەنگەن بولسا كېرەك ماڭا باشقىچە ئامراق بولۇپ كەتتى.

توي كۈنىمۇ يېتىپ كەلدى، ناغرا-سۇناي مەھەللىنى بىر ئالدى، مەن ھاجىم ماڭا ئاتاپ تىكتۈرۈپ بەرگەن چىبەرقۇت كىيىمنى كىيىپ ئاش ئۈستىدىغان يەردە بىر قولۇمنى بەش قىلالماي ئىشلەۋاتاتتىم. بىرسىنىڭ « ھوي، قارشى تەرەپنىڭ مېھمانلىرى كەپتۇ، كۈرۈشكىلى چىقايلى!» دېگەن بۇيرۇقى كەلدى، قولۇمدىكى ياغ-يۇغلارنى ئېيتىۋېتىپ كىچىكلىكىمىزدە بىرگە ئويناپدىغان ئۇ پوتلىنىڭ ھازىرقى ھالىتىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئالدىراپ چىقىپ سەپكە تىزىلدىم.

قارىسام تۇرانىيازنىڭ بوي-بەستى ئۇسۇپ قۇرسىقى ئالدىغا تاۋۇزدەك چىكەتكەن بولسىمۇ لېكىن چىرايى كىچىك چېغىدىكى تۇرانىياز پوتلىنىڭ چىرايىدىن قىلچە ئۆزگەرمىگەن ئىدى، مەن بىر قاراپلا ئۇنى تونۇۋالدىم.

ئۇلار قائىدە بويىچە سەپكە تىزىلىپ بىز بىلەن بىردىن-بىر كۆرۈشۈپ ئۆيگە مېڭىۋاتاتتى، تۇرانىياز مەن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندە مەن ئۇنىڭغا قىسقىغىنا تونۇشلۇق بەردىم:

-ئوھوي، تۇرانىيازمۇ سىز؟

ئۇ ئۆزىنىڭ ئەمىلىنى قوشۇپ ئاتىمىغانلىقىمدىن ئاچچىقى كەلگەندەك قىلىپ

زورىغا جاۋاب بەردى:

ـ سىنى تونيالمىدىمغا؟

ـ كىچىكلىكىمىزدە بىرگە ئويناپتىتۇققۇ، مەن ھېلىقى توختى!

ئەمەلىيەتتە ئۇ مىنى بىر قاراپلا تونۇۋالغان ئىدى لېكىن قەستەن تونۇماسلىققا سېلىپ ماڭا باشتىن ـ ئاياغ بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن مۇغەمبەرلىك بىلەن:

ـ ھە توختى پوكانما؟ نېمە ئىش قىلىپ كەتتۇقا پوكان؟

ئۇنىڭ مىنى مەسخىرە قىلىپ بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ قىلغان ئۇنلۇك سۆزىدىن يىگىتنىڭ قولداشلىرى پىخىلداپ كۈلۈشۈپ كىتىشتى، مەن خىجىل بولغىنىمدىن قىزىرىپ كەتتىم.

ـ قاراڭلا قىزىرىپ كەتكىنىڭلارنى! ئىسمى ـ جىسمىڭلىغا لايىق پوكاندە سىلە!، ـ دىدى تۇرانىياز ماڭقا يەنە ماڭا ھۇجۇم قىلىپ.

ئۇنىڭ بۇ گىپىدىن قارشى تەرەپنىڭ يىگىتلىرى ئەمەس بىز تەرەپنىڭ ئادەملىرىمۇ كۈلۈشۈپ كەتتى.

مەن ئىچىمدە خەپ دىدىم، قارشى تەرەپنىڭ مىھمانلىرى بىز بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپ ئۆيگەكىرىپ كەتكەندە بۇ كۆك ماڭقىنىڭ كىچىكلىكىدىكى بىر ئىشى يادىمغا كېلىۋالدى:

ئالتە ـ يەتتە ياشلىق چاغلىرىم ئىدى، بىر قېتىم ئانام ماڭا بازاردىن ئون نەچچە تال كەمپۈت ئالغاچ چىقىپتىكەن، شۇ كەمپۈتلەرنى سامانخانىغا تىقىپ قويۇپ ئاۋايلاپ يەيتتىم، مەھەللىدىكى باللار بىلەن ئويىنىغاندا بىر تال كەمپۈتنى ئېلىپ چىقاتتىم ـ دە چۇرقىراشقىنىمىزچە كونا شال پاخاللىق ئېتىزىغا يۈگۈرۈيتتۇق ، مەن بىلەن ئويناپدىغان بۇ باللار ياشتا مەندىن سەل كىچىكرەك بولۇپ كەمپۈتكە بەك ئامراق ئىدى، بىز كەمپۈتنى ئامراقلىقىمىزدىن «قەمپۇت» دەپ ئاتىۋالاتتۇق، مەن باللارغا كەمپۈتنى كۆرسىتىپ قويۇپ پالالىغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ يىرتىق ئىشتىنىمنىڭ ئېغىدىن كىچىككىنە قوڭغۇرىقامنى چىقىراتتىم ـ دە باللارغا قۇلىۇمنى كاناي قىلىپ سوزۇپ توۋلايتتىم:«چوڭ داداڭلارغا سالام قىلىڭلار!»

باللار كۈلۈشكىنىچە تۇشمۇ ـ تۇشتىن ئالدىمغاكىلىپ «چوڭ دادا سالام!» دەپ قوڭغىرىقىمغا قاراپ ھۆرمەت بىلدۈرۈشەتتى. ئارقىدىن مەن «قېنى ئەمدى چوڭ داداڭلارنى سىيپاپ قويۇڭلار!» دەپ ئاۋازىمنى تازا بوم چىقىرىپ توۋلايتتىم، باللار كۈلۈشكىنىچە نۆۋەت بىلەن كىلىپ قوڭغىرىقامنى سىيپاپ قويغان ھەركەتنى دوراپ

قۇيۇپ بىر يانغا ئۆتۈپ تۇراتتى، باللارنىڭ ئارىسىدىكى قىزلار ئىككى قۇلىدا ئاغزىنى تۇتۇپ پىخىلداپ كۈلۈشكىنىچە بىر يانغا ئۆتۈۋالاتتى، ئاندىن بىز كەمپۈتنى نۆۋەت بىلەن ئاغزىمىزغا سېلىپ شۈمگەندىن كېيىن شال پاخلىنىڭ ئۈستىگە تاشلايتتۇق، ھۆل كەمپۈت شال پاخلىنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئاستىدىكى توپىغا مىلەنگەندىن كېيىن يۈزىنى بىر قەۋەت توپا-تۇزاندى قاپلايتتى، ئاندىن كەمپۈت يېيىش نۆۋىتى كەلگەن بالا توپا كەمپۈتنى شۇ پېتى ئاغزىغا سېلىپ بىر شۈمۈۋالغاندىن كېيىن يەنە شۇ پاخالنىڭ ئۈستىگە تاشلايتتى، ئۇ چاغلاردا كەمپۈتكە شال پاخلىنىڭ توپىسى يۇقسا باشقىچە بىر خىل تەمگە كىرىپ قالامدىكىن تاڭ ئىشقىلىپ بىز مۇشۇنداق ئۇسۇلدابىر تال كەمپۈتنى ئون نەچچە بالا تولۇق شۈمۈپ چىقاتتۇق.

مانا مۇشۇ كەمپۈتۈمنى يەيدىغان باللارنىڭ ئىچىدە تۇرانىياز پوتلىمۇ بار ئىدى، مەن«چوڭ داداڭلارنى سىيپاپ قۇيۇڭلار!» دەپ بۇيرۇق قىلغىنىمدا باشقا باللارنىڭ ھەممىسى يالغاندىن سىياپ ئۆتۈپ كەتسە بۇ تۇرانىياز دېگەن پوتلا ئۆز ئالقىنى بىلەن قوڭغىرىقامنى سىيپاپ قۇياتتى. ھەتتا ئۆيدىكى چاغلىرىمدا «ئاكا، چوڭ دادامنى سىيپاپ قۇياي، كەمپۈت بارمۇ؟» دەپ كەينىمگە كىرىۋالاتتى.

مۇشۇ ئىشلارنى ئويلاپ بۇ پوتلىنىڭ بايامقى ھاكاۋۇر-چوڭچىلىقىنى زادى سىغدۇرالمىدىم، قۇسۇغۇم كۆپۈپ ئاخىرى ئۇلار ئولتۇرغان ھويلىدىكى سوپىغا يېقىنلىشىپ چاندۇرماي ئۇنىڭغا گەپ قىلىۋالدىم:

-ھە سوجاڭ ئەجەب يوقاپ كەتتىڭلىيا، سىلىنىڭ چوڭ داداڭلار مۇشۇ مەھەللىدىكى مازاردا، چوڭ داداڭلارنىڭ بېشىنى ئۇنداق تاشلىۋەتمەڭلار ئۇكام!

مەن شۇنداق دەپ بولۇپ قورسىقىمنىڭ تازا ئاستىنى چاندۇرماي قاشلاپ قويدۇم. تۇرانىياز پوتلا مىنىڭ نېمە دېمەكچى بولغىنىمنى سۆز-ھەركىتىمدىن ئازراق سىزىپ قېلىپ ئورنىدا غىمسلاپ ئولتۇرالماي قالدى.

-ھە...ھە..ئاكا ئۇزۇن بولدى خىزمەت ھەلەكچىلىكىدە بۇ تەرەپلەرگە ئۆتەلمىدۇق!بۇندىن كېيىن بىز قىلىدىغان ئىشلار بولسا ھە دەرسىز!

تۇرانىياز پوتلا بىردەمنىڭ ئىچىدە بايامقى چوڭچىلىقىدىن قىلىپ ئالدىمدا پىلە قۇرتىدەك بولۇپ كەتتى. بۇنىڭدىن سۇپىدا ئولتۇرغان بايامقى كۆلگۈنچەك يىگىتلەرمۇ ھەيران قالدى، مەنمۇ مەقسىتىمگە يىتىپ مىيىقىمدا كۈلگىنىمچە بۇ نائەھلىنىڭ يېنىدىن چىقىپ كەتتىم.

ئارىدىن نەچچە مىنۇت ئۆتمەي ئاشپەز ئۇستام يۇلغۇن شېخى تېپىشىمنى بۇيرىدى، مەن پاتمىخاننى ئىزدەپ تېپىپ يۇلغۇن شېخىنىڭ نەدىلىكىنى سورىدىم. يۇلغۇن شېخى ئۆگزىدىكى سامانخانىدا ئىكەن. مەن ئالدىراپ ئۆگزىگە چىقىپ هويلىدا ماڭا قاراپ تۇرغان پاتمىخاندىن قەستەن سورىدىم:

ـ نەدە دېگەن؟

پاتمىخان مىنىڭ كۆڭلۈمنى چۈشىنىپ ناغرا ـ سۇنايىنىڭ ئاۋازىدا گېپىمنى ياڭلىغاندىن ئاڭلىيالمىغان بولۇپ ئۆگزىگە چىقتى.

ـ ۋاي خۇدايىم، سىنى قانداق قىلسام بولار توختەك؟، ـ دېدى پاتمىخان قاش ـ كۆزلىرىنى ئويىنىتىپ.

ـ نېمە قىلساڭ بىر قىلغىنە! چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى مىنىڭ!، ـ دېدىم ئۇنىڭ زىل كۆلكىسىگە بولالماي.

ـ يۇلغۇن شېخى دېگەن ئەنە!، ـ دەپ كۆرسەتتى پاتمىخان سامانخانىنى كۆرسىتىپ كۈلگىنىچە.

ـ ماڭە بىللە كىرمىزا!، ـ دېدىم ئاغزىمغا كەلگەن تۈپۈكنى غورتتىدە يۇتىۋېتىپ.

پاتمىخان ئەتراپقا بىر قارىۋېتىپ سامانخانىغا ماڭدى، مەن ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كىرىپ گەپ قىلمايلا ئۇنى قۇچاقلىۋالدىم، ئۇمۇ ماڭا چىڭ يېپىشتى، يۈرۈكۈم خۇشاللىق هاياجىنىدىن پارتلاپ كىتەيلا دەپ قېلىۋاتاتتى.

ـ توختەك ساڭا بىر خوش ـ خەۋەرنى يەتكۈزەيمۇ؟، ـ دېدى پاتمىخان قۇچىقىمدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ.

ـ نېمە خوش ـ خەۋەر پاتمىخان؟

ـ دادام ئىككىمىزنىڭ توي ئىشىنى مۇشۇ ئايدا قىلىۋېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ـ نېمە... نېمە دىدىڭ؟ داداڭ تويىمىزنى قىلىپ بېرەمدىكەن؟

مەن خۇددى چۈش كۆرگەندەك بولۇۋاتاتتىم.

ـ هەئە ، دادام ئۆز ئاغزى بىلەن ئانامغا دەپتۇ.

مەن بۇ خەۋەردىن هاڭ ـ تاڭ قالدىم، خۇشاللىقتا پۇت ـ قوللىرىم تىترەشكە باشلىدى. مەن چەكسىز هاياجان ئىچىدە ئالدىمدىكى راسا چوڭ باغلانغان يۇلغۇن شېخىدىن ئىككى باغلامنى دەس كۆتۈردۈم. پاتمىخان ئەتراپىمدا «هاي توختەك! بۇنچە جىق شاخنى نەگە ئاپىرىسەن،بىر باغلامنى ئال!» دىگەندەك گەپلەرنى

قىلىۋاتاتتى، مۇشۇ تاپتىكى خوشلۇقۇمدا قۇلىقىمغا ھېچقانداق گەپ كىرمەيۋاتاتتى. قۇلىقىمنىڭ تۈۋىدە پەقەت پاتمىخاننىڭ «تويىمىزنى مۇشۇ ئايدا قىلىپ بېرىدىكەن» دېگەن ئاۋاز ياڭراپلا تۇراتتى.

مەن بۇ ئىككى بۇغام يۇلغۇن شېخىنى كۆتۈرۈپ شوتتىن چۈشكىلىۋاتاتتىم، سامانخانىنىڭ ئالدىدا تۇرغان پاتمىخان بىر قولىدا پىشانىسىنى تۇتۇپ تۇرۇپ بىر قولىدا ئىما ـ ئىشارەت قىلىپ بىرنىمىلەرنى دەيتتى...

مەن شوتىدىن چۈشمەكچى بولۇپ پۇتۇمنى بالداققا تاشلاپ تۇرۇپ ئاخىرقى قېتىم پاتمىخاندىن يەنە بىر سورىدىم:

ـ بۇ چۈشۈم ئەمەستۇ؟ بىز راست....

گېپىمنىڭ ئاخىرىنى دەپ بولغىچە ئۆزەمنىڭ شوتىنىڭ ئۈچىدا يۇلغۇن شېخى بىلەن بىرگە ئاسماندا پەرۋاز قىلىۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلدىم، دېمەك ئۆگزىگە سەل ـ پەل تىك قويۇلغان بۇ شوت مېنىڭ كۆتۈرىۋالغان شېخىمنىڭ كەينىگە سەنتۈرۈلۈپ كىتىشى سەۋەپلىك ئۆگزە تېمىدىن ئاجراپ ئۇدۇللا مېھمانلار ئولتۇرغان سۇپىغا قاراپ چۈشىۋاتاتتى.

«قاراس ـ قۇرۇس...گۇم» قىلغان ئاۋاز بىلەن ھويلىدا قىيا ـ چىيا كۆتۈرۈلدى، كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام ئاستىمدا شاخ، شاخنىڭ ئاستىدا شوت، شوتىنىڭ ئاستىدا ئاللا كىملەر ۋايجانلاپ ياتىدۇ.

بۇ كېلىشمەسچىلىكنى كۆرۈڭ، ھويلىدىكى سۇپىدا تويى بولىدىغان يىگىت قاتارلىق ئون نەچچە مېھمان ئولتۇرۇپ ئالدىغا كەلگەن دۈگلىگە ئەمدى قول ئۇزىتىۋاتقان ئىكەن. ھېشىق ئارلىشىپ قالغان بۇ شوت چاقماق تىزلىكىدە بۇ بىر قاتار مېھمانلارنىڭ ئۇدۇل گەدىنىگە چۈشۈپتۇ، نەچچەيلەننىڭ بېشى دۈگلىگە چىلىشىپ كاللىسى ئېتىلغان بولسا يەنە نەچچىسىنىڭ يۈزىنى ئالدىدىكى تەخسە ـ پىيالىلەرنىڭ سۇنۇقلىرى تىلىپ قانغا بويىۋېتىپتۇ...

بۇلارنىڭ ئىچىدە يارىسى ئەڭ ئېغىر بولغىنى تويى بولىدىغان يىگىتنىڭ ئىدى، ئۇنىڭ مۇبارەك يۈزى ناۋات چېيى دەملەنگەن چەينەك ـ پىيالىلەرگە توغرا كېلىپ قالغاچقا يىگىتنىڭ تومشۇقى ئېتىلىپ ئاستىن ـ ئۈستۈن چىشلىرىدىن كامىدا بەش ـ ئالتىسى ئالدىدىكى داستىخانغا تۆكۈلۈپ ئۆلگۈرگەن ئىدى.

مەن كۆزۈمگە ئىشىنەلمەي ئاستىمدىكى كالپۇكى قوش تەكىيدەك بولۇپ خارقىراپ ياتقان يىگىتكە سىنچىلاپ قارىدىم، بۇ بىر جۈپ تەكىينىڭ ئارىسىدا

قىزىل شارپىدەك بىرنىمە ساڭگىلاپ تۇراتتى زەن سېلىپ قارىسام ئۇ ساڭگىلاپ تۇرغىنى شارپا ئەمەس بەلكى ئۇنىڭ تىلىكەن، ئۇنىڭ مۇشۇ تاپتا بۇيىۇن ئومۇرتقىسىدىن بىر قانچىسى ئۈزۈلۈپ كەتكەن بولسا كېرەك بىچارىنىڭ بېشى شوتىنىڭ ئاستىدا دومىلاپ يۈرگەندەك قىلاتتى.

مەن مۇشۇچاغدا بوينى ئۈلۈك كەپتەرنىڭ بويىندەك بىر يانغا ساڭگىلاپ قالغان ئاستىمدىكى يىگىتنىڭ تويى بۇلىدىغان تۇرانىيازنىڭ ئىكەنلىكىنى رەسمىي جەزم قىلدىم، چۈنكى ئۇنىڭ بۇرنىدىن بارمىقىم تومۇلۇقىدىكى بىرجۇپ چوكىدەك كۆك ماڭقا بالا ۋاقتىدىكىدىنمۇ بەكراق ساڭگىلاپ تۇراتتى.

مەن ئەھۋالنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلىپ ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى پەملىدىم ـ دەكۆزۈمنى چىڭ يۇمۇۋېلىپ يالغاندىن ئايلانغان بولۇپ يېتىۋالدىم. ئۇلارتۆشمۇ ـ تۆشتىن يۈگۈرۈپ كېلىشىپ ئالدى بىلەن ئەتىۋارلىق يىگىتنى تارتىپ ئېلىپ قىز يۆتكەشكە ئەكەلگەن لاتا پىكاپقا سالدى، ئارقىدىن سەت بولمىسۇن دەپ مېنىمۇ كۆتۈرۈپ ئېلىپ ئۇنىڭ يېنىغا ئورۇنلاشتۇردى، پىكاپنىڭ كەينى ئورۇندۇقىغا ئىككىمىز سىڭايان يېتىشىپ ئاران پاتتۇق، بۇ مېنىڭ ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ئېسىل ماشىنىدا ئولتۇرۇشۇم ھېسابلىناتتى

ئالدى ئورۇندۇقتىكى تۇرانىيازباشلىقنىڭ چىچىنى مايلاپ كەينىگە تارىۋالغان كاستۇم ـ بورۇلكىلىق خام سېمىز دادىسى تىت ـ تىت بولغىنىچە شوپۇرىغا بۇيرۇق قىلدى:

ـ تېز ماڭ!

شۇنداق قىلىپ ماشىنا شەھەردىكى چوڭ دوختۇرخانىغا قاراپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى، كۆزۈمنى ئاستا ئېچىپ يېنىمدىكى تويى بۇلىدىغان يىگىتكە قارىسام ئۇ يەنە ئۈلۈكتەك يېتىپتۇ، ئۇنىڭ بۇ ھالىغا قاراپ مىنى تىترەك بېسىشقا باشلىدى...

شۇنداقتىمۇ خۇداغا قىلغىنىم بارئىكەن، بىر چاغدا كاساپەتنىڭ قۇلى ھەركەتكە كېلىپ ئەتراپنى سىيلاشتۇرۇپ مېنىڭ بەدىنىمنى چىڭ تۇتىۋالدى.

ـ ئانا...ئانا....

ئۇ ئاخىرى زۇۋانغا كەلدى. بىراق دادىسى تاراكتۇردەك ئاۋاز چىقىرىپ ماڭدىغان بۇ پىكاپنىڭ شاۋقۇنىدا ئۇنىڭ ئاجىز ئاۋازىنى ئاڭلىمايۋاتاتتى.

ـئانا...ئانا...

www.kitaphumar.net

مەن ئاستا ئىغىزىمنى ئۇنىڭ قۇلقىغا يېقىپ پىچىرلىدىم:

ـئۇ ئاناڭ ئەمەس چوڭ داداڭ، ئەمدى قويىۋەت!

ـ چوڭ دادا...چوڭ دادا...

ئۇ يەنە توختىماي ئىگرايتتى، مەن ئاغرىققاچىدىيالماي ئۇنىڭ قۇلىقىغا تېخىمۇ ئۇنلۇكرەك قىلىپ ئېيتتىم:

ـئەمدى مەندە كەمپۈت يوق!

1996 ـ يىل (قاراقاش)

توختى پوكان ۋە غالتەك ۋەقەسى

تۇرانىياز باشلىقنىڭ بىلى ئىغىر چىم بولۇپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن دوختۇر ئۇنىڭ كارۋاتتىن چۈشىشىنى چەكلىدى، بىر ئۇلتۇرۇشىدا بىر پاقلاننىڭ گۆشىنى يەپ كۆنۈپ كەتكەن كالىدەك ئىشتەيلىك بۇ بىر نىمە تىمساخنىڭكىدەك دانە-دانە تاكان چىشلىرىدىن ئايرىلىپ قالغان بولسىمۇ لېكىن گېلىدىن قالمىغان ئىدى. ئۇ كارۋاتتا يېتىپمۇ چىشى يوق موماي گۇلا شۈمگەندەك بار-يوقنى توختىماي ماكىلدىتىپ چايناپ كۈندە زەمبىلدە بىرنى چىقىرىپ ياتتى، ياتاقنىڭ ھاۋاسى بولغىنىپ چىدىغۇسىز بولۇپ كەتكەنلىكتىن ئۇنىڭ بىلەن بىر ئۆيدە ياتقان ئىككى سوقۇر ئۈچەي بىمار ئوپېراتسىيە قىلىنىشتىن ۋاز كېچىپ ئۆلسەكمۇ ئاسمىنى ئۈچۈق يەردە ئۆلەيلى دەپ بۇرنىنى تۇتقىنىچە دوختۇرخانىدىن قاچتى.

ئۇنىڭ چىقىرىنىدىسىغا قاچا تۇتۇپ كۆتىگە قەغەز تاشتالمىغان بىچارە ئاتا-ئانىسى دەرھال پىلان تۈزۈپ ئۇلارنىڭ نىكاھىنى شەھەرلىك دوختۇرخانىنىڭ تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىدە ئۇقۇپ تۈگەتتى. شۇنداق قىلىپ ئايشىخاننىڭ سېستىرا سىڭلىسى تۇنجى توي ئاخشىمىنى ئۇنىڭ تىگىنى قۇرۇقداش ۋە پوقىنى تۈكۈش بىلەن يورۇتتى.

دوختۇرلارنىڭ كارامىتى بىلەن تۇرانىياز ئوبدانلا ساقىيىپ قالغان بولسىمۇ لېكىن تاماق يىسە توخۇدەك چېچىپ يەيدىغان، بىر مىنۇتتا ئون قېتىم تۇمشۇقىنى سۇنۇپ يىگىرمە قېتىم پوتلىسىنى تارتىدىغان بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە تۇرانىيازنىڭ كىشىلەرگە دائىم قاپاق تۈرۈپ تورىدىغان مۇز چىرايى بۇ قېتىمقى داۋالاشتىن كېيىن بىر ئىشتىن ئاچچىقلانسىمۇ، خاپا بولسىمۇ «تالىلقا ئىسىپ قويۇلغان كالىدەك» ھىجىيىپ تۇرىدىغان ھالەتتە ساقايدى...

«بىر قايغۇدا بىر خۇشاللىق» دىگەندەك ئۇنىڭ چىرايىدىكى بۇ نۇقسانلىرى ئۇنىڭغا ئىيتقۇسىز ئامەت ئىلىپ كەلدى، بىر قېتىم يۇقىرى ئورۇنلاردىكى ئالاھىدە رەھبەرلەر خىزمەت تەكشۈرۈپ كېلىپ تۇرانىياز باشلىقنىڭ ساقچىخانا ھويلىسىدا

ئامىغا گەپ قىلىۋاتقاندىكى ھالىتىنى يەنە دەمدە بىر تۇمشۇقىنى سۇنۇپ پوتلىسىنى تارتقىنىچە ئۇلارغا باشتىن ـ ئاخىرى كۈلۈپ تۇرغان قىياپىتىنى كۆرۈپ «قاراڭلار بىزنىڭ ئاساسى قاتلامدىكى بۇ قەھرىمان كادىرىمىزغا، ئۇ خىزمەت ئۈستىدە ھېرىپ ـ تەرلەپ بۇرنىنى سۈرتكۈدەك ھالى قالمىسىمۇ يەنىلا خەلققە ئىللىق كۈلۈمسىرەپ تۇرغىنىنى، بىز ھەممىمىز بۇنىڭدىن ئۆگىنىشىمىز كېرەك!» دەپ داۋراڭ سالدى.

شۇنداق قىلىپ بۇ كاتتا زاتنىڭ بىر ئېغىز گېپى بىلەن تۇرانىياز باشلىق دەرھال«خەلقنىڭ غەمگۇزار چاكىرى ـ تۇرانىياز» غا ئايلىنىپ پۈتۈن گېزىت ـ ژورنال،تاراتقۇلارنىڭ باش بېتىنى ئىگەللىدى ھەم ئۇزۇنغا قالماي قوشنا بىر ناھىيىگە ناھايىتى چوڭ ئەمەلدار بولۇپ ئۆسۈپ كەتتى.

ھاجىم ئائىلىسىدىكىلەرمۇ كېيىنكى كەلگەن بۇ ئامەتنىڭ خوشلۇقىدا پاتمىغان بىلەن بولىدىغان توي ئىشىمىزنى ئالدىنقى ئايغا بىكىتتى.

«يىتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە بورنى قاناپتۇ» دېگەندەك تويغا ئاز قالغاندا كەنتىمىزدە كۆتۈلمىگەن بىر ۋەقە يۈز بېرىپ چوڭ ـ كىچىك ھەممىمىزنى يوق بىر بالاغا تىقتى. مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ ئاسارىتى بولسا كېرەك مەكتەپ، كان ـ كارخانا تاملىرىنىڭ يۈزلىرىدە ئىشقىلىپ بوش ـ بىكارلىكى يەرلەرنىڭ ھەممىسىدە ھەر خىل دەبدەبىلىك شۇئارلار يېزىغلىق تۇراتتى. ھەتتا مەن ئەقلىمگە كەلسەم كەنتە كومىتېتىنىڭ چوڭ يىغىن مەيدانىدىكى قىشتا سىپلىنغان چوڭ خالىجاينىڭ سىرتقى تام يۈزىدىمۇ قىزىل سىر بىلەن سىزىلغان شۇ بىر باش سۈرەت بىلەن چوڭ خەتلىك بىر شۇئار بار ئىدى.

بىر كۈنى قايسىدۇ بىر مەلئۇن بۇ ئۇلۇغ شۇئارنىڭ خېتىنى شاخ بىلەن جىجىلاپ قويۇپتۇ، شۇنىڭ بىلەن كەنتىمىزدە بوران چىقىپ ئالەم ـ مالەم بولدى، ساقچى ـ ساقچى قايناپ كەتتى، يېزىدىن كەلگەن رەھبەرلەر بۇ ئىشنى دەرھال سىياسىيغا كۆتۈرۈپ«سەككىزىنچى ئىيۇل شۇئار جىجىلاش ـ بۇزۇش ۋەقەسى» دەپ نام قويدى، بىز ئىيۇل ـ پىيۇل دېگەن گەپنى چۈشەنمەيتتۇق، پەقەت بۇ چوڭ خەتنى يەتتىنچى ئاينىڭ سەككىزىنچى كۈنى بىرە ئۇششاق بالىنىڭ ئۇقماي جىجىلاپ قويغانلىقىدىن گۇمان قىلاتتۇق. مۇشۇ زور ۋەقە سەۋەپلىك مىنى قەيەردە كۆرسە، خىقىراپ يۈزۈمگە تۈكۈرۈپ يۈرۈيدىغان كونا قېيىنئاتام بىر كۈندىلا جازالىنىپ ھۇقۇقىدىن ئېلىپ تاشلاندى.

ئىچىمدە بۇ ئوغرىنىڭ موللاق ئاتقانلىقىدىن قەۋەتلا خۇشال بولدۇم، لېكىن ئىش بۇنىڭلىق بىلەن تۈگىمىدى، ئۇنىڭ ئورنىغا چىققان كەنتە مۇدىرى دېگەن ئەبلەخ خىزمەت قىلمىسا ئۆلۈپ قالىدىغاندەك كەنتىدىكى بارلىق ياشلارنى يېغىپ خالىجايىنىڭ تېمىنى نۆۋەت بىلەن خەۋەر ئېلىپ قوغدىغىلى سالدى. ھەر كۈنى تۆت ئادەم كېچە ـ كۈندۈز بۇ تامنى خەۋەر ئالاتتۇق، بۇ ئىشنى قىلغان بەد نىيەت تېخىچە تېپىلمايۋاتاتتى.

«كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك نەچچە كۈن ئۆتمەي كەنتە كومتېتىنىڭ قوروسىدىكى دۆلەت بايرىقى ئېسىلغان ئېگىز خادىنىڭ بايراق سىمىنى يەنە بىر نائەھلى ئوغرىلىۋالدى.

ھەر نېمە بولسا بۇ قېتىمقى ئىش يۇقىرىغا دوكلات قىلىنمىدى، ناۋادا دوكلات قىلىنغان بولسا بو ئىش يەنە«ئۇن بەشىنچى ئىيۇل سىم ئوغۇرلاش ـ بولاش ـ تالاش ۋەقەسى» دەپ ئاتىلىپ يېزا باشلىقى بىلەن كەنتىمىزنىڭ بۇ يىگى«سېكرېتارى» ئاللاقاچان ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىنىشى مۇمكىن ئىدى.

بار خاپىلىق يەنە شۇ بىز بىچارىلەرگە بولدى، نۆۋەتچىلىك قىلىپ قوغدايدىغان جاي بىردىن ئىككىگە كۆپىيىپ ئادەم سەككىزگە ئاۋۇدى. بىز بىر گۇرۇپپا تۆت ئادەم بار كۈچىمىز بىلەن بايراق خادىسىنىڭ تۈۋىدە يېتىپ ـ قوپۇپ خادىنى قوغدىدۇق يەنە شۇنداقتىمۇ بو نىيىتى يامان ئوغرى بىر ئاخشىمى بىزنىڭ ئۇخلاپ قالغان پۇرسىتىمىزدىن پايدىلىنىپ بايراقنىڭ يىپىنى يۆگەيدىغان چۈيۈن غالتەكنى ئوغرىلىۋاپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن بۇ «چويۇن غالتەك ۋەقەسى» دىن كېيىن كەنتە رەھبەرلىگى بىر كۈن مۇزاكىر قىلىش ئارقىلىق بايراق خادىسىنىڭ تۈۋىگە توپاقتەك سېرىق ئىتتىن بىرنى باغلاپ قويىدىغان بولدى، بىز شۇ ئىت بىلەن بىرگە خادىنى قوغداپ يېتىشقا مەجبۇرى بولدۇق...

ئىتنىڭ پەيلى يامان ئىدى، بەزىدە بىزگىمۇ يۈز قىلماي داپشىنىپ قۇياتتى، ئىت بۇلا مۇشۇنداق بولا، ئاخشاملىرى خادا تۈۋىگە قويۇلغان كارۋاتتىن چۈشۈشكە ھېچقايسىمىز پېتىنالمايتتۇق، چۈنكى كارۋاتنىڭ ئاستىدىكى سېكرېتارنىڭ قول ـ چومىقى بولغان بۇ سېرىق ئىت كۈزىنى ئۈزمەي بىزنى باشقۇراتتى. سىيگۈمىز كەلسە تۆتەيلەن ھەممىمىز بىر بولۇپ ماڭاتتۇق، تەڭ كېچىسى باشقىلارنى ئويغىتالمىسام كارۋاتنىڭ ئۈستىدە ئۈرە تۇرۇپ يىراقلارغا قويۇپ بىرىشتىن باشقا ئامالىم يوق

ئـدى، نـېمە بالاغا قـالغىنىمنى بىلمەيـمەن، ئىشـقىلىپ ھېلىغۇ ئـېتكەن، ئىتنىـڭ ئىسـمىنى ئاڭلىسـامۇ تـىنىم جۇغۇلـداپ يۈرۈگـۈم قېپـىدىن چىكىتـىـدىغان ئـادەم ئىدىم...

ئىت ھېلى چىقىپ بىرە يېرىمنى كاپ قىلىپ ئالارمىكىن دېگەندەك قورقۇنچىدا تۈزۈكمۇ سىيەلمەيتتىم ھەر قېتىم يېرىمنى سىرىتقا يېرىمنى ئىشتىنىمنىڭ ئىچىگە چىقارغانچىلىك قىلىپ ھـوّل زاكـىدا قالغـان بـوۋاقتەك تـاڭ ئـاتقىچە يۈلتـۈز سـاناپ غىمسىلاپ چىقاتتىم، ئىشقىلىپ توختى پوكان بولغانغا گېلىمغىچە تويدۇم...

كەنتىمىـزدە بۇنـداق سىياسـىيغا ياتـىـدىغان زور ۋەقەلەر ئـارقىمۇ-ئارقا يـۈز بەرگەنـدىن كـېيىن يۇقىرىنىـڭ بۇيرۇقىغا ئاساسـەن كەنـتە تەۋەلىكـىدىكى يەتـتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە ھەممىمىز كەنتە كومىتېتىغا يىغىلىپ ھەر كـۈنى چۈشتىن كـېيىن مەجبـۇرى «سىياسـى ئـۆگىنىش» قىلىـش ئـارقىلىق ئىـدىيىمىزنى ئـازاد قىلىدىغان بولدۇق. كۈندە بولىدىغان بۇ ئۆگىنىشتە سېكرېتار توختىماي گېزىت-ماتېرىيال ئۇقۇيتتى بىـز زەن سـېلىپ ئـاڭلاپ ئۇنىـڭ مەزمۇنىنى ھەزىـم قىلاتتـۇق، ئاندىن «مۇزاكىر باسقۇچى» دا ھەممىمىز بىرمۇ-بىر پىكىر بايان قىلىپ بۇ ۋەقەنى ئېيىپلاپ -تىللاپ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىرادىمىزنى بىلدۈرىشەتتۇق...

بۇگۈنمۇ دائىمقىدەك سېكرېتار ماتېرىيال ئۇقۇشنى تۈگىتىپ مۇزاكىر باسقۇچىغا ئۆتمەكچى بولىۋاتاتتى، مەن كۆڭلۈمدە« ھاي سېكرېتار يا ئىتىڭنى يوقات، يا مەن خالىجايىنىڭ تېمىنى بېقىپ شۇ يەردە ياتاي، يا بولمىسا مىنى بۇغۇپ ئۆلتۈرۈۋەت!» دېگەننى ئويلاپ ئېغىزىمنى ئاچاي دەپ تۇراتتىم، شۇ چاغدا سىرتتىن سايىت چولاق دېگەن پەسەندى «ۋاي سېكرېتار!...ۋاي سېكرېتار!» دېگىنىچە چىرايىدا قان يوق يۈگۈرۈپ يېغىن مەيدانىغا كىرىپ كەلدى، بىز ھەممىمىز بىـرە يەرگە ئـوت كەتـكەن يـاكى كەنتىمىزنـى سـەل باسـتۇرۇپ كەلـگەن ئوخشـايدۇ دەپ ۋاراڭ-چۇرۇڭـدىن توختاپ ئۇنىڭغا كۆزىمىزنى تىكتۇق.

- نېمە بولدى ھاي چولاق؟- دەپ ۋاقىرىـدى سېكرېتار جىددىيلەشـكىنىدىن ئورنىدىن چاچراپ تورۇپ.

- نېمە....نېمە بولاتتى، سېكرېتار...جىنـايەتچى تېپىلـدى!- دېـدى سـايىت چولاق ھاسىرىغىنىچە.

- قايسى جىنايەتچى؟

- بايراقنىڭ غا...غا...غالتىكىنى ئوغرىلىغان!

سىكرېتار بۇ جاۋابتىن شۇنداق خۇشال بولدى:

ـ ھە...كىمكەن؟

ـ ئەنە ...مەن باشلاپ باراي!

يىغىندىكى ھەممەيلەن ئورنىمىزدىن گۈركىرەپ تۇرۇپ غەزەپ بىلەن كەنتە كومىتېتىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ يولغا ئېتىلدۇق، بىز چوڭ ـ كىچىك بولۇپ كامىدا ئۈچ ـ تۆت يۈز ئادەم ئىدۇق، مۇشۇ ئوغرى سەۋەبلىك نەچچە ھەپتىدىن بىرى بىزنىڭ يىمىگەن يوقىمىز كىرمىگەن گۆرىمىز قالمىغان ئىدى، ھەممىمىز يەڭلىرىمىزنى شىمايلاپ ئىستىھكامغا ئېتىلغان جەڭچىلەردەك ئۇ ئوغرىدىن ئۆچىمىزنى ئالغىلى يۈگۈردۇق...ھەتتا مەھەللىمىزنىڭ ئىمامى ئاخۇنى چۇشۇپ كەتكەن سەللىسىگىمۇ قارىماستىن سەپنىڭ ئەڭ ئالدىدا ھاسىراپ قويۇندەك چاپماقتا ئىدى...

دېگەندەك چوڭ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا مەھەللىدىكى ساۋۇت ساراڭ قولىدا ھىلىقى چۈيۈندىن ياسالغان غالتەكنى ئويناپ بەخىرامان تۇراتتى، ئۇ نەچچە يۈز ئادەمنىڭ ئۆزى تەرەپكە «ھۇررا» توۋلاپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ دەرھال كەينىگە ئۆرۈلۈپ قارىدى، كەينىدە باشقا بىرسى يوق ئىدى. ئەتىدىن ـ كەچكىچە «ھو....ھو...» دەپ كۈلۈپلا يۈرۈيدىغان بۇ كۈلگۈنچەك ساراڭ كۆڭلىدە «بۇ تېگى پەسلىگە نىمە بولغاندۇ ئەمدى؟ بۇلارنى چوقۇم كەنتتىكى ھىلىقى سېرىق ئىت ئالدىغا سېلىۋالدى، بولمىسا بۇ ساراڭ ـ لەقۋالار بۇنچىلىك قېچىشىپ يۈرمەستى!» دېگەننى ئويلاپ ھجىيىشتىن توختىدى ئاندىن چىرايىنى تۈرگىنىچە ئىككى لىۋىنى چىشلەپ ئالدى ـ كەينىگە قارىماستىن بەدەر كەينىگە بۇرۇلۇپ قېچىشقا باشلىدى...

خۇدايىم بۇ ساراڭنىڭ پۇتىغا كۈچىنىمۇ تازا بىرىپتىكەن، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە كۆز ئالدىمىزدىن پىلدىرىغۇچتەك پىقىراپ يىراقلاپ كەتمەسمۇ؟

قاچە ـ قاچ، تۇتە ـ تۇت....

ساراڭ بىزگە تۇتۇق بىرىدىغاندەك ئەمەس ئىدى، ئۇ شۇ يۈگۈرگىنىچە چوڭ ئۆستەڭدىكى ياغاچ كۆۋرۈكنىڭ ئۇستىگە چىقىپ توختاپ ئالدىغا ئىگىشىپ تۇرۇپ ھاسىرىغىنىچە دىمىنى ئېلىشقا باشلىدى...

بىزمۇ كەينىدىن تۇشمۇ ـ تۇش باستۇرۇپ كىلىپ قەدىمىمىزنى كۆۋرۈكنىڭ لىۋىدە توختىتىپ تىزلىرىمىزنى تۇتۇشقىنىمىزچە چوڭ ـ چوڭ نەپەس ئېلىشقا باشلىدۇق، ساۋۇت ساراڭ ئېگىشكەن يىرىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بىزگە ئالىيىپ

قارىدى، بىزمۇ ھەممىمىز بىشىمىزنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن تىكىلدۇق، ئۇ زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي بىزگە تىل سالدى:

- ئاناڭنىڭ تويى بولاشتىما ھەرقايسىڭغا؟

بىز بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ ھەيران قالدۇق، چۈنكى بۇ ساراڭ ئۆمرىدە بىرسىنى تىللاپ باقمىغان ئىدى.

- ھەي ساراڭ! - دېدى سېكرىتار ھارغىنلىقتا دېمىنى ئالالماي، - ئاۋۇ قولۇڭدىكى غالتەكنى نەدىن تاپتىڭ؟

ساراڭ قولىدىكى چويۇن غالتەككە لاپپىدە قاراپ ئۇنى دەرھال كەينىگە تىقىۋالدى-دە تووۋلاپ جاۋاب بەردى:

- ئاچاڭنىڭ ئېرىمىا مەن؟ بوش تووۋلا ماڭا!، -دەپ خىرقىرىدى ساراڭ.

- غالتەكنى نەدىن ئالدىڭ دەيمەن؟

- ئاناڭنى ئالغان يەردىن!

ئۇنىڭ جاۋابىدىن ھەممەيلەن پىخىلداپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق. كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا ئۇسال بولغان سېكرېتار تەلەتىنى بۇزدى:

- ھاي ساۋۇت ساراڭ ، ئاۋۇ قولۇڭدىكى غالتەكنى نەدىن تاپتىڭ دەيمەن؟

- سىنىڭ ئاناڭنى غالتەك ئالمىغان بولغىيتتى، ھەي غالتەك جىنى چاپلىشىۋالغان ساراڭ!، - دەپ ۋارقىرىدى ساۋۇت ساراڭ غەزەپ بىلەن، - نىمانداق كەچكۈچە غالتەك-غالتەك دەۋېرىسەن، غالتەكتىن بۆلەك گىپىڭ يوقما سىنىڭ؟

ساراڭ بىگىز بارمىقىنى سېكرېتارغا چىنەپ تۇرۇپ غەزەپ بىلەن ۋاقىرىدى، بىچارە سېكرىتار خۇددى ئاتىسىدىن تەنبىھ يېگەن بەش ياشلىق بالىدەك يۇۋاشلاپ قالدى، بىز بۇلارنىڭ ھالىتىگە قاراپ قايسىسىنىڭ ساراڭ قايسىسىنىڭ سېكرىتار ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيلا قالدۇق.

بۇ چاغدا يېڭىدىن سايلانغان كەنتە مۇدىرى سېكرېتارغا ياخشىچاق بولۇپ گەپكە ئارىلاشتى:

- ھاي ساۋۇتاخۇن، ئاۋۇ قولۇڭلىدىكى غالتەكنى بىزگە بىرىۋېتىپ ئاندىن گەپ قىلىڭلار ئۇكام!

- تۇفى!، - ساراڭ ئاچچىق بىلەن يەرگە بىرنى تۈكۈردى، - قاچاندىن بىرى مەن سىنىڭ ئۇكاڭ بولۇپ قالدىم، سەندەك نەسلى پەس، دادىسىنىڭ كىملىكىنى بىلمەيدىغان مۇناپىقتا ئۇكا بۇلىدىغان ساۋۇت تېخى دۇنياغا تۇغۇلمىدى!

ھەممەيلەن كەنتە مۇدىرىنىڭ راستىنلا ئۆز دادىسىغا ئوخشمايدىغانلىقىنى بىلىشەتتۇق، شۇڭا بىز يەر تېگىدىن كۆز بېقىشىپ كۇلۇشۇشكە باشلىدۇق.

بۇ ساراڭنىڭ ئېغىزىدىن ھەر بالا كىلەتتى، يەنە ئۆزىنىڭ بىرە ئەيىبىنىڭ ئېچىلىپ قالماسلىقىنى ئويلىغان كەنتە مۇدىرى بىر ئاز شوك بولۇپ قالدى.

بۇ چاغدا ئاخۇنۇم سالاغا چۈشتى:

-جېنىم ساۋۇتاخۇن، قولۇڭلاردىكى ئاۋۇ نەرسىنى بىزگە بېرىۋېتىڭلار، بىز نەچچە كۈن بولدى، شۇ غالتەكنىڭ خاپىلىقىدا يا ئۇيقۇ ئۇيقۇ بولمىدى، يا يېگەن تاماق تاماق بولمىدى...

ساۋۇت ساراڭ ئاخۇنۇمنىڭ ئارىلاشقانلىقىنى كۆرۈپ تەلەپپۇزىنى يۇمشاتتى:

-بوپتۇ سەن گەپ قىلىپ سالدىڭ، بەرسەممۇ بېرەي، لېكىن بىر شەرتىم بار!

- دىگىنە يۈز شەرتىڭ بولسىمۇ، - دېدى سېكرېتار جىلە بولۇپ، - بىر ئاڭلاي باقىلى!

- ھەرقايسىڭ دادامنى پومىشچىك دەپ ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈشتۈڭ، ئانامنى پومېشچىكنىڭ خوتۇنى دەپ ئاچ قويۇپ ئۆلتۈرۈشتۈڭ، بىر تۇغقانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى پومېشچىكنىڭ باللىرى دەپ يىراق-يىراقلارغا پالاشتىڭ، ئۇلارمۇ سەرسانچىلىقتا ئۆلۈپ تۈگىدى، قىنى ئېيتە، ئۇز ۋاقتىدىكى بىزنىڭ قوي-كاللىرىمىزنى نەگە ئاپارغان، ئۆيىمىزدىكى گىلەم-كىگىزلەرنى نەگە تىقىشتىڭ؟ماۋۇ كۈۋرۈكنى كىمنىڭ سالغانلىقىنىمۇ بىلىشىدىغانسەن؟ نېمشقا بۇ كۈۋرۈكنى بوزۇشمايسەن؟ بۇپتۇ ئۇلارنىڭ ئۆلگىنى ئۆلگەن بولسۇن، دەيدىغان شەرتىم شۇكى مال-مۈلكۈمنى قايتۇرۇپ بەر، بولمىسا بۇ غالتىكەڭنى ئۆستەڭگە تاشلىۋەتكىنىم تاشلىۋەتكەن!

ئۆز ۋاقتىدا بۇ كۈۋرۈك بىلەن كەنتتىكى كونا مەكتەپنى ئۇنىڭ دادىسىنىڭ سالغانلىقىنىمۇ ھەممىمىز بىلەتتۇق، لېكىن بىز بۇ ساراڭنىڭ بۇ ئىشلارنى بۇنداق تەپسىلى بىلىدىغانلىقىنى ئەسلا ئويلىمىغان ئىدۇق، بىز ئاغزىمىزنى ئېچىپ ھاڭ-تاڭ قالدۇق.

سېكرېتار غەزەپتىن يېرىلدى:

- ۋۇ ئىززىتىنى بىلمەيدىغان قېرى ساراڭ! ئەكىلە غالتەكنى!

سېكرېتار شۇنداق دىگىنىچە ئالدىغا مېڭىشقا تەمشەلدى.

ساۋۇت ساراڭ بۇنى كۆرۈپ قۇلىدىكى غالتەكنى بىر بارمىقىغا ئۆتكۈزۈپ تىز

ئېقىۋاتقان ئۆستەڭنىڭ سۈيىگە سۈنۈپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى:

ـ ۋۇ خام كاللا بەڭگى! ئالدىڭغا مېڭىپلا قالساڭ بۇنى تاشلايمەن!

سېكرېتار كۆزلىرىنى پىلدارلاتقىنىچە ئورنىدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالدى، مەن ئاخىرى بۇلالماي سەپنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ پاڭگىدە ئېتىلىپ يىغلاپ سالدىم:

ـ جېنىم ساۋۇت ئاكا، ماڭا بىر ئىچىڭ ئاغرىسۇن!، ـ دېدىم ھۆركىرەپ يىغلىغىنىمچە، ـ ماڭا نەچچە كۈن بولدى، شۇ خالىجايدا تام قوغدايمەن دەپ پوق بۇراپ ياتقىلى، ئەمدى قۇيۇپ بۇ غالتەكنى دەپ كۈنلىكى بايراق خادىسى ئاستىدا ئەشۇ ئىت بىلەن بىرگە ياتىمەن....ئېيتقىنا ئاكا ماڭا نىمە كۈن بۇ، مەن تۇزۇك بىر سىيىپ باقمىغىلى نەچچە كۈن بولسا، سەنمۇ كۆردۇڭ ئۇ ئىتمۇ ياكى توپاقمۇ؟ جاھاندا بونداقمۇ چوڭ ئىت بولامدۇ؟ مەن سەندىن خوش بولاي ئاكا، ئۇنداق قىلماي غالتەكنى بەرگىن...

ساۋۇت ساراڭ مىنىڭ يىغامنى كۆرۈپ تېخىمۇ ئاچچىقلاندى:

ـ ئاناڭ بولغان ساراڭ جادى، دادامنى كالتەكلەپ ئۆلتۈرگەنلەرنىڭ بىرسى، تولا ۋالاقلىماي كۆزۈمدىن يوقال!

بىز نىما قىلارىمىزنى بىلەلمەي، ئاغزىمىزنى ھاڭ ئېچىپ ساراڭغا قاراپ قالدۇق، ھازىر بۇ ساراڭ ئۆزىنى دۇنيانىڭ خوجىسى دەپ ئويلاپ قالغان بولسا كېرەك ئەلپازىدىن بۇ يېقىنلاردا غالتەكنى بىزگە بىرىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

شۇ چاغدا ساراڭ سەت كۈلۈپ ئېغىز ئاچتى:

ـ ھەرقايسىڭغا بۇ غالتەك بەك مۇھىمما؟

ـ مۇھىم!

نەچچە يۈز ئادەم تەڭلا ۋارقىراپ جاۋاب بەردۇق.

ساراڭ ئاغزىنى تۈتۈپ پىخىلداپ كۈلگىنىچە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ـ ھەرقايسىڭنىڭ ئەقلىنىڭ پوقتا چۈكۈشۈپ قالغانلىقىنىغۇ ئوبدان بىلەتتىم، غالتەككە ئېرىشمەن دىيىشىدىكەنسەن، ئۇيۇن ئويناپمىز! ئاڭلاشتىڭما؟

«ئاھ خۇدا! بۇ جاھان نىمە بولۇپ كەتتى، بىر ئەرزىمەس غالتەك ئۈچۈن بۇ ساراڭ بىلەن ئۇيۇن ئويناپ يۈرۈرمىزمۇ ئەمدى...»

ھەممىمىز تەڭلا جاۋاب بەردۇق:

ـ ئاڭلىدۇق!

ـ ھەممىڭ ئورنىڭدا ئولتۇرۇش!، ـ كوماندا بەردى ساراڭ ئۆزىنى كاتتا بىرسى

چاغلاپ.

بۇ بۇيرۇقتىن بەزەنلىرىمىز ئولتۇردۇق، بەزەنلىرىمىز پىخىلداپ كۈلۈشۈپ ئولتۇرمىدۇق، لېكىن ساۋۇت ساراڭ كىنونى تولا كۆرۈپ گېنراللىق سەۋيىگە يەتكەندەك قىلاتتى، ئۇ بوش كەلمىدى:

- ۋۇ نەسلى پەس، سۇلامچى خوتۇننىڭ باللىرى، مىنى نېمە كۆرۈپ قىلىشتىڭ، ھەرقايسىڭغا غالتەككە لازىمۇ ياكى كەنتىدىكى ئۇگۇنۇشمۇ؟

- غالتەك لازىم!

بىز ئۇلگۇدەك ۋارقىراشتۇق، چۈنكى ساۋۇت ساراڭ غالتەكنى سۇغا تاشلاي دەپ تۇرىۋاتاتتى، ئاڭغىچە سېكرىتار بىزگە نەسھەت قىلدى:

- جىنىم جامائەت، مۇشۇ قېتىم ئۇنىڭ گېپىنى بىر ئاڭلاڭلار، بىز بىر ئامال قىلىپ غالتەكنى قولغا ئېلىپ يۇقىرىغا جاۋاب قايتۇرايلى، بولمىسا مۇشۇ ئىش ئۈچۈن كەنتىمىزگە بىر يىللىق خىزمەت گۇرۇپپىسى كىلىدىكەن!

«خىزمەت گۇرۇپپىسى» دىگەن گەپنى ئاڭلاپ ھەممىمىزنىڭ دېمى ئىچىمىزگە چۈشۈپ كۆزلىرىمىز يوغىناپ كەتتى، ناۋادا ئۇلار كەنتىمىزگە كېلىدىغان بولسا كۈندە قىلىدىغان يېرىم كۈنلۈك ئۈگىنىش پۈتۈن كۈنگە ئۆزگىرەتتى، يەنە تېخى.....

- سېكرىتار داداڭلار توغرا دەيدۇ، -دېدى ساۋۇت ساراڭ كاللىسىنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ ھاكاۋۇرلارچە، - توخۇ-كەپتەر، ئۆردەك-غازلىرىڭدىن ئايرىلىشماي دىيىشسەڭ بۇيرۇققا بويسۇنۇش! مەن ھازىردىن باشلاپ پادىشاھمەن، بىلىشتىڭما؟

- بىلىشتۇق!

- بىلىشكەن بولساڭ ئېيتىشە مەن كىم؟

- پادىشاھ!

- زوۋانىڭغا بىر نېمە تورۇپ قىلىشمىغاندىكىن ئۈچ قېتىمدىن ئۇنلۇك جاۋاب بىرىش، مەن كىم؟

- پادىشاھ! پادىشاھ! پادىشاھ!

بىز قاتتىق ۋارقىراپ جاۋاب بەردۇق، گۆركىرەپ چىققان ئاۋازىمىزدىن مەيدان ئاسمىنى تىترەپ كەتتى.

يىگى «پادىشاھ» بىزنىڭ يۇۋاشلىق بىلەن بەرگەن جاۋابىمىزدىن رازى بولۇپ ئۇسۇپ چاڭگا بولۇپ كەتكەن كالتا ساقىلىنى ئاستا سىلاپ قويىدى-دە يەنە بۇيرۇق

قىلدى:

- ھەممىڭ ئورنىڭدا ئولتۇرۇش!

ھەممەيلەن ئىتائەتمەنلىك بىلەن دەرھال ئولتۇردۇق.

- جاللات!

بىز بۇ ساراڭنىڭ كىمنى جاللات دەپ چاقىرغانلىقىنى بىلەلمەي سوئال نەزىرىدە بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ قالدۇق، بۇ چاغدا سېكرېتار ماڭا قاراپ كۆز ئىشارىتى قىلدى، مەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىپ خالىجاي باقىدىغان تۆتى بىلەن خادا باقىدىغان ئۈچىنى تارتىپ چىقىرىپ تىۋىلىدىم:

- لەببەي شاھىم!

- ئاۋۇ پوق ساقالنى تۇت!

بىز ئۇنىڭ كىمنى دېگەنلىكىنى بىلەلمەي ساۋۇت ساراڭغا سوئال نەزىرى بىلەن قارىدۇق.

- يېنىڭدىكى ئاۋۇ گەدەنكەشنى!

ئۇنىڭ كۆرسەتكىنى يېنىمىزدىكى ئىمام ئاخۇنۇم ئىدى. بىز ئۇنى تۇتۇشقا جۈرئەت قىلالماي گاڭگىراپ تۇرۇپ قالدۇق بۇنى كۆرگەن ساۋۇت ساراڭ غالتەكنى ئېگىز كۆتۈردى:

- غالتەكنى تاشلىدىم ئەمسە!

بۇنى كۆرگەن سېكرېتارنىڭ كۆزلىرى يوغىناپ ئورنىدىن چاچراپ تۇردى-دە ئاخۇنۇمغا ۋارقىرىدى:

- چىقسىلا ئاخۇنۇم ئالدىلىرىغا قاراپ تۇرماي!

ئاخۇنۇم سېكرېتارغا سادىق ئىدى، ئۇنىڭ ئىماملىق ۋەزىپىسىنى مۇشۇ سېكرېتار ئېلىپ بەرمىگەن بولسا بۇ ئاخۇنۇم ئۆزىنىڭ كالتە بىلىمى بىلەن ھەرگىزمۇ مەسچىتنىڭ ئىماملىقىنى قىلالمايتتى ھەم يۇرتنىڭ چوڭلىرى قاتارىغا كىرەلمەيتتى، شۇڭا ئاخۇنۇم غىڭ قىلماي ئورنىدىن تۇرۇپ سەپنىڭ ئالدىغا چىقىپ تۇردى.

- تىزلان!، - دەپ ۋارقىرىدى خان غەزىپىنى بېسىپ تۇرۇپ.

ئاخۇنۇم ئاچچىقىدا لىۋىنى چىشلەپ تىزلىنىپ ئولتۇردى. خان سوراقنى داۋام ئەتتى:

- ئېيتە ناماز بىزگە نىمە؟

- ناماز بىزگە پەرز! - دەپ ئۆڭلۈك ئېيتتى ئاخۇنۇممۇ بوش كەلمەي.

- خوش، ئۇنداق بولسا، نامازنىڭ ۋاقتى بىزگە نېمە؟
- نامازنىڭ ۋاقتىمۇ پەرز!
ئاخۇنۇم ئۆزىنىڭ بەرگەن توغرا جاۋابىدىن مەمنۇن بولۇپ بىر كۆپچىلىككە غادىيىپ قاراپ قويدى.
- ئۇنداق بولسا ھەي پوق ساقال!، - پادىشاھ قۇلىنى شىلتىپ ۋارقىرىدى، - نېمشقا كەنتتە يېغىن ئاچقاندا پىشىن بىلەن ئەسىرنى قازا قىلىسەن؟ نېمشقا جامائەتنى مەسچىتكە ئېلىپ چىقمايسەن؟
ئاخۇنۇم كېكەچلەپ قالدى:
- بۇنى...بۇنى...سېكرىتار قويمىسا!
- سەن بەدبەخ خۇدادىن قورقامسەن ياكى سېكرېتاردىنمۇ؟
- بۇ....بۇ....
- جاللات!، -دەپ ۋارقىردى شاھ غالتەكنى كۆتۈرۈپ، - بۇ سېكرېتارنى ئۆزىگە خۇدا قىلىۋالغان مۇرتەدنىڭ كۆتىگە قىرىق دەررە!
بىر سېكرېتارنىڭ كۆز ئىشارىتى بىلەن كۆزىمىزنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئاخۇنۇمنىڭ كۆتىگە تېپىشنى باشلىدۇق، بىچارە ئاخۇنۇم ھەر بىرنى تەپسەك بىر قېتىم ئىنجىقلايتتى...تېپىكنىڭ ئون توققۇزىنچىسىغا بارغاندا ئاخۇنۇم بۇلالماي كۆتىنى تۇتقىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ سېكرىتارغا ۋارقىردى:
- ئالە ئىماملىقىڭنى، ئىككى تال پۇلۇڭنى ئۆزۈڭ خەجلە، بىر تال قۇتا غالتەكنى دەپ مۇشۇ ساراڭنىڭ كەينىگە كىرىپ مېنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرمەكچىما سەن؟ ئىماملىقنى ئەمدى ئاناڭ قىلسۇن!
ئىمام ئاخۇنۇم كۆزىگە ياش ئالغىنىچە مەيداندىن ئالا-تاغىل تۇۋلاپ چىقىپ كەتتى.
خان بىشىنى لىڭشىتىپ يەنە بىزگە قاراپ ۋارقىرىدى:
- ئالتە قاراقچىنى تۇت!
«بۇ ساراڭنىڭ ئالتە قاراقچى دىگىنى كىمدۇ ئەمدى؟»
بىز ھېچنىمىسنى بىلەلمەي خانغا تەلمۈرۈپ قارىدۇق.
- ھەي ئوغرى كۆزۈڭنى پارقىرىتىپ ئۆلتۈرىسەنغۇ! - دەپ ۋارقىرىدى خان سەپىنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان سېكرېتارغا بىگىز بارمىقىنى چەنلەپ تۇرۇپ، - شىرىكلىرىڭ بىلەن ئورنۇڭدىن دەرھال تۇر!

بۇ چاغدا سېكرېتار ئامالسىز قىزارغىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ پەستە ئولتۇرغان كەنتە مۇدىرى، بۇغالتىر، ئەترەت باشلىقلىرى بولۇپ بەش كىشىگە بىرمۇ-بىر قاراپ چىقتى. بىزنى كۆلكە بېسىۋېلىپ كۆزىمىزنىڭ قۇيرىقىدا بىر-بىرىمىزگە كۆز قىسىشقىلى تۇردۇق.

پادىشاھ يەنە پەرمان چۈشۈردى:

- جالالات !

- لەببەي شاھىم!

- بۇ گەدەنكەش تاغ قاراقچىلىرىنى ئالدىغا ئاچىقىپ تىزلاندۇر!

بىز تەمتىلەپ نېمە قىلارىمىزنى بىلەلمەي تۇرغىنىمىزدا سېكرېتار ئۆزى باش بولۇپ سەپنىڭ ئالدىغا نەچچە قەدەم چىقىپ تىزلىنىپ ئولتۇردى، بۇنى كۆرگەن باشقا بەش كىشىمۇ غۇدۇڭشىغىنىچە سېكرېتارنىڭ سېپىگە قېتىلدى.

- جالالات!

- لەببەي شاھىم!

سەككىزىمىز ئۆلگۈدەك تەڭ ۋارقىراپ جاۋاب قايتۇردۇق.

- ئاۋۋال بۇ مەلئۇنلارنىڭ كۆتىگە ئون دەررە!

بىز سېكرېتارغا قارىدۇق، سېكرېتارنىڭ كۆزى بولسا ئەشۇ چويۇن غالتەكتە ئىدى، ئۇ بىزگە بېشىنى لىڭشىتىپ ئىشارەت قىلدى، ئۇنىڭ بۇنداق قىلغىنى «تەپسەڭلار تېپىڭلار، لېكىن بوشراق بولسۇن»دېگىنى ئىدى.

بىز دەرھال يۈگۈرۈپ كېلىپ ئۇ ئالتىسىنىڭ كۆتىگە تەپكەنىنى دوراپ ساناشقا باشلىدۇق.

- توختاش، ھەرقايسىڭغا غالتەك لازىم ئەمەسكەندە؟ - دەپ ئاچچىق توۋلىدى ساۋۇت سارالڭ غالتەكنى يەنە سۇغا تەڭلەپ تۇرۇپ.

- ياق...بىز...بىز....

- ھەرقايسىڭ بۇلارنىڭ قوڭىنى سۇرتىۋاتەمسەن ياكى ئۇۋۇلىۋاتامسەن؟

سېكرېتار يەنە بىزگە قاراپ بېشىنى لىڭشىتقاچ كۆزىنى چىڭ يۇمۇۋالدى.

بىز بۇ قېتىم «بىر...ئىككى...ئۈچ...» دەپ سانىغىنىمىزچە يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان ئالتەيلەننىڭ كۆتىگە بار كۈچىمىز بىلەن تەپتۇق، مەن بۇ قېتىم ھېلىقى سېرىق ئىتنىڭ ئىگىسى بولغان ئەترەت باشلىقىنىڭ كۆتىگە«ئىت باققانغا توي، ئىت دىگەننى شۇنداقمۇ باققان بارمۇ؟» دەپ راسا كۈچەپ تەپتىم، ھەر بىر

تېپىشمىزدە بۇ بىچارىلەر تۇغۇتلۇق ئاپالدەك «ئې...ئې...» دەپ ۋايجانلىشىپ ئالدىغا دۇم چۈشۈشەتتى. ئون تېپىكمۇ ئاخىرلاشتى، ئۇلار ئېغىز-بۇرنىدىكى تاش-تويىنى سۈرتۈپ پادىشاھقا ئۈمىد بىلەن قاراشتى.

- ئەمدى ئېيتىشە بۇلاكچىلار!، - دېدى پادىشاھ چىشىنى غۇچۇرلىتىپ، - بۇ قېتىم سۇ پۇلى يىغىشقانسەن؟

- شۇنداق يىغدۇق!، - تەك جاۋاب بەردى ئالتىسى كۆتىنى سىلىشىپ.

- ھەر يىلى ئەزالارنى ئېرىق-ئۆستەڭ قازدۇرغىنىڭ راستما؟

- راست...

- كەلكۈننىڭ ئالدىنى ئالىمىز دەپ دەريا بېشىغا بىر ئاي مەجبۇرى ئەمگەككە ئاچىقىدىنىڭ راستما؟

- راست...

پادىشاھ تېخىمۇ ئالچاقلىدى:

- ئېرىقتىكى سۇ ئاناڭنىڭمىدى؟

- ياق...

- ئەمىسە داداڭنىڭمىدى؟

- ياق...

ئەمىسە ئاناڭنى مۇنداق قىلغىلى بىزدىن سۇ پۇلى يىغامسەن؟ - ساۋۇت سارالڭ بۇ گەپنى دىگەچ غالتەكنىڭ تۆشىككە بىگىز بارمىقىنى تىقىپ تۇرۇپ بىرنىمىلەرنى ئىشارەت قىلدى.

تىزلىنىپ ئولتۇرغان ئالتەيلەن تەگلا بېشىنى كۆتۈرۈپ ساۋۇت ساراڭنىڭ قولىدىكى چويۇن غالتەككە تىكىلىپ قاراپ ئۇنىڭ قىلغاتقان ئىما-ئىشارىتىنى چۈشۈنۈپ قىزىرىشقىنىچە بېشىنى تۆۋەن قىلىشالدى.

يەردە ئولتۇرغان دېھقانلار بۇ گەپتىن خۇشال بولۇپ ئاۋازىنى چىقىرىپ كۈلۈشۈشكە باشلىدى، ئاپاللار بولسا بۇ ساراڭنىڭ ھاياسىزلىق قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى يۆگۈشلىپ پىخىلداشقا باشلىدى.

سۇراق داۋاملاشتى:

- ئۇنداق بولسا بۇ قېتىم يىغقان سۇ پۇلىنى يۇقىرىغا ئۆتكۈزۈشتىڭما؟

بۇ سوئالغا سېكرىتار جاۋاب بېرەلمەي يېنىدىكى يۈز-كۆزى تويىدىن تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن بوغالتىرغا قاردى.

ـ ھە...ھە...ئۆتكۈزدۈم، تۈنۈگۈن ئۆتكۈزگەن! ـ دەپ ئالمان ـ تالمان جاۋاب بەردى بۇغالتىر كىكەچلەپ.

ـ قانچىلىك تىقىۋالدىڭ؟

ـ مەن...مەن...تىقىۋالمىدىم، ھەممىنى ئۆتكۈزدۈم...

پادىشاھ بۇ جاۋاپتىن دەرغەزەپكە كەلدى:

ـ جالالات!

ـ لەببەي شاھىم!

ـ ماۋۇ يۈندە پۇرۇشقا قىرىق دەررە!

بىز خاننىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن يۇپۇرۇلۇپ كىلىپ بۇغالتىرنىڭ كۆتىگە تازا تېپىشكە باشلىدۇق، بىز تىپىپ ئون ئىككىگە بارغاندا بوغالتىر تىپىككە چىدىيالماي ۋارقىراپ يىغلاپ كەتتى:

ـ مەن ئىقرا قىلاي...مەن ئىقرا قىلاي...مەندە بۇۋاسىر باتتى...ئەمدى تەپمەڭلار!

ـ ئېيتە قىزىل كۆز! بۇ پۇلدىن زادى قانچىلىك زىغ ـ زىغ چىقاردىڭ؟

بۇغالتىر يەرنىڭ تىگىدىن سىكرىتارغا ئالىيىپ قاردى، سىكرىتار بىر قولىنى ئۆزىنىڭ بوينىغا ئەكلىپ گىلىنى چىمدىپ سوزۇشقا باشلىدى، ئۇنىڭ بۇنداق قىلغىنى«جىنىم بوغالتىر ئۇكام، ھەممىنى ئۈستۈڭگە ئالغىن، مەن ھامىنى ساڭا ياخشى جاۋاب قايتۇرىمەن، مەن سەندىن ئۆتىنەي، جۇگۇ...جۇگۇ..» دىگىنى ئىدى.

بوغالتىر بۇ قېتىم سىكرىتارغا رەھىم قىلىپ ھەممىنى ئۆز بوينىغا ئالدى :

ـ مەن...مەن ...سۇ پۇلنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئېلىپ قالغان...

دىھقانلار بۇنى ئاڭلاپ «مەرگەزنىڭ سىياستى ئەزەلدىنلا توغرا ئىدى، ئۇلار ئولتۇرسا ـ قوپسا خەلقنىڭ غىمىنى يەيدۇ، ھەممىنى قىلىدىغانلار مۇشۇ يەرلىك نائىنساپلار ئەمەسمۇ؟» دەپ غۇلغۇلا قىلىشىپ مەيداننىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزدى.

پادىشاھ ئۈنلۈك ۋارقىرىدى:

ـ ھەممىڭ ئاغىزىڭنى يۇمۇش قەلەندەرلەر!

جامائەت خاننىڭ غەزىپىدىن قورقۇپ قاينۇۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك تىمتاس جىمىپ قالدى. خان سوراقنى كۈچەيتتى:

ـ تىققان پۇلۇڭ قەيەردە؟

ـ ئىشخانامدىكى تارتمامدا...

ـ ئىشخاناڭ مەككە مۇكەررەمدىما؟

ـ ياق...شۇ ...

ـ ئەمىسە ئاناڭنى ئالغىلى قاراپ تۇرامسەن، بىرىپ ئەكەلمەمسەن؟

پادىشاھ چويۈن غالتەكنى يەنە كۆتۈردى. بۇنى كۆرگەن سېكرېتار ئالاقزادە بولۇپ بوغالتىرغا ۋاقىردى:

ـنېمە قاراپ تۇرىسەن، تىزىملىك بىلەن ئەكىلىپ ھەممىسىگە تارقىتىۋەتمەمسەن قاپاقباش!

بوغالتىر قۇيۇندەك يۈگۈرۈپ كىتىپ ھايال ئۆتمەي تىقىۋالغان پۇلنى ئەزالارغا تىزىملىك بويىچە بۆلۈپ تارقىتىشقا باشلىدى.

بىز بۇلۇۋاتقان بۇ ئىشلارغا قاراپ ھەيرانۇ ـ ھەس قالدۇق، «تووۋا خۇدايىم ماۋۇ ساراڭنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى! خۇدايىم بىلىپ ئىشەككە مۈڭگۈز بەرمەپتىكىنا؟بۇ ساراڭ سىكرېتار بولۇپ قالغان بولسا كۆتىمىزگە شام قىستۇرۇپ ياندۇرىدىغان چېغى نىمانچە ئاچچىق بۇنىڭدىكى!»

شۈنداق قىلىپ پۇل تارقىتىلدى دىھقانلارنىڭ چىرايىغا باشقىدىن قىزىللىق چىقىپ كۈلكە يۈگۈردى. مۇشۇ تاپتا ساۋۇت ساراڭ بىز دىھقانلارنىڭ كۆزىگە ساراڭ ئەمەس ئەۋلىيادەك كۆرۈنىۋاتاتتى.

پادىشاھ يەنە زۇۋانغا كەلدى:

ـ سەن كەنتنىڭ بېشىمۇ؟

ـ شۇنداق پادىشاھى ئالەم!ـدېدى سىكرېتار يېڭى بىلەن پېشانىسىدىكى مۈنچاق ـمونچاق تەرنى سۈرتۈپ تۇرۇپ.

ـ سەن خۇدانىمۇ ئالدىساڭ، خەلقنىمۇ ئالدىساڭ،پارتىيەنىمۇ ئالدىساڭ، دېگەن سەن زادى نېمە؟

ـ مەن...مەن...

ـ سەن دېگەن سىپى ئۆزىدىن مۇناپىق، سىپى ئۆزىدىن بۇلاڭچى! دېگەنلىرىم توغرىما؟

ساۋۇت ساراڭ شۇنداق دەپ بولۇپ غالتەكنى قولىدا يورغىلىتىشقا باشلىدى، سېكرىتار غالتەكنىڭ سوغا چۈشۈپ كىتىشىدىن ئەنسىرەپ تىزلا جاۋاب بەردى:

ـ شۇنداق ئېيتقانلىرى توغرا!

ـ ئۇنداق بولسا سەن نېمە؟

ـ مەن...مەن مۇناپىق!

ـ يەنىچۇ؟

ـ مەن بۇلاڭچى!

ـ ئۆزەڭنى كاچاتلا ھەزىلەك!

سېكرىتار ئۆزىنى ـ ئۆزى كاچاتلاپ تۇرۇپ يىغلامسىراپ ئېيتتى:

ـ ئەمدى خوش بۇلاي غالتەكنى بەرگىن!

پەستە ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىمىز ئىچىمىزدە راسا خوش بولدۇق.

خان يەنە پەرمان چۈشۈردى:

ـ ھەممىڭ ئورنۇڭدىن تۇرۇش!

بىز ھېجىيىشقىنىمىزچە ئورنىمىزدىن تۇرۇشتۇق.

ـ سەنلەرگە لازىمى مۇشۇ غالتەكقۇ؟

ـ شۇنداق!

ـ ئەمىسە مەن كىم؟

ـ پادىشاھ! پادىشاھ! پادىشاھ!

بىز بۇ قېتىم ئاۋازىمىزنى تېخىمۇ قويىۋېتىپ چىن دىلىمىزدىن ۋارقىرىدۇق.

ـ ياخشى! ياخشى! ـ خان يەنە بىر قېتىم بىزدىن مەمنۇن بولۇپ بېشىنى لىڭشىتقاچ ساقىلىنى سىيلىدى، ـ ئەمدى ھەممىڭ كۆزۈڭنى يۇمۇش!

بىز كۆزىمىزنى يۇمدۇق. مىنۇت ئۆتمەي خاننىڭ يىراقتىن ئاۋازى كەلدى:

ـ ئەمدى كۆزۈڭنى ئېچىش!

بىز كۆزىمىزنى ئاچتۇق.

ساۋۇت ساراڭ كۆۋرۈكنىڭ ئۇ قېتىدا بىزگە قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى. ئۇ «مانا غالتەك!» دىگىنىچە چويۇن غالتەكنى كۆۋرۈكتىن بىز تەرەپكە قارىتىپ ئاتتى. بىز ھەممىمىز غالتەكنىڭ يورغىلاپ كۆۋرۈكتىن چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۆلەـ تىرىلىشىمىزگە قارىماي غالتەك تەرەپكە يۈگۈردۇق. چويۇن غالتەك كۆۋرۈك ئۈستىدە توروقشىپ سەكرەپ ئۇدۇل بىز تەرەپكە قاراپ كىلىۋاتاتتى.

غالتەكنىڭ تېپىلىشىغا ئىنتىزار بولۇپ كەتكەن بۇ بىچارىلەر ئۇۋىسى بۇزۇلغان ھەرە توپىدەك يۈگۈرۈشۈپ كۆۋرۈكنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى ئېتىشتى.

ھايىنى ـ ھۇيت دېگۈچە چويۇن غالتەك بىرىنچى بولۇپ سېكرىتارنىڭ قولىغا

چۈشتى، ئۇ خۇشاللىقىدىن غالتەكنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ھۇررا توۋلىدى، بۇنىڭدىن بىزمۇ خۇشال بولۇشۇپ كۆزلىرىمىزگە ياش ئېلىپ ھاياجانىدىن بىر-بىرىمىزنى قۇچاقلاشتۇق، كۆۋرۈك ئۈستىدە سەكرىشىپ غەلبىدىن تەنتەنە قىلىشتۇق ، لېكىن بۇ خۇشاللىقىمىز ئۇزۇنغا بارالمىدى.

ئەمەلىيەتتە كونىراپ لىغىلداپ قالغان بۇ ياغاچ كۆۋرۈك بۇنچە جىق ئادەمنى ئەسلا كۆتۈرەلمەيتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىزنىڭ غەلبە خۇشاللىقىدىكى ئۆچكىدەك قالايمىقان سەكرەشلىرىمىز كۆۋرۈكنىڭ ئۆمرىنى تېخىمۇ قىسقارتقان ئىدى، تۇيۇقسىز «قاراس-قۇرۇس» قىلغان بىر ئاۋاز ئاسمان-زېمىننى بىر ئېلىپ قىيا-چىيا كۆتۈرۈلدى...

مۇشۇ تاپتا بۇ «غەلبە قۇشۇنى» دىكىلەرنىڭ ھەممىمىز خالتىنىڭ تۆشۈكىدىن قۇيۇلۇپ كەتكەن پۇرچاقتەك كۆۋرۈكنىڭ شال-ياغاچلىرى بىلەن تەڭ ئۆستەڭگە چۈشۈپ كېتىۋاتاتتۇق...

* * * * * * *

بۇ غالتەك ۋەقەسىدە كۆۋرۈكنىڭ زىيىنىدىن باشقا بىرە ئادەم ئۆلۈپ-يارىلىنىدىغان ئىش بولمىدى لېكىن ئەپسۇسلىنارلىقى سېكرېتار ئېھتىياتسىزلىقتىن قۇلىدىكى چويۇن غالتەكنى سۇنىڭ ئىچىدە يەنە يۈتتۈرۈپ قويدى.

بۇ ۋەقە يېزىلىق ئورگانغا يېتىپ بېرىپ كەنتە كومىتېت ھويلىسىنى يۇقىرىدىن كەلگەن باشلىق-تاشلىق، ساقچى -پاقچى دېگەنلەر قاپلاپ كەتتى، ساۋۇت ساراڭ تۇتۇلۇپ تامدىكى شۇئارنى جىجىلىغانمۇ، غالتەكنى ئوغرىلىغانمۇ شۇ «پادىشاھ ساۋۇت» بولۇپ چىقتى.

لېكىن يېزىدىن كەلگەن كۆز ئەينەك مۇئاۋىن باشلىق «چوقۇم چويۇن غالتەكنى تېپىشىمىز كېرەك! » دەپ تۇرۇۋېلىپ پۈتۈن ئەزالارنى ئۈچ كۈن ئۆستەڭدىكى سۇدىن غالتەك ئىزدەشكە سالدى. شۇنىڭ بىلەن كەنت تەۋەسىدىكى ساقلى مەيدىسىگە چۈشىدىغان قېرىلاردىن باشلاپ ئون بەش ياشىنىڭ قارىسىنى ئالغان باللارغىچە ھەممىمىز مەيدىمىزگىچە سۇغا كىرىپ چويۇن غالتەكنى ئىزدەشكە باشلىدۇق، ئۇلۇغ خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئۈچىنچى كۈنى بۇ ئەتۋارلىق «گۆھەر» سايت چولاقنىڭ پۇتىغا ئورۇندى....

چويۇن غالتەك ئاخىرى بايراق خادىسىغا قادالدى، قۇياش كۆتۈرۈلۈپ جاھان قايتىدىن ئەسلىدىكى رەڭدارلىقىنى تاپتى بىزمۇ خۇدايىم بەرگەن بۇ بايراق خادىسى بىلەن خوشلاشتۇق، خالىجاينىڭ تېمىدىكى شۇئارمۇ قايتا شوخلاندى، «ساراڭغا سوت يوق» دېگەندەك ساۋۇت ساراڭمۇ پاراۋانلىق ئورنىغا تىقىۋېتىلدى...

شۇنداق قىلىپ بىز بىچارىلەر يەنە ئېتىزغا مەھكۇم بولۇپ ئىشلىرىمىز بىلەن ئالدىراش بولدۇق، نەچچە كۈندىن كېيىن پاتمىخان بىلەن توي ئىشى توغرىلىق ھويلامدا پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتىم ئىشىكتىن سايىت چولاق دېگەن خۇمپەر يەنە ھاسىراپ كىرىپ كەلدى.

- يەنە پادىشاھنىڭ خەۋرىنى قىلىپ كىرمىگەنسىلەر ئاداش؟- دېدىم ئاچچىقىم بىلەن سۆھبىتىمىزنى بۇزۇپ كىرگەن سايىت چولاققا ئالىيىپ.

- ياق ...ياق ... سىلىگە دەيدىغان بىر گېپىم بار ئىدى...-دېدى سايىت چولاق بىر ئاز قورۇنۇپ.

پاتمىخان ئۇنىڭ قىزىرىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ بىرە مۇھىم ئىشى بولسا كېرەك دەپ ئۆيلاپ مەن بىلەن خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى.

- ھە ئەمدى دەڭلا، ئەتىدىكى توي ئىشىڭلارنىڭ گېپىمۇ؟، - دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

- شۇنداق ، بۇ گەپنى باشقا بىرسىگە دېگىلى بولمىدى، سىلى ئەتە مېنىڭ يىگىت قولدىشىم ئەمەسمۇ ئاداش، سىلىگە دېسەم....

سايىت چولاق گېپىنىڭ ئايىغىنى ئېيتماي جىم تۇرىۋالدى.

- دېمەمسىلەر ئاداش، زادى نېمە ئىشتى؟

- سىلىگە دېسەم ئاداش، قاراڭلار ماۋۇ پۇتۇمغا!، -دېدى سايىت چولاق ئىشتىنىنىڭ پۇشقىقىنى تىزىغىچە تۈرۈپ، - كىندىكىمنىڭ ئاستىغىچە مانا مۇشۇنداق بولۇپ كەتتى.

قارىسام سايىت چولاقنىڭ سونجىقىدىن باشلاپ تىزلىرىغىچە تېرىسى قومچاقنىڭ تېرىسىدەك ھۈلدىلەپ چىقىپ كېتىپتۇ.

- ۋوي بۇ نېمە ئىشتۇ ؟ سەن ياكى يىلان بولمساڭ تېرە تاشلايدىغان؟- دەپ سورىدىم ھەيران بولۇپ.

- مەنمۇ بىلەلمىدىم ئاداش، ئەتە تويۇم بولىدىغان تۇرسا، بېرىپ دوختۇرغا بىر كۆرۈنۈپ باقايلى دېگەن.

بىز ئالدىراش كەنتىدىكى يالاڭئاياغ دوختۇرنىڭ ئۆيىگە باردۇق، دوختۇر ئۇنىڭ ھەممە يېرىنى تەپسىلى تەكشۈرۈپ پىكرىنى بەردى:

- بۇ پەقەت سۇدا ئۇزاق تۇرغاننىڭ ئىشى، بەدىنىڭنى چوقۇم سۇغۇقلۇق ئېلىپ كەتكەن گەپ، ئوڭشىلىپ كېتىدۇ، ئەڭ ياخشىسى تېۋىپتىن ئازراق ئىسسىقلىق دورا يەۋال بولمىسا ئەتە تويى ئاخشىمى خوتۇنۇڭنىڭ قۇچىقىغا سىيىپ قويىسەن!

بىز دوختۇر بىلەن بىر پەس چاقچاقلىشىپ ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن قوشنا كەنتتىكى تېۋىپ ئاخۇنۇمنىڭ ئۆيىگە ماڭدۇق.

تېۋىپ ئاخۇنۇم ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ پۇت-پاچاقلىرىنى تەكشۈرگەندىن كېيىن ئوخشاش خۇلاسىنى چىقىرىپ «ئەتە تويى ئاخشىمى ھۇجرىغا كىرىشىنىڭ ئالدىدا بۇ كۇمىلاچ دورىدىن بىرنى ئىچىۋالساڭ بولدى!» دەپ خېلى جىق پۇلغا ئۈچ كۇمىلاچ دورا بەردى.

ئەتىسى تويىنى تىنجلىق ئۆتكۈزۈپ يىگىت قولداشلىق ۋەزىپەمنى جايىدا ئورۇندىدىم، ئاخشىمى ياتار چاغدا ئۇلارنى ھوجرىسىغا تىقىۋەتكەندىن كېيىن ئۆيۈمگە ياندىم.

كۈندۈزى بەكلا چارچاپ كېتىپتىكەنمەن بېشىمنى قويا-قويماي بىر چاغدا ئىشىكىمنىڭ تاقىلدىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، تامبىلىمنى كىيىپ تالاغا چىقسام ئىشىك تۈۋىدە يىگى كېلىن يەنى سايىت چولاقنىڭ بوگۇن چۈشتە نىكاھلاپ ئالغان خوتۇنى پوتلا-مىشقىسىنى ئېقىتىپ يىغلاپ تۇرۇپتۇ.

- نېمە بولدى بوغدايچىخان؟

- سايىت...ئۇ...ئۇ...

- ھە...سايىت...ۋاي نېمە بولدى، گەپ قىلىڭە؟

- تىز بۇلۇڭ، - دېدى بوغدايچىخان يېڭىمنى تارتىپ، - ئۇنىڭغا بىر قاراڭ، ئاغىنىڭىز ئۇ بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى...

مەن زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي ئالدىراپ بۇ خوتۇننىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ ماڭدىم، سايىتنىڭ ئۆيى بىزنىڭ ئۆيگە ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى.

بىز ھاسىراپ-ھۆمىدەپ ئۆيگە كىردۇق، قارىسام سايىت چولاق ئانىسىدىن توغما ھالدا سۇپىدىكى يوتقان-كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئىككى پوتىنى ئاسمانغا تىكلەپ ئوڭدا ياتقان ھالدا «ئاللاھۇ ئەكبەر...ئاللاھۇ ئەكبەر...» دەپ قالايمىقان

ۋارقىرىغىلى تورۇۋېتىۋ.

بۇنى كۆرۈپ ئاغزىمغا ئىسسىق سۇ كەلدى«بۇ خۇمپەر ئېلىشىپ قالدىمۇ-يا؟»، مەن دەرھال بىر تال يوتقاننى ئۇنىڭ تۇرۇۋسقا تىكلەپ ياتقان پوتىغا ئارتىپ ئۇنىڭ يالىڭاچ بەدىنىنى يۆگەپ قويۇپ ئۇنىڭدىن سورىدىم:

- ۋوي سايىت بۇ نىمە ئىش؟

سايىت چولاق مىنىڭ ئاۋازىمنى ئاڭلاپ«تەكبىر»دىن توختاپ پۇتۇمغا ئېسىلىپ قان-يامغۇر يىغلاشقا باشلىدى:

- ۋاي توختى...ماڭا ئالۋاستى ئاپىتىنى سالدى...ماڭا جىن چاپلاشتى ئاداش...مەن تۆگەشتىم...

ئۇ شۇنداق دەپ بولۇپ يەنە «ئاللاھۇ ئەكبەر...ئاللاھۇ ئەكبەر...» دەپ ۋارقىراشقا باشلىدى.

-ئالۋاستى قانداق ئاپىتىنى سالدى ساڭا؟- دەپ سورىدىم زادى نىمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمەي.

- ۋاي ئاداش...باياتتىن بىرى ئىككى پۇتۇم ئاسمانغا تىكلىنىپ مۇشۇنداق بولۇپ قالدىم، پۇتۇمنى چۈشۈرەي دىسەممۇ چۈشمەيۋاتىدۇ، مەن ئەمدى قانداق قىلاي؟

ئاڭغىچە سايىت چولاقنىڭ خوتۇنى ھۆركىرەپ يىغلاپ ئۆينى بېشىغا كىيدى:

- توختى ماۋۇ ئاغىنىڭىزنى بىر نىمە قىلىڭ، ئۇ ياتار-ياتماي پوتىنى ئاسمانغا تىكلەپ مۇشۇنداق تۇرىۋالدى، مەن ...مەن...

- ۋاي ئەنسىرىمەڭ، ئۇنى ھازىرلا دوختۇرغا ئاپىرايلى، قېنى تامبىلىنى كىيگۈزۈڭ!

- مەن...مەن ...خىجىل بولىمەن، ئۆزىڭىز كىيگۈزۈڭ...

بودايچىخان بىر قولىدا سايىتنىڭ تامبىلىنى ماڭا تەڭلەپ يەنە بىر قولىدا كۆزىنى يۆگىۋالغان ئىدى. بۇ بوغدايچىخاننىڭ قىز تويى بولغاچقا مەن بونى توغرا چۈشۈنۈپ ئاچچىق بىلەن ئۇنىڭ قولىدىن تامبالنى يۇلۇپ ئالدىم« تووۋا خۇدايىم نىمە بالاغا قالدىم، يا مەن بۇ چولاقنىڭ تاپقان دادىسى بولمىسام، ئەمدە قوپۇپ بۇ راھەندىنىڭ كۆتىنى سىلاپ يۈرەرمەنمۇ؟»

شۇنداق تەسلىك بىلەن تامبالنى كىيگۈزۈپ چىقتىم، ئەڭ قىيىن بولغىنى سايىت چولاقنى ھويلىدىكى ئېشەك ھارۋىسىغا بېسىش بولدى. بۇ چولاقنىڭ

تىكلىنىپ قالغان ئىككى پوتىنى بوغدايچىخان بىلەن ئىككىمىز بىسىپمۇ چۇشۇرەلمىدۇق، ئىككى پۇتىنى باسساق كاللىسى تەرەپ قوپۇۋالاتتى، كاللىسى تەرەپنى باسساق ئىككى پۇتى يەنە ئاسمانغا قارىۋالاتتى...

بۇنداق ئۈچ بۇرجەك بولۇپ قالغان ئادەمنى قۇچىقىغا ئېلىپ كۆتۈرۈشمۇ بىر تەس ئىشكەن، خوتۇنى ئۇنىڭ بېشىنى كۆتۈردى، مەن ئۇنىڭ بېلىنى كۆتۈردۇم، شۇنداق قىلىپ ئۇنى مىڭ بىر بالادا هويلىغا ئاچىقىپ هارۋىغا باستۇق. ئۇنىڭ ئىككى پۇتى هارۋىدىمۇ ئاسمانغا تىكلىنىپ تۇراتتى، بىز ناهايىتى ئالدىراش دوختۇرخانىغا يۈرۈپ كەتتۇق.

دوختۇر بىر كۆرۈپلا مىنى يانغا تارتىپ ئۇنىڭ كېسىلىنى قولىقىمغا دەپ بەردى:

- ئاغىنىڭىز ئۇ، تۇۋپىنىڭ دورىسىدىن زەهەرلىنىپتۇ ئەمەسمۇ؟

- قانداق دەيسىز دوختۇر؟

- ئۇنىڭ يېگەن دورىسىغا ئەسلىدە كۇچۇلا ئارلاشتۇرىلىدۇ، ئەشۇ كۇچىلا دېگەن نەرسە مىقداردىن ئېشىپ كەتسە ياكى خام هالەتتە بولۇپ قالسا، پۇتنىڭ پەيلىرىنى ئەشۇنداق تارتىشتۇرۇپ ئادەمنى مۇشۇنداق هالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ، بۇنداق ئىشلار ئالدىمىزدىن جىق ئۆتكەن ئۇكام!

مەن دوختۇرنىڭ گېپىدىن هەممىنى چۈشەندىم، چۈنكى بىز تۆنۈگۈنلا تۇۋپىتىن هېلىقىدەك ئىسسىقلىق دورىسىدىن ئۈچ كۇملاچنى ئالغان ئىدۇق.

مەن ئاستا بىرىپ كارۋاتتا ئاسما ئوكۇل سېلىنىۋاتقان سايىت چولاقنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدىم:

- دورىدىن قانچىنى يېگەن ئاداش؟

- ئۈچ كۈندىن بىرى چويۇن غالتەك خاپىلىقىدا سۇدىن چىقماي يۇرگەچكە ئاچچىغىمدا كۈنگە بىردىن هىساپلاپ ئۈچ تالنىڭ هەممىسىنى بىراقلا ئىچىپىتكەنمەن ئاداش.

سايىت چولاق بۇ گەپنى دەپ بولۇپ پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى، بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئەرۋاهىم قىرىق گەز ئۆرلىدى:

- هەي پەسەندى چولاق! هەي پەسەندى چولاق! ساڭا ئىسسىغلىق دورىسى ئەمەس كۆتۈڭگە خالتا كىيگۈزۈپ قويۇپ سۆرگە دورىسى بىرىدىغان نىمكەنسەن!

1996 ـ يىلى (قاراقاش)

توختى پوكان ۋە ئون ئىككى يىپ

ئاردىن ئۇزۇن ئۆتمەي پاتمىخانىنىڭ كونا گال ئاغرىقى قوزغىلىۋېلىپ يېزىلىق شىپاخانىغا چىقىپ يېتىپ قالدى، بۇ بىر ھىساپتا ئىككىمىزنىڭ كۆرۈشىشىگە قۇلايلىق پۇرسەت ئىدى، شۇڭا يېنىمدىكى بار-يوق ئىككى تال تەڭگىگە يېرىم جىڭ ناۋات سېتىۋېلىپ پوتامغا تۈگدىم-دە ئۇنىڭ قېشىغا يۈگۈردۈم.
يېزىلىق شىپاخانىنىڭ ئۆرۈلۈپ كېتەي دەپ قالغان رۇسچە كېسەلخانا بىناسى پاتمىخان سەۋەبلىك كۆزۈمگە باشقىچە ئىللىق كۆرۈنۈۋاتاتتى، دوختۇرخانا پۈراپ تۇرىدىغان قاراڭغۇ كارىدوردا تىمىسقىلاپ يۈرۈپ دوختۇرلار تۇرىدىغان بىر ئېتىز ئۆينى تەسلىكتە تاپتىم.
- يولداش، پاتمىخان قايسى ئۆيدە؟
يېزىق ئۈستىلدە بېشىنى كۆتۈرمەي بىر نەرسىلەرنى يېزىۋاتقان ئاق خالاتلىق قىزچاق بۇرنىنىڭ ئۇچىغا كىلىپ قالغان كۆز ئەينىكىنى ئۈستىگە كۆتۈرۈپ قويۇپ ئىللىق كۈلۈمسىرەپ جاۋاب بەردى:
- شو شا؟
- پاتمىخاننى دەيمەن.
- شو شا؟
- شو شا ئەمەس، پاتمىخان، پاتمىخان!، - دىدىم گاچىغا چۈشەندۈرگەندەك قۇلۇمدا ئىما - ئىشارەت قىلىپ.
قىزچاق سىرىكچىنىڭ گاچىسىدەك يەنىلا ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى. مەن ئون سەككىزلەرنىڭ قارىسىنى ئالغان بۇ كىچىك قىزچاقنىڭ بۇنچە بالدۇر قۇلاق قېتىش بولۇپ قالغانلىقىغا ئىشىنەلمەي ئۈنلۈكرەك قىلىپ قايتا سورىدىم:
- يەتتىنچى رايوندىن كەلگەن پاتمىخاننى دەيمەن، پاتمىخاننى؟
- شو شا .....
- نېمىنداق شوشا، شو شا دەۋېرىدۇ ماۋۇ ساراڭ ئادەمنى جىلە قىلىپ! -دېدىم

ئۇنىڭغا ھۆرپىيىپ.

شۇ چاغدا بوتۇلكا كۆتۈرۈۋالغان ياشتا چوڭ بىر سېستىرا ئايال مېنىڭ ئۇنلۇك ئاۋازىمدىن چۆچۈپ دەرھال بىزنىڭ يېنىمىزغا كېلىپ ماڭا چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى:

- بۇ بىزنىڭ يېڭىدىن كەلگەن سېستىرالار باشلىقىمىز، ئۇ بىزنىڭ زۇۋانىمىزنى تېخى بىلىپ بولالمىدى، دەڭا نېمە ئىشتى ئۇكام؟

- يەتتىنچى رايوندىن كەلگەن پاتىمخاننى ئىزدەيتتىم!، -دېدىم بۇ ئىككىسىگە قاپقىمنى تۈرۈپ ئاچچىق بىلەن.

- ھە ھاجىمنىڭ قىزى پاتىمخاننىمۇ؟ ئۇ ئون ئىككىنچى ئۆيدە!

مەن ئون ئىككىنچى ئۆينى ئىزدەپ ئىشىكنىڭ ئۈستىدىكى نومۇرلارغا سەپ سېلىپ كارىدورنىڭ بۇ بېشىدىن ئۇ بېشىغا قاراپ ماڭدىم، دەل ئون ئىككىنچى ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگىنىمدە ئۆينىڭ ئىچىدىن قاتتىق يىغا-زار ئاڭلىنىشقا باشلىدى، مەن نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي ئىشىكنىڭ ئەينىكىدىن ئۆينىڭ ئىچىگە مارىلاپ قارىدىم.

ئۇدۇلدىكى دېرىزە تۈۋىگە قويۇلغان كارىۋاتنىڭ ئۆپ-چۆرىسىدە بىر مۇنچە ئادەملەر ياقا-كۆينەكلىرىنى يىرتىشىپ قاتتىق ھۆركىرەپ يىغلاپ ھازا تارتىشىۋاتاتتى، قارىسام پاتىمخاننىڭ دادىسى بىرسىنىڭ ئىڭىكىنى تېڭىۋاتقىلى تۇرۇپتۇ، يۈرۈگۈم قارتىندە قىلىپ كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىشقا باشلىدى.«پاتىمخان ئۇ..ئۇ...» تېنىمنى تىترەك باستى، نەپسىم قوۋۇزۇمغا تىقىلىپ ئىشىكنى دەھشەتلىك ئاچتىم:

- پاتىمخان!...جېنىم پاتىمخان!

يۈگۈرگىنىمچە ئۆزەمنى كارۋاتتىكى پاتىمخاننىڭ مېيىتى ئۈستىگە ئاتتىم، شۇ چاغدا بىرسى يېڭىمنى كۈچلۈك تارتتى، مەن ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋېتىپ تېخىمۇ ھۆركىرەپ يىغلاشقا باشلىدىم:

-جېنىم پاتىمخان!... كۆزى ئۇچۇق كەتكەن پاتىمخان!...

ھېلىقى كۈچلۈك قول مېنى مېيىتنىڭ ئۈستىدىن يۇلۇپ ئېلىپ يانغا تارتتى، مېنى بولغۇسى ئايالىمنىڭ مېيىتى بىلەن ئارامخۇدا ۋىدالىشىشقا يول قويمىغان بۇ زالىم قول ئىگىسىنىڭ كېلىنى ئاچچىقىمدا تازا بىر سىقماقچى بولۇپ بۇرۇلۇپلا ئۇنىڭ بويىنىنى «كاپپىدە» ئالدىم، كۈچلۈك بارماقلىرىمنىڭ ئامبۇردەك سىقىشى ئاستىدا

پاتمىخاننىڭ دادىسى بولغان ھاجىم كۆزنى پولتايتقىنىچە ياندىكى كارۋاتنى ئىشارەت قىلغىلى تۇرۇپتۇ، بۇ كىشىنىڭ ھاجىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ قۇلۇمنى تۇك سوقۇۋەتكەندەك بولدى-دە ئۇنىڭ بويىنغا ئېسىلىپ «دادا...» دېگىنىمچە ۋارقىراپ يىغلاشقا باشلىدىم، ھاجىم قۇلىقىمغا بىر نىمىلەرنى پىچىرلىدى، قارىسام پاتمىخان ئىشىكنىڭ كەينىدىكى كارۋاتتا يا كۈلەلمەي يا يىغلىيالماي ئولتۇرۇپتۇ، ئالدىمىدىكى كارۋاتتا زاڭىقى تېگىلىپ ياتقىنى بولسا يەتمىشلەردىن ھالقىغان بىر مومايىنىڭ مېيىتى ئىكەن. ئۆزەمنىڭ بۇ قىلىقىدىن ئۆلگۈدەك خىجىل بولۇپ پوتلا-مىشقامنى سۈرتكىنىمچە پاتمىخاننىڭ يېنىغا بېرىپ پۇتامىدىكى ناۋاتنى ئۇنىڭغا سۇندۇم.

- ئۇ مومايغا نېمە بولۇپتىكەن؟، - كۈسۈرلاپ سورىدىم پاتمىخاننىڭ قۇلىقىغا يېقىنلاپ بېرىپ ئۆزەمنىڭ يۈرىكىگە بىرنى تۈكۈرۋەتكەچ.

- بايىلا تېخى ياخشى ئىدى، پەللىكىگە بىر تال ئوكۇل ئۇرۇش بىلەن نەپەستىن قالدىغۇ-تاڭ؟!

- قانداق ئوكۇل سالغان بولغىيتتى؟

- ۋاي تاڭ، دوختۇر-سېستىرالار بىر-بىرىگە تاپا-تەنە قىلىشىپ كەتتىغۇ ئىشقىلىپ.

- ئوكۇلنى خاتا سالغان گەپ بۇ خەق!

- مىنىڭچىمۇ شۇنداق، ئۆزى مېڭىپ كىرگەن موماي ئىدى بولمىسا...

مەن ناۋاتتىن كىچىك بىر پارچىنى ئېلىپ مېيىتنىڭ يېنىدا بىر ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان ھاجىمغا كۆرسەتمەي پاتمىخاننىڭ ئاغزىغا ئاستا سېلىپ قويدۇم، پاتمىخانمۇ يىغلامسىراشتىن توختاپ كۈلۈمسىرىگىنىچە بىر پارچىنى ماڭا سۇندى، مەن ئۇنىڭ قولىدىكىنى ئالغىلى ئۇنىماي ئۇنىڭ ئېغىزىدىكى ناۋاتنى ئىشارەت قىلىپ تۇرۇۋالدىم، پاتمىخان ھەققەتەن زېرەك ھەم نازاكەتلىك قىز ئىدى، ئۇ كۆڭلۈمدىكىنى چۈشىنىپ ئېغىزىدا شۈمۈۋاتقان ناۋاتنى ئۈستىلىق بىلەن ئالقىنىغا ئېلىپ ماڭا يوشۇرۇنچە سۇندى، مەن ھىجايغىنىمچە ئۇنى كاپپىدە ئېغىزىمغا سالدىم.

پاتمىخان ئېغىزىمىدىكى ناۋاتنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى تاتلىقلىقىنى بىلىۋالدى بولغاي، مىنىڭ ئېغىزىمغا تەلمۈرۈپ قاراشقا باشلىدى، مەنمۇ ئۇنىچە دۆتلەردىن بولمىغاچقا دەرھال ئېغىزىمدىكى ناۋات پارچىسىنى ئاستاغىنا ئۇنىڭ ئالقىنىغا تاشلاپ

بەردىم، ئۇ بۇ قېتىم بىر جۈپ ئوتلۇق قوي كۆزىنى يۇمغىنىچە ئالقىنىدىكى ناۋاتنى ئېغىزىغا سېلىپ باشقىچە ھۇزۇر بىلەن شۈمۈشكە باشلىدى...

«مانا بۇ بىر پارچە تاتلىق ناۋات-ئۇلۇغ خۇدانىڭ بىز نامراتلارغا بەرگەن سانسىز مۇكاپاتلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئاددى بىر كىچىك مۇكاپاتى ئىدى، مۇشۇ تاپتا بۇ بىر پارچە ناۋاتنىڭ نەقەدەر شېرىن-تاتلىقلىقىنى پەقەت ۋە پەقەت مەن بىلەتتىم... رەھمەت ساڭا ئەي ئۇلۇغ ئاللاھ!...بارلىق ھەمدۇسانا بىز غېرىبلارغا مۇشۇ تاتلىق ناۋاتنى بەرگەن سەن ئاللاھىمغا بولسۇن!»

- توختەڭ، - دېدى پاتمىخان ئاۋازىنى پەسلەپ، - كەچتە كەلگەن، ھازىر دادام بار...

مەن ئۇنىڭ شەرمى-ھايالىق قىز ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتىم، شۇڭا ئۇنى تەڭلىكتە قويۇشنى خالىماي ھاجىمغا خوشمۇ دېمەستىن كېسەلخانىدىن ئايرىلدىم.

ناماز شامدىن كېيىن پاتمىخاننىڭ ياتىقىغا پەيدا بولدۇم، ئۇ ياتاقتا يالغۇز قالغان ئىكەن. بىز خۇشاللىقتا يەر يۈزىنىڭ جىمى گەپلىرىنى قىلىشىپ چىقتۇق:

- مەن ئۇلارنىڭ مومايغا نېمە سالغانلىقىنى بىلىۋالدىم، -دېدى پاتمىخان ئاۋازىنى پەسلەپ، - ئۇلار ئوكۇلنى خاتا سالماپتۇ، لېكىن...

- نېمىكەن ئۇ سالغىنى؟

- پېنىسلىن دەمدۇ ياكى ئاسپىرىن دەمدۇ، ئىشقىلىپ بۇ ئوكۇلنى سېلىشتىن بۇرۇن رېئاكسىيە قىلامدۇ-قىلمامدۇ دەپ ئالدىن سىناق قىلىدىكەن، لېكىن دوختۇرلار بۇ ئوكۇلنى موماىغا سىناق قىلمايلا ئۇرغان ئوخشايدۇ...

- بۇنى قانداق بىلدىڭ؟

- ئۇلار ئوكۇل ئۇرغان سېستىرانى تەنقىدلىگىلى تۇرۇۋېتىكەن، قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى.

بىز شۇ پاراڭلاشقانچە كېچىنىڭ يېرىم بولۇپ قالغانلىقىنى تۇيماپتىمىز، مەن گەرچە پاتمىخان بىلەن پات ئارىدا توي قىلماقچى بولغان بولسامۇ لېكىن ئەخلاق يۈزىسىدىن بۇنداق كېچىدە ئۇنىڭ يېنىدا قونۇپ قالسام بولمايتتى، شۇڭا كەچكە قالسامۇ قايتماقچى بولدۇم.

ئەمدى ماڭاي دەپ تۇرۇشۇمغا ئىشىك ئېچىلىپ ئىشىكنىڭ ئالدىدا بىر تۆمۈر غالتەكلىك دورا-ئوكۇل تىزىلغان كىچىك ھارۋا توختىدى، ئىككىمىز رەسمىي ئەر-خوتۇنلاردىن بولمىساقمۇ لېكىن بەكلا ئىجىل ئاشىق-مەشۇقلاردىن ئىدۇق، بۇ چاغدا

مەن پاتمىخاننىڭ پۈتىنىڭ قادىقىنى ساقال تېغى بىلەن قىرىۋاتاتتىم، پاتمىخان بولسا خىنە ياققان ئوماق پۈتلىرىنى ماڭا سۇنۇپ ئەركىلەپ يېتىۋاتاتتى...

ئىشىكنىڭ تۇيۇقسىز ئېچىلىشى بىلەن كارىۋاتتىن بۇنداقلا سەكرەپ چۈشسەم باشقىلار چوقۇم خاتا چۈشىنىپ قالاتتى، نېمە قىلارىمنى بىلەلمەي گاڭگىراپ تۇرغان چېغىمدا پاتمىخان چاققان كىلىپ مىنى يوتقان بىلەن ئۇراپ قويدى. مەنمۇ يوتقانغا چىڭ چۈمكىنىپ يېتىۋالدىم.

بىر چاغدا سىپىترا ئۈستۈمدىكى يوتقاننى ئۆرۈپ تامبىلىمنى پەسكە تارتقاندەك قىلىپ پەللىكىمگە مۇزدەك بىرنىمىنى سۈۋىدى ئارقىدىنلا يىڭنىدەك بىرنىمىنى كۆچەپ سانچىدى، مەن غىڭ قىلالماي لۈمىنى چىشلەپ ياتتىم، ئۇنىڭ پەللىكىمگە نېمە ماڭدۇرغانلىقىنى بىلەلمىدىم ئىشقىلىپ پەللىكىم قىزىل مۈچنى قايىنتىپ سۈيىنى ماڭدۇرغاندەك ئاغرىق ئازابىدىن ھېچنىمىنى سەزمەيۋاتاتتى...

ناھايىتى ئىنىقكى بۇ كالۋا سىپىترا پاتمىخاننىڭ پەللەك ئوكۇلىنى ماڭا ئۇرۇپ قويغان ئىدى، ئىشىكنىڭ يېپىلغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ بېشىمنى يوتقاندىن چىقىرىپ پاتمىخانغا قارىدىم، پاتمىخان ئېغىزىنى تۇتۇپ كۈلگىلى تۇرۇپتۇ...تۇيۇقسىز يادىمغا ھېلىقى موماينىڭ جەستى كىلىپ قالدى، تىنىم شۈركىنىپ دەرھال پاتمىخاندىن سورىدىم:

- پاتمىخان، ئۇلار ماڭا نېمە ئوكۇل ئۇرغاندۇ؟

مەن شۇنداق دەپ بولۇپ دېرىزە ئاستىدىكى ھېلىقى موماي ياتقان قورۇق كارىۋاتقا قاراپ سالدىم، پاتمىخان كۆڭلۈمنى چۈشۈنۈپ دەرھال كارىۋاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ يالاڭئاياغ پېتى سىپىترانىڭ كەينىدىن قوغلىدى:

- ھەدە بايام ماڭا ئۇرغىنىڭىز نېمە ئوكۇلتى؟

- پېنىسلىنغۇ شۇ!

پاتمىخان بۇ جاۋابتىن بىر ئاز جىددىلىشىپ ياتاققا يۈگرەپ كىرىپ مىنىڭ پېشانەمنى تۇتۇپ باقتى ئاندىن تەمتىرەپ ئېيتتى:

- پېنىسلىن دەيدىغۇ توختەك!

- نېمە؟ ھېلىقى موماينى ئۆلتۈرگەن ئوكۇلما؟

كاللامدىن قوقاس قۇيغاندەك بولۇپ كەتتى.

«ئاھ خۇدا، ئەمدى مىنىڭمۇ زاڭقىمنى تاڭدىكەندە؟»

كۆز چانىقىم ياشقا تولۇپ بۇتتەك قېتىپ قالدىم،پاتمىخان بوينۇمغا ئېسىلىپ

يىغلاشقا باشلىدى. ھېلى ئۈلەرمە ـ ھېلى ئۈلەرمە، ھەر ئىككىلىمىزنىڭ يىغلاپ كۆز يېشىمىز قۇرىدى لېكىن جىنىم پات چىقىدىغاندەك ئەمەس، شۇنداق قىلىپ تاڭمۇ يورىدى، خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئۆلۈپ قالمىغان ئوخشايمەن ، يەرگە چۈشۈپ مېڭىپ كۆرىۋىدىم ھەركىتىم نورمال شۇ خۇشاللىقتا پاتمىخان بىلەن خوشلىشىپ مەھەللىگە قايتتىم.

كېچىسى پاتمىخان بىلەن ۋىدالىشىش كۆز يېشى قىلىشىپ يۈرۈپ تۈزۈك ئۇخلىمىغان بولغاچقا سۇپىغا ئۈزەمنى تاشلاپ قاتتىق ئۇيقىغا كىتىپتىمەن، بىر چاغدا بىرسىنىڭ نۇقۇشىدىن ئويغىنىپ كۆزۈمنى ئاچسام كەنتە سېكرتارى بېشىمدا قاراپ تۇرۇپتۇ.

ـ تورە پوكان ئورنىڭدىن ئەمدى تاڭ ئاتتى!

ـ نىمە گەپ ئاكا؟ ـ دېدىم كۆزۈمنى ئۇۋلاپ تۇرۇپ ئورنۇمدىن تۇرۇش خوش ياقمىغان ھالدا.

ـ تىز بول، ساڭا بىر ۋەلسىپىت ئەكەلدىم.

«ۋەلسىپىت» دىگەن سۆزنى ئاڭلاپ ئورنۇمدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتىم:

ـ بۇ نىمە گەپ سېكرىتار؟

ـ خەلق ئىشلار ئىشخانىسىدىن ئالاھىدە نامراتلارغا دەپ بىر سان بىرىپتىكەن ساڭا بەردۇق ئۇكام، قانداق بولماپتىما؟

ـ ۋەلسىپىت قېنى؟، ـ دېدىم ئۇنىڭ گېپىگە ئىشىنەلمەي.

ـ ئەنە ھويلاڭدا ئۇكام، ـ دېدى سېكرىتار ئالدىمدا يول باشلاپ ھويلىغا چىقىپ.

دېگەندەك ھويلىدا ئانچە يېڭى بولمىسىمۇ«ئۇچار كەپتەر»ماركىلىق ۋەلسىپىتتىن بىرسى ئەتتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا پارقىراپ تۇراتتى. مەن خۇشلۇقتا بىرىپ ۋەلسىپىتنىڭ چاقىسنى چۆرگىلىتىپ، ئۇيەر ـ بۇ يىرىنى سىلاشقا باشلىدىم.

ـ قانداق ئەمدى ئىشەنگەنسەن؟ ـ دېدى سېكرىتار بۇرۇتىنى سىيلاپ تۇرۇپ.

ـ شۇنداق ئىشەندىم... ئىشەندىم ئاكا! ـ دېدىم ئۇنىڭ ھېيلىگەرلىك چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ بىرە ئىشنى پەملەپ.

ـ مۇنداق گەپ ئۇكام، ـ دېدى سېكرىتار ئەسلى مۇددىئاسىنى ئاشكارىلاپ، ـ ئاۋۇ ئات ھارۋىسىدا ئۈچ قوينىڭ گۆشى بار ئىدى، سەن ئىېغىر كۆرمەي بۇلارنى ئىككى يەرگە...

مەن ۋەلسىپىتىنىڭ خۇشلىقىدا ئۇنىڭ قۇلىقىمغا كۇسۇرلاپ قىلغان گېپىگە دەرھال ماقۇل بولدۇم:

- چاتاق يوق، دەل جايىغا يەتكۈزىمەن!

- ھېچ كىشىگە تىنمىغىن چۇشەندىڭمۇ؟

- ۋاي خاتىرجەم بولە ئاكا!

مەن شۇنداق قىلىپ ئۆيىنىڭ ئالدىغا باغلاپ قويۇلغان ئات ھارۋىسىنى ھەيدەپ يېزا تەرەپكە قاراپ خۇشال يۈرۈپ كەتتىم، كۆل نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەندە ئىككى قوينىڭ گۆشىنى بەرمەكچى بولغان تۇنجى مەنزىلگە يېتىپ باردىم، ئۆيىنىڭ ئالدىدا بىر لاتا پىكاپ تۇراتتى، مەن مەخپىيەتلىكنى كۆزدە تۇتۇپ پىكاپ شوپۇرىغىمۇ قارىماستىن ئۇدۇل ئىشىكنى چېكىشكە باشلىدىم، ئىشىك ئېچىلمىدى...يەنە چەكتىم...

بىر چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ ئۆيىنىڭ ئىچىدىن بويى پاكار ھەم ۋىجىك بىرسى چىقىپ كەلدى، مەن ئۇنىڭ كېيگەن كاستۇم-بۇرۇلكىسىغا ۋە تاقىۋالغان كۆز ئەينىكىگە قاراپ مەقسەتتىكى ئادەمنىڭ شۇ ئىكەنلىكىنى جەزم قىلىپ ئالدىراپ ئىككى قولۇمنى ئۇنىڭغا ئۇزىتىپ سالام قىلدىم:

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!...

بۇ «يەر پايپىسى-قوناق مەدىكى» قارىغۇ ھەم گاس بولسا كېرەك، ماڭا سالام قايتۇرۇش تۇگۇل چىرايىمغا قاراپمۇ قويمىدى. مەن ئىچىمدە ئاۋازىمنى ئاڭلىمىغان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ تېخىمۇ ئۇنلۇكرەك قىلىپ پىكاپقا چىقىش ئالدىدا تۇرغان بۇ بىر نېمىگە يەنە خۇشامەت قىلدىم:

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!...

بۇ قېتىم ئاۋازىم ئۇنىڭغا تەسىر قىلدىمۇ-تاڭ، ئۇ يۇمۇق كۆزلىرىنى ئاستا ئېچىپ قەدىمىنى توختاتتى-دە ئاسمانغا قاراپ ئىچىدە بىرنېمىلەرنى دەپ غۇدۇڭشىپ كۈلگىنىچە ماشىنىغا چىقىپ يەنە توختىماي ئۆز-ئۆزىگە گەپ قىلىشقا باشلىدى.

«خۇدايا توۋۋا، ساراڭمۇ نېمە بۇ؟»

دەل مۇشۇ چاغدا ئوتتۇرا ياشلىق شوپۇر ئۇستام ماشىنىدىن چۈشۈپ مېنى يانغا تارتىپ قۇلىقىمغا پىچىرلىدى:

- ئۇكام، بىزنىڭ بۇ كىشىمىز ئەسلىدە تالانتلىق بىر شائىر ئىكەن، ئۇ ھەر

كۆنى مۇشۇنداق شئىر يازدۇ، ئۇنىڭ ئىلھامى كەلگەندە ئۇ ھېچكىمنى تونىمايدۇ، سەن ھارۋىدىكى نەرسىلەرنى ئۆيگە ئەكىرىپ خان ئاچىمىزغا بەرسەڭ بولىدۇ.

مەن «تووۋا» دېگىنىمچە ياقامنى چىشلەپ ئات ھارۋىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ تازا بىر تىنىۋالدىم، لاتا پىكاپ توپا توزۇتۇپ كېتىپ قالدى.

ئايرىم ـ ئايرىم داستىخان بىلەن ئورالغان ئىككى دانە قوي گۆشىنى نۆۋەت بىلەن مىلىك بىر جاپادا كۆتۈرۈپ ھويلا ئىچىگە يۆلەپ قويۇپ ئايال خوجايىننى چاقىردىم:

- ئادەم بارمۇ؟

جاۋاب يوق.

- ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟

يەنە جاۋاب يوق.

- خان ئاچا!

- ھە نېمە گەپ؟

بۇ قېتىم ئۆينىڭ ئىچكىرىسىدىن بىر ئايالنىڭ ناھايىتى بوم ھەم بوغۇق بىر ئاۋازى قۇلىقىمغا ئاڭلاندى.

- بۇلارنى نەگە قويىمەن؟

ھايال ئۆتمەي ئىشىكنىڭ مارجاندىن ياسالغان ملەگزىسى ئاستىدا قىزىل سۆرمە كەش كىيگەن ناھايىتى يوغان بىر جۈپ پۇت پەيدا بولدى. كېيىن ملەگزە قايرىلىپ قىزىل شايىدىن ئىچى كىيىم كىيگەن يۇملاق رەزىنكە توپقا ئوخشايدىغان چاچلىرى پاخپايغان، ناھايىتىمۇ سېمىز، ناھايىتىمۇ گەۋدىلىك بىر ئايال ئۆردەكتەك ئىككى يانغا ئىغاڭلاپ چىقىپ كەلدى.

ئۇنىڭ بىر تال بىلىكىنىڭ تومۇلۇقى گەپ يوق مېنىڭ بىلىمدەك بولۇپ، ئۇستى كالپۇكى ئاسماندا ئاستى كالپۇكى يەردە تۇراتتى، مەن ئىچىمدە « يا رەببى! نىمانچە زور ئايال بۇ؟ ئادەممۇ ياكى دىۋىمۇ؟» دەپ ئويلاپ قالدىم.

ئايال خوجايىن ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىنى ئاچالماستىن دەلدەگشىگىنىچە ئالدىمغا كىلىپ تازا بىر ئەسنىۋالغاندىن كېيىن ئېيتتى:

- ئاۋۇ ئۇستەلدە قويۇپ قوي!

مەن ھويلىدىكى يوغان ئۇستەلگە داستىخان بىلەن ئورالغان گۆشلەرنى ئېلىپ قويۇپ بولۇپ بويىچە ئايال خوجايىنغا بۇ گۆشنى كىمنىڭ ئەۋەتكەنلىكىنى

ئېيتتىم.

ئايال خۇجايىن خوشياقمىغان هالدا ئىششىپ كەتكەن كۆزلىرىنى قىڭغىر ئېچىپ گېپىمنى بۆلدى:

ـ هە بولدى، ساۋاتىڭ بارمۇ؟

ـ بار خان ئاچا! ـ دېدىم ئۇنىڭغا پۈكلىنىپ تۇرۇپ.

ـ ئەمىسە بۇياققا كەل!

مەن ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ئىچكىرىدىكى بىر ئۆيگە كىردىم، ئۇ خوتۇن ئالدىمغا پۈرلىشىپ كەتكەن بىر كونا دەپتەرنى سۇنۇپ تارتمىدىن قەلەمنى سۇنغاچ ماڭا بۇيرۇق قىلدى:

ـ بۇ يەرگە يېزىپ قوي!

«ئالە شەھىرىگىنى، تىزىملاپ ئېلىشقىلى تۇرۇۋشۇپسەن ـ دە!»

ئايال خوجايىننىڭ ئېغىزىدىن گۈپۈلدەپ هاراقنىڭ پۇرىقى كىلىۋاتاتتى، بۇ خوتۇننىڭ ئالدىمغا بەدىنىنى يېرىم يالىڭاچ قىلىپ چىققىنىدىن قارىغاندا ئاخشامقى مەستلىكىدىن تېخى تەلتۆكۈس يېشىلمىگەندەك قىلاتتى.

مەن تىزىملاشنى تۈگىتىپ قايتىشقا تەمشىلىۋاتاتتىم، ئايال خۇجايىن تۈيۈقسىز سەت كۈلگىنىچە گەپ تىشىپ قالدى:

ـ ئۆيدە خوتۇنۇڭ بارمۇ؟

مەن كۆڭلۈمدە بۇ پارىخور ئاز ـ تولا رەھمىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن «ئايالىڭغا ئالغاچ كەت» دەپ ئۇشۇق ـ تۆشۈك ياغلىقتەك بىر نىمىلىرىدىن بىرەنى ماڭا بىرىدىغان ئوخشايدۇ دەپ تاما قىلىپ دەرهاللا جاۋاب قىلدىم:

ـ خوتۇنۇم بار خان ئاچا...

ـ هە شۇنداقمۇ؟ ـ دېدى ئايال خۇجايىن يېنىمغا دىۋەيلەپ كىلىپ هىجايغىنىچە، ـ قارىسام توي قىلمىغان يىگىتنىڭ ئۆزىكەنسەن، شاشمۇ سەن؟

« ئۇنىڭ شاشمۇ سەن دېگىنى نىمە گەپتۇ ئەمدى، مەهەللىمىزدىكى چاپقۇر ئاتلارنىغۇ شاش ئات دەيتتۇق، يا بۇ خوتۇن مىنى ئات كۆرۈپ قالدىمۇ نىمە؟»

بۇ خوتۇننىڭ هاياسىزلىق بىلەن ماڭا يېقىنلىشىشىدىن تىنىم شۈركىنىپ پۈت ـ قولۇم سىيقىراشقا باشلىدى.

ـ مەن...مەن...

هاينى ـ هۇيت دىگۇچە بۇ خوتۇن مىنىڭ ياقامدىن تۇتۇپ بېشىمنى تامغا

داقىدى ـ دە كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ سەت كۈلدى:

ـ كىلە ئوغرى، پەيزى قىلىمىز!

ـ ئاچا...مەن...مەن...

ـ ئاچا ـ پاچاڭنى قوي، ماڭە بۇياققا!

ئىككىسى پۇتۇم پەقەت مىدىرلىمايۋاتاتتى، خانا ئاچام مېنىڭ ياقامدىن سۆرىگىنىچە ياتاق ئۆيىگە ئېلىپ ماڭدى، مەن خۇددى كونا چاپاندەك ئۇنىڭ كەينىدىن سۆرىلىپ ماڭدىم...

ـ ئاچا......ئېرىڭىز ئۇ...

ـ قوي ئۇ ھەزىلەكنىڭ گېپىنى، خورازچىلىك ئۇسۇرۇشنىمۇ بىلمەيدۇ ـ ئۇ نېمە!

ـ مەن...مەن...

كۆزۈمنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بۇ مەست خوتۇن كىلەڭكىدەك يوغان ئېغىزىنى كاپپىدە ئېچىپ ئېغىز ـ بۇرنۇم ھەم زاڭقىم بولۇپ يۇزۇمنىڭ يېرىمىنى ئېغىزىغا ئېلىپ بولدى...

مۇشۇ تاپتا نەپەس ئالىدىغان ئېغىز ـ بۇرنۇم ئۇنىڭ غىچ ھاراق پۇراپ تۇرىدىغان ئېغىزىنىڭ ئىچىدە قالغاچقا ماڭا ھاۋا يېتىشمەيۋاتاتتى...

ئىچىمدە «ئاھ خۇدا!... بۇنداق سېسىقچىلىقتا تۇنجۇقۇپ ئۆلگىچە ئاخشامقى ئوكۇلدا ئۆلسەممۇ بولۇپتىكەن، بۇ خوتۇن ئەمدى مېنى يالماپ يۇتىۋەتىغان ئوخشايدۇ... » دېگەننى ئويلاپ بېشىمنى ئېلىپ قېچىشقا ئۇرۇندۇم، لېكىن بۇ خوتۇن مېنى قويۇۋېتىدىغاندەك ئەمەس...

بىر چاغدا ئېغىزىمغا بوغما يىلاندەك بىر نېمە كىرىپ كىتىۋاتىدۇ...كاللامدىن تۈتۈن چىقىپ كەتتى...دىققىتىمنى يىغسام بۇ ئۇنىڭ تىلىكەن...

بۇ خوتۇن ئۈچ ۋاقلىقىغا كاللىنىڭ تىلىنى پۇشۇرۇپ يەمدىكىن، ئۇنىڭ زور تىلى خۇددى خارەت ئۇستامنىڭ يۈگىمە لاتا مېتىرىدەك ئارقا ـ ئارقىدىن چىقىۋەردى...ھېلى توختا...ھېلى توختا...ئاھ خۇدا!...ئۆزەمنىڭ تىلىنى قويغىلى يەر تاپالمايۋاتسام بۇ خوتۇننىڭ ئۈتۈككە ئوخشايدىغان سېمىز تىلى ئەقىل تىلىمدىن ئۆتۈپ دەل پوكىنامغا كىلىپ توختىماسمۇ...

تىنىقىم بارغانسېرى قىيىنلىشىپ نەپسىم توختاپ قالاي دېدى... بېشىم چىڭقىلىپ پۇت ـ قولۇم تىترەشكە باشلىدى...

مەن پەقەت نەپەس ئالالمىدىم، ئاخىرى بۇنداق ئۆلۈپ كەتكۈچە بېشىمغا كەلگەننى كۆرەي دەپ بار كۈچۈم بىلەن ۋاقىرىدىم:
- خو خۇلاي... خېخىم خاخا...خو خۇلاي!...
مەن ئەسلىدە «خوش بولاي، جېنىم ئاچا، خوش بولاي، مىنى قويىۋەت!» دەپ ۋارقىرىماقچى ئىدىم، لېكىن مۇشۇ تاپتا ئۇنىڭ تىلى ئەقىل تىلىمنى قايرىپ بوغۇزۇمغا كىلىپ تورىۋالغاچقا ئاۋازىمۇ تۈزۈك چىقمايۋاتاتتى...قانچە يۇلقۇنۇپ باقساممۇ ئۇنىڭ پولات قىسقۇچتەك كۈچلۈك قوللىرىدىن ئاجرىيالمىدىم...
بىر چاغدا رەسمىي تۇنجۇقۇپ ئىككى قۇلۇم ئۆلۈك كەپتەرنىڭ قانىتىدەك ھاۋادا لەيلەشكە باشلىدى...
خان ئاچامنىڭ ماڭا رەھىمى كەلمەيۋاتاتتى...مەن ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كۆزۈمنى يېرىم ئېچىپ دۇنيا بىلەن خوشلاشماقچى بولدۇم «ئەلۋىدا يورۇق دۇنيا! ئەلۋىدا جېنىم پاتمىخان!» كۆزۈمنىڭ چانقىدىن بىر تامچە ياش مەڭزىمدىن دومىلاپ چۈشۈپ كەتتى...
شۇنداقتىمۇ ئۆلۈش ئالدىدا ئاخىرى كاللامغا بىر ئەقىل كەلدى، بار كۈچۈمنى چىشىمغا يىغىپ ئېغىزىمغا تىقىلغان سىپىسىق «لاتا مېتىر» نى بار كۈچۈم بىلەن قاتتىق چىشلىدىم...
بۇ خوتۇننىڭ تىلى ئاغرىغان بولسا كېرەك، ئۇ«لاتا مېتىرى» نى خۇددى بوتۇلكىنىڭ ئېغىزىدىكى چىڭ تىقىلغان مەدەك پوكەتكىنى سۇغۇرۇپ ئالغاندەك ئېغىزىمدىن «بوككىدە» قىلىپ سۇغۇرۇپ ئالدى...
«تىۋۋا دەيمەن، كۆز ئالدىمدىكى مەن تىنىۋاتقان بۇ ھاۋانىڭ بۇنچە مۇھىملىقىنى...ئاھ ئۆلۈغ ھاۋا...» مەن ناھايىتى چوڭقۇر بىر تىنىۋالدىم، كەينىمگە ئۆتۈپ كەتكەن كۆزۈمنىڭ قارىسىمۇ ئاستا-ئاستا ئورنىغا كىلىشكە باشلىدى.
- ئەجەب شوخ نىمىكەنسەن!، -دېدى خان ئاچام «گارتتىدە» بىرنى سىپىسىق كىكىرىپ، - چىشلەپ قۇيۇشلىرىڭ نىمانچە ئۇماق سىنىڭ!
- شۇنداق، خان ئاچا، شوخلۇق قىلىمەن دەپ تاس قالدىم بۇ دۇنيادىن چاچراپ كەتكىلى، ئەمدى مەن بىر قايتىۋالاي، ھويلىنىڭ ئالدىدىكى ئاتنى باغلىماپتىكەنمەن...، -دېدىم زەردە بىلەن بۇ خوتۇنغا ئالىيىپ ھاسىرىغىنىمچە.
- شۇنداقمۇ؟ ئاتنى ھازىر باغلايمىز، كىلە بۇياققا، ھاراملىق!
بۇ خوتۇن مەستلىكتىن يېشىلدىغاندەك ئەمەس ئىدى، جان ئاچچىقىمدا

ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدىم:

- ئەمدى كېلىدىغان بولساڭ، ئاناڭنى ئالمەن ئالۋاستى قېرى!

- هى...هى...، ـنازلىنىپ هىجايدى خان ئاچام ئىغىزىنى تۈتقىنىچە، ـئانام بەكمۇ يىراقتا، ئالدىڭدا مەن تۇرسام ئانامنى ئىلىپ نىمە قىلىسەن قۇرغۇيۇم...

- ماڭا يېقىنلاشما! هىلى بىكار...

مەن كەينىمگە داجىدىم، خان ئاچام چىشلىرىنى هىڭگايتقىنىچە يۆپۈرۈلۈپ كىلىپ گىگانت بىلەكلىرىنى سۇنۇپلا كانىيىمدىن ئىلىۋالدى ـ دە مىنى توشقاننى قۇلىقىدىن تۇتقاندەك يەردىن يۇلۇپ ئىلىپ كەينىمدىكى تامغا يەنە كۈچ بىلەن قاتتىق ئۇستۇردى، كەينى مېڭەمنىڭ ئاغرىق ئازابىدىن كۆزۈمنى قاراڭغۇلۇق بىسىپ بىر ئاز شۇك بولۇپ قالدىم...

پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن بۇ ئاچكۆز خوتۇن مىنى كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك قۇچىقىغا ئىلىپ كۆتۈرۈۋالدى، پۇتۇم يەردىن ئۈزۈلۈپ هاۋادا لەيلەپ قالدى. شۇنچە كۈچەپ تەپسەممۇ بۇ خوتۇن غىلىك قىلىپ قويماي مىنى بىر ياقلارغا كۈتۈرۈپ ماڭدى...

بىر چاغدا ئوڭ قۇلۇمنى بىر نىمە قىلىپ ئۇنىڭ بىلىكىنىڭ ئارىسىدىن سۇغۇرۇپ ئىلىپ «مىنى قويىۋەت...مىنى قويىۋەت!» دىگىنىمچە خاپان كاللىسىنىڭ ئۇچرىغانلىكى يېرىگە سىلىشقا باشلىدىم، تاياق بۇ خوتۇنغا ئازراق تەسىر قىلغان بولسا كېرەك، مىنى يەرگە «پوككىدە» قويىۋىتىپ يۇزۇمگە شالاققىدە بىرنى تۈكۈردى، ئاندىن بىشىنى يەرگە ئىگىپ «گاررىدە» قۇسقىنىچە ئاخشامقى يىگەن ـ ئىچكەنلىرىنى چىقىرىشقا باشلىدى...

مەن بۇ پۈرسەتتە قاچماقچى بولۇپ ئىشىك تەرەپكە ماڭدىم.

- توختا ئىتنىڭ بالىسى! نەگە قاچىسەن؟، ـدەپ ۋارقىرىدى خان ئاچام ئىغىزىدىكى قۇسۇقنىڭ يۇقۇندىسىنى بىر قولى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ يەنە بىر قولى بىلەن پىشمىنى چىڭ تۇتۇۋىلىپ تۇرۇپ.

- مەن...مەن...، ـ دىدىم دۇدۇقلاپ ئۇنىڭ قانغا تولغان كۆزىدىن قورقۇپ.

- بۇپتۇ، كەتسەڭمۇ كەت!، ـ دىدى خان ئاچام بىشىنى لىڭشىتقىنىچە ئالدىمغا يىقىنلاپ كىلىپ، ـ لىكىن مىنى بىرنى قۇچاقلاپ قوي!

مەن جاۋاب بىرىپ بولغىچە بۇ خوتۇن مىنى باياملقىدەك يەردىن چامغۇر يۇلغاندەك يۇلۇپ ئىلىپ چىڭ قۇچاقلىۋالدى، لىكىن بۇ قۇچاقلاش هەر هالدا «لاتا

مېتىر» بىلەن ئۆلچەشتىن ياخشى ئىدى...

لېكىن بۇ خوتۇن ئادەتتىن تاشقىرى كۈچلۈك بولغاچقا بارغانسىرى كۈچەپ مېنىڭ قوۋۇرغىلىرىمنى سۇندۇرۋاتاي دەپ قىلىۋاتاتتى...مەن ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن يۇلقۇنۇپ چىقالمىدىم...

شۇ چاغدا تۇيۇقسىز كەينىمدىن ئىسسىق بىر نېمە مېڭىپ پۇتۇمدىن ساقىپ ئېقىۋاتقاندەك سېزىم پەيدا بولدى، مەن«ئىچىم سىيرىلىپ كەتتىمۇ-يا؟» دېگەننى ئويلاپ يەرگە بېشىمنى تەسلىكتە ئېگىپ قارىسام پۇتۇمنىڭ ھۇشۇقىدىن يەرگە قان تامچىلاشقا باشلاپتۇ...مەن قورققىنىمدىن لاغ-لاغ تىترەپ بۇ خوتۇنغا ۋارقىرىدىم:

- قان ...مەندىن قان كېتىپتۇ!

خان ئاچام ئىشەنمىگەندەك كۆزىنىڭ قۇيرىقىدا يەرگە قارىدى، دەرۋەقە مۇئەللەقتە ئېسىلىپ قالغان پۇتۇمنىڭ سونجىقىدىن قان تەپچىپ ئېقىۋاتاتتى. بۇ خوتۇن قاننى كۆرۈپ ۋالاقشىپ كۈلگىنىچە مېنى قويىۋەتتى:

- كېسىلىڭ كېلىپ قالدىمۇ يېگىت؟

- ھەئە، خان ئاچا كېسىلىم كەلگەن ئوخشايدۇ، ئەمدى مەن قايتاي!

مەن شۇنداق دېگىنىمچە قۇلۇمنى تامبىلىمنىڭ كەينىگە تىقىپ ئېچىشىپ ئاغرىۋاتقان پەللىكىمنى تۇتۇپ باقتىم، قولۇم قىپقىزىل قانغا مىلىنىپ چىقتى، زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي، بىر قولۇمدا ئېچىشىۋاتقان كۆتۈمنى چىڭ بېسىپ دوختۇرخانىغا قاراپ يۈگۈردۈم...

دوختۇر بىردەمنىڭ ئىچىدە كارىۋاتتا مېنى دۈم ياتقۇزۇپ تەكشۈرۈپ خۇلاسىلىدى:

- ھاي ئۇكام، كۆتىڭىزنىڭ جىيىكى يىرتىلىپ كېتىپتۇ، دەرھال تىكمىسەك قان توختىمايدۇ!

- نېمە؟، -دېدىم دوختۇرنىڭ گېپىنى ئوبدان چۈشىنەلمەي، -جىيىكى يىرتىلىپ كېتىپتۇ؟

- شۇنداق، ئىككى پەللىكىڭىزدە بەشتىن ئون تىرناقنىڭ ئىزى مېنى مەن دەپ چىقىپ تۇرۇپتۇ، بىرسى سىزنىڭ پەللىكىڭىزگە قامال سىلىپ ئىككى يانغا كۈچەپ تارتىپ كۆتىڭىزنى ئىككىگە بۆلۈۋېتىپتۇ ئەمەسمۇ!

«ماۋۇ پاسكىنا خوتۇن قولىنى ئۇيەرگە ئاپارغاندەكقۇ قىلمىغان، قانداق بولۇپ پەللىكەمنى ئىككىگە بۆلۈۋەتكەندۇ؟»

- ئەمدى قانداق قىلىمىز دوختۇر؟ - دېدىم يىغلامسىراپ.

- قانداق قىلاتتۇق توختاخۇن، كۆتىگىزنىڭ جىيىكىنى تىكىدىغان گەپ!

ئۇنىڭ «توختاخۇن» دېگەن ئاۋازى ماڭا بىرخىل تونۇش بىلىندى، مەن ياتقان يېرىمدىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ بۇ دوختۇرنى تونۇپ قالدىم:

- سەن...سەن ھېلىقى ياقا يۇرتتىن كەلگەن شىپاخانىنىڭ ئالدىدا ئاياق تىكىدىغان ھەسەن موزدۇز ئەمەسما؟، - دېدىم ئۇنىڭ دوختۇرلۇق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئەجەبلىنىپ.

- ھاي...ئۇ دېگەن مىنىڭ قوشكېزەك ئاكام، مەن دېگەن دوختۇر ھۈسەن!

- ئۇنداق بولسا دەرۋازا تۈۋىدىكى ياماقچى ھەسەن ھازىر قەيەردە؟، - دېدىم ئۇنىڭغا ئىشەنمەي بىر قۇلۇم بىلەن كۆتۈمنى تۇتۇپ تۇرۇۋېلىپ.

- ئۇنىڭغا تۈگەپ كەتكىلى ئۈچ يىل بولدى، - دېدى ھۈسەن دوختۇر قىزارغىنىچە ماڭا ئالىيىپ قاراپ، - ماڭا ئىشەنمىسەڭ كۆتۈڭنى شەھەرگە كىرىپ تىكتۈرىۋال، لېكىن ساڭا شۇنى دەپ قۇياي، سەن شەھەرگە كىرگۈچە قانسىراپ ئۆلۈپ كېتىسەن، مەيلىمۇ؟

بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۇۋاشلاپ قالدىم.

- بۇپتۇ، ساڭا ئىشەندىم، نېمە قىلساڭ قىل، ئىشقىلىپ مىنى ئوبدان داۋالا، ئالدىمىزدا تويۇم بار مىنىڭ...

- خاتىرجەم بول، مەن بۇنداق يىرتىلىپ كەتكەن جىيەكلەرنى تىكىپ كۆنۈپ كەتكەن، ھېچقانداق ئىز قالدۇرمايمەن!

ئىچىمدە «ئاكاڭ رەھمەتلىكمۇ ھۆنەرگە ئۇستا ئىدى، تىككەن ئايىغى نەچچە يىلغىچە يىرتىلىپ كەتمەيتتى، سىنىڭ تىككەن يىرىڭمۇ مەڭگۈ قۇيۇپ بەرمەس ئىلاھىم!» دەپ لىۋىمنى چىشلەپ ياتتىم.

ھۈسەن دوختۇر دېگەن بۇ كوسپۇرۇچ يىرتىلغان يىرىمنى مەس قىلماي تىككەن بولسا كېرەك، ھەر بىر يىڭنە سالغاندا كۆتۈمگە پىچاق تىققاندەك سىيزىم بولۇپ ۋايجانلاپ ياتتىم، بىردەمدىن كېيىن ئۇ ئىشنى تۈگەتكەن چېغى «ئەمدى يەرگە چۈشسەڭ بولىدۇ» دېدى.

مەن كارىۋاتتىن يەرگە چۈشەي دېيىشىم، ھۈسەن دوختۇر «توختاپ تۇر!» دېگىنىچە كونا كەشىمنى قۇلىغا ئېلىپ سىنچىلاپ قاراپ كەتتى - دە مەن ياتقان كارىۋاتنىڭ تېگىدىن بىر نىمىنى تارتىپ ئېلىپ بىر يىنى يىرتىلىپ كەتكەن

كەشمنى ئۈنىڭغا كىيگۈزدى، ئارقىدىن كارىۋاتنىڭ ئاستىدىن يەنە كىچىك بىر دانە بولقىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ تىلىنى توغرىسىغا چىشلىگىنىچە كەشمگە «توك، توك» قىلىپ مىخ ئۇرۇپ ئاجراپ كەتكەن يەرنى ئوڭشاشقا باشلىدى...

«مانا بۇ ئىش قىلغاندا تىلىنى توغرىسىغا چىشلىۋېلىپ ئاياغ تىكىدىغان ھەسەن موزدۇزنىڭ ئۆزى ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئاياغ ياماپدىغان خۇمارى تۇتۇپ كەتكەن گەپ، بولمىسا مىنىڭ كونا كەشمنى مىخلاپ نىمە قىلىدۇ؟!»

مەن بۇلارنى ئويلاپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كىتىپ كەشمنى ئۇنىڭ قولىدىن سىلكىپ ئېلىپ كۆتۈمنى تۇتقىنىمچە ئىشىك تۇۋىگە بېرىپ ئۇنىڭغا ھۆرپىيىپ ۋارقىرىدىم:

- ئەبلەخ!

- نىمە دەيسەن قىزىل كۆز پوكان؟ -دېدى ھەسەن موزدۇزمۇ بوش كەلمەي.

- كىمنىڭنى ئالدايسەن؟

- مەن نىمە قىلدىم؟

- مىنىڭ كۆتۈم سىنىڭ قالايمىقان تىكىپ ئويناپدىغان كەشىگىمدى؟

- ئۆلچەملىك تىكىپ قويىدۇمغۇ ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان تۈزكور!

- زادى قانچە يىپ تىكتىڭ؟

- ئون ئىككى يىپ!

- ئون ئىككى يىپ؟ ۋوي شۇنچە چوڭمىكەن؟

- كۆتۈڭنىڭ پاختىكى چىقىپ قاپتىغۇ ئەنە!

ھەسەن موزدۇز شۇنداق دەپ بولۇپ بېشىنى چايقىغىنىچە كۈلۈپ ياندىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى، مەن ئاچچىقىمدا دوختۇرخانا باشلىقىنى ئىزدەپ بۇ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا پاش قىلىپ قويماقچى بولدۇم.

دوختۇرخانا باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىنى تەسلىكتە تېپىپ ئىشىكىنى يىنىك چەكتىم.

- كىرىڭ!

قارىسام ئۇستەل ئالدىدا ماڭا تونۇش بولغان مال دوختۇرخانىسىنىڭ پونكىت باشلىقى ئولتۇرۇپتۇ، مەن خاتا كىرىپ قالدىممۇ نىمە دەپ كەينىمگە يىنىپ ئىشىكنىڭ بېشىغا قايتىدىن قاراپ چىقتىم، بۇنى كۆرگەن باشلىق كۈلۈپ كىتىپ ئېغىز ئاچتى:

ـ توختاخون خاتا كىرمەدىڭىز، ـ دېدى ئۇ مۇلايىملىق بىلەن ماڭا كۈلۈمسىرەپ، ـ مەن ھازىر بۇ يەرگە يۆتكەلدىم، تەشكىلنىڭ ئۇرۇنلاشتۇرۇشى دەڭا ئۇكام!... نېمە ئىشتى؟

بۇنى ئاڭلاپ ئېغىزىمغا ئىسسىق سۇ كەلدى«خۇدايا تووۋا قىلمىدىم، ئېشەك دوختۇرخانىسىنىڭ باشلىقىنى ئادەم دوختۇرخانىسىغا باشلىق قىلىپ قويغان نەدە بار؟!»

ـ ھە... ھېچ گەپ يوق...ھېچ گەپ يوق... مۇنداقلا كىرىپ قاپتىمەن، مەن كەتتىم ئاكا خوش!

«بۇ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا ئېيتقاننىڭ نېمە پايدىسى؟ چاشقاننىڭ ئەرزىنى مۈشۈك سورىغاندەكلا بىر ئىشقۇ بۇ...»

مەن پاتمىخاننىڭ يېنىغىمۇ كىرمەي ھېلىقى بىر قوينىڭ گۆشى بىلەن ئات ھارۋىسىنى تېپىۋېلىش ئۈچۈن ئىككى پۇتۇمنى كەرگىنىمچە خان ئاچامنىڭ ئۆيى تەرەپكە يۈگۈردۈم.

بىچارە ئات دەرەخكە باغلانغان پېتى تۇرۇپتۇ، كۆتۈمنىڭ ئون ئىككى يىپ تىكىلگەنلىكى سەۋەبىدىن ھارۋىدا قۇڭغۇمنى قويۇپ ئولتۇرالمىغاچقا ھارۋىنىڭ چۇقۇرىنى تۇتۇپ ئۆرە تۇرۇشتىن باشقا ئامالىم قالمىدى. تارقىتىدىغان يەنە تېخى بىر قوينىڭ گۆشى بار ئىدى.

مىڭ بىر جاپادا ئىككىنچى مەنزىلگە يېتىپ بېرىپ دەرۋازىنى قاقتىم.

ـئىشىك ئۇچۇق! ـ سەت ۋارقىرىدى بىر ئايال.

ھويلىغا كىردىم، نەقىشلىك تۆۋرۈكلەرگە تولغان ھەشەمەتلىك ھويلا ئىچىدە ئىنسى ـ جىن كۆرۈنمەيتتى.

تىككەن يېرىمنىڭ قويۇۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ بىر قولۇمدا كۆتۈمنى تۇتۇپ يەنە بىر قولۇمدا قوي گۆشىنى كۆرمىگەك تەسلىكتە كۆتۈرۈپ ھويلىغا ئەكىردىم، ئاندىن ئۆي ئىگىسىنى چاقىردىم:

ـ ئادەم بارمۇ؟

جاۋاب يوق.

ـ ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟

يەنە جاۋاب يوق.

ـ خان ئاچا!

ـ هە نېمە گەپ؟

ئاخىرى ئۆينىڭ ئىچكىرىسىدىن قوپال ھەم بوغۇق بىر ئاۋاز ئاڭلاندى.

ـ بۇلارنى نەگە قۇيىمەن؟

ھايال ئۆتمەي ئىشىكنىڭ مارجاندىن ياسالغان ملەڭزىسى ئاستىدا بىر جۈپ قىزىل سۆرمە كەش كىيگەن ناھايىتى يۇغان بىر جۈپ پۇت پەيدا بولدى. كېيىن ملەڭزە قايرىلىپ قىزىل شايىدىن ئىچى كىيىم كىيگەن تراكتور چاقىنىڭ بالونىغا ئوخشايدىغان ناھايىتمۇ سېمىز، ناھايىتمۇ گەۋدىلىك بىر ئايال ئۆردەكتەك ئىككى يانغا ئىغاڭلاپ چىقىپ كەلدى.

«ئاھ ئۇلۇغ خۇدا، چوڭ كۆرىۋاتامدىمەن نېمە؟ بۇ خوتۇن ئاباياملىقى خوتۇننىڭ قوشكېزەك ئاچىسىمۇ يا؟ بۇ ماڭا نېمە كەلگۈلۈك ئەمدى، ھەسەن موزدۇز دېگەن خۇمپەرنىڭ ئالدىغا يەنە بارارمەنمۇ؟»

ـ ئاۋۇ ئۇستەلدە قۇيۇپ قوي!

مەن ھويلىدىكى يۇغان ئۇستەلگە داستىخان بىلەن ئورالغان گۆشلەرنى ئالدىراپ قاپ قۇيۇپ ئايال خوجايىنغا بۇ گۆشنى كىمنىڭ ئەۋەتكەنلىكىنى كىكەچلەپ ئېيتتىم.

ئايال خۇجايىن خوشياقمىغان ھالدا گېپىمنى بۆلدى:

ـ ھە بولدى، ساۋاتىڭ بارمۇ؟

ـ بار خان ئاچا!ـ دېدىم تېخىمۇ جىددىيلىشىپ.

ـ ئەمىسە بۇياققا كەل!

«مەن توختى پوكان ھەرقانچە بولسىمۇ ئۇنداق ئاخماقلاردىن ئەمەسمەن! تىرىك جادۇغا بېسىلىشقا رازىمەنكى ئەمدى بۇ خوتۇننىڭ گېپىگە ئەزبىرايى خۇدا كىرمەسمە...» بۇلارنى ئويلاپ ئىككى قولۇم ئىختىيارسىز كۆتۈلمگە كېلىپ توختاپ قالدى، ئاچچىقىمدا غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدىم:

ـ نېمە دەيسەن پارىخور دەللى! كەينىڭدىن كىرىدىغان ساراڭمۇ مەن، تۇفىي!...قېرى دەججال!

بۇ خوتۇن نېمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمەي ئاغزىنى ئېچىپ ھاڭ قالدى.

مەن شۇنداق دەپ بولۇپ بۇ يەردىن دەرھال قېچىپ كىتىش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچۈم بىلەن كەينىمگە ئۆرۈلۈپ شۇنداق يۈگۈرۈشۈم«پاڭ» قىلغان بىر ئاۋاز بىلەن كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ ھويلىنىڭ ئىچى چۆرگىلەشكە باشلىدى..ئاندىن

ئوگدىسىغا يېقىلىپ چۈشتۇم...

ئەسلىدە قاچىمەن دەپ كەينىمدىكى تۆۋرۈككە بەكلا قاتتىق ئۇسكەن ئىكەنمەن، ئېتىلغان قاپقىمدىن قان «جىرت-جىرت» ئېتىلىپ چىقىپ پۈتۈن يۈز-كۆزۈمنى قانغا بويىۋەتتى. ياتقان يېرىمدىن مىلك-بىر جاپادا ئۆمىلەپ تۇرۇپ تۆۋرۈكنى چىڭ قۇچاقلىۋالدىم، هويلا توختىماي پىيقىرايتتى...

قارىسام قاننىڭ ئېقىشى خېلىۋەك ئېغىر، ئابىياتتىن هەر نېمە بولسا دوختۇرخانا باشلىقىغا هەسەن مۇزدۇز دېگەن ئوغرىنى چاقماپتىكەنمەن، كونىلارنىڭ «بارمايمەن دېگەن تۆگمەنگە يەتتە قېتىم بېرىپتۇ» دېگىنىدەك لۈمنى-لۈمگە چىشلەپ ئىككى پۈتۈمنى كەرگىنىمچە دوختۇرخانىغا يۈگۈرۈپ هەسەن موزدۇزنىڭ ئىشخانىسىغا كىردىم:

- ئاكا تېز بول ماۋۇ كۆزۈمگە قارىغىنا، قۇيۇلۇپ كەتمىگەندۇ؟

- توختا مەن قاراپ باقاي، - دېدى هەسەن موزدۇز يۈزۈمدىكى قانلارنى داكا بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ، - چوڭ چاتاق يوق قاپىقىڭ ئېتىلىپ كۆزۈڭنىڭ جىيىكىگە كىلىپ توختاپتۇ، تىكمىزمۇ ئۇكام؟

- تىكمىسەك زادى بولماسمۇ ئاكا؟ - دېدىم ئۈنىگدىن ئۈتۈنگەن هالدا.

- تىكمىسەك قان توختىمايدۇ، بۇ يەرنىڭ يېرتىقى كۆتۈگىنىڭدىن بوش ئەمەسكەن توختاخۇن!

- بۇپتۇ ئاكا، تىكسەڭ تىككىنە، يۈزۈمنىڭ هەممىنى تىكىۋەتسەڭمۇ مەن رازى، ئىشقىلىپ بۇ جاندىن تويدۇم...

هەسەن موزدۇز مىنى كارىۋاتتا ئوگدىسىغا ياتقۇزۇپ تىلىنى يەنە توغرىسىغا چىشلىگىنىچە تىكمىچىلىك مەشغۇلاتىنى باشلاپ كەتتى ئاندىن ئىش تۈگىگەندە مىنى يەرگە چۈشۈشكە بۇيرىدى.

مەن يەرگە چۈشۈپ ئالدىراپ ياندىكى تامغا ئېسىلغان ئەينەكتىكى شولامغا قاراپ باقتىم، قارىسام هەسەن موزدۇز دېگەن كۈسپۈرۈچ تېگىق داكىسىنى پېشانەم بىلەن بىر كۆزۈمنى قېتىپ ئايلاندۇرۇپ تېگىپ قويۇپتۇ، ئەينەكتىكى شولامغا قاراپ مىنى بىر تۇرۇپ كۈلكە تۇتتۇۋالسا بىر تۇرۇپ ئاچچىق تۇتتۇۋالدى. مەن مۇشۇ تاپتا چەتئەل كىنولىرىدىكى بىر كۆزىنى تېگىپ قويۇپ دۇلىسىغا شاتۇتى قوندۇرۇۋالدىغان دېڭىز قاراقچىسىنىڭ كاتتىۋاشلىرىغا ياكى كۆرۈنۈشلىرىدىكى ئۇرۇشتا ئېغىر يارىلىنىپ چېكىسىنى داكا بىلەن تېگىۋالغان، يەتتە بالىسىنىڭ يېتىم

بولۇپ قالغىنىغا قارىماي سەكرات ئۈستىدە بەدەل پۇلى تاپشۇرۇۋاتقان پىشقەدەم قەھرىمانلارغا ئوخشاپ قالغان ئىدىم...

شۇنداق قىلىپ ھەسەن موزدۇز بىلەن نىسىغا ھىساپلىشىپ پاتمىخان كۆرۈپ قالماستا ئات ھارۋىسىنىڭ چۇقۇرىنى چىڭ تۇتۇپ ئۆرە تۇرغىنىمچە مەھەللىگە قاراپ يول ئالدىم.

مەھەللىگە يېقىنلاشقاندا مىنى تونۇيدىغانلار مىنىڭ ھارۋىدا ئۆرە تۇرغان ھالىتىمنى كۆرۈپ ئىغىز-بۇرۇنلىرىنى تۇتۇشۇپ راسا مەسخىرە قىلىشتى. بەزەنلەر يۈزۈمدىن -يۈزۈمگە «ھە توختى ئۇرۇشتىن قايتتىڭلارمۇ، ئاڭلىسام ئۇرۇشتا خىزمەت كۆرسىتىپ قەھرىمان بولۇپسىلەرغۇ؟» دىسە يەنە بەزەنلەر«ياق...ياق...غالىبلارچە تۇرغىنىڭلاردىن قارىغاندا گىنىرال بولدۇڭلىمۇ-يا؟» دەپ مىنى زاڭلىق قىلىشتى، مەن ھەممىگە چىدىدىم، بىر ئىغىزمۇ گەپ قىلمىدىم...

نىمە دەيمەن، گەپ قىلسام‌ﻼ ئىتىلىپ يىغلاپ سالىمەن...

كەنتە كومىتىتىنىڭ دەرۋازىسىدىن ئات ھارۋىسىدا ئۆرە تۇرغىنىمچە كىرىپ كەلدىم، مىنىڭ كەلگىنىمنى كۆرگەن بۇغالتىر قاتارلىق بەش كىشى كۆلكىسىنى بىسىپ تۇرۇپ ئالدىمغا يۈگۈرۈپ چىقىشتى ئاندىن ئاتنىڭ بىشىنى تۇتۇپ تۇرۇپ مەندىن ھال سوراشتى:

- ھارماي كەلدىڭلىمۇ توختاخۇن؟

مەن ئۇلارنىڭ سۇئالىغا جاۋاب بەرمەي كالپۇكۇمنى چىشلىگىنىمچە قاپىقىمنى چىڭ تۈرۈپ ھارۋا ئۈستىدە تۇرىۋەردىم.

- ھارۋىدىن چۈشسىلە قەھرىمان غوجام!

- ئالدىلىرىغا گىلەم سالامدۇق يا؟

مەن ھارۋىدىن تەستە چۈشۈپ چاتىرىقىمنى كەرگىنىمچە سۆگەت تۈۋىگە بىرىپ يەرگە قاراپ پۈشۈلداپ تۇردۇم. ئۇلار ئەتراپىمغا ئولىشىۋىلىپ ۋىلىقلىشىپ كۈلۈشكىلى تۇردى.

- نىمانداق خەتنە قىلغان بالىدەك چاتىرقاڭلىنى كەرىپ يۈرۈيسىلەر توختاخۇن؟

بۇغالتىرنىڭ بۇ گىپىدىن بۇ بەش ئوغرى ئاخىرى ئاۋازىنى قويۇۋىتىپ تىزىغا شاپلاقلاشقىنىچە كۈلۈشكىلى تۇردى. مەن ئىزا-ئەلەمگە چىدىماي پاڭگىدە ئىتىلىپ يىغلاپ كەتتىم. شۇ چاغدا ئارىمىزدىكى بىرەيلەن كۈلكىسىنى يىرىم توختىتىپ

مەندىن سوراپ قالدى:

ـ قانچە يىپ تىكتى؟

ـ ئون ئىككى يىپ.

ـ ئون ئىككى يىپ؟ قانداق جاھان بولۇپ كەتتى بۇ، مېنىڭكى بىلەن ...

ئۇ بۇ گەپنى دەپ بولۇپ ئاغزىنى تۇتتۇالدى. ئۇنىڭ پورسۇققدە دەپ سالغان گېپىدىن مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭدىن سورىدىم:

ـ سىنىڭكىنىمۇ تىكىگىلىك؟

ـ ھەئە!

ـ قانچە يىپ؟

ـ ئون ئىككى يىپ...

ـ كۆتۈگىدىمۇ؟

ئۇ كۆزىگە ياش ئېلىپ بېشىنى لىڭشىتتى، بۇنى كۆرگەن قالغان تۆتەيلەن ھەيران قېلىشىپ بىر ـ بىرىگە قارىشۋالغاندىن كېيىن تەڭلا ئىككىمىزدىن سورىدى:

ـ سىلەرنىڭ ئون ئىككى يىپ تىكىلگىنى مۇشۇ يەرنىڭ جىيىكمۇ؟، ـئۇلار شۇنداق دېيىشكىنىچە ئۆزلىرىنىڭ كۆتىنى ئىشارەت قىلىشتى.

ئىككىمىزمۇ كۆزلىرىمىزنى چەكچەيتىشىپ تەڭلا بېشىمىزنى لىڭشىشتتۇق، بۇ چاغدا بۇ تۆتى كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ تەك ئىسەنكىرەپ يىغلاشقا باشلىدى، مەن ئۇلارنىڭ ئېغىر ھەسرەتلىك يىغىسىغا قاراپ چۆشىنەلمەي سورىدىم:

ـ ھەر قايسىڭغا نېمە بولاشتى ئەمدى؟

ـ بىزنىڭكىنىمۇ ئون ئىككى يىپ تىكىگىلىك...

ـ سىلەرنىڭمۇ ئون ئىككى يىپما؟، ـئىككىمىز تەڭ ۋارقىرىدۇق.

ـ شۇنداق، ھەسەن موزدۇز بىلەن ئۇ پارىخورنىڭ خوتۇنلىرى بىر شىرىك! بىرسى يىرتىدۇ، بىرسى تىكىدۇ....

ـ نېمە... نېمە؟، ـ مەن توۋلاپ سالدىم، ـ نېمىشقا بالدۇر دېيىشمەيسەن؟

ـ بىز....بىز....

شۇنداق قىلىپ بۇ ئالتەيلەن بىر ـ بىرىمىزنىڭ بويىنىغا ئېسىلىپ ئۈنسىز يىغلاپ كېتىشتۇق. يىغىمىز توختاپ ئۇز ـ ئارا تەسەللى بېرىشۋاتقاندا بۇغالتىر دېگەن پەسەندى تۇيۇقسىز ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ زوڭ ئولتۇرغىنىچە ھازىدار خوتۇندەك ئۈنلۈك ھۆركىرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

ـ بولغۇلۇق بولدى، نىمانچە يىغلايسەن؟، ـ دەپ تەسەللى بەردىم ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ.

ـ سىلەر بىلمەيسىلەر...

ـ نېمىنى؟

ـ مىنىڭ يىگىرمە تۆت يىپ ...، ـ ئۇ ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ تېخىمۇ ئۈنلۈك ۋارقىراپ يىغلاشقا باشلىدى.

ـ مىنىڭمۇ يىگىرمە تۆت يىپقۇ؟، ـ دېدىم ئۇنىڭ يېغىسىغا قاراپ ئەجەبلىنىپ.

ـ سىنىڭ يىگىرمە تۆتى بىلەن مىنىڭ يىگىرمە تۆتى ئوخشىمايدۇ..

ـ قانداق ئوخشىمايدۇ؟

ئۇ يىغىسىنى توختىتىپ ئورنىدىن تۇردى ئاندىن چاترىقىنى چاڭگاللاپ بىزگە قاراپ ۋارقىرىدى:

ـ مىنىڭ ئون ئىككى يىپىنىڭ بىرى كۆتۈمدە يەنە بىرى ماۋۇ يېرىمدە، ئەمدى بىلدىڭلارمۇ؟

قالغانلار بىر ـ بىرىمىزگە قارىشىپ جىم بولۇپ قېلىشتۇق، ئۇنى دېمىسىمۇ بۇغالتىر ئۆتكەن يىلقى قۇربان ھېيتتىن باشلاپ ئېغىر بىر نەرسە كۆتۈرەلمەيدىغان، ماكسا بىلىنى چايقاپ ماڭىدىغان، كۆلسە ئايالالاردەك ئېغىزىنى تۇتۇپ كۈلىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. بىز بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى بىر ئاز بىلگەندەك بولدۇق.

شۇ چاغدا سېكرىتار ئاسماندىن چۈشكەندەك ئۆزى يالغۇز ئالتە قوينى يېتىلەپ يېنىمىزدا پەيدا بولدى ھەم زەردە بىلەن بىزگە ھۆمەيگىنىچە توۋلىدى:

ـ ھەرقايسىڭنىڭ يىغا ـ زارى تۈگىدىما؟

بىز سېكرىتارغا نىمە دېيىشىمىزنى بىلەلمەي قايناغان قازانغا سۇ قۇيغاندەك جىمىپ كىتىپ كۆزىمىزنى يۇلتايتىپ قاراپ تۇردۇق.

ـ نىمانداق خوتۇن كىشىدەك ئەتىدىن ـ كەچكىچە پوتلا ـ مىشقاڭنى ئېقىتىپ يۇرۇشىسەن؟

ـ بىز...بىز...

ـ ئەمدى ماۋۇ ئالتە قوينى شەھەردىكى...

گەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە بۇغالتىر ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ قويۇندەك يۈگۈرگىنىچە قاتتىق ۋارقىرىدى:

ـ ۋوي... قاچ!

قالغان بەشىمىزمۇ نېمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمەي بوغالتىرغا ئەگىشىپ گويا تۇرغان يېرىمىزگە بىرسى بومبا تاشلايدىغاندەك بار كۈچىمىز بىلەن قىچىشقا باشلىدۇق...

بىز شۇ قاچقىنىمىزچە ئۇدۇل كەنتە كومتېتىغا قوشنا بولغان مەكتەپنىڭ يېقىلۇق تېمىدىن سەكرەپ ئۆتۈپ ئۆزىمىزنى دالىدىغا ئالغاچ ئالتە قوينى تۇتۇپ قالغان سېكرېتارنى مارىلاشقا باشلىدۇق.

سېكرېتار ئالتەيلەننىڭ ئىسمىنى نۆۋەت بىلەن بىر قېتىمدىن چاقىرىپ چىقتى. بىز بېشىمىزنى تىقىۋېلىپ ئۈن دىمەستىن شۇك تۇرىۋالدۇق، بىچارە سېكرېتار بىردەم ئۇياق-تەتۈر ۋارقىرىغاندىن كېيىن ئاخىرى قويلارنى ئۆزى يالغۇز يېتىلەپ شەھەر تەرەپكە ماڭىدىغان يولغا مېڭىشقا مەجبۇرى بولدى.

- بۇرادەرلەر!، - دېدى بوغالتىر پەس ئاۋازدا ھاسىرىغىنىچە، - ئاۋۇ ئەبلەختە بىرە ئېلىشىشلار بارمۇ؟

بىز بۇ گەپنى چۈشىنەلمەي ئۇنىڭ چىرايىغا قارىدۇق.

- قاراڭلار ئاۋۇ ئەبلەخنىڭ ئۆزىنى چاغلىماي تېخى ئالتە قوينى ئۆزى يالغۇز شەھەرگە ئېلىپ ماڭغىنىنى، ئامىن!

بىزمۇ بوغالتىرغا ئەگىشىپ قولىمىزنى دۇئاغا ئاپاردۇق، مەن نېمىگە دۇئا قىلىدىغانلىقىمىزنى بىلەلمەي ئۇنىڭدىن سورىدىم:

- نېمىگە ئامىن!

- مەن جېنىمدا ئۈچ قوينى شەھەردىكى پارىخورلارغا ئەكىرىمەن دەپ بار دەسمايەمدىن ئايرىلىپ مانا مۇشۇنداق يېرىم بولۇپ قالغان يەردە، ئۇ خۇمپەر ئۆزى يالغۇز ئالتە قوينى تارقىتىمەن دەپ ئەتىگىچە چوقۇم ئۆلۈپ قالىدۇ، شۇڭا ئۇنىڭ نامىزىنى ئوقۇۋېتەيلى!

- تۇفى!

بەشىمىز تەڭلا يەرگە تۈكۈرۈپ ئۇنىڭغا ۋارقىرىدۇق:

- قانداق يەردە تىرىك ئادەمنىڭ نامىزىنى ئوقۇغان ئىش بار، ھەي نائەھلى!

- ئىشەنمىسەڭلار مەيلى، شەھەردىكى ئۇ پارىخور-بۇلاڭچىلارنىڭ خوتۇنلىرى ئاسماندا ئۇچۇپ سىمدا ماڭىدۇ، يېزىمىزدىكى ھەسەن موزدۇزنىڭ ھېلىقى شىرىكلىرى ئۆلارنىڭ ئالدىدا ھېچگەپ ئەمەس، قاراپ تۇرۇڭلار ئۇ ئۆلمەي قالسا مەن قۇلىقىمنى كېسىپ بېرەي!

بىز ئالتىمىز ئىختىيارسىز كۆتۈمىزنى سىلاشقىنىمىزچە ئېغىر خىيالغا پاتتۇق.ئارىمىزدىن بىرەيلەن تۇيۇقسىز دۇئاغا قول كۆتۈردى:

ـ ئامىن!

ـ يەنە نېمىگە ئامىن؟، ـ قالغانلىرىمىز ئۈنىڭدىن تەڭ سورىدۇق.

ـ ئۇلۇغ خۇدانىڭ پارتىيە ـ ھۆكۈمىتىمىزگە تېخمۇ نۇسرەت ئاتا قىلىشىغا ئامىن! پارتىيىمىزنىڭ بۇ چىرىك ـ پارىخورلارنىڭ جاجىسىنى بالدۇرراق بېرىشىگە ئامىن!

ـ ماۋۇ گېپىڭ جايىدا، پارتىيىمىز دانادۇر، قاراپ تۇر، پارتىيە ـ ھۆكۈمەت ھامىنى بۇ پارىخور مۇناپىقلارنىڭ جاجىسىنى بىرىپ تىكىلگەن يېرىمىزنىڭ ئۆچىنى ئېلىپ بېرىدۇ، قېنى ئاغىنىلەر ئامىن!

مەن شۇنداق دەپ بولۇپ قولۇمنى دۇئاغا ئېگىز كۆتۈردۈم.

1997 ـ يىل قاراقاش

توختى پوكاننىڭ ئامتى

سېكرېتار ئۆزى يالغۇز شەھەرگە ئالتە قوينى يېتىلەپ كىرىپ كېتىپ دىگەنىدەك ئەتىسى كەچتە ئۇنىڭ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغانلىق خەۋىرى يېتىپ چىقتى. ھېلىقى ئالتىمىز دەرھال بىر يەرگە كىلىپ سېكرېتار ئۈستىدىن جىددىي مۇزاكىرىگە ئولتۇردۇق:

- مەن نېمە دېگەن ئاغىنىلەر، - دېدى بوغالتىر بېشىنى لىڭشىتىپ گىدەيگىنىچە، - ئۇنىڭ شەھەرلىك دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغىنىغا مانا ئىككى كۈندىن ئاشتى، ئەمدى ئۇرۇمچىگە بېرىپ داۋالانسىمۇ بىكار! ئۇنىڭ ئىشى ساقايدى!

- شۇنداق ئۇ ئەبلەخنىڭ تارتقۇلىقى تېخى ئالدىدا، -گەپ قىستۇردى ئەترەت باشلىقى شالۋۇرىنى ئېقىتىپ، - ئۇرۇق پۇلىنى تولۇق يىغماپسەن دەپ مىنى بوش تىللىمىغان ئىدى ئۇ بەڭگى...

- خوپ بولدى، كۆتىگە ياغ تۇلۇپ يىرىمسا ئۇسۇرالمايدىغان بولۇپ كەتكەن ئۇ نېمە...

- ... ...

- ۋاي بولدى قىلشە!، - ۋاقىردىم ئاچچىقىمدا غەيۋەتكە چۈشكەن بۇ بەشىگە ئالىيىپ، -سېكرېتار بۇ يەردە بولغان بولسا ئالدىدا خۇشامەت قىلىپ قىلغىلى قىلىق تاپالماي قىلىشار ئىدىڭ، ئەمدى نېمە گەپ؟ سېكرېتار قانداقلا بولمىسۇن ھەممىمىزگە تۇز بەرگەن، ئەڭ ياخشىسى ئۇنىڭ كىسىلىنى كۆرۈپ چىقايلى، قانداق دىدىم؟

ئۇلار گېپىمنى ئاڭلاپ بىردەم شوك بولۇپ قېلىشىپ ئاندىن ماڭا زەردە بىلەن جاۋاب بىرىشتى:

- دىگەنلىرىڭغۇ بىر ھىساپتا توغرا، ئىنسانچىلىق ئەمەسمۇ، بۇيىتۇ شەھەرگە كىرىپ ئاۋۋال ئۇنىڭ كېسىلىنى كۆرۈپ چىقايلى!

شۇنداق قىلىپ ئالتىمىز چۈنتىكىمىزنى تېشىغا ئۆرۈشۈپ سېكرېتارنىڭ

كېيىنلىنى كۆرگىلى شەھەرگە ئاتلاندۇق.

شەھەرلىك دوختۇرخانا بەك چوڭ بولغاچقا سېكرېتار ياتقان ياتاقنى تەسلىكتە تېپىپ ئۇنىڭ ئالدىغا سالامغا كىردۇق:

-ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم سېكرېتار!

كارۋاتتىكى سېكرېتاردىن ھېچ بىر سادا يوق.

«سېكرېتار ئۇخلاپ قالغان بولسا كېرەك؟»

بىز يوتقانغا چۈمكىنىپ ياتقان سېكرېتارنىڭ يوتقىنىنى ئاستا ئاچتۇق.

كارۋاتتا بولسا بىر كىچىك بالا ئۇخلاپ ياتاتتى. بىز يانىدىكى كارۋاتتا ياتقان كېسەللەردىن سېكرېتارنى سورۇشتە قىلدۇق:

-يەتتىنچى رايوندىن كەلگەن سېكرېتارنى مۇشۇ كارۋاتتا ياتقان دەپ ئاڭلىغانىدۇق، بىرە ئىش بىلەن سىرتتا چىكەتكەنمىدۇ؟

يانىدىكى كېسەللەر بىزگە جاۋاب بېرىپ بولغىچە سېكرېتار ياتقان كارۋاتتىكى كىچىك بالا ئويغىنىپ بىز تەرەپكە ئۆرۈلۈپ قاراپ بېشىنى كۆتۈردى.

«ئاھ خۇدا، بۇ بالىنىڭ چىرايى سېكرېتارغا ئەجەب ئوخشايدىكىنا! تووۋا كىچىك تۇرۇپ يۈزىنى بۇرۇت-ساقال بېسىپ كېتىپتىغۇ بۇ بالىنىڭ! سېكرېتارنىڭغۇ بۇنداق ياشتىكى نەۋرىسى يوق ئىدى...»

-ھەرقايسىڭ ...ئەمدى كېلىشتىڭما؟...

كارۋاتتىكى بۇ كىچىك بالىنىڭ ئاۋازى بەئەينى سېكرېتارنىڭ ئاۋازىدەك بوم چىقىۋاتاتتى. بىز بۇ ئاجايىپ ئەھۋالدىن بىر-بىرىمىزگە چەكچىيىشىپ ئېغىزىمىزغا كەلگەن تۇپۈكنى ئاران يۇتۇشۇپ كارۋاتتىكى بالىغا زەن سېلىپ قاراشقا باشلىدۇق، بۇچاغدا ئارىمىزدىكى بوغالتىر كۆزىگە ياش ئېلىپ ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتى:

-سېكرېتار بۇ...بۇ ئۆزلىرىمۇ؟

بىز ھوشىمىزنى يىغىپ بۇ بالىغا تىخمۇ ئوبدان سەپسالساق سېكرېتارىمىزنىڭ نەق ئۆزى شۇ.

«خۇدايا تووۋا قىلمىدىم، نېمە ئىش بۇ ئەمدى، چوپ-چوڭلا بىر ئادەم ئىككى كۈننىڭ ئىچىدە كىچىك بالىنىڭ ئۆزىگە ئايلىنىپ قاپتىيا؟»

-سېكرېتار....سىلى...ئوبدان بولۇپ قالدىلىمۇ-يا؟، - دېدۇق ئالتىمىز كۆزىمىزگە كەلگەن ئىسسىق ياشنى يۇتىۋېتىپ تۇرۇپ ياقىمىزنى چىشلەشكە تەييار بولۇپ.

سېكرېتار بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى، مەن باشقىلارنىڭ چىرايىغا قارىسام ئۇلار ئەمدى يىغىسىنىڭ ئورنىغا كۈلكىسىنى بېسىپ تۇرۇشقاندەك بىلىنىپ قالدى، بۇنى كۆرۈپ مېنىمۇ كۈلكە تۇتتۇالدى...ئالتىمىز يەنە بىر قېتىم تەڭ ئاۋازدا ئۈنلۈك قىلىپ سېكرېتاردىن ئامانلىق سورىدۇق:

-ئوبدان بولۇپ قالدىلىمۇ سېكرېتار؟

ئاخىرى ئۇ ياتقان يېرىدىن چىچاڭشىپ سەكرەپ تۇرۇپ بىزگە ۋارقىرىدى:

-ماۋۇنى ئوبدانلامتا؟، - چاترىقىنى ئىككى قولى بىلەن چاڭگاللىدى سېكرېتار تۇپۈكىنى چاچرىتىپ، - تۇنۇگۈنكىدىن بۈگۈن بەك تېخى!...

بىز سېكرېتارنىڭ غەزەپكە تولغان قانلىق كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ ئېيتقۇسىز بىر دەرتكە قالغانلىقىنى پەملەپ دەرھال قولىمىزدىكى قەن-ناۋاتنى كارۋاتقا تاشلاپ قويۇپ ياتاقتىن تىكىۋەتتۇق.

كارىدورغا چىقا-چىقماي ئالتىمىز پارتلاپ كېتەي دەپ قالغان كۈلكىمىزنى تېشىغا قويىۋېتىپ راسا كۈلۈشىشكە باشلىدۇق:

-خۇدايا تووۋا، ئۆمرۈمگە كىلىپ بۇنداق ئىشنى كۆرمەپتىكەنمەن، - دېدى ئەترەت باشلىقى ياقىسىنى چىڭ چىشلەپ تۇرۇپ كۈلگىنىچە، - سىقىۋاتقان ئۈزۈمدەك بولۇپ قاپتىيا ماۋۇ ئادەم!

- شۇنى بىر دېمەڭلا، غايىپتىن بىرە كارامەت كەلدىمۇ-يا ئۇنىڭغا، كىچىك بالىغا ئۆزگىرەلەيدىغان!

- پارىخورلارنىڭ خوتۇنلىرى پىرىخونمىدۇ ياكى ئەۋلىيامىدۇ؟

-ئاشۇلار شوراپ- شۈمۈپ مۇشۇنداق قىلىۋەتكەنمىدۇ ئۇنى؟

- سىلىنىمۇ مۇشۇنداق ئىمىۋەتكەنما ئاداش؟

-مەن باشتا دىگەنىغۇ،-دېدى بۇغالتىر كۈلكە دەستىدىن كۆزىدىن چىككەتكەن ياشنى يېڭى بىلەن سۈرۈتۈپ تورۇپ، - ئۇلار سېكرېتارنى شوراپ ئىچى ئەزايىنىمۇ سۇغۇرۇۋەتكەن گەپ...كىم ئۇنى ئالتىنى تارقاتسۇن دەپتۇ، ئالتىنى تارقاتقانغا تويسۇن ئەمدى!

- ئۇنىمۇ تىككەنمىدۇ؟

- ۋاي تىكمەمدىغان، تىكىپ تور تۇقۇۋەتكەن گەپ...سېكرېتار ئەمدى مەھەللىدە كىيىم كىيمەي يالىڭاچ ماڭسىمۇ ئەشۇ توردىن تىكىلگەن كىيىمى بىر ئۆمۈر يېتىدۇ ئۇنىڭغا...

ـ تور كېيىمى يىرتىلىپ كەتسە ئۆپكىدەك سىمىز كۆتى ئۇچۇق قالارمۇ ئەمدى؟

ـ ھەسەن موزدۇز بارغۇ تىككىلى!

بىز كۈلكىمىزنى زادى توختىتالماي دوختۇرخانا ھويلىسىغا چىقىپ قالدۇق، بۇ چاغدا بۇغالتىر كۈلكىسىنى پەسەيتىپ ئېيتتى:

ـ چوڭ بىر ئادەم تۇرۇپ شۇنچە كىشىلەرنىڭ ئالدىدا چاترىقىنى چاڭگاللاپ يۈرگىنىنىڭ نېمىسى، كاللىسىدىن كىتىپتىمۇ نېمە؟

ـ ھېلىغۇ سېكرىتاركەن، ـ دېدى كەنتە مۇدىرى گەپ قىستۇرۇپ، ـ مۇشۇ شەھەردىكى بورھان ھاجى دېگەن ھېلىقى مۆتىۋەر قېرى تىۋىپنى ھەممىڭلار تونۇيدىغانسىلەر؟

ـ شۇنداق تونۇيمىز، ساقلى مەيدىسىدىن ئاشىدىغان خىزىر سۈپەت كىشىغۇ ئۇ! ، ـ دېدىم گەپنىڭ ئاخىرىغا تەقەززا بولۇپ.

ـ ئايالىم يېڭى تۇغۇتلۇق ئىدى ، ـ دېدى كەنتە مۇدىرى كۈلگىنىچە گېپىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـ بىرسى «تۇغۇتلۇق ئايالنىڭ بېشىغا ئۇوق دۈرىسىدەك بىر نېمە قۇيۇپ قويسا، جىن ـ ئالۋاستى ئاپتىنى سالالمايدىكەن» دېدى، مەن مەھەللىمىزدىكى پەرھات پاۋاننىڭ قېشىغا ملىتىق دورىسى بارمىكىن دەپ بارسام ئۇ جاڭگالغا چىكىتىپتۇ، يېنىشىمدا سايىت چولاق ئۇچراپ قالدى، ئۇنىڭ بىلىشى كۆپ بولغاچقا گەپ تىشىپتىمەن، سايىت چولاق دېگەن راھەندى«ملتىق دورىسى» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ شەھەردىكى بورھان ھاجىمدا ئەڭ ياخشىسى بار دېمەسمۇ، شۇنىڭ بىلەن شەھەرگە كىرىپ ھاجىمنىڭ دۇكىنىنىڭ ئالدىدا ئۆچىرەتتە تۇرۇپ ملىك بىر بالادا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتۇم، «ھاجىم ملتىق دورىسى بارمۇ؟» دىسەم، «ۋاي بارئۇكام!» دەپ بىر قۇتا دورا بەردى، مەن پۇلنى بىرىپ قايتاشىمدا قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ قاراپ باقسام بىرخىل ئۇماچ ھالەتتىكى مەجۇنى دورا ئىكەن، مەن كۆڭلۈمدە«ملتىق دورىسى دېگەن قۇرۇق قۇمدەك بولماسمۇ، ھاجىم خاتا بەرگەن ئوخشايدۇ» دىگەننى ئويلاپ كەينىمگە يېنىپ بورھان ھاجىمنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئىنچىكىلەپ سورىدىم، «ھاجىم ملتىق دورىسى دېگەن قۇمدەك ئەمەسمىدى، بۇ....قانداق ملتىق دورىسى؟» بۇ چاغدا دۇكاننىڭ ئالدىدا ئەللىك ـ ئاتمىشچە ئادەم ئۆچىرەتتە تۇرۇپتىكەن، بورھان ھاجىم دېگەن بۇ كۇسپۇرۇچ شۇنچە ئادەملەرنىڭ ئالدىدا دۇكىنىغا قويۇلغان ئۇستەلگە سىرىكچىدەك «دىككىدە» سەكرەپ چىقىپ ئۇزۇن ئاپئاق ساقىلىنى دولىسىنىڭ كەينىگە «شاپپىدە» ئېلىپ

قويدى ـ دە پەلتۇسىنىڭ ئىككى پېشىنى بىلىگە قىستۇرۇپ قۇيۇپ چاترىقىنى ئىككى قولىدا چاڭگاللىغىنىچە «قانداق ملىتىقنىڭ دورىسى بولاتتى ئۇكام، مانا مۇشۇنداق ملىتىقنىڭ دورىسى!» دەپ ماڭا قاراپ ۋارقىرماسمۇ؟

كەنتە مۇدىرىنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلاپ توختىغان كۆلكىمىز يەنە باشلىنىپ كەتتى.

ـ شۇنداق بۇ كۈندىكى كىشىلەرگە نېمە بولۇپ كەتتىكىن تاك، ـ دېدى ئەتىدىن بىرى گەپكە ئانچە ئارىلاشمىغان ئاز ـ تولا گېزىت كۆرۈشكە ئامراق ئەترەت باشلىقىدىن بىرى بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ، ـ ھە دىسىلا چاترىقىنى چاڭگاللاشقان بۇ خەق!

ـ قانداق دەيسەن؟

ـ قايسى كۈنى، ـ دەپ گەپ باشلىدى ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـ كەنتە بىلەن ئەزالارئوتتۇرىسىدىكى دىن باشقۇرۇش توختامنامىسىنىڭ چالا قالغىنىنى تولۇقلاش ئۈچۈن ياسىن يۈۋاشنىڭ ئۆيىگە باردىم دەڭلا...

ـ ھە نېمە بولدى، خۇدا قولى بىر ياۋاش ئادەم ئىدىغۇ ئۇ؟

ـ ھەئە بەك خۇدا قولىكەن، توختامنامىگە قول قۇيۇپ بولغاندا ئۇنىڭغا توختامدىكى مۇھىم مەزمۇنلارنى يەنە بىر قېتىم چۈشەندۈرۈپ «باللىرىنى يەر ئاستى قانۇنسىز دىنيي ئوقۇتۇش نوقتىلىرىغا بەرمەيدىلا، چۈشەندىلىما؟»

دېسەم ياسىن ياۋاش دېگەن ئەبلەخ ئالدىمدا شۇنداق چىرايلىق قول قۇۋۇشتۇرۇپ «چۈشەندىم، ماقۇل غوجام!» دېدى، ئارقىدىن «ئەگەر مۇشۇنداق ئىش يۈز بەرسە ئىككى مىڭ يۈەندىن ئون مىڭ يۈەنگىچە جەرىمانە تۆلەيدىلا، چۈشەندىلىما؟» دېسەم «چۈشەندىم، ماقۇل غوجام!» دەپ كۈلۈپ تۇردى، قارىسام ئايالى ھەم بەش ـ ئالتە ياشلىق ئىككى بالىسىمۇ قول قۇۋۇشتۇرۇپ ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپتۇ...ئىچىمدە «نىمانچە قولىقى يۇمشاق ياخشى ئادەملەر بۇ، ئۇششاق باللىرىنىڭمۇ قول قۇۋۇشتۇرۇپ تۇرغىنىنى» دەپ مەستلىكىم كەلدى، ئاندىن ئۇلارنىڭ قوشنىسىنىڭكىگە چىقىپ توختامنامىگە قول قويدۇرۇۋېتىپ بۇلارنىڭمۇ مۇشۇنداق قول قۇۋۇشتۇرۇپ ھىجىيىشىپ تۇرغىنىنى كۆردۈم، لېكىن كاللامغا قايسىدۇر بىر ئەللامىنىڭ مۇشۇ توغرىسىدىكى ھېكايىسى ئىسىمگە كىلىپ قالدى، ئۇ ھېكايىدىمۇ باشلىق گەپ قىلسا پۇقرالار «ماقۇل غوجام!» دېيىشكىنىچە قول قۇۋۇشتۇرغان بولۇپ چاترىقىنى چاڭگاللاپ تۇرۇشۇپتىكەن...

بۇلارنى ئويلاپ تۇيۇقسىز تېنىم شۈركىنىپ يېنىمدىكىلەرگە قارىسام راستىنلا چاترىقنى چاڭگاللاپ مېنى زاڭلىق قىلىپ كۈلۈشۈپ تۇرغاندەك... مەن كۆزۈمگە ئىشىنەلمەي يۈگۈرۈپ چىقىپ ياسىن يۈۋاشنىڭ هويلىسىغا كىردىم، ئۇلار يەنە بايامقىدەك ماڭا ئىللىق كۈلۈمسىرەپ قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرۇپتۇ، مەن ئۇلارنىڭ زادى چاترىقنى چاڭگاللىغان ـ چاڭگاللىمىغانلىقىنى ئېنىق ئايرىيالماي ئۇنىڭ خوتۇنىغا قارىسام ئۇخوتۇنمۇ چاترىقنى چاڭگاللاپ تۇرغاندەك...

ئەستەخپۇرۇللاھ بۇ بىر ئايال كىشى تۇرسا چاترىقنى چاڭگاللاپ تۇرغىنىنىڭ نېمىسى؟خاتا كۆرگەن ئوخشايمەن دەپ هېلىقى قوڭغا ئىشتان كىيمىگەن ئىككى كىچىك نارەسىدىسىگە قارىسام ئۇ ئىككى شۇمتەك ئىككى قولى بىلەن قوڭغىرىقىنى مەھكەم چاڭگاللاپ تۇرۇشماسمۇ؟ بۇنى كۆرۈپ ئەرۋاھىم قىرىق گەز ئۆرلىدى، بۇ خەق چوقۇم بىز گەپ قىلساق مۇشۇنداق چاترىقنى چاڭگاللاپ تۇرۇشنى ئالدىن دېيىشىۋالغان گەپ بولمىسا بۇ ئىككى ماڭقىسى نېمە قىلىدۇ قوڭغىرىقىنى چاڭگاللىشىپ....

بىز شۇنداق قىلىپ كۈلۈشكىنىمىزچە پاراڭلىشىپ شەھەردىن ياندۇق.

بوغالتىرنىڭ دىگىنىدەك ئىككى كۈنگە قالماي بىچارە سېكرىتارنىڭ دوختۇرخانىدا داۋالاش ئۈنۈم بەرمەي ئۆلۈپ كەتكەنلىك خەۋىرى يېتىپ چىقتى...

مەھەللىدە سېكرىتارنىڭ ئۆلۈمى توغرىلىق خىلمۇ ـ خىل گەپلەر تارقالدى، بەزىلەر«رەھمەتلىك قۇيۇندا قېلىپ جىن ئۇنىڭغا ئاپىتنى ساپتۇ..» دېسە بەزىلەر«سېكرىتاردا ئۈچى بار كىشلەر ئۇنى باخشىغا ئوقۇتۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ...» دېيىشتى، يەنە بەزىلەر«قوناقلىقتا سۈلاق قىلغىلى چىققان يەردە كۇسۇپ قالغان ئىتلار سېكرىتارنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ تالاپ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ...» دېگەن گەپلەرنىمۇ قىلىشتى...

سېكرىتارنىڭ ئۆلۈم سەۋەبىدىن بىزنىڭ بىر ئاز خەۋرىمىز بار ئىدى لېكىن زادى نېمە بولۇپ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى بىزمۇ تازا چۈشەنمەيتتۇق، بوغالتىر بولغان خۇمپەرمۇ ئۇ خوتۇنلارنىڭ نېمە كارامىتى بارلىقىنى بىزدىن مەخپىي تۇتۇۋاتاتتى.

سېكرىتارنىڭ نامىزىمۇ ئوقۇلدى، دەپنە گاھلىقتىن يانغاندا مەن جەسەت يۇغۇچىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدىم:

ـ ئاكا، سېكرىتار رەھمەتلىككە زادى نېمە بولۇپتۇ، بەدىنىدىكى يارىسى ئېغىرمىكەن؟

ـ ۋاي ئۇكام بۇنى سورىما، يامان بولدۇ!
ـ ئىنسانغا تىنمايمەن ئاكا!
ـ قوناقلىقتا كۈسۈپ قالغان ئىتلارنىڭ تالىۋالغىنى راست ئوخشايدۇ، سايمان ـ جابدۇقلىرىنىڭ بىرىمۇ يوق ئۇكام!
بۇ گەپنى ئاڭلاپ بېشىم بىر قايدى.
«خۇداغا قىلغىنىم بار ئىكەن، ھېلىمۇ رەھمەتلىك مىنى يېزىغا بۇيرۇپتىكەن، ناۋادا شەھەرگە بۇيرۇغان بولسا بۇ چاققا يەتتە كەتمەن توپا مىنىڭ ئۈستۈمگە تاشلىنارىكەن!»
ئىچىمدە خۇداغا مىڭ شۈكرى قىلدىم.

* * * * * * *

ئۈزۈن ئۆتمەي مەھەللىمىزنىڭ يورۇت چوڭلىرى ماڭا باش ـ پاناھ بولۇپ تويۇمنى ئوبدانلا قىلىپ بەردى. ماڭا نىسبەتەن ئاسماندىكى ئاي بولغان ھاجىمنىڭ قىزى پاتىمخانمۇ ئاخىرى قولۇمغا چۈشتى، لېكىن توي ئاخشىمى سايىت چولاق دېگەن پەسەندىنىڭ دېپىغا ئۇسۇل ئويناپ تۇتۇپ ئاخۇنۇمنىڭ ئەشۇ «ھەببە ئاداراق» دېگەن دورىسىنى يەۋالغانلىقىم ئۈچۈن ھوجرىغا كىرە ـ كىرمەي چىشىم گىرەلىشىپ قېلىپ پاتىمخانغا دىيىشكە تەييارلاپ قويغان كۆڭلۈمدىكى گەپلەردىن ھېچقايسىسىنى ئېيتالمىدىم، دورا تەسىرىدىن بوينۇم قېتىپ قېلىپ ئىككى يېنىمغا قارىيالمىغاچقا يېنىمدىكى پىخلىداپ كۈلۈپ يۈرگەن سايىت چولاقنى بىر ئېغىز تىللاشقىمۇ ئۈلگۈرەلمەي پاتىمخان سالغان يوتقان ـ كۆرپىگە دەرھال ئۆرۈلگەندەك يىقىلغان پېتىم كىرىپ كەتتىم....
ئەتىسىدىن باشلاپ بىزنىڭ بەختلىك كۈنلىرىمىز باشلاندى، پاتىمخاننىڭ ئايىغى يارىشىپ ئۆلەي دەپ قالغان قۇتا قويۇم بىر قېتىمدا ئىككىنى قوزىلاپ ھەممىمىزنىڭ كۆڭلىنى خوش قىلدى...
«ئاينىڭ ئونبەشى يورۇق، ئونبەشى قاراڭغۇ» دىگىنىدەك بىزنىڭ مۇشۇنداق ئاسايىشلىق ـ خۇشال كۈنلىرىمىزدە ناھايىتى ئازساندىكى بىر ئۇچۇم يامان نىيەتلىك كىشىلەر ھەرخىل ـ ھەرياڭزا ئىشلار بىلەن جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى بىر ئاز جىددىلەشتۈرۈپ قويدى...

يۇقىرىنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن بىز كەنتتە كومتېتىدا بىر قىسىم ياشلارنى تەشكىللەپ يول ـ يوللارغا چازا قۇرۇپ ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنىڭ تېگى ـ تەكتىنى ئېنىقلاپ گۇمانلىق كىشىلەرنى بايقىساق مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا خەۋەر قىلماقچى بولدۇق.

شەھەردىن بىزنىڭ كەنتىمىزگە ئاتتە كىلومېتىر كېلەتتى، ھەر بىر كەنتتە ئۆز ئالدىغا چازا قۇرۇپ «ئاسماندا تور، يەردە قاپقان ھەركىتى» نى قانات يايدۇرغاچقا سىز مەيلى شەھەرگە كىرىڭ ياكى شەھەردىن بىزنىڭ كەنتىگە چىقىڭ چوقۇم كامىدا ئالتە يەردىكى چازىدىن ئۆتۈشىڭىزگە توغرا كېلەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئالتە ئورۇندىكى خەلق پىدائىيلىرىغا كىملىكىڭىزنى كۆرسىتىشىڭىز، تىزىملىتىشىڭىز شەرت، بويسۇنمايدىكەنسىز ئۇمۇمى ۋەزىيەتكە ماسلاشمىغان بولىسىز...

بۇ قېتىم كەنتىمىزنىڭ ئامتى كەلدى، مۇنداقچە ئېيتقاندا مېنىڭ تەلىيىم ئوڭدىن كەلگەن بولدى. بىزنىڭكىدىن باشقا كەنتلەر ئۆزىنىڭ كىچىك تۇپلاق يوللىرىغا چازا قورىغان بولسا ئەكسىچە بىزنىڭ كەنتتە ماشىنا ـ تراكتورلار كۆپ ماڭىدىغان چوڭ يولغا چازا قۇرۇش توغرا كەلدى...

كەنتتىكى ياشلارنىڭ كۆپىنچىسى يەكشەنبە كۈنى نۆۋەتچىلىك قىلىشنى تالىشاتتۇق چۈنكى بۇ بازار كۈنىدە بۇ چوڭ يولدىن ئۆتۈپ شەھەرگە كىرىدىغانلار ئىنتايىن جىق ئىدى، كەنتە كومتېتىدىكى يېقىنلىرىمنىڭ شاپائىتىدە مېنىڭ بازار كۈنلىكىدە چازىغا چىقىش ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشتى...

يەكشەنبە تاڭ ئاتار كېچىسى خۇشاللىقتىن ئۇخلىيالماي تاڭنى بەكلا تەستە يورۇتتۇم، چۈنكى مەن ئەمدى قولۇمدىكى ئالا كالتەكنىڭ كۈچى بىلەن يوللاردا ئىلگىرى تۇيا ـ چاڭ چىقىرىپ بىزنى بۇخۇناق ئىچىگە تاشلاپ قويۇپ مەغرۇرلارچە كېتىپ قالغان ماشىنا ـ تراكتورلارنى خالىغانچە توختىتىپ ئىچىدىكى ئادەملەرنى بىرمۇ ـ بىر تەكشۈرۈپ چىقالايتتىم. تېخى ماشىنا ـ تراكتورلاردىكى ھارامزادە شوپۇرلاردىن باشلاپ دېمىقى ئۈستۈن ئاخۇنۇم ـ داموللىلارغىچە يەرگە چۈشۈپ ئالدىمدىن ئۆچىرەت بولۇپ مېڭىشاتتى، كۆلگىسى بولمىسىمۇ زورىغا كۈلۈمسىرەپ ماڭا خۇشامەت قىلىشاتتى، بولمىسا ئىككى قولۇمنى تامبىلىمىنىڭ يانچۇقىغا تىقىۋېلىپ «ئاۋۇ نېمەڭ كەمكەن! ماۋۇ نېمەڭ يوقكەن!» دەپ ئۇلارنى بوش چۈكۈلداتمايتتىم...

ئەتتىگەنلىك ناشتىدىن كېيىن چىرايلىق ئايالىم پاتمىخان تويدا كېيگەن

چېبەرقۇت تامبىلمنى يوتقان دەزمىلدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ مىنى ئوبدانلا ياساندۇرغاندىن كېيىن كان ئۇچاقلا كۆمۈپ قويغان سوقتا كۆمەچنى پوتامغا تۈگۈپ بېرىپ بوينۇمغا ئېسلغىنىچە مىنى ئۇزۇتۇپ قويدى...

يېڭى ئىش ئورنۇمغا بېرىپ يېڭىمگە قىزىل يەڭلىك تاقىدىم ـ دە خىزمەتكە ئاتلىنىپ كەتتىم، مەن بۇگۈن بىر كۈنلۈك چازىنىڭ باشلىقى بولغاچقا ھەممە ئىشلارنى قول ئاستىمدىكى تۆت ـ بەش مەدىكار قىلاتتى، مەن ئىككى قولۇمنى يانچۇقۇمغا تىقىپ ئۇلارغا نازارەتچىلىك قىلاتتىم، كىشىلەرمىڭىۋاتىدۇ...كىملىك تىزىملىنىۋاتىدۇ...ئاللا كارامەت...بۇگۈن بۇ تەۋەلىكتە مەندىن چوڭى بولماس ...قولۇم ھىلى يانچۇقۇمدا...ھىلى كەينىمدە...قورسىقىمنى ئالدىمغا چىقىرىپ باداڭ قۇرساق بولۇپ كىبىرىمنى كۆرستەي دىسەم يا قۇرسىقىم چىقمىغان...

ـ چازىجاڭ، ماۋۇ خوتۇننىڭ شىپيىجىسى يوقكەن قانداق قىلىمىز؟ ـ دېدى قول ئاستىمدىكى بىرسى خىزمەت دوكلات قىلىپ.

«چازىجاڭ» دېگەن گەپتىن كۆڭلۈم سۆيۈنۈپ باشقىچە خۇشاللىق ھېس قىلدىم ـ دە ئۇنىڭغا يۇغانلىقىمنى كۆرستىپ ۋارقىرىدىم:

ـ بولمايدۇ، بولمايدۇ، شىپيجىي بولمىسا قەتئى مېڭىشقا بولمايدۇ!

بۇ چاغدا يۈزىنى يۆگىۋالغان بىر چوكان گىلىنى قىرىپ ماڭا تۈۋلىدى:

ـ شىپيجىي دىگىنىڭ كىملىك شۇدۇ؟ توختاپ تۇرۇش ئىرىم ھازىر ئېلىپ كېلىدۇ...

ـ خېنىم نىمە ۋارقىرايسىز، ـ دېدىم ئۇ خوتۇنغا جاۋابەن، ـ ھازىر ۋەزىيەتنىڭ قانداقلىقىنى بىلىدىغانسىز؟ يۈزىڭىزنى ئېچىڭ تەكشۈرىمىز!

ـ توختاپ تۇرۇش، ئېرىم ھازىر كېلىدۇ!، ـ دېدى ئۇ خوتۇنمۇ بوش كەلمەي.

ـ ئېرىڭىز ھەرقانچە بولسىمۇ يامۇلنىڭ ئامبىلى ئەمەستۇ ئۇز خېنىم!

شۇنداق دېيىشىمگە بىرسى كەينىمدىن دولامغا قۇلىنى«پوككىدە» قۇيۇپ ماڭا ئۇنلۇك گەپ قىلدى:

ـ شۇنداق يامۇلنىڭ ئامبىلىمەن توختاخون!

مەن بۇ ناتۇنۇش ئاۋازدىن چۆچۈپ كەينىمگە قارىسام مەن دىمەتلىك بىرسى ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپتۇ.

ـمەن سىلىنى تونىمىدىمغو! ـ دېدىم ھاكاۋۇرلۇق بىلەن ئۇنى مەنسىتمەي.

ـ سىلى مىنى تونىمىغان بىلەن مەن سىلىنى ئوبدان تۇنۇيمەن توختاخۇن! ـ

دېدى ئۇ مېنى يول بويىدىكى بىر دېھقاننىڭ ئۆيىگە شەرەت قىلىپ.

مەن ئۇنىڭ قولىدىكى ياغلىققا ئورالغان نەرسىگە قاراپ دەرھال چىرايىمغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ دېھقاننىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم. ئۆي ئىگىسى كۆرۈنمەيتتى. ئۇ مېنى ئايۋانغا باشلاپ ئىشىكنى ھەم ئەتتى ـ دە ياغلىققا ئورالغان نەرسىلەرنىڭ ئىچىدىن بىر تال كىملىكنى قولىغا ئېلىپ ماڭا ئېيتتى:

ـ سىلىگە لازىمى ئاياللىنىڭ مۇشۇ كىملىكىدۇ؟

ـ شۇنداق، نېمە دېمەكچىسەن؟

ـ مەن ساڭا دەپ قويااي توختى پوكان، تولا ھەددىڭدىن ئاشما!

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە يۇپۇرۇلۇپ كېلىپ ياقامنى تۇتقىنىچە يۈرىكىمنىڭ ئېغىزىغا ئىككىنى تېزلىۋىدى، ئولتۇرۇپلا قالدىم...ئاندىن بىلىمىدىن تۇتتۇۋېلىپ يانپاشقا ئالدى ـ دە بېشىدىن ئۇستۇن كۆتۈرۈپ ئايۋاننىڭ ئوتتۇرىسىغا تازا بىر سالدى...«دۈك» قىلغان ئاۋاز بىلەن بېشىم پىقىراپ كۆزۈمنى قاراڭغۇلۇق باستى...

كاساپەت ئەسلىدە مۇشۇ يۇرتنىڭ داڭلىق چېلىشچىسى ھەم لۈكچىكى ئىكەن...

مەن ئۇنى تونۇماپتىمەن...ئورنۇمدىن دەلدەڭشىپ ئاران تۇرۇۋشۇم بۇ ھارامىدىن بولغان بىر قولى بىلەن گېلىمنى بوغۇپ تۇرۇپ يەن بىر قولىدا كىملىكنى ئەكېلىپ ئاغزىمغا تىقماسمۇ؟

ھۆكۈمەتمۇ تازا قىزىق، كىملىك دېگەننى كىچىكرەك ياسىمامدۇ، بۇ ئەبلەخ كىملىكنى ئېغىزىمغا تىقىمەن دەپ تاس قالدى ئېغىزىمنىڭ ئىككى جاۋغىيىنى يىرتىۋەتكىلى، بىر ھېساپتا ھۆكۈمەت يەنىلا يىراقنى كۆرىدىكەن، ناۋادا كىملىك دېگەننى قەرت ياكى دەپتەر چوڭلۇقىدا ياسىغان بولسا بۇ ھارامىلىق كىملىكنى ئېغىزىمنى قايچىدا كېسىپ تىقامدىكىن تاڭ؟...

ـ كىملىككە تويدىڭما ئىتنىڭ بالىسى! تولا ھەددىڭدىن ئاشما، بۇ ئىشلارمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ، بىز يەنە قالىمىز ماۋۇ يۇرتتا؟

ـ ماقۇل...، ـ دېدىم ئېغىزىمدىكى كىملىكنى تەستە سۇغۇرۇپ ئېلىپ.

ـ يەنە خوتۇنۇمغا قالايمىقان گەپ قىلىدىغان بولساڭ، تىلىڭنى كېسىۋېتىمەن!

ـ ماقۇل دىدىمغۇ!!!

شۇنداق قىلىپ بۇ بەدبەختنىڭ ياغلىقىدىكى نەرسىسىدىن تەما قىلىپ بۇ نەس باسقان ئۆيدە بولدى دېگۈچە تاياق يەپ چىقتىم ـ دە قول ئاستىمدىكى نان قېپىلارغا ۋارقىرىدىم:

- بولدى، بۇ خان ئاچىمىز ئۆتۈپ كەتسۇن!

- بۇ ئاياللارنىڭمۇ شىپيىجىسى يوقكەن قانداق قىلىمىز چازىجاك؟

ساناپ باقسام يەتتە-سەككىز چوكان، بۆلارنىڭ ئىرىمۇ ھەرقاچان چىلىشچى بولسا كېرەك قارىسام ئەپتى شۇنداق يامان- ماڭا ئالايغىنى ئالايغان...

«سەككىزىنىڭ ئىرى كىلىپ سەككىز تال كىملىكنى يەنە ئىغىزىمغا نۆۋەت بىلەن تىققىلى تۇرسا قانداق قىلارمەن؟» ئاچچىقىمدا ئاغرىپ كەتكەن ئىغىزىمنى تۇتۇپ ۋارقىرىدىم:

- ھەممىسىنى ئۆتكۈزۈۋەت! مەن بۇ دۇنياغا خاس كىملىك يىگىلى تۇغۇلمىغاندىكىن!

ئۇلار ئەمدى ئۆتۈپ كىتىشى بىر كىچىك ماشىنا چىقىپ كەلدى، ئادەتتە بۇنداق كىچىك ماشىنلارنىڭ ئىچىدە كۆپۈنچە مەخپى خىزمەت تەكشۈرۈدىغانلار بولاتتى، ئۇلار كۆندە دىگۇدەك بىر -ئىككى قېتىم چىقىپ ھە دىسىلا «ئۇنى بوش قويۇۋېتىشۇپسەن! بۇنى ياخشى تەكشۈرمەپسەن!» دەپ كەنتە كومتىتىغا ناھايتى ئىغىر جەرىمانە قۇيۇۋېتەتتى. شۇڭا بايا يىگەن تاياقنىڭ ئاچچىقىدا بۇ ماشىنىنى ئۆزەم تەكشۈردۈم:

-ماشىنىدا قانچە ئادەم بار!

- ئىككى ئادەم بار!- دىدى ھاكاۋۇر شوپۇر ئىغىزىدىكى پاپىرۇسىنىڭ ئىسىنى ماڭا پۈۋلەپ تۇرۇپ.

- ئىككىڭلار چۈشۈپ بۇيەرگە تىزىلىڭلار!

بۇ چاغدا شوپۇر قولىدىكى تاماكىنىڭ قالدۇقنى ماشىنا ئىشىكىنىڭ ئەينىكىدىن يەرگە چۈشۈرۈۋېتىپ ماڭا ئۈنلۈك ئېيتتى:

- ئۇكام! ماۋۇ يېنىمدىكى ئادەمنىڭ كىملىكىنى بىلەمسەن؟

- كىم بۇلۇشىدىن قەتئىي نەزەر تىزىلىتىشى كېرەك!،- دىدىم مەنمۇ بوش كەلمەي.

- ماۋۇ دىگەن شەھەر باشلىقى ئۇكام!

- شەھەر باشلىقى؟

مەن سەل جىددىلىشىپ ماشىنىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان ئۇ كىشىگە تازا سەپ سىلىپ چىقتىم، ئۇ شەھەر باشلىقى ئەمەس ئىدى، چۈنكى مەن شەھەر باشلىقىنى بىر قېتىم باجام تۇرانىياز باشلىقنىڭ ئۆيىدە پىششىق كۆرۈۋالغان ئىدىم. دەل مۇشۇ

چاغدا «شەھەرباشلىقى» تۇيۇقسىز ماگا تىل سالدى:

- ۋۇ ياللانما ئىت! ئۆزەڭنى نېمە چاغلاپ قالدىڭ؟!

ئۇنىڭ ھاقارىتىنى ئاڭلاپ كاللامدىن قوقاس قۇيۇلۇپ كەتتى.

- نېمە؟ تېخى مىنى ئىت دەپ تىللىداڭما؟ تۇفىي! ساڭا بوزەك بولىدىغان جاننى بۈگۈن ساڭا تىكتىم، بايا بىرسىڭ كىلىپ ئاغزىمغا كىملىك تىقىشسەن، ئەمدى بىرسىڭ قۇيۇپ مىنى ئىت دەپ تىللىشسەن، دىگىنە ھەزىلەك، بىز كىم ئۈچۈن يول تۇسىۋاتىمىز! بىزنى ئىت قىلغان سەن خۇنسالار ئەمەسمۇ؟، - مەن شۇنداق دىگىنىمچە يېنىمدا قاراپ تۇرغان قوشۇن ئەزالىرىمغا بۇيرۇق قىلدىم:

- ماۋۇ تېررورچىنى تۇتۇڭلار!

ئەزالىرىم «تېررورچى» دىگەننى ئاڭلاپ ھايىنى-ھۇيت دىگۈچە شوپۇرنى ماشىنىدىن تارتىپ چۈشۈرۈپ قۇلىنى كەينىگە باغلاپ ئۈلگۈردى، مەن بۇ پۇرسەتتە ماشىنىنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ ھىلىقى ئاتالمىش«شەھەر باشلىقى»نىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ يەرگە كۈچەپ تارتتىم.

بوي-بەستى مىنىڭدىن قاۋۇل بولغان بۇ خام سېمىز يالغان شەھەر باشلىقى توكتا يىرىلىپ پارنىكتا چوڭ بولغان نېمە بولسا كېرەك، بىر تارتىشىمغىلا ماشىنىدىن يەرگە موللاق ئېتىپ چۈشكەنچىلىك قىلدى، ئۇنىڭ بۇنداق ئاجىزلىقىنى كۆرۈپ خورىكىم ئۆستى-دە ئاباپام ئېغىزىمغا كىملىكنى تىقىپ ئوينىغان چېلىشچى ھارامىدىن ئالالمىغان ئۆچۈمنى بۇ گەدەنكەشتىن تازا بىر ئالماقچى بولۇپ بىر قۇلىنى ئارغامچا ئەشكەندەك كۈچەپ تولغىدىم، ئۇ ۋايجانلىغان پېتى يەرگە دۈم يېتىپ ئىڭراشقا باشلىدى، ئەتراپقا قارىسام يېنىمدا بىرەسى يوق، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئۇ ئەبلەخنىڭ كاللىسىنى ئوڭ پۇتۇم بىلەن دەسسەپ ماشىنىنىڭ چاقى ئاستىدىكى يۇمشاق قۇم تۇپىغا تازا چىڭ پاتتۇردۇم، ئۇنىڭ مايلانغان پارقىراق چاچلىق بېشىنىڭ يېرىمى پىشانىسى بىلەن قېتىلىپ قۇمغا بولدى دىگۈچە پاتتى، لېكىن ئېغىز-بۇرنى يەنىلا قۇم ئۈستىدە تۇراتتى، مەن ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئاستا ئىككى يېنىمغا قارىۋېتىپ سول پۇتۇمدا قۇملارنى يىغىپ ئۇنىڭ ئېغىز-بۇرنىغا تازا تىقتىم، ئۇ ئەمدى چوشقىدەك چىقراپ -خاخىرغىنىچە يىغلاشقا باشلىدى:

-جېنىم ئۇكام... ماڭا رەھىم قىلغىن! ...ماڭا ئىچىڭ ئاغرىسۇن!...

- ئېيتە سەن راست شەھەر باشلىقما؟

- ياق ئۇكام...مەن شەھەردىكى بىر ئىدارىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى!

ـ نېمىشقا راست گەپ قىلمايسەن؟

ـ شوپۇرنىڭ كەينىگە كىرىپ ئەتىدىنكى چازىلاردىن شۇنداق ئۆتتۈۋېتىپتىكەنمىز ئۇكام...

ـ سەن بىر كادىر تۇرۇپ مۇشۇنداق قىلىپ يۈرسەڭ، باشقىلار نېمە قىلىدۇ؟

ـ مەن خاتا قىپتىمەن ئۇكام، ماڭا رەھىم قىلغىن! ئەمدى ئېغىزىمغا تۇپا تىقىما!...خوداھەققى...

بۇ غۇرۇرسىز ئەبلەخنىڭ خوتۇن كىشىدەك ۋايجانلاپ ماڭا يالۋۇرۇپ قىلغان گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭدىن نىجاسەتتىن يىرگەنگەندەك يىرگەندىم، ئىچىمدە «ئىست سىنىڭ باشلىق بولۇپ قالغىنىڭغا، كادىرلىقىڭغا چىچاي! تايىقنى يىسەممۇ سەندىن يەنىلا بايامقى كىملىكچى ياخشى ئىكەن!» دەپ مىڭ لەنەت ئوقۇپ ئۇنى قويىۋەتتىم.

دەل شۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى:

ئون سەككىز ياشلارنىڭ قارىسى ئالغان بىر بالا بىر كونا ۋەلسىپىتنى ھەيدىگىنىچە بىزنىڭ چازىمىزغا قاراپمۇ قويماستىن ئۇچقاندەك ھەيدەپ ئورمانلىقتىكى چىغىر يولدىن ئۆتۈپ كىتىشكە ئۇرۇندى، ئاغىچە بىزنىڭ ئادەملەر چاققان كىلىپ ئۇنىڭغا ۋارقىردى:

ـ ھاي توختا! تەكشۈرىمىز!

قىرىشقاندەك ئۇ بالىنىڭ ۋەلسىپىتى ئورمانلىقتىكى قۇمغا پېتىپ قىلىپ ماڭالماي قالدى، بىز ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ بولغىچە ئۇ بالا ۋەلسىپىتنىڭ كەينىدىكى ئارتىلغان خورجۇندىن بىر دانە قاپقارا يۇمىلاق نەرسىنى بىز تەرەپكە قارىتىپ ئاتتى ـ دە ۋەلسىپىتنى تاشلاپ قويۇپ قىچىپ كەتتى...

بىز ئۇنىڭ تاشلىغان نېمىسىنىڭ نىملىكىنى بىلەلمەي ئالدىراپ ئۇ نەرسىنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتۇق، قارىساق ئۇ يۇمىلاق نەرسىنىڭ چوڭلىقى بىر ئايلىق بوۋاقنىڭ بىشىدەك بولۇپ بىر تەرىپىدە يىپ ـ شوينىدەك بىر نەرسە ئۆتكۈزۈلگەن ئىكەن، مەن ئۇنى قولۇمغا ئالاي دىيىشىم، يىنىمدىكى ھىلقى «يالغان شەھەر باشلىقى» تۇيۇقسىز قاتتىق ۋارقىرىدى:

ـ ۋوي بومبا!... ئاناي! ...

ئۇ شۇنداق دەپ ۋارقىرىغىنىچە ياندىكى سۆيى يوق قۇرۇق ئۆستەڭگە كىرىپ كەتتى، بىزمۇ ئۇنىڭ ۋارقىراپ تولۇشىدىن ئەندىكىپ كىتىپ بار كۈچىمىز بىلەن

شۇ ئۆستەڭ تەرەپكەقاچتۇق...شەھەرلىك خۇمپەر لاغ ـ لاغ تىترىگىنىچە ئۆستەڭنىڭ يان تەرىپىگە قۇيۇلغان سىمۇنت قورغاچنىڭ ئىچىگە ئۆمىلىگەن پېتى كىرىپ كېتىپ بىردەمدىن كېيىن قورغاچنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ ئالا ـ تاغىل ۋارقىراشقا باشلىدى:

- ۋوي ئـۇ دېـگەن بومبـا...سـىلەر بىلمەيسـىلەر... دەرھـال بـۇ يەرگە كىرىۋېلىڭلار! ...تىزبولۇڭلار!

- ۋاي ئـۆتەپ بـارە! پـارتلاش ھەرقـانچە بولسـىمۇ بـۇ يەرگـىچە يېتىـپ كەلمەس!، ـ دېدىم ئاچچىقىمدا زەردە بىلەن.

- چوپ ـ چوڭ ئادەم تۇرۇپ قىلىپ يۈرگىنىنى!، ـ دەپ غەزەپلەندى يېنىمدىكى باغلاقتىن ھېلىلا يېشىنگەن شوپۇرمۇ ئۆز باشلىقىنىڭ قىلىقىدىن خىجىل بولۇپ.

منۇتقا قالماي قورغاچنىڭ ئىچىدىكى باشلىق يەنە «ۋاي خۇدايىم! بۇ يەرنىڭ ھەممىسى قومچاقكىنا...» دېگىنىچە قورغاچنىڭ ئىچىدىن يەنە كەينىچىلەپ يېنىپ چىقىپ يېنىمىزدا ھاسىراپ دۈم ياتتى.

بىـز ئۆسـتەڭنىڭ قىرىـدىن بېشـىمىزنى چىقىرىـپ بومبىغا قـاراپ باقمـاقچى بولدۇق، لېكىن يېنىمىزدىكى «شەھەرلىك باشلىق» بىزنىڭ بېشىمىزنى چىقارغىلى قويمىدى:

- ۋوي ئۇكىلىرىم بېشىڭلارنى چىقارماڭلار...جان لازىم ئەمەسما سىلەرگە؟... بومبا پارتلاپلا كېتىپ قالسا ئىش چاتـاق!، ـ دېـدى ئـۇ بېشـىنى يەردىـن كۆتـۈرمەي ئاۋازىنى پەسلەپ.

- ئەمىسە قانداق قىلىمىز؟ ـ دېدىم مەنمۇ ئاۋازىمنى پەسلەپ ئېھتىيات بىلەن.

- توختاڭلار مەندە قول تېلېفۇنى بار، ساقچىلارغا خەۋەر قىلاي!

«باشـلىق» بىلىنـى ئـاختۇرۇپ يېنىـدىكى كىچىـك رادىئـۇدەك بىـر نېمىسـىنى ئېلىپ ئوڭدا ياتقىنىچە جىددى گەپلىششكە باشلىدى.

شۇ چاغدا بىر توپ باللارنىڭ«سىنىڭ...مىنىڭ...»دەپ چۇرقىراشقان ئاۋازى ئاڭلاندى، مەن بېشىمنى چىقىرىـپ قارىسام ئۇششـاق بـاللاردىن بىـر قانچىسـى ئـۇ نەرسىنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىۋېلىپ بىر نەرسىنى تالىشىۋاتقىلى تۇرۇپتۇ...

«ئـاھ خـۇدا ...يېگـى تۇغۇلغـان مـۇزاي يولۋاسـتىن ئۈركىمەيتـۇ دېـگەن مانا مۇشـۇدە...ئەمـدى بـۇ كىچىـك باللارنىـڭ ھەممىسـى پارتلاشـتا ئۆلـۈپ كېتەرمـۇ؟» بۇلارنى ئويلاپ ئىختىيارسىز ئىمانىم شـەيتىنىمدىن كۆچلـۈك كەلـدى، ئەركەكلىكىـم تۇتۇپ ئورنۇمدىن ئىختىيارسىز تۇرۇپ كەتتىم ـ دە يۈگۈرگىنىمچە بومبىنىڭ ئۈستىگە

ئېتىلىپ باللارغا ۋارقىرىدىم:

- ۋوي تىز قاچ، ئۇ دېگەن بومبا!

باللار مىنىڭ ئۆستەڭدىن ۋارقىراپ بوراندەك يۈگۈرۈپ چىققىنىمنى كۆرۈشۈپ پاتىپاراق بولۇپ قېچىپ كېتىشتى، مەن كىنودىكىگە ئوخشاش بومبىنىڭ ئۈستىگە ئۆزەمنى تاشلاپ بومبىنىڭ ئۈستىدە تۈگۈلۈپ يېتىۋالدىم..

بىر سېكۇنت...ئىككى سېكۇنت...

بومبا تېخىچە پارتىلىمايۋاتاتتى...

بۇ جىددىي پەيتتە ئۆستەڭدە قالغان شەھەرلىك باشلىق بېشىنى ئۆستەڭدىن چىقارماي تۇرۇپ ماڭا بۇيرۇق قىلدى:

- يۇقىرىدىن خەۋەر كەلدى، ھېچقايسىڭىزنى بومبىغا تەگمەڭلار دەيدۇ! ئۇلار ھازىر كېلىدىكەن!

- بىلدىم، - دەپ ۋارقىرىدىم تىترىگىنىمچە ، -ئەمدى قوپۇپ كەتسەم قانداق بولار؟

- توختا، مەن ئۇلاردىن سوراپ باقاي!

بىردەمدىن كېيىن شەھەرلىك باشلىق ماڭا جاۋاب قايتۇردى:

- ئۇلار سىنى جايىدا مىدىرلىمسۇن ، بىز ھازىرلا يېتىپ بارىمىز دەيدۇ!

يۈرۈكۈمنىڭ دۈپۈلدىشى قۇلىقىمغا ئاڭلىنىۋاتاتتى...مەن بارغانسېرى قورقۇشقا باشلىدىم...ئايالىم پاتىمخاننى ئويلاپ كۆزۈمنىڭ چانقى ياشقا تولدى...ۋاقىت يەنىلا توختاپ قالغاندەك...

«ئىست نىمىشقىمۇ بومبىغا ئۆزەمنى ئاتقاندىمەن!»

ئالاھىزەل ئون بەش مىنۇتلارغا قالماي ساقچىلار تۆت ئەتراپىمنى قورشاپ يەردە دۈم يېتىشىپ تۇرۇپ ماڭا كارنايدا ۋارقىراشقا باشلىدى:

- توختى ئاستىڭدىكى قانداقراق نېمىكەن؟

- ئۆزى يۇمىلاق، تۈن قارا، پارقىراق نىمىكەن!

- قانچىلىك بار؟

- بوۋاق بالىنىڭ كاللىسىدەك بار!

- يەنە نېمە باركەن؟

- بىر يېرىگە تۆشۈك ئېچىلىپ شوينىدەك بىر نېمە ئۆتكۈزۈلگىلىكتەك تۇرىدۇ!

- ئۇ دېگەن بومبىنىڭ پىلتىسى توختى! ئۇ شوينىغا تەگمە! ھازىر تېلېۋىزىيە

ئىستانسىدىكىلەر بىلەن بىزنىڭ باشلىقىمىز يولدا كىلىۋاتىدۇ، ئۇلار كەلگەنـدە بىـز سىنىڭ قەھرىمانلىق ئىش ـ ئىزلىرىڭنى ئىلىۋالماقچى، جايىڭدا جىم يات!

بىردەمدىن كېيىن كىچىك ماشىنىدىن بىرسى چىقىپ ئۇنىـڭ ئىچىدىن بـۇيى پاكار بىر باشلىق چۇشۇپ كەلدى، كەينىـدىن بىـر قـانچە كىشى دولىسىغا ئـۇن ـ ئالغۇدەك بىرنىمىنى ئىلىۋىلىشىپ مىنى يىراقتىن سۈرەتكە ئىلىشقا باشلىدى:

ـ توختى سەن ھاياتمۇ؟، ـ دەپ سورىدى يىگىـدىن كەلگەن چوڭ باشـلىق قۇلىغا كارناينى ئىلىپ يەردە ئۆملىگىنىچە ئۇنلۇك ۋارقىراپ.

ـ مەن ھايات باشلىق!، ـ دىدىم ئۇ چوڭ باشلىققا خۇشامەت قىلىپ ئاۋازىمنى تىترىتىپ.

ـ سەن نىمىشقا بومبىنىڭ ئۈستىگە ئۆزۈڭنى ئاتتىڭ؟

ـ مەن...مەن...

مۇشۇ تاپتا نىمە دىيىشىمنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قىلىۋاتاتتىم.

ـ خەلقنىڭ ھاياتى ئۈچۈن شۇنداقمۇ؟، ـ دىدى باشلىق ئۆزى ئىغىز ئىچىپ.

ـ شۇنداق باشلىق!

ـ ۋەتەن ئۈچۈن شۇنداقمۇ؟

ـ شۇنداق باشلىق!

ـ ھە ئەمدى ئايىغىنى دىگىنە!

ـ ۋەتەن ئۈچـــۈن! خەلــق ئۈچـــۈن! پـــارتىيە ئۈچـــۈن!...يەنە مىللەتــــلەر ئىتتىپاقلىقى ئۈچۈن!...يەنە ...قۇرۇلتاي ئۈچۈن!...يەنە ئولىمپىك..

ـ ۋاي بولدى توختى، سەن جىددىلىشىپ كىتىپسـەن، دىگىـنە سـىنىڭ يەنە نىمە ئارزۇيۇڭ بار ئىدى؟

ـ مىنىڭما باشلىق؟

ـ ھەئە كۆڭلۈڭدىكى گەپلەرنى ئىيتقىن، سىنى تىلىۋىزورغا ئىلىۋاتىدۇ!

ـ ئارزۇيۇمنى دىسەم قىلىپ بىرەمسىلەر؟

ـ ئاۋۋال دىگىن!

ـ مىنىڭ ئۇچقۇچى بولۇش ئارزۇيۇم بار!

ـ ۋوي توختى ئەمىلىيەتكە يىقىن گەپنى قىل!

ـ مىنىڭ بېيجىڭغا بىرىپ رەئىس بىلەن كۆرۈشكۈم بار!

ـ تىخىمۇ ئەمىلىيەتكە يىقىننى دە؟

كۆڭلۈمدە ئويلاپ قالدىم «تېخمۇ ئەمىلىيەتكە يېقىننى دېسەم مۇشۇ تاپتا ماڭا بەش يۈز كوي پول بەرگەن بولسا، ئۇ پۇلغا خوتۇنۇم پاتمىخانغا بىر كىشىلىك ئەتلەس ئېلىپ بېرىپ قالغان پولنىڭ بىرقىسمىنى بىر يىللىق سۇ پۇلىنى تۆلىسەم، يەنە ئۇغۇت ئالسام، يەنە كىۋەز تېرىشقا ئىشلىتىدىغان سۇلياۋ يۇپۇق ئالسام، ئاندىن قالغان پۇلغا گۆشكىردە ئېلىپ يېگەن بولساق...ياق بەش يۈز كوي يەتمەيدىكەن، مىڭ كۆي دەيمۇ ـيا...لېكىن بۇنداق چاغدا پۇلنىڭ گېپىنى قىلىپ يۈرسەم خەق مىنى نېمە دەيدۇ؟ ئەڭ ياخشىسى ...» شۇنىڭ بىلەن ئۈنلۈك ۋارقىراپ باشقا ئارزۇيۇمنى ئېيتتىم :

ـ مىنىڭ پارتىيە ئەزاسى بولغۇم بار!

ـ ماۋۇ گېپىڭ بولدى، يەنىچۇ؟

ـ ساقچى بولۇپ ئۆزەمنى پارتىيە ـخەلققە ئاتىغۇم بار!

ـ ياخشى توختى! دېگەنلىرىڭنى يۇقىرىغا دوكلات قىلىمىز، لېكىن بۈگۈندىن باشلاپ سەن ئۆزەڭنى پارتىيە ئەزاسى دەپ ئويلىغىن! سىنى پارتىيە تەشكىلىگە ئۆزۈم تۇنۇشتۇرىمەن! مەن هازىر يېنىڭغا بارىمەن، مىدىرلىماي شۇك يات!

چوڭ باشلىق شۇنداق دىگىنىچە يەر بېغىرلاپ مەن تەرەپكە كەلمەكچى بولدى، باشلىقنىڭ ئەتراپىدا تۇرغان ئەر ـئايال ساقچىلار ۋارقىراشقىنىچە يىغلاپ ۋارقىرىشىپ ئۇنىڭغا چاس بىرىپ هۆرمەت بىلدۈرۈشتى، نەچچىسى ئۇنىڭ پۇتىغا ئېسىلىۋېلىپ يىغلاپ باشلىقنى ماڭغىلى قويمىدى، باشلىق دېگەن مىڭنى قىلسا باشلىق، خەلقنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە ئۇ قانداقمۇ چىداپ تۇرالسۇن؟ ئۇ يىغلاپ ئېقىپ كەتكەن يولداشلارغا تەسەللى قىلىپ ئۆزىنىڭ بارلىقىنى ئاللاقاچان ۋەتەن ـ خەلقنىڭ كەلگۈسىگە بېغىشلاپ بولغانلىقىنى،ناۋادا بۇ قېتىمقى بومبا تازىلاشتا قۇربان بولۇپ كەتسە ئۆزىنىڭ جەسىتىنى كوئىنلون تاغلىرىغا دەپنە قىلىشنى ۋەسىيەتلىدى ئاخىرىدا يانچۇقىدىن ئون يۈەنلىك پۇلدىن بىرنەچچە تالنى چىقىرىپ پارتىيە ئەزالىق بەدەل پۇلىنى ئالدىغا تاپشۇرۇۋەتتى....ئەتراپتىكى ساقچىلار، مۇخبىرلار باشلىقنىڭ بۇ ۋىدالىشىش سۆزىدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ كۆز ـيېشىنى يامغۇردەك تۆكۈشكە باشلىدى...

باشلىق ئاخىرى ئۇلار بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلىشىپ مەن تەرەپكە ئۆمىلىگىنىچە يېقىنلاپ كەلدى...

ئۇ ئاستىمدىكى بومبىنى ناهايىتى ئېهتىياتچانلىق بىلەن قولىغا

www.kitaphumar.net

ئالدى...باشلىقنىڭ تۇرۇلگەن قوشۇمىسىدىن مۇنچاق ـ مونچاق تەر ئېقىۋاتاتتى...

ئۇ بومبىنى قۇلىغا ئېلىپ ماڭا بىر قارىدى، تۇرۇلگەن قوشۇمىسى ئېچىلدىيۇ بىراق يەنە تۇرۇلدى... ئاندىن تېلېۋىزورغا ئېلىۋاتقان مۇخبىرلارغا بىر قارىدى... ئۇ چاپىنىنى ئاستا سېلىپ بومبىنى مەھكەم يۆگىگەچ قۇلىقىمغا كۇسۇرلاپ ئېيتتى:

ـ ھاي توختى، بۇ قارا قاشتېشىدىن ياسالغان كونا بىر تورۇز تېشىكەنغۇ!

ـ مەن بۇنى بىلمىسەم باشلىق!

ـ ئەھۋالدىن قارىغاندا بايامقى ئوغرى سىلەرنىڭ توسقۇنۇڭلاردىن قورقۇپ كېتىپ ئوغۇرلىغان بۇ قاشتاش تورۇز تېشىنى سىلەرگە تاشلاپ بەرگەن ئوخشايدۇ!

ـ ئەمدى قانداق قىلىمىز باشلىق؟

ـ بۇ يەردە قالايمىقان گەپ قىلما، بۇ ئىشلارنى يۇقىرىغا دوكلات قىلىمىز، ئۇلار نېمە دېسە شۇ...چۈشەندىڭما؟

ـ چۈشەندىم باشلىق!

ـ خەۋەرىمىزنى كۆت!

ـ چۈشەندىم باشلىق!، ـ دېدىم ياتقان يېرىمدىن قوپماي تۇرۇپ قول قوۋۇشتۇرغىنىمچە بۇ چوڭ باشلىقنىڭ ھەر نېمە بولسا بۇ ئىشقا تاپا ـ تەنە قىلمىغانلىقىدىن ئالەمچە خوش بولۇپ.

1997 ـ يىل قاراقاش.

توختى پوكان ۋە كۇسار ئوغرىسى

شۇ ۋەقەدىن كېيىن پۈتۈن تارتقۇلارنىڭ باش بېتى «ئادالەت يۇلىدا جان پىدالىق كۆرسەتكەن ۋەتەنپەرۋەر ياش ـ توختى» بولۇپ پۈتۈن شەھەرنىڭ ئۆگىنىش ئۆلگىسى سۈپىتىدە ھەرخىل يىغىن ـ مۇراسىملارنىڭ رەئىس سەھنىسىدىن ئورۇن ئالىدىغان بولۇپ كەتتىم. مىنى يوقلاپ كەلگەنلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي ئۆيۈم تۈرلۈك ـ تۈمەن لەۋھە ـ تەقدىرنامىگە تولۇپ كەتتى...

«ئامەت كەلسە ئىشىكنى ئېتىۋالساڭ تۆڭلۈكتىن چۈشۈپتۇ» دىگەندەك بىر كۈنى ھېلىقى چوڭ باشلىق مىنى ئالايىتەن يوقلاپ چىقىپ ئۆزىنىڭ شۇ ئىشتىن كېيىن ئەمىلىنىڭ ئۆسۈپ كەتكەنلىكىنى مىنىڭ ئەتىدىن باشلاپ يېزىلىق ساقچىخانىغا چىقىپ ۋاقىتلىق ئىشلەپ تۇرۇشۇمنى ئامال بار يىل ئاخىرىغا قالماي رەسمىي ئىشتاتلىق ساقچى قاتارىغا كىرگۈزۈپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

پاتىمخان بىلەن ئىككىمىز بۇ خوش ـ خەۋەردىن شۇنداق خوش بولدۇق مەن كېچىچە ھاياجىنىمدىن پاتىمخانغىمۇ قارىماي دادامدىن قالغان بىر دانە كونا كونا ئىزناكنى مەيدەمگە تېڭىپ تاڭنى كۆز يېشى بىلەن يورۇتتۇم.

شۇنداق قىلىپ مەن توختى پوكاننىڭ ۋەتەن ـ خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئېشىپ يېزىلىق ساقچىخانىدىكى خىزمەت ھاياتىم باشلىنىپ كەتتى.

مەن باشلانغۇچ مەكتەپنى ئاران پۈتتۈرگەنلىكىم ئۈچۈن تەشكىل باشتا مىنى ساقچىخانا دەرۋازىسىغا قارىغىلى قويدى، مەن مەسئۇلىيىتىمنى ياخشى ئادا قىلىش ئۈچۈن مۇشۇنداق پىژغىرىم ئىسسىقتىمۇ دەرۋازا تۈۋىدە مىدىر ـ سىدىر قىلماي تۇراتتىم، باشقىلار « نۆۋەتچىلىك ئۆيىدە تۇرساڭمۇ بولىدۇ، بېشىڭغا ئىسسىق ئۆتۈپ قالمىسۇن ئۇكام!» دەپ كۆيۈنسىمۇ ئۇنىماي دەرۋازا تۈۋىدە قاققان قوزۇقتەك تۇرۇۋالاتتىم، مىنىڭ خىزمەتتىكى بۇنداق ئەستايىدىللىقىم ئۇزۇن ئۆتمەي باشلىقىمنىڭ دىققىتىنى تارتتى، ئۇ ماڭا ئۆزىچە ئامراق بولۇپ قېلىپ مىنى ئۆيىنىڭ

ئۇلـۇغ ـ ئۇششاق ئىشلىرىغا ئاۋايلىماي سالىدىغان بولـدى، باشلىقىمىنىڭ ئايالىمۇ سېمىزلىكىنى ھېساپقا ئالمىغاندا ئادەتتىن تاشقىرى مېھرى ئىسسىق، ياخشى كۆڭۈل ئايال ئىدى، ئۇمۇ مېنى ئۆز ئىنىسىدەك كۆرۈپ ئۆيىدىكى ئاشقان ـ تاشقانىنى كۈندە دېگۈدەك ماڭا يۆگەپ بېرەتتى. باشلىق بارغانسېرى مېنى ئەتىۋارلاپ ھەتتا ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىنىڭ ئاچقۇچىنىمۇ بەردى، مەن كۈندە ئەتتىگەن ئۇنىڭ ئىشخانىسىنى جان ـ پىدالىق بىلەن تازىلاپ ئۈستەل ـ ئورۇندۇق دېگەنلەرنى يالىغاندەك پارقىرىتىۋەتتىم...ئانامنىڭ رەھمىتىنى ئالغان بەندە ئىكەنمەن، كېيىن سىياسىي كومىسسارمۇ مېنىڭ خىزمەتتىكى ئىپادەمنى كۆرۈپ ئاچقۇچىدىن بىرنى تۇتقۇزدى ...ئىشخانىلارنىڭ ئاچقۇچى بارغانسېرى ئاۋۇپ يان بىلىم ئاچقۇچ بىلەن تولدى، مەنمۇ ئادەملەر قىستىلىشىپ قالغان كوچا ـ رەستىلەردە يان بىلىمدىكى ئاچقۇچلارنى قەستەن كىشىلەرگە شاراقشىتىپ كۆز ـ كۆز قىلىدىغان بولدۇم، ئۆتكەن ـ كەچكەنلەر ھەيۋەتلىك ساقچى كىيىممنى ئاندىن يېنىمدىكى ئاچقۇچلارنى كۆرۈپ «بۇنىڭ ئەملى چوڭ ئوخشايدۇ» دەپ ئۆزلىگىدىن ماڭا يول بېرىشىدىغان بولدى...

بىر كۈنى چۈشكە يېقىن باشلىقىمىزنىڭ چىرايلىق ئايالى ئوك ـ سۇلى ئۆچكەن ھالدا ساقچىخانىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ مېنىڭ پېشىمنى تارتتى:

ـ ۋوي توختى، بۇياققا چىقىڭە!

مەن ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەن قانسىز چىرايىغا قاراپ بىرە كۆڭۈلسىزلىكنىڭ بولغانلىقىنى ھېس قىلدىم ـ دە قۇلۇمىدىكى دەسمالنى تاشلاپ قويۇپ ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگەشتىم.

ـ نېمە ئىش بولدى ئاچا؟، ـ دېدىم ساقچىخانىدىن يىراقلاپ بىر يەرگە كەلگەندە.

ـ نېمە ئىش بولاتتى، ـ دېدى ئاچىمىز ئىككى يانغا قارىۋېتىپ پەس ئاۋازدا قۇلىقىمغا پىچىرلاپ ھاسىرىغىنىچە، ـ ئابىيام ئاكىڭىزنىڭ ئىشخانىسىغا كىرسەم يېزىمىزدىكى كارخانىچى شامىل شاڭخەي ياغلىقتا ئورالغان بىرنىمىنى بىزنىڭ ئادەمنىڭ تارتمىسىغا تىقىۋېتىپتىكەن، مەن بىرىپ قارىسام ئۇنىڭ ئىچىدىكىسىنىڭ ھەممىسى پۇلكەن، شامىل شاڭخەي ئۇنىڭ قەدىناس ئاغىنىسى بولغاچقا مەن شوخلۇق قىلىپ ئۇ پۇللارنى ياغلىقى بىلەن سومكامغا سېلىۋالغان ئىدىم...

ئاچىمىز شۇلارنى دەپ كىلىپ ھۆكرەپ يىغلاپ كەتتى.

ـ ھە ئاخىرىنى دەڭا، نېمە ئىش بولدى؟، ـ دېدىم قۇلىقىمنى ئۇنىڭ يۈزىگە

يېقىنلاشتۇرۇپ.

- ئۇ پولنى بىرسى ئوغۇرلىۋاپتۇ...

- قانچە پول ئىدى؟

- مەن سانىمىغان، ئىشقىلىپ ئون مىڭ يۈەنچە بار...

- ئەستەخپۇرۇللاھ ماۋۇ ئىشنى، - دېدىم ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ، - بۇ قانداق بولغىنى!

- ئۇ پۇلغا ئانچە ئىچىم ئاغرىمىدى تـوختى، - دېـدى ئـاچىمىز يېشىنى ياغلىقىنىڭ بۇرجىكىدە سۈرتۈپ تۇرۇپ، - ئەڭ مۇھىمى شۇ پولنىڭ ئارىسىدا شامىل شاگىخەيننىڭ ھەرەمگە چىقىدىغان يول خېتى بـار ئىـكەن، بىزنىڭ ئادەم ئـۇ يـول خېتنى شەھەرگە ئەكىرىپ يۇقىرىغا تەستىقلىتىپ بەرمەكچى بـوپتىكەن، ئەمدى ئۇنىڭغا نىمە دەرمەن....

- پولنىڭ ئارىسىدا يول خېتى بارمىكەن؟

- ھەئە بىللە ئىدى...

- ئوغرى سومكىدىن ئاپتۇما؟

- ياق پول سومكىدا ئەمەستى، مەن ئۇنى كۇسىرامنىڭ يانچۇقىغا شـۇ پېتى تىقىپ قويغان...

- ئەمىسە بۇ گەپنى باشلىقىغا دەيلى ئاچا!

- شـۇ دىگىلـى بولمايتتى تـوختى، - دېـدى ئـاچىمىز بېشىنى يەرگە تىقىپ تىرنىقىنى كوچىلىغان ھالدا.

- نېمىشقا ئەمدى؟

- پولنى كۇسىرامنىڭ يانچۇقىغا سالغان دىدىمىغۇ شۇ!

- ھەئە شۇنداق دېدىڭىز...

- ئۇ يۈزى قېلىن ئوغرى پۇللارنى كۇسىرام بىلەن قوشۇپ ئوغۇرلاپ كەتتى...

بۇ گەپنى ئاڭلاپ باشتا ھىچنىمنى چۈشىنەلمىدىم كىيىن كۆڭلۈم بىر ئىشنى تۇيۇپ ئىغىزىمغا كەلگەن تۇپۇكنى «غۇرتتىدە» يۇتۇپ كېكەچلىدىم:

-مۇنداق دەڭ، ئوغرى پۇلنى كۇسار بىلەن قېتىپ...

-شۇنداق توختى، سىزنى ئىرىم بەڭ ئاقكۆڭۈل ياخشى ئادەم دېگەن ئىدى، رادىئۇدىمۇ كۆندە سىزنى شۇنداق دەيدۇ، شۇڭا سىزگە ئىشىنىپ بـۇ گەپنى دەپ سالدىم، ئىنسانغا تىنماڭ، ئۇ ئوغرى ھەرقاچان بۇ يۇرتلۇق ئەمەس...

ـ تەپسلاتىنى ماڭا ئېنىق دەڭا ئاچا!

ـ سىزگە دېسەم توختى، ـ دېدى ئاچىمىز گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـ بۇگۈن بازار كۈنى بولغاچقا قىلىدىغان ئازراق سودىلىقىم بار ئىدى مەن ئاككىڭىزنىڭ ئىشخانىسىدىن چىقىپلا بۇ پوللارنى يانچۇقچىنىڭ ئېلىۋېلىشىدىن قورقۇپ ساقچىخانا هويلىسىدىكى خالىجايدا كۇسرامنىڭ يانچۇقىغا سېلىۋالغان ئىدىم، مېڭىپ رەستىگە يېقىنلاشقان چېغىمدا كەينىمدىن بىرسى ئىسقىرتقاندەك قىلدى، قارىسام بوي ـ بەستى قاملاشقان ناتونۇش بىر يىگىت . مەن ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي مېڭىشىم ئۇ يۈگرەپ كېلىپ مىنى گەپكە تۇتتى: «خانىم قارىسام تەرلەپ پىشىپ كېتىپلا، سەگىدەپ كەلمەيمىزمۇ؟» دەيدۇ، «ۋاي ئۆتەپ بارە سولتەك، ئېرىم بار مىنىڭ!» دېسەم دەمالىققا يانچۇقىدىن كونا قول ياغلىققا ئورالغان بىرنىمىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ ماڭا كۆرسەتتى، قارىسام بىر ئۈچۈم ئالتۇندىن ياسالغان زىبۇ ـ زىننەت، تېخى هېلىلا زەرگەرنىڭ قولىدىن چىققاندەك پارقىراق، مەن جىددىيلىشىپ «نېمە دېمەكچى سەن؟» دېسەم ئۇ ئەبلەخ«بۇ نەرسىلەر ئانامدىن ماڭا قالغان، سىزنى كۆرۈپ... بۇلارنىڭ هەممىنى بەرسەم، شۇڭا...» دېمەسمۇ، باشتا بۇ مەجنۇننىڭ تېتىقسىز ـ هاياسىزلىقىغا قاتتىق ئاچچىقىم كەلدى، كېيىن ئۇ ئالتۇنلارنى كۆرۈپ يۈرۈگۈم ئويناپ بىر قىسمىلا بولۇپ قالدىم، قارىماي دېسەممۇ كۆزۈم شۇ ئالتۇنلاردا قالدى، ئېرىم بولغان گۈي هە دىسىلا «مەن دېگەن باشلىق، باشقىلارغا ئۈلگە بولۇشۇم كېرەك، ۋەزىيەت جىددىيلىشىپ كەتتى، مۇقىملىق ـ مۇقىملىق» دەپ يۇقىرىغا ئۆسۈشنىڭ كويىدا ئۆيگە ئايدا ـ يىلدا بىر كىرمەيدۇ، ئاڭلىسام دۇتارچى خوتۇنلارنى باشلاپ ئېشەك هاڭرىغان، داپ داراڭلىغان يەرلەردە ئەلەك ـ سەلەك ئىشلارنى قىلىپ يۈرەرمىش، مەنمۇ ئايال كىشى، مىنىڭ كۆڭلۈممۇ كۆكۈل، ئۇ داننى ئۆيدىن يەپ تالاغا قۇيۇپ يۈرگەندىكىن مىنىڭمۇ ئاچچىقىم كېلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئۆمرىدە بىرە قېتىم مىنى كەينىگە سېلىپ زەرگەرنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ باققان ياكى «سىلە ئۈچ بالامنىڭ ئانىسى، ماۋۇنى سېلىپ بېقىڭلار خوتۇن» دەپ ئۇزۇك چاغلىق بىرە نەرسە تەڭلەپ باققان كىشى ئەمەس، مىنى ئەزەلدىن كۆزىگە ئىلىپ باقمايدۇ، تېخى باشقىلار بىلەن بىرگە ئولتۇرىدىغان سورۇنلاردا هە دېسە مىنى ئەشۇ يوغان قۇرساقلارنى ئۇسسۇل ـ تانسىغا تارت دەپ شەرەت قىلىدۇ، ئۇ پو قۇساقلار مەست بولۇپ قېلىپ خالىجايغا چىقماقچى بولسا مىنى يول باشلاپ ئاچىقىن دەيدۇ، ئېيتىڭا ئۇنىڭ نەزىرىدە مەن خوتۇنمۇ ياكى هايۋانمۇ؟ ئۇ تاز كاللىلارنىڭ

بەزەنلىرىنىڭ تىلىنى بىلىمەن، بەزەنلىرىنىڭكىنى بىلمەيمەن، ئۇلار چىلاشقىچە ئىچىپ ئۇرە تۇرغۇدەك ھالى يوق خالىجايدا ماڭا ھاياسىزلىق قىلىمەن دەپ ئالدىمدا ئىملەكلەپ تىزلىنىپ ئۆيىدىكى خوتۇنلىرىنى تىللىشىپ بىر نىملەرنى دەپ يىغلىشىدۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇ تېگى پەسلەرنىڭ بىرىگىمۇ تۇتۇق بەرگەن يېرىم يوق، بۇ قېتىم كۆڭلۈمدە « ئىرىم بولغان ئەبلەخ نومۇس قىلماي ئۆزىنىڭ ئەمەل ـ دۆلىتى ئۈچۈن مىنى شۇنداق ئىش قىلىشقا مەجبۇرلىسا، ئاجرىشاي دېسەم ئۈچ بالام تالادا قالسا، خەقنىڭ ھەققىنى يەپ كاللىسى پوقلا چىلىشىپ قالغان سورۇندىكى ئۇ خام كاللا مەستلەر مىنى سۆيىمەن دەپ ئېغىزىمنى تاپقىچىلىكى يوق ئۇيات يېرىمنى ياللاپ ،تاھارەت لاتامنى ئىمىپ يۇرۇشسە ئۇنداق پاسكىنا توڭگۇزلار بىلەن بىللە بولغىچە ئەشۇ ھۆرمىتىمنى قىلغان ئوغرى بىلەن بىرە قېتىم بىللە بولسام نېمە بوپتۇ...» دىگەننى ئويلاپ ئۇنىڭغا ماقۇل دىدىم، شۇنداق قىلىپ ئاخىرى رەستىنىڭ ئايىغىدىكى كىشى بارمايدىغان قوناقلىقتا كۆرۈشىدىغان بولدۇق...كىم بىلسۇن ئۇ ئوغرى چام يېرىم بولماستا كۇسىرامنى تارتقانچە سالدۇرۇپ ئېلىپ قاچتى...

ـ ۋوي سىزمۇ قىزىق ئاچا، كۇساردا پول بارلىقىنى بىلمەمتىڭىز؟، ـ دېدىم گەپىنىڭ ئاخرىغا تەقەززا بولۇپ.

ـ شۇ مەنمۇ بىر قۇلۇمدا كۇسىرامنى چىڭ تۇتىۋالغان، لېكىن ئۇ ئەبلەخ قۇلىدىكى ئالتۇنلارنى ماڭا تۇتقۇزۇپ قويغاندىكىن خۇشلۇقتا بىر قۇلۇم كۇسىرامنىڭ بېغىدىن ئاجراپ كىتىپتۇ ئەمەسمۇ ئۇكام...

ـ تووۋا شۇنچە پۇلىڭىز تۇرۇپ قىلغان ئىشىڭىزنى...

ـ بولدى ئادەمنى تولا خىجىل قىلماڭ، ئالتۇن دېگەن ئاياللارنىڭ شەيتىنىكەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ ئوغرىنىڭ خىلى پەيزى باردەك بىلىنىپ قالدى، ئۆمرۈمگە كىلىپ تۇنجى يىگەن پۇقۇم مۇشۇ....

ـ شۇمۇ گەپمۇ، ئالتۇنلار قېنى؟

ـ مانا ھەممىسى!، ـ ئاچىمىز شۇنداق دېگىنىچە سومكىسىدىكى ئۇ ئالتۇنلارنى ئېلىپ ماڭا كۆرسەتتى، ـ ھەممىسى مىستىن ياسالغان ساختا نەرسىكەن...

ـ ھەئە، ئوغرىنىڭ پەيزى باركەن ئاچا!، ـ دېدىم بېشىمنى لىڭشىتىپ ئاچچىقىمدا، ـ سىزنىڭ خالىجايدا پۇلنى كۇسىرىڭىزغا سالغانلىقىڭىزنى بىرەسى كۆرگەنمىدى؟

ئاچىمىز بىردەم تۇرۇپ كېتىپ بېشىنى چايقاپ جاۋاب بەردى:

ـ خالادىغۇ مەندىن باشقا ئادەم يوق ئىدى...

ـ يـان تەرەپتىكـى ئەرلەر خالاسـىدا چوقـۇم ئـادەم بـار، ئىككـى خالانىـڭ ئوتتۇرىسىنى قومۇش بورىدا قىلىن تۇسۇپ قويغان بىلەن تاياقتەك بىرنىمىنى تىقىپ تۆشۈك ئېچىپ كۆرگىلى بولىدۇ. بىرسـى چوقـۇم سىزنى مارىغان گەپ، ھە راست چىرايىدا بىرە ئالاھىدە بەلگىسى بارمىكەن؟

ـ چىرايىغا ئېنىـق قارىماپتىكەنمەن، ئىشـقىلىپ ساغرىسـىدا بىـر تـال قۇنـاق چوڭلىقتا ئۆسۈكچە گۆش بارمىكىن، قۇلۇمغا شۇنداقراق ئۇرۇنغان..

ـ ۋاي بولدى قىلىڭە!، ـ دېدىم ئاچىمىزنىڭ خىجىل بولماي كۈلۈپ تـۇرۇپ ئېيتقان گېپىنى بۆلۈۋېتىپ بازار تەرەپكە ماڭغىنىمچە، ـ ئـۆيىڭىزگە بارغاچ تـۇرۇڭ، خوشخەۋەر يەتكۈزىمەن!

مەن شۇ ماڭغىنىمچە ئۇدۇل دوقمۇشتىكى ئىسمايىل كاۋاپنىڭ دۇكىنىغا باردىم، چۈنكى بىز نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئىچكىرچى لۈكچەك ئـوغلىنى تۇتتۇېلىپ بۇگۈن سەھەردە قويـۇۋەتكەن ئىـدۇق، ئـويلاپ باقسام ئاچىمىزنىڭ ساقچىخانىغا كەلگەن چېغى دەل ئۇنىڭ قويۇۋېتىلگەن ۋاقتىغا توغرا كەلگەن ئىكەن.

ـ نۇرەك قەيەردە؟

ـ ئۇ ئۆيدە ئۇخلىۋاتىدۇ باشلىق، بىرە ئىش بولسا...، ـ دەپ جـاۋاب بەردى ئۇنىڭ ئەللىكلەردىن ھالقىغان ھىلىگەر دادىسى ماڭا مەجبۇرى كۈلۈپ تۇرۇپ.

ـ مىنى باشلاپ كىرىڭ، گەپىنىـڭ چالىسـى قـاپتۇ!، ـ دېـدىم ئۇنىڭغا بـۇيرۇق قىلىپ.

دىگەنىدەك ئىچكىرىدىكى ئۆيدە نۇرى قىمارۋاز قاتتىق ئۇيقىغا كەتكەن ئىكەن، مەن ئۇنىڭ دادىسىنى كاۋاپدانىغا چىقىرىۋېتىپ ئۇنى نۇقۇپ ئويغاتتىم:

ـ ھەي نورى، تۇرە ئورنىڭدىن!

ـ نىمە ئىشـتى باشـلىق ئاكـا؟، ـ دەپ سـورىدى نـورى قىمـارۋاز ئەسـنىگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ.

ـ ئېيتە ساغراڭدا بىرە تال مۇنچاق گۆش بارمۇ؟

ـ بارلىقىغۇ بار ئاكا، مونچاق گۆشۈم سىلەرگە تاقاشمىغاندۇ؟

بۇنى ئاڭلاپ پەرىزىمنىڭ تـوغرا چىققانلىقىنى پەملىـدىم ـ دە ئۇنىڭغا بـۇيرۇق قىلدىم:

ـ تۇرمىدە ياتامسەن ياكى كۇساردىكى پولنى بېرەمسەن؟

نۇرى قىمارۋاز ئادەتتىن تاشقىرى چاقققان ھەم زېرەك نېمە ئىدى، ئۇ گېپىمنىڭ باش ـ ئايىغىنى چۈشىنىپ بېشىنى قاشلىغىنىچە كارۋىتىنىڭ ئاستىدىكى قول ياغلىققا ئورالغان پۇلنى ئېلىپ ناھايىتى ئەستايىدىللىق بىلەن ساناشقا باشلىدى. مۇشۇ تاپتا يىپ ـ يېڭى پۇللار كۆز ئالدىمدا كىنو لېنتىسىدەك شاراقشىپ ئۆتۈپ يۈرىكىمنى مۇجۇپ كېتىپ باراتتى، مەن كاللامغا قۇلاق چىقىپ بۇنداق جىق پۇلنى كۆرۈپ باقمىغان ئىدىم، بىر ھېساپتا ساقچىخانىدا ئون ـ يىگىرمە يىل ئىشلىسەممۇ بۇنچىلىك جىق پۇلنى يىغالمايتتىم، ئىختىيارسىز يۈرۈگۈم دۈپۈلدەپ ئىچىمدە ئاچكۆزلۈك قۇرۇقدىلىشقا باشلىدى، چىرايىمدىكى ئالامەتلەرنى سەزگەن نۇرى قىمارۋاز تۇيۇقسىز گەپ تەشتى:

ـ ئاكا، ئۇ ھارامخورلار سىز بىز، بىر ئۆمۈر تاپالمىغاننى ئىچىزىنىڭ يېلى بىلەن بىردەمدىلا تاپالايدۇ، ئۇلارنى ئاز ـ تولا باجلاپ تۇرغاننىڭ ھېچقىسى يوق، ئەڭ ياخشىسى يېرىمىنى سىز ئېلىڭ، تۆگە كۆردۈڭمۇ ياق، تۆگمە كۆردۈڭمۇ ياق، قانداق ئاكا؟

نۇرى قىمارۋازنىڭ كىسىپ ئېيتقان گېپى ماڭا ياغدەك ياقتى، شۇنداقتىمۇ بېشىمدىكى ساقچىلىق شەپكەم مىنى ئۇنىڭغا تووۋلاتقۇزدى:

ـ ئۇنداق گەپنى قىلما، بىز خەلقنىڭ چاكىرى، پارتىيەنىڭ كادىرلىرى ئەزەلدىن سەن ئويلىغاندەك ئاچكۆز ئەمەس، مىنى نېمە چاغلاپ قالدىڭ!

ـ ۋاي بىلمەن ئاكا، ـ دېدى ئۇ قاپقىنى سۈزۈپ ئىچىزىنى چىكىلداتقىنىچە ماڭا تەنبىھ بىرىپ، ـ قۇرۇلۇشچى ئاغىنەم يېزىلىق ئورگاننىڭ مەيدان قاتتىقلاشتۇرۇش ئىشىنى «مەن ھەر كۋادرات مېترىنى ئەللىك يۈەندىن سۈپىتىگە ئۈچ يىللىق كاپالەتلىك قىلىپ ئالاي» دىسە بىزنىڭ ئەشۇ خەلق چاكارلىرىمىز ئاتاپ كۆرمىگەن، دادام كۆرمىگەن باشقا بىرسىگە ئىككى يۈز يۈەندىن ھۆددە بېرىۋېتىپتۇ، ئويلاپ باققىنا يېزىمىزنىڭ سۇ سىگمەس قۇرلۇشى دەيمىز، يەنە توسما سېلىش دەيمىز قايسى بىرىنى بىزنىڭ مۇشۇ يەردىكى كىشىلەرگە بىرىپ باققان؟ بىزمۇ قىلغىلى ئىش تاپالماي ئۈچ چاقلىق موتوسىكلىت ھەيدەپ كىراغا سېلىۋىدۇق، سىلەر ماڭغىلى قويمىدىڭلار، باشقا ناھىيە ـ شەھەرلەرگە بېرىپ ئىشلەيلى دىسەك، كېچىسى ساقچىخانىدىكىلەر تەكشۈرەيمىز دەپ يېغىۋالغان، سەنمۇ بىلىسەن ئېتىزلىققا تېرىغىنىمىز چىقىمغا تاشىمىسا، دىگىنە بىز قانداق قىلىمىز؟ شۇ ئىچكىرىدە قاقلاي ـ سوقلاي بولۇپ كاۋاپچىلىق قىلغاچ يانچۇقچىلىق قىلىپ

يۇردۇق، ئەمدى ئۇ ئىچكىرمۇ چىڭىپ بىزگە كۆن قالمىدى، ئۇ يەردىكى ساقچى غوجاملار تېخى بىزگە نېمە دەيدۇ بىلەمسەن ئاكا! ئۇلار: «ۋوي سىلەرنىڭ شىنجاڭ ياخشى جاي، نېفىت بايلىقى، كان بايلىقى، گاز بايلىقى مول، ھېچ بولمىسا بېرىپ نېفىتلىكتە ئىشلىگىن، غەرپنىڭ گازىنى شەرققە يۆتكەش قۇرۇلۇشىغا تۇرۇۋا ياتقۇزۇش ئىشچىسى بولغىن، سىلەر دېگەن تارىم نېفىتلىكىنىڭ خوجايىنلىرى تۇرساڭلار، ھۆكۈمەت سىلەرگە غەمخورلۇق قىلىدۇ، سىلەرنى ئالدىن ئىشلىتىدۇ، نېمە قىلىسىلەر جەننەتتەك ماكانىنى تاشلاپ دوزاخنىڭ كۆنىنى كۆرۈپ بۇ يەردە.. » دەپ بىزگە تەربىيە بېرىشىدۇ، لېكىن بىز ئوقۇمىغان تۇرساق قانداقمۇ ئۇ چوڭ زاۋۇتلارغا ئىشچى بولالايمىز ئاكا؟ ھەر نېمە بولسا خۇدايىم بىلىپ ئاقسۇلۇقلارنى، بىگىتۆەنلىكەرنى بىرىپتىكەن، بىزنىڭ بۇ يەردىكىلەر ھەر يىلى كۈزدە پاختا تەرگىلى چىقمىز دەپ بۆشۈكتىكىدىن ـ تۆشۈكتىكىگىچە چىقىدىغانىدۇ؟ ئۆتكەن يىلى بەش كىشىلىك كىچىك ماشىنىغا توققۇز ئادەم چىقىپ قاتناش ھادىسىسىدە تەگدىن تولىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلىغان بولغىيتتىڭ ئاكا؟بىزگىمۇ تەس...، ھە دىسە بىزنى ئوغرى ـ پوغرى دەيسەن، قارىغىنا ئەشۇ قورسىقىنى تومپايتىۋالغانلارغا ئۇلار قايسى بىرى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ، ھەممىسى ئۆزىنىڭ يانچۇقى، كارنىيى ئۈچۈن، ئەمەل ـ ئورۇنىدۇقى ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتامدۇ، ئۇلار مەركەزنىڭ يەرلىكنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن بەرگەن پۇللىرىنى ئاستىغا بېسىۋېلىپ يۇقىرىغا قۇرۇق ھېساب بىرىدۇ، تۆۋەنگە بولسا گۆش كۆرسىتىپ ئۆپكە ساتىدۇ، مانا مۇشۇلار ئوغرى ئەمەسمۇ؟ قارىغىنا ئەشۇ بىزنىڭ مەسچىتلەردىكى موللا ـ ئاخۇن دىگەنلەرگە ئۇلار ئىتىكاپتا ئولتۇرۇۋېلىپ ھەدېسە« ھەرەمگە بېرىڭلار، گۇناھىڭلاردىن يۇيۇلۇپ ئانىدىن تۇغما بولىسىلەر» دەيدۇ، بۇ بىچارىلەر بۇنى ئاڭلاپ يىمەي ـ ئىچمەي بىر ئۆمۈر يىغقان پۇلىسىغا ھەرەمگە بېرىش ئۈچۈن قانچە يەرگە نەچچە پول بىرىدۇ بىلەمسەن ئاكا؟ بۇنى سەن بىلمەيسەن ، بۇ ئاخۇن ـ موللىلار ئارقىدىن «تالاق، ئۈچ تالاق» دېگەن گەپنى ناھايىتى داۋراڭ سېلىپ سۆزلەيدۇ، قۇڭىنىڭ ئەتراپىدىكى پوقنى تۈزۈك سۈرتۈشنى بىلمىگەن بۇ بىچارە بايقۇشلار بۇ تالاق سۆزىنى ئۆزىنىڭ غۇرۇرى، ھوقۇقى دەپ بىلىپ ئازراق ئاچچىقى كىلىپ قالسىلا ئۈچ بالىسىنىڭ يىتىم بولىشى بىلەن كارى بولماستىن بىچارە خوتۇنىنىڭ «ئۈچ تالاق» دەپ سۆزىنى بېرىشىدۇ، كېيىن بالىسى يادىغا كىلىپ ئاخۇنۇمنىڭ قېشىغا بارسا يېنىششقا يول چىقمىغان، شۇنداق قىلىپ بۇ باللار

www.kitaphumar.net

ئانىسىنىڭ يېنىغا بارسا ئۆگەي دادا، دادىسىنىڭ قېشىغا بارسا ئۆگەي ئانا...
مەندەك كىچىكلا كوچىغا تاشلىنىدىغان گەپ، مەنمۇ شۇ ئۆگەي ئانىنىڭ مەھسۇلى
ئاكا، ئاڭلىسام بىز ئۇيغۇرلارنىڭ ئاجرىشىش نىسبىتى جۇڭگو بويىچە بىرىنچى
ئورۇندا ئىكەنغۇ، ئېيتقىنا مانا مۇشۇنداق «تەقدىرسىز قىل تەۋرىمەس، سەۋرى
قىلغۇچىلار پايدا ئالدۇ، بۇ دۇنيا كاپىرنىڭ،ئۇ دۇنيا مۇسۇلمانلارنىڭ...» دەپ
ئاللانىڭ كالامىنى ئۆزگەرتكۈچىلەر ئوغرى بولمامدۇ؟...
- ۋاي بولدى قىلە ئوغرى!، - دېدىم ئۇنىڭ گېپىدىن قۇيقا چىچىم تىك
تۇرۇپ، - مەن دەرس ئاڭلىغىلى كەلمىدىم سەندىن، سەن دېگەن ئۇنداقلار
ناھايىتى ئاز ساندا، كۆپىنچىسى ئۇنداق ئەمەس! پارتىيە ھامىنى جاجىسىنى بىرىدۇ
ئۇلارنىڭ...ساڭا نېمە كەپتۇ جۇڭگو-پۇڭگو دەپ ئەمدى...
- كۆپىنچىسى ئۇنداق ئەمەس؟، - دېدى نورى قمارۋاز ئورنىدىن چىچاڭشىپ
تۇرۇپ، - تۇفىي!
- سەكرەيسەنغۇ، خاتا دېمىدىم مەن!
- بىر بالىنى ھەربىيلىككە ئالدۇرۇش ئۈچۈن نەچچە پول كىتىدۇ، بىلەمسەن
ئاكا؟
- مەن نېمە بىلىمەن يا مەن ئەسكەرلىككە بىرىپ باقمىسام؟
- شۇنداق سەن بۇنى بىلمەيسەن، ئاچامنىڭ بالىسى ئورۇمچىدە ئوقۇپ كىلىپ
ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغىلى نەچچە يىل بولدى بۇنى بىلمەيسەن، يەنە بۇيەردىكى
خەقلەر ئىختىساسلىقلارنى ئەكىلىمىز دەپ نەچچە مىڭ كىلومىترلىق جايلاردىن
پوقنى ئىككىگە بۆلەلمەيدىغان بىر توپ نان قېپلاردىن نەچچە يۈزنى ھەر يىلى
ئەكىلىدۇ، ئۇلارغا تەييار ئۆي، تەييار پۇل، مىنىڭ ئاچامنىڭ بالىسى بولسا خىزمەت
تاپالماي دەردتە نەشە چىكىپ ئولتۇرغىنى-ئولتۇرغان، بۇنى بىلمەيسەن! بىزنىڭ
ئەشۇ كىشىلىرىمىز يۇقىرىغا مۇشۇ ئەھۋاللارنى ئەينەن دەپ كەلگەن
ئىختىساسلىقلارنىڭ ئەمەلىيەتتە ھېچنېمە بىلمەيدىغانلىقىنى، ئۇلارغا يەنە بىردىن
تەرجىمان بەرمىسە تۆۋەندە ھېچ ئىش قىلالماي جەمشىتنىڭ مۇشۈكىدەك كۆزنى
پارقىرىتىپ تۇرىدىغانلىقىنى، دۆلەتنىڭ پۇل-ئادەم بايلىقىنىڭ ناھايىتى ئىسراپ
بولۇپ كىتىۋاتقانلىقىنى تەپسىلى ئېيتسا ئۇلار بۇنىڭغا ئامال قىلالامدۇ ئاكا، گەپ
ئەشۇ ئۆزىنىڭ يەۋاتقان نېنىدىن ئايرىلىپ قالامدىمىزكىن دەپ ئۆزىنىڭ سايىسىدىن
ئۆزى ئۈركۈپ يۇقىرىنى ئالدايدۇ ماۋۇ خەق! مەركەز دېگەن مىڭنى قىلسا ئادىل

ئاكا، «خەلققە يۇقىرىنى قوق، يۇقىرىغا خەلقنى پوق» كۆرسىتىدىغىنى يەنە مۇشۇ مۇناپىقلار شۇ ئاكا!

- ۋاي بولدى قىلە ئوغرى، سەن نېمە دېگەن بىلەن سىپپى ئۇزىدىن ئوغرى، هازىر تۇرمىشىمىز ياخشىلىنىپ كەتتى، بۇرۇنقى زامانلاردا هازىرقىدەك توك-لامپۇچكا يوق ئىدى، جىن چىراغ ياندۇراتتۇق، يېگىلى نان يوق پاخالنى قاينىتىپ ئىچەتتۇق، مانا هازىر قارىغىنا تۇرمۇشىمىزغا نېمە دېگەن باياشاتچىلىق...بۇنى بىلەمسەن زادى؟

- ۋاي بولدى قىلە، شۇ پاخالنى قاينىتىپ ئىچكۈزگەنلەرنىڭ كىملىكىنى بىلەمتىڭ سەن! ئەشۇنداق چوڭ ئوغرىلارنى تۇتمساڭ بىز يەنە شۇ پاخال قاينىتىدىغان كۈنگە قالىمىز ئاكا ، ئەڭ ياخشىسى مەندەك كىچىك ئوغرىلارنى قويىۋەت!

- ئېغىزىڭدىن بالاغا قالما، ئوغۇرلۇقىڭ ئاز كىلىپ سىياسىي بولۇپ ياتماقچىمۇ سەن!

- مانا قويپتى!

- نېمە قويپتى؟

- بىر ئېغىز هەق گەپكە سىياسىي بولۇپ ياتقىلى سەن ناتسىس، مەن يەهۇدىيما؟ مەن ساڭا دەي كومپارتىيە خەلقنىڭ! مەركەز ئادىل جۇما!

- پىييىڭ سىيقىراپ قالدىغۇ ئوغرى!

- ۋاي يامان بولساڭ ئاتە ئاكا، جان بىر قوۋۇرغا ئۇن ئىككى، ئاتام ئوغۇل دەپ تاپقان مىنى! سىنىڭ قاسقان شەپكەڭدىن قورقۇپ قالدىغان ئادەممۇ مەن!

- ئاغزىڭدىن پوق ئېقىتما!

- ماڭا ئۇنداق قۇرۇق تىرە تاراقشتما؟ يالىڭاچ سۇدىن قورقماپتۇ دەپتىكەن ئەڭ ياخشىسى ئاق يەردە تۆگمەن تالاشماي، نەق گەپنى قىلشايلى!

- قايسى نەق گەپنى؟

- سەن يېرىمىنى، مەن يېرىمىنى!

- جۆيلىمە!

- سەن ئالتە مەن تۆت!

- پوق يېمە!

- سەن يەتتە مەن ئۈچ، ئەمدى قانداق؟

ـ بولمايدۇ!

ـ ئەمسە مەنمۇ بۇ جاندىن تويدۇم، بىرىپ ئۇماچ پونكىتىغا باشلىق بولسام بولدۇم!

نۇرى قىمارۋاز شۇنداق دەپ بولۇپ ئورنىدىن تۇرغاچ چىلىمكەش بەگكىلەرنىڭ ئېيتىدىغان بىر ناخشىسىنى سوزۇپ تووۋلاشقا باشلىدى:

هاكىم بەگنىڭ ئۆيىدە،
ناۋات بىلەن قەندانى بار.
بىزدەك ئوغۇل باللارغا،
بۇ يۇرتنىڭ زىندانى بار.
تۇخۇم كۆمدۇم ئۇچاققا،
ئېتىلغاندۇ بۇ چاغقا.
سەن مىنى ئۇرغان بىلەن،
خوتۇنۇڭ ياتتى قۇچاقتا.

بۇ مۇڭ ناخشىدىن يۈرۈگۈم ئېزىلىپ ئۇنىڭغا قاتتىق ۋارقىرىدىم:

ـ نىمە دىدىڭ؟

ـ بىرىپ تاغدا تاش چاقامەن ـ شۇ!

ـ ئالدىدا نىمە دىدىڭ؟

ـ سەن ئالتە مەن تۆت!

ـ كېيىنكىسى!

ـ سەن يەتتە مەن ئۈچ، ئەمدى بۇلار ئاكا؟

ـ تېشىغا چىقىپ قالماس!

ـ ۋاي خاتىرجەم بولە، ئىچىمنى پىچاقتا قىرسىمۇ چىقمايدۇ...

ـ گىپىڭ گەپتۇ؟

ـ قۇرئان تۇتاي!

گەپىنىڭ راستىنى دىسەم مۇشۇ يەتتە مىڭ يۈەننى پەقەت بىر كىچە يۈرىكىمنىڭ ئېغىزىغا تىگىپ يىتىۋالسام ئەتىسى مىنى ئېتىۋەتسىمۇ، گۆشۈمنى تىتما ـ تىتما قىلىپ پارچىلىۋەتسىمۇ مەن رازى ئىدىم، چۈنكى مەن تۇختى پوكان بۇ دۇنيادا

www.kitaphumar.net

نامراتلىقنىڭ، پۇلسىزلىقنىڭ تەمىنى تېتىپ باققان بىردىن ـ بىر كىشى ئىدىم.

مۇشۇ تاپتا تۇيۇقسىز كەلگەن ئامەتنىڭ خوشلۇقىدا چېكىتىدىغان ئىشىكنىڭ قەيەردىلىكىنىمۇ بىلەلمەيۋاتاتتىم ، مەن ئىشنى پۈتكۈزۈپ بولۇپ خۇددى نۇرى قىمارۋاز گېپىدىن ھېلىلا يېنىۋالىدىغاندەك ئالدى ـ كەينىمگە قارىماستىن باشلىقىمنىڭ ئۆيىگە ئۇچتۇم، ئاچىمىز ھويلىسىدا مىنى ساقلاپ ئولتۇرۇپتىكەن، مەن ۋىرزىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ «ئوغرى پۇلنى ئېلىپ قېچىپ يول خېتىنى قوناقلىقنىڭ ياقىسىغا تاشلاپ قويۇپتۇ، بىرسى تېپىۋاپتىكەن ماڭا تاپشۇرۇپ بەردى» دەپ ئىشنى تۈگەتتىم، ئاچىمىز بۇنىڭدىن شۇنداق خوش بولدى، پۇلنى ئېغىزىغا ئېلىپمۇ قويمىدى، تېخى ماڭا چېغىمدا رەھمىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن پاتمىخانىغا ئاتاپ بىر ياغلىقتا ناۋات ـ قەنتلەرنى ئۆراپ بەردى.

ـ ئەمىسە مەن ماڭدىم ئاچا!، ـ دېدىم زەللىنى بېقىنىمغا قىسىپ پاتمىخانىنىڭ يېنىغا ئالدىراپ.

ـ توختاپ تۇرغىن يەنە بىر گەپ بار!

ـ نىمە گەپ ئاچا؟

ـ بۇنىدىن كېيىن ئاكاڭدا ھەل قىلىدىغان ئىشى بار ھاجەتمەنلەر ئۆيگە كەلسە يېنىڭغا بۇيرۇيمەن،ھازىر ۋەزىيەت جىددى شۇڭا سەن ئوتتۇردا...، ـ ئاچىمىز قالدى گەپنى قولىقىمغا كۇسۇرلاپ ئېيتتى. مەن تۇيۇقسىز كەلگەن بۇ ئامەتتىن خوش بولۇپ بېشىمنى لىڭشىتتىم. ماڭغىلىۋاتاتتىم ئاچىمىز يەنە ئېغىز ئاچتى:

ـ ھە راست توختى، ئۇ ئوغرى زادى قەيەرلىكتۇ؟

ـ بىلمىدىم، ئەمدى ئۇنى سوراپ نىمە قىلىسىز؟

ـ مۇنداقلا سوراپ قويدۇم، ئىشقىلىپ ئۇ ئوغرى بولسىمۇ خېلى پەيزى بار نىمىكەن!

ئاچىمىز شۇنداق دەپ بولۇپ قىزارغىنىچە يۈزىنى ئىككى ئالقىنى بىلەن يۆگىۋالدى، مەنمۇ بۇ گەپتىن كۈلۈپ كېتىپ ئاچىمىزغا چاقچاق قىلدىم:

ـ كۇسارغا يەنە ئون مىڭ يۈەننى باغلاپ چىقسىڭىز يېزىمىزدىكى ئەرلەرنىڭ ھەممىسى پەيزى ئوغرىلاردىن بولۇشقا رازى ئاچا!

1997 ـ يىل قاراقاش.

توختى پوكان ۋە پالتچى ئارخات

بۈگۈن «يېزا ئاساسى قاتلام خىزمەتلىرىگە تەكشۈرۈپ - يېتەكچىلىك قىلىش خىزمىتى» ئۈچۈن تۆۋەنگە چۈشكەن يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبىرىي - ئەمەلدارلارنىڭ بىمالال يول يۈرۈشى شۇنداقلا ئۇلارنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداش ئۈچۈن مەركىزى يوللارغا تۇتىشىدىغان بارلىق چېغىر يوللارنىڭ ئېغىزىنى مەھكەم قامال قىلىپ تۆت - بەش سائەتكىچە بىرە تال قۇرت - قوڭغۇز ياكى ئۇچار - قاناتنىڭ چوڭ يولغا كىرمەسلىكىگە كاپالەتلىك قىلىپ بۇ ۋەزىپىنى ئۇڭۇشلۇق تاماملىدۇق.

ۋەزىپە ئاخىرلىشىپ چۈشكە يېقىن ئېغىزىمىزدا نەم دىدارى يوق ئىش ئورنىمىزغا كىلىپ يەنە كۈندىلىك خىزمەتلىرىمىزگە چۈشۈپ كەتتۇق، كىشىلەر «دۇنيادا ئۇ بولماق تەس، بۇ بولماق تەس» دىيىشىدۇ، مەن ئويلايمەن دۇنيادا ھەممىدىن ساقچى بولماق تەس، بىز ساقچىلارنىڭ دەردىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، بىزگە شەنبە - يەكشەنبە يوق، ھېيت - بايرام دەم ئېلىش يوق، سەككىز سائەت ئىشلەپ ئۇندىن كېيىن ئارام ئېلىڭ دەيدىغان گەپ يوق، قاچان بىرە يەردە ئىش چىقىپ قالسا كېچىنى - كېچە دىمەي، سوغۇقنى - سۇغۇق دىمەي خىزمەتكە ئاتلىنىپ كېتىمىز، ئالدىغان ئايلىقمىز باشقىلارنىڭكى بىلەن ئوخشاش، بەرگەن كاماندىروپكا راسخۇتىمۇ بىر ۋاقلىق تاماققا يېتىدۇ ياكى يەتمەيدۇ، «كۆز بىلەن كۆزنىڭ ئوتتۇرىسىدا بۇرۇن بولمىسا بىر - بىرىنى يەيدۇ» دىگەنىدەك بىزنىڭ بۇ خەقلەر بىردەم تىنىچ تۇرسا ئىچى پۇشۇپ قالدۇ، ھە دىسىلا بىر - بىرى بىلەن بوغۇشقان، ھېلى سۇتالىشىپ ئۇرۇشقان، ھېلى خوتۇن تالىشىپ پىچاقلاشقان، بىرسى توخۇ ئوغۇرلىسا بىرى تۇخۇم ئوغۇرلىغان، بىرسى تامغا شۇئار چاپلىسا، يەنە بىرسى ئەرز قىلىمەن دەپ مەركەزگە بېرىۋالغان، «مۇقىملىق،مۇقىملىق، يەنە مۇقىملىق» ،بىزنىڭ مۇشۇنداق جاپا تارتىشىمىز بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق، تەنقىد - ئۈستىگە تەنقىد، يېغىن ئۈستىگە يېغىن، تېخى ئاڭلىساق بەزى كىشىلەر يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلىرىغا بەخت تىلىگەنىدە ئېغىزىدىن شالۇك ئېقىتىپ «بالام

چوڭ بولساڭ كاتتا بايلاردىن بولۇشۇڭ ئۈچۈن ياساقچى بولارسەن، يا ئاقچى بولارسەن، ئامىن!» دەپ سىيسق گەپلەرنىمۇ قىلارمىش،ئەمەلىيەتتە بىزنىڭ نەدە ئۇنداق ئارتۇق پۇلىمىز، نەدە ئۇنداق ئارتۇق ھوقۇقىمىز، ئىشقىلىپ ئانىسىنىڭ بىجىقىنى قاتتىق چىشلىگەنلەرنىڭ ھەممىسى ساقچى بولىدىكەن...

چۈشتىن بۇرۇن يولدا رەھبەرلەرگە يول بىكارلايمىز دەپ سىيگىلىمۇ ئارام بولمىغان ئىدى، خالىجايدىن يېنىپ دۇجۇرنىلىك ئۆيىگە ئەمدى كىرىشىم كارىۋات ئۈستىدە بىرپارچە كونۋېرت تۇرۇپتۇ، يېزىدىكى خانىم قىزلارنىڭ بىرەسى ماڭا يۈشۈرۈنچە كۆيۈپ قىلىپ يازغان خېتى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ ئالدىراپ كونۋېرتنى ئاچتىم، كىم بىلسۇن خەتنىڭ مەزمۇنى باشقىچە تۇراتتى:

ھۆرمەتلىك ساقچى تاغىلار:

سىلەر تۇتۇش بۇيرۇقى چىقارغان ھىلىقى ئەڭ چوڭ قاتىل قاچقۇننىڭ ئىزدىرىكىنى بىلىپ قالدىم، بىرىدىغان سۆيۈنچىنىڭ كۆپلىكىنى ئويلاپ بۇ نامسىز خەتنى يازدىم، ئۇ بۈگۈن ئاخشام قارا قۇزۇق بازىرىنىڭ قاغىلىق كەنتىدىكى مۇسا باينىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالىدۇ،پۇرسەت غەنىيمەت، قاچقۇن تۇتۇلغاندا سۆيۈنچىنى ئالغىلى بارىمەن!

مەن خەتنى كۆرۈپ ئالتۇن تېپىۋالغاندەك خوش بولدۇم-دە باشلىقنىڭ ئىشخانىسىغا يۈگۈردۈم. باشلىق مەلۇماتنىمى كۆرۈپ شۇئان گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ قويغان-تۇتقىنىنى بىلەلمەي قالدى ھەمدە خىزمەتداشلارنى يىغىپ بۈگۈن كەچتىكى ھەرىكەتنىڭ پىلانىغا ئۆتۈپ يان قۇراللارنى تارقىتىشقا باشلىدى.

كەچمۇ يېتىپ كەلدى، كىچە سائەت ئون ئىككىلەر ئەتراپىدا بىز پىلان بويىچە ئون نەچچە ئادەم قاغىلىق كەنتىدىكى سېكرىتارنىڭ ئۆيىگە خۇپىيانە بېرىپ ئۇنىڭدىن مۇسا باينىڭ ئەھۋالىنى سۈرۈشتە قىلدۇق:

- سىلەرنىڭ قاغىلىق كەنتىدە مۇسا باي دەپ بىرى بارمۇ؟، - سورىدى باشلىقىمىز سېكرىتاردىن.

- بىزنىڭ قاغىلىقتا مۇسا باي دەپ يوق لېكىن مۇسا توكۇر دەپ بىر قېرى چال بار، -دېدى سېكرىتار نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي سەل جىددىلىشىپ.

- ئۇنىڭ لەقىمى نېمە؟

- مۇسا توكۇرنىڭ لەقىمى شۇ توكۇر ئىدى، باشقا لەقىمى...

ـ كەنتتە يەنە باشقا مۇسا باي دەپ بىرى بارمۇ ـ يا؟، ـ دەپ سورىدى باشلىق ئىنچىكىلەپ.

ـ ھە راست، مۇسا توكۇر ئىلگىرى مۇشۇ يۇرتنىڭ ئەڭ چوڭ باي پومېشچىكى ئىكەندۇق، مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىكى ھەركەتتە باشقىلار ئۇنىڭ ئىككى پۇتىنى ئۇرۇپ چېقىپ ماگالمايدىغان قىلىپ قويغاچقا باي دېگەن لەقىمى «توكۇر» دېگەن لەقەمگە ئالمىشىپ قاپتىكەن، شۇمىدۇ ـ يا؟

ـ شۇ بولسا مۇمكىن، دەرھال يول باشلاڭ!

ـ تووۋا بۇ بىر جۇپ بوۋاي ـ مومايلار كەنتىمىزنىڭ يۈز ياشتىن ئاشقان ئۆمۈر چولپانلىرى ئىدى، ـ دېدى سېكرېتار ئالدىمىزدا مېڭىۋاتقاچ ئېغىر خورسىنىپ، ـ شۇ قېرى ھالى بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ بۇرۇتىغا چالما تىزغانمىدۇ بولار؟

بىز ئون نەچچە مىنۇتتەك پايپاسلاپ مېڭىپ دۆڭنىڭ كەينىدىكى بىر يېگانە ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدۇق، سېكرېتار قولىقىمىزغا مۇشۇ ئۆينىڭ مۇسا توكۇرنىڭ ئۆيى ئىكەنلىكىنى پىچىرلاپ ئېيتتى، ئاي يورۇقىدا بۇ ئۆي شۇنداق پاكار شۇنداق ئەبجەق كۆرىنەتتى. بىز ئون نەچچە ئادەم بۇ ئۆيدىكى ۋەھشى قاتىلنى قاچۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئارقا باغنىڭ شورىسىدىن ئۆمىلەپ كىرىپ بۇ ۋەيرانە ئۆينىڭ تۆت ئەتراپىنى ئۆگزىدىن باشلاپ تولۇق قورشاپ چىقتۇق، ئاندىن پىلان بويىچە باشلىق قاتارلىق بىر قانچىمىز ئايۋاننىڭ ئىشىكىگە پەم بىلەن يېقىنلىشىپ قۇلىقىمىزنى قوش قانات ئىشىكنىڭ شىلىغا چىڭ يېقىپ ئۆي ئىچىدىكى تىۋىشقا قۇلاق سالدۇق. ئۆينىڭ ئىچى تۇيۇقسىز گۈلدۈر ـ گۇپپاڭغا تولۇپ قوناق سوققاندەك «دۈك!...دۆك!» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ قىيا ـ چىيا باشلاندى...قانداقتۇ بىر كىملەرنىڭ يىغا ـ زارى، ئاھۇ ـ نالىسى ئايۋاننىڭ ئىچىنى بىر ئالدى...

مۇشۇ تاپتا ۋەھشى قانخور قاتىل ئۆزىنىڭ قان خۇمارىنى بېسىش ئۈچۈن بۇ ئۆيدىكى بوۋاينى پىچاق بىلەن ئەمەس كالتەك بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرىۋاتاتتى...بىچارە موماي بولسا ئۇنىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ بىر ياندا ئۇنىڭغا توختىماي يىغلاپ يالۋۇراتتى ...قاتىل ئۇرۇپ ھاردىمۇ ياكى بوۋاي توقماق زەربىسىگە بەرداشلىق بېرەلمەي بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتىمۇ دۆڭلىدىگەن ئاۋازنىڭ ئورنىغا ئەمدى «گۈس ـ گۈس» قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىشقا باشلىدى، شۇنداقتىمۇ قاتىل تەلۋىلىكىدىن، كۈچىدىن قالمىغاندەك تۇراتتى، ھەر بىر قېتىم گۈسۈلدىگەندىكى زەربىنىڭ تەسىرىدە بىز دەسسەپ تۇرغان يەر تىترەپ ئايۋاننىڭ ئىشىكىدىكى زەنجىرمۇ ئىككى يانغا

www.kitaphumar.net

پۇلاڭشىپ بىچارە مۇمايىنىڭ ئاخىرقى تىنىقلىرىدىن چىققان زەئىپ يالۋۇرۇش ئاۋازلىرىنى قۇلىقىمىزغا تۇزۇك ئاڭلاتقۇزمايۋاتاتتى...

بىز بۇ ۋەھشىلىكتىن چىشلىرىمىزنى غۇچۇرلىتىپ ھۇجۇمغا تەييار بولدۇق لېكىن بۇنداق چوڭ قوغلاپ تۇتۇش ھەرىكەتلىرىدە بۇيرۇقسىز قالايمىقان ھەرىكەت قىلىشقا بولمايتتى، بىز تىت ـ تىت بولۇپ ئارىمىزدىكى يېشى ھەممىدىن كىچىك، يۈزى ھەممىدىن چوڭ بولغان سىياسى يېتەكچىگە قارىدۇق، سىياسى يېتەكچى ئاخىرى «غەزەپلىنىشكە بولمايدۇ، سوغۇققان بولۇڭلار، پەم بىلەن دۈشمەننى قاپقانغا سەكرىتىش كېرەك!» دېگەن ئۇلۇغۋار بۇيرۇقنى بەردى.

بىز بۇ بۇيرۇققا ئاساسەن غەزىپىمىزدىن يېنىپ ئۆزىمىزنى بېسىۋالدۇق ـ دە ئېھتىيات بىلەن ئىشىكنى ئاستا ئىتتىردۇق، قوش قانات ئىشىك ئىچىدىن تاقاقلىق ئىدى، باشلىق قۇلىغا يان قورالىنى ئېلىپ ئۇنى بەتلىۋالغاندىن كېيىن سېكرېتارغا ئىشىكنى يېنىك چەككۈزدى...

ئۆي ئىچىدىن جاۋاب يوق.

ئىشىك قاتتىقراق قېقىلدى...

يەنە سادا يوق.

ئەكسىچە ئۆي ئىچىدىن بىچارە مۇمايىنىڭ «خوش بولاي غوجام، ماڭا رەھىم قىلىڭ! ماڭائىچىڭىز ئاغرىسۇن غوجام» دەپ يىغلامسىرىغان ئاۋازى چىقىشقا باشلىدى. دېمەك ۋەھشى قاتىل ئەمدى زەھەرلىك قولىنى مومايغا سۇنۇۋاتاتتى.

ئەمدى كىرمىسەك مۇمايىنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزغىلى بولمايتتى، باشلىق شۇئان چىشىنى غۇچۇرلاتقىنىچە كەينىگە قوچقارچىلاپ يېنىپ ئىشىكنى كۈچەپ بىر تېپىشى بىلەن ھەممىمىز«مىدىرلىما!» دەپ ۋارقىراشقىنىمىزچە ئايۋانغا باستۇرۇپ كىردۇق،ھەممەيلەننىڭ قولىدا بىردىن تاپانچا مىنىڭ قولۇمدا بولسا تۆت ماي چۇشىدىغان قول چىراغ...

مەن دەرھال قول چىراقنى سۇپىغا تۇتتۇم، سۇپىدا بىر كىشىلىك يوتقان ـ كۆرپە سېلىنغلىق تۇراتتى. ئۆينىڭ بۇلۇڭ ـ پۇشقاقلىرىدا ئادەم باردەك ئەمەس، باشقىلار دەرھال قازناق ئۆيگىچە چارلاپ چىقتى ـ ئادەم يوق.

مۇشۇ تاپتا بۇ خۇنخور قاتىل قورققىنىدىن يوتقاننىڭ ئىچىگە بېشىنى تىقىۋېلىپ چىك پۈركىنىۋالغاندەك تۇراتتى، ئۇنىڭ بەدىنى قورقۇنچىدىن لاغ ـ لاغ تىترىگەچكە ئۈستىدىكى يېپىنىۋالغان يوتقانمۇ توختىماي مىدىرلايتتى...

ـ بىز ساقچى! قۇلۇڭنى كۆتەر!

قاتىل بىزنىڭ چاقماق تېزلىكىدىكى باتۇرانە ھەرىكىتىمىزدىن جان ـ پېنى چىقىپ،ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان بولسا كېرەك بېشىنى چىقىرىش تۆگۈل جاقىلداپ تىترەپ يوتقاننى تېخىمۇ ئاستىن ـ ئۈستۈن مىدىرلىتىشقا باشلىدى...

غەزەپكە كەلگەن باشلىقىمىز تاپانچىنى ئۇ ئەبلەخنىڭ بېشىغا توغرىلاپ تۇرۇپ يوتقاننى كۈچەپ تارتتى...

يوتقان يىرىم ئېچىلدى...

يوتقاننىڭ ئىچىدە بىر جۈپ باش ...

قاتىلنىڭ قارىسىمۇ يوق...

مەن قول چىراقنى ئۇلارنىڭ يۈزىگە تۇتتۇم ـ بىر بۇۋاينىڭ تاز بېشى بىلەن بىرمۇماينىڭ تازىلىق قەغىزىدەك پۈرلىشىپ كەتكەن ياغاق يۈزى...

كۆچىلۈك ئېلېكتر نۇرى بۇۋاينىڭ كۆزنى ئاز ـ تولا غىدىقلىغان بولسا كېرەك، ئۇھاسىرىغان پېتى بېشىنى كۆتۈرۈپ قۇلۇمدىكى قول چىراقنا قارىغاندەك قىلدى، قارىسام ئېغىزىدا بىر تال چىش ئەۋلادى يوق، يۈزلىرى چىبەرقۇتتەك قورۇق باسقان، قېرىغىنىدىن مۆكچىيىپ چىمچىلاق بارمىقمەدەكلا بولۇپ قالغان ۋىجىك بىر بۇۋاي...

«تووۋا قىلمىدىم! ... ئۆلەي دەپ قالغان ماۋۇ ئىككى قېرىنى؟...»

بۇۋاي قۇلۇمدىكى قول چىراقا قاراپ قويۇپ چېكىسىدىكى مۇنچاق ـ مۇنچاق تەرنى ئالقىنى بىلەن سۈرتىۋېتىپ يەنە ئىت تالاشقاندەك ئاۋاز چىقىرىشىپ «خورەك» كە چۈشۈپ كەتتى. ئاكىغىچە باشلىقىمىز غەزەپتىن بۇ ھايۋانلارغا ۋارقىرىدى:

ـ ئاناڭنى بىزنى نىمە كۆرۈپ قالدىڭ قېرى كۇسپۇرۇچلار!

ئۇلاردىن يەنە ھېچ سادا يوق.

ـ ۋاي بولدى قىلىشە ئىتىنىڭ باللىرى!

ئۇلار بۇ يىقىندا توختايدىغاندەك ئەمەس.

ئاكىغىچە ھويلىدا قالغان سىيكرىتار كەينىمىزدىن يۈگۈرۈپ كىرىپ بىزگە تەسەللى قىلدى:

ـ ۋوي بۇلارغا ۋاقىرىغاننىڭ پايدىسى يوق باشلىق، قۇلاق قېتىش پاڭقاي بۇلار!

- ۋاي بۇ خەقنىڭ كۆزىمۇ كۆرمەمدۇ سېكرىتار؟، - ۋارقىرىدى ئاچچىقىدىن يېرىلاي دەپ قالغان باشلىقىمىز تەلەتىنى بۇزۇپ.
- ھەر ئىككىلىسىنىڭ كۆزىگە ئاق چۈشۈپ قالغىلى نەچچە يىل بولدى شۇڭا ئۆيىدە توكىمۇ يوق، يۈز ياشتىن ئېشىپ كەتتى دىسلە بۇ خەق!
دەل مۇشۇ چاغدا يوتقاندىكى بۇ بىئەدەپ قېرىلاردىن ئاز-تولا زۇۋان چىققاندەك بولدى:
- ۋاي قۇرغۇيۇم... بىردەمدە ئورغاقنى بەلگە قىستۇردىلىيا... ئورما تېخى تۈگىمىدى ناۋىتىم غۇجام!، -دېدى جېنى تۇمشۇقىغا كىلىپ قالغان چىشى يوق موماي ناھايىتى بوش ھەم ئىللىق ئاۋازدا غىڭشىپ.
- توختا...توختا ئۇز خېنىمىم، بىر شەپە بار، - دېدى بوۋاي كاڭىلداپ ھۆتەلگىنىچە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپتىكى تۈۋشقا زەن سالغاندەك دىققەت قىلىپ، - قويلار ئېغىلدىن چىكەتكەنىمىدۇ-يا ئاق ئۆچمەم؟
بىز بۇلارنىڭ بىر-بىرىنى ئاتاشقاندىكى ماز گەپلىرىدىن ياقمىزنى چىشلەپ بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ نېمە قىلارىمىزنى بىلەلمەي قالدۇق.
شۇ چاغدا ئۆلەي دەپ قالغان «ئاق ئۆچمە» دىن جاۋاب كەلدى:
- ئېغىلنى ئەتكەن قارىم غۇجام، ئىتلارنىڭ كۈسۈيدىغان مەزگىلى ئەمەسمۇ، چوقۇم ئەشۇ ئىتلارنىڭ شەپىسى، كارلىرى بولمىسىنا ئۇ لالما ئىتلار بىلەن، كەلسىلە خامانى ئالىدىغان چاغ بولدى پەلۋىنىم!
- ۋاي تاتلىقىم! ....ۋاي تاتلىقىم!، -بوۋاي شۇنداق دىگىنىچە مومىينى ئەركىلىتىپ ئورغاقنى قۇلغا ئالدى.
بۇ چاغدا يوتقاننىڭ بىر بېشىدا بۇ ئاللا-كارامەتنى كۆرۈپ تۇرغان يەنە بىرخىزمەتدىشىم بۇ «ناھەقچىلىق» قا چىدىيالماي توۋلاپ كەتتى:
- كىم لالما ئىتكەن ؟ ئېغىزىغا بىر سالايمۇ بۇ ئۆلمىگەن قېرىنىڭ؟
بۇنى ئاڭلاپ مىنىڭمۇ غورۇر-ۋىجدانىم ئېچىشقاندەك بولدى-دە ئالدىراپ ۋارقىرىدىم:
- كۈسۈپ قالىدىغانغا بىز يا قانجۇق ئىت بولمىساق؟ بىز دېگەن ئىمانى ئەركەك بۆرەئىت جوما ماز قېرى!، - مەن شۇنداق دەپ توۋلىغاچ ئۇلارنىڭ ئىت بېشىغا دەسسەش ئۈچۈن پۇتۇمنى راسا ئېگىز كۆتۈردۈم.
- ۋاي بولدى قىلىشە! مېگىسىنى قاغا چوقۇۋالغان ئىتنىڭ باللىرى! نېمە

ئۆزەڭگە ئېلىۋالىشسەن بۇ گەپنى، كىم ئىتكەن؟، ـ ۋارقىردى باشلىق غەزەپ بىلەن ئىككىمىزگە ئالىيىپ.

ـ بىز...بىز...

ـ ئۆچۈرە چىراقنى! ھەرقانچە ئاناڭ سىنى قول چىراغ بىلەن تۇغقان بولسىمۇ چىراغچى ھابدال!، ـ دەپ ۋاقىردى باشلىق ماڭا قاراپ خىقىراپ.

مەن ئىزانى ئاڭلاپ دەرھال قول چىراقنى ئۆچۈردۈم، باشلىق «تۇفي!» دېگىنىچە سوپىدىن يەرگە سەكرەپ چۈشۈپ ھويلىغا ماڭدى، بىزمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ بۇ يۇزى قېلىنلارنىڭ يېنىدىن ئايرىلدۇق.

باشلىق ھويلىغا چىقىپ چىچاڭشىغىنىچە تاماكىسىنى قولىغا ئالدى، مەن دەرھال ئۇنىڭغاخۇشامەت قىلىپ چاقماقنى ياققاچ كېكەچلىدىم:

ـ ئەمدى... قانداق قىلىمىز باشلىق؟

ـ قانداق قىلاتتۇق، ئاناڭنى ئالىمىزا!، ـباشلىق شۇنداق دېگىنىچە قولۇمدىكى چاقماقنى كۆچەپ ئۇرۇپ ئاللىقاياقلارغا چۆشۈرۈۋەتتى. مەن باشلىقنىڭ ئاچچىقىدىن قورقۇپ شۈك بولۇپ قالدىم. قېرىشقاندەك باشلىقنىڭ چاقمىقىدىن ئوت يانغىلى ئۇنىماي يەنە ماڭاۋارقىرىدى:

ـ ھەي چىراقچى!

ـ خوپ باشلىق!

ـ ئوت!

قولۇمدىكى قول چىراقنى يورۇتۇپ نېرىغا چۈشۈپ كەتكەن چاقماقنى تېپىپ باشلىقنىڭ تاماكىسىغا قايتىدىن ئوت سۇندۇم:

ـ قايتايلىمۇ باشلىق؟

ـ خەپ ئىگەكىم خەت تاشلىغان ھەزىلەكنى تاپمىسام!

بىز شۇنداق قىلىق بۇ قېتىمقى ھەركەتنى تاماملاپ ئىشخانىغا قايتتۇق.

* * * * * * * *

بۈگۈن سىياسى يىتەكچى بىلەن ئىككىمىزگە ساقچىخانىدا نۆۋەتچىلىك قىلىش ۋەزىپىسى كەلگەن ئىدى، بىز بىر ـ بىرىمىزنىڭ كېيىنى ئوبدان ئۇقۇشالمىساقمۇ لېكىن ئىجىل دوستلاردىن ئىدۇق. ئۇ ياشتا مەندىن كىچىك بولسىمۇ خىزمەتتە

تەجرىبىلىك، باغرى ئادەتتىن تاشقىرى يۇمشاق،تۇغما خەنزۇۋان يىگىت ئىدى.

قاش قارايغان چاغ ئىدى ئۇ ئىچكىرىدىكى ئىشخاندا مەن سىرتىدىكى ئىشخاندا بىر ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتاتتۇق. تۇيۇقسىز ئىشخانىنىڭ ئىشىكى «گۈلدۈر ـ قاراس» قىلغان ئاۋاز بىلەن دەھشەتلىك ئېچىلىپ بىرسى بوراندەك ئېتىلگىنىچە ئۇدۇل مىنىڭ ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كېلىپ ماڭا ۋارقىرىدى:

ـ بىسمى ئاللاھۇ ئەكبەر! كاپىرمۇ ياكى مۇسۇلمانمۇ سەن؟

كۆزۈمنى يوغان ئېچىپ قارىسام بويى ئىككى ـ ئۈچ مېتىردىن ئاشىدىغان بەستى دېۋىدەك، چاچ ـ ساقالدىن قىلچىمۇ ئەسەر يوق، شىياۋلىن ئىبادەتخانىسىدىكى راھىبلارغا ئوخشايدىغان تاقىرباش بىر ئارخات كۆزلىرىدىن قان تېمىتقان ھالدا قولىدىكى پالتىنى بېشىمغا چەنلەپ تۇرۇپتۇ...

«ئاھ ئۇلۇغ خۇدا، ئەمدى نېمە كارامەت بۇ... »

ـ ئەلھەمدۇلىللاھ مۇسۇلمانمەن غوجى ئاكا!...

شۇ بىر ئېغىز گەپنى دېگەنلىكىم ئېسىمدە، ئاڭغىچە يېڭىدىن كىيگەن خىزمەت ئىشتىنىمغا شارقىرىتىپ سىيىۋاتقىنىمچە ئۇنىڭ ئالدىغا «داككىدە» تىزلاندىم...

ـ يەنە بىر دېگىنە!

ـ ئىللا ـ بىللا مۇسۇلمان پۇشتىمەن... غوجى ئاكا!

ـ قانداق ئىشىنىمەن؟

مەن يۈكۈنۈپ ئولتۇرغىنىمچە ئۆزەمگە ئەڭ پىششىق بولغان ئايەتلكۇرسىنى ئۈنلۈك ئوقۇپ ئۇنىڭ قولىدىكى پالتىغا قارىدىم... پالتا تېخىمۇ ئېگىز كۆتۈرۈلدى... دېمەك ئايەتنى خاتا ئوقۇپتىمەن، ئىش چاتاق... ئەمدى پۈتۈن زېھنىمنى يىغىپ سۈرە ياسىنىڭ ئالدىنقى مۆبىيىننى ئالدىراپ قىرائەت قىلغاچ بېشىمنىڭ ئۈستىدىكى پالتىغا قارىدىم...پالتائاستا ـ ئىستا تۆۋەنلەشكە باشلىدى....

ـ بۇپتۇ، بىر قوشۇق قېنىڭدىن كەچتىم!، ـ دېدى ئارخات غەزەپ بىلەن يەرگە بىرنى تۈكۈرۈپ، ـ شېرىكىڭ قەيەردە؟

ـ ئۇ...ئۇ...ئىچىدىكى ئۆيدە يوق!

ئارخات پالتىنى يەنە بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرگىنىچە ئىچكىرىدىكى ئۆيگە قۇيۇندەك كىرىپ كەتتى، مەن قورقۇنچىدا خاتا گەپ قىلىپ سالغانلىقىمنى ھېس قىلىپ ئۇنىڭ كەينىدىن ئىملەكلىگەن پېتى كىردىم، خىزمەتدىشىم ئاقتىمۇ ـ كۆكتىمۇ يوق....دەرىزىنىڭ تېشى پولات ـ تۆمۈربىلەن ھىم قاپلىنىغلىق...ئۈستەل

ئىشكاپلارنىڭ ئىچىگە چوڭراق كىتاپمۇ پاتمايدىغاندەرىجىدە...خۇدايا تـوۋۋا ...ئاسمانغا ئۇچۇپ چىكەتكەنمىدۇ دېسەم ئىشخانىنىڭ تۈنكى يوق، يەرگە كىرىپ كەتكەنمىدۇ دېسەم ئىشخانىنىڭ تېگى يۇمشاق قۇم ئەمەس...

پالتىچى ئارخات ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كەلدى-دە پالتىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ بېشىمنى چەنلىدى:

- منى ئالداپسەن!

- خۇدا ھەققى...تېخى بايىلا بار ئىدى....

-بۈگۈن كىمنىڭ بولسا بېشىنى چاپقىنىم -چاپقان!

- غوجاكا ماڭا رەھىم قىل! مۇسۇلمانمەن پىرقىمەن!

مەن كـــۆزلىرىمنى چەكچەيتـــىپ لاغ-لاغ تىتـــرىگىنىمچە ئۇنىـــڭ پـــۇتىنى قۇچاقلىدىم.

- ياق، بۈگۈن مەن قان قىلمىسام بولمايدۇ!

ئـۇ شـۇنداق دـگەچ پـالتىنى تېخىمـۇ ئېگىـز كۆتـۈرۈپ تەكبىـر چۇشۇرۇشـكە باشلىدى. مەن ئاللا-توۋۋا قىلىپ ھۆركىرەپ يىغلىغىنىمچە ۋارقىرىدىم:

- توختاپتۇر، بىر ئارزۇيۇم بار ئاكا!

- ئېيتە تىزا!

مەن ئۆزەم ئەڭ ئامراق بولغـان بېشـىمدىكى ساقچى شـەپكىنى قۇلۇمغا ئېلىـپ ئۈنىڭدىكى دۆلەت گىربىنى يـېگىم بىلـەن سۈرتۈپ بېشـىمغا رۇسـلاپ كەيـدىم-دە مارجاندەك ياش تۆكۈۋاتقان كۆزۈمنى چىك يۇمۇۋېلىپ ئېيتتىم:

-ئەمدى چاپە ئاكا!

-منى نېمە چاغلايسەن، بېشىڭدىكى دۆلەت گىربىنى پالتا بىلەن چاپىـدىغان ساراڭمۇ مەن؟

ئارخاتنىڭ تاققۇ-تۇققـۇ گـېپىـدىن ھەيـران بولـۇپ كـۆزۈمنى لاپپىـدە ئـاچتىم، قارىسام بۇ مىس كاللا ئارخاتنىڭ ئۇچىسىدا ساراڭلار ساناتورىيىسىنىڭ نومۇر سالغان كىيىمى...

«ئاھ خۇدا ...بۇ ساناتورىيىدىن قاچقان رەسمىي ساراڭ ئىكەنغۇ!»

كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ پۇت-قولۇم تېخىمۇ تىترەشكە باشلىدى.

-سەن...سەن...، - دېدىم كىـكەچلەپ كۆزۈمـدىن ئاققـان ياشـلارنى يـېگىم بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ، -زادى نېمە قىلاي دەيسەن؟

- سەن تېخى مىنى ھۆل قىشقا دەسسەتمەكچىما؟ سەن مىنى دۆلەت گىرىبگە ھاقارەت قىلدۇرۇپ ئارقىدىن مىنى سىياسى جىنايەتچى قىلىپ ئۆمۈرلۈك تۈرمىدە ياتقۇزماقچىما؟ مىنى ساراڭ كۆرۈپ قاپسەندە؟

«ئوخخۇ ماۋۇ ساراڭنى... تېخى ئادەم ئۆلتۈرۈپ بولۇپ تۈرمىدە ياتماي مېھمانخانىدا ياتىدىغان ئوخشايدۇ بۇ..تازا ئۆلچەملىك ساراڭغا ئۇچراپتىمەن ئەمەسمۇ... ئاھ ئۇلۇغ خۇدا!...مەن ئەمدى تۈگىشىپتىمەن!»

ئۇنىڭ ساراڭلىقىنى بىلىپ كالللامغا تۇيۇقسىز بىر ئەقىل كەلدى:

-توختا...توختا!...مىنى چاپىدىغانغا مىنىڭ جىنايىتىم زادى نىمە؟، -مەن شۇنداق دەپ جازانى ۋاقىتىنچە كەينىگە سۈرىمەكچى بولدۇم.

-چۈشۈمدە ئايان بولدى، سەن ساقچىلىق شەنىگگە داغ چۈشۈردۈڭ، بىرىنچىدىن سەن يانچۇقچى-ئوغرىلاردىن باشلاپ زەھەر ساتىدىغانلارغىچە بىر شېرىك، ئۇلارنى تۇتسەن-قويۇپ بىرىسەن، ئىككىنچى سەن جالاپ-پاھىشىلەر بىلەن بىر شېرىك، ئۇلارنى تۇتۇۋېلىپ ئىقرارى بويىچە ئويىنىشىدىن كۆپلەپ پۇل ئالىسەن، ئارقىدىن پاھىشىلەرنى يەنە قويۇۋېتىسەن، ئۈچىنچىدىن كىشىلەردىن قالايمىقان جەرىمانە ئالىسەن، ئالغان پۇلنى يۇقىرىغا تولۇق ئۆتكۈزمەيسەن... تۆتىنچىدىن يامانغا يانتاياق بولۇپ بالا ئوغرىلىرىنى تۇتمايسەن... بەشىنچىدىن ...ئالتىنچىدىن...ئىشقىلىپ سەن سىپى ئۆزىدىن ئوغرى!

مەن بۇلارنى ئاڭلاپ بۇ ساراڭ ئارخاتنىڭ راستىنلا غەيىپتىن بىرە كارامىتى بارلىقىغا گۇمان قىلىپ قالدىم، چۈنكى ئۇ مۇشۇ تاپتا مىنىڭ قىلمىش-ئەتمىشلىرىمنى كەينىمدىن يۈرۈپ بىرمۇ-بىر خاتىرىلىگەندەك يىپتىن-يىڭنىسىغىچە دەپ بېرىۋاتاتتى.

- توغرا مەن خاتا قىپتىمەن لېكىن مىنى ئۆلتۈرسەڭ يامان بولىدۇ!، -دېدىم دەرھال پىلانىم بويىچە ۋاقىتنى تېخىمۇ كەينىگە سوزۇش ئۈچۈن.

ئارخات كۈلۈپ كېتىپ يوق ساقىلىنى سىلىغاچ ماڭا مۇراجەت قىلدى:

- خوش، قۇلىقىم سەندە!

- مەن ناخشا-ئۇسۇلغا ناھايىتى ماھىر، مىللەتنىڭ تىرىك بايلىقىمەن، شۇڭا مىنى ئۆلتۈرۈش گۇناھ!

-ئوغرىلىقتىن بۆلەك مۇنداقمۇ ھۈنىرىم بار دېگىن!، - ئۇ شۇنداق دىگەچ يانىدىكى ئورۇندۇقنى تارتىپ ئولتۇرۇپ ئالدىرىماي بۇيرۇق قىلدى، - قېنى

ناخشاڭنى باشلا!

«خەپ ساراڭ!...خەپ ساراڭ!» جاننىڭ تاتلىقلىقىدا ئىچىمدە بۇ ساراڭ بىلەن ئۇنىڭ قۇلىدىكى پالتىنى ياسىغان تۆمۈرچى ئۇستىنى نەچچە مىڭنى تىللاپ ئۆزەم ياخشى بىلىدىغان «ئازاد زامان» دېگەن ناخشىنى باشلىدىم ، ناخشام باشلىنا ـ باشلانماي جاھىل ئارخات قۇلىدىكى پالتىنى كۆتۈرگىنىچە ماڭا ھۆركىرىدى:

ـ بولدى، بولدى، بۇ ناخشىنى ئاناڭغا ئوقۇپ بەر! ماڭا ھىندىستان كىنولىرىنىڭ ناخشىسى كېرەك!

«ماۋۇ ساراڭنىڭ مودىلىقىنى!؟ ھىندىستاننىڭ دەپ كەتكىنىنى تېخى!؟»

ـ قايسى كىنونىڭ ئاكا؟

ـ سەرگەرداننىڭ!

بىز ئۇ چاغلاردا ھىندىچىنى بىلمىگەچكە ھىندىستاننىڭ بۇ كىنوسىدىكى ناخشىلارغا ئۆزىمىز بىلىپ يەرلىك تېكىستلەرنى سېلىۋالغان ئىدۇق، مەن ئالدى بىلەن بۇ كىنودىكى غەمكىن ۋە سوزۇپ ئوقۇيدىغان ناخشىنى باشلاپ كەتتىم:

ئۇزۇن چاپىنىم بىيدى،
چوغ چاچراپ كۆيەپ قالغان،
ئون بەش ياشتىكى يايرىم،
ئېلىشىپ قەپ ئۆلەپ قالغان.

ناخشامدىن بىر كۇپلېت تۈگىمەستە ساراڭ ئارخات يىغلاپ ئېقىپ كەتتى ـ دە كۆزىدىكى ياشلارنى يېڭى بىلەن سۈرتكەچ يەنە ماڭا بۇيرۇق قىلدى:

ـ مىنى بوش يىغلات ھارامىلىق! شوخ پەدىگە ئۇقۇ شوخ پەدىگە!

ـ ماقۇل ئاكا!

ـ ئېيتە تىز!

ـ ئەمسە گۈلمەرەمنى باشلىدىمما؟

ـ ياق، ھىندىستان!

ـ يەنە ھىندىستان؟

ـ شۇنداق!«دىسكو چولپىنى» ھىندىستان!

ئۇ شۇنداق دەپ تووۋلىغىنىچە بۇلۇڭدىكى تۇپا باسقان سۇپۇرگىنى ئالدىمغا تاشلىدى.

ـ بۇنى نېمە قىلىمەن ئاكا؟

ـ گىتار قىلىپ چال! ، ـ ئۇ يەنە سىپسىپ كەتكەن لاتا خىيىنىڭ بوغۇچىنى يېشىپ ماگاسۇندى، ـ بۇنى پېشانەڭگە چىگىۋال!

«ئالە شەھىرىگنى! ئەمدى مەن بولمىغان چولپان قالغانمىدۇۋۇلا؟! ئاھ پاتمىخان! ئاھ پاتمىخان! سەن قەيەرلەردە جېنىم خوتۇن!...سەن بىچارىغا قۇيۇپ بەرمىگەن ئويۇنلىرىمنى بۇ ساراڭغا ئۇرۇندىدىمغۇ ئەمدى!»

كۆزۈم پالتىدا شەپكەمنى يانغا ئىلىپ قۇيۇپ سىپسىق بوغۇچنى پېشانەمگە ئايلاندۇرۇپ چەگدىم،قۇلۇمغا گىتارنى ئىلىپ ھەسرەت ئىچىدە «دىسكو چولپىنى» دىگىنى ئەڭ شوخ ناخشىنىڭ بىرى بولغان«ئايىيامۇ دىسكو ـ دەنسا، خالىجايدىكى پوقنى يەمسا...» دىگەن ناخشىنى تووۇلاشقاباشلىدىم. ساراڭ ئارخات بۇ شوخ ناخشامدىن بەك خۇشال بولدى، ناخشا تۈگەيدىغان باسقۇچقا كەلگەندە ئۇ قۇلىدىكى پالتىنى يەنە كۆتۈرۈپلىپ ناخشىنى توختىماي داۋاملاشتۇرۇشمنى ئىشارەت قىلدى، مەن ئەمدى شۇ كىنودىكى ئايال چولپاننىڭ ئەڭ شوخ بولغان«زۇبى-زۇبى -زۇبى»دىگەن ناخشىسىغا چۈشۈپ كەتتىم...

دەل مۇشۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن ئىشتىن بىرسى يۈز بەردى، يەنى شۇ ھىندىستاننىڭ كىنولىرىداسەللە يۈگىۋالغان بىرسى نەيدەك بىرنىمنى پۈۋلەپ چالسا ئۇنىڭ يېنىدىكى چوڭ پۈلۈقتىن بىر دانە كۆز ئەينەكلىك يىلان ئاستا ـ ئاستا بېشىنى چىقىرىپ نەيدىن چىققان مۇڭ ئاۋازغا تەڭكەش قىلىپ تولغانغان پېتى لەرزان ئۇسۇلغا چۈشىدۇ ئەمەسمۇ؟ مانا ھازىر بۇ مەيداندا شۇنىڭدەك ئىشتىن بىرى يۈز بەردى...

مەن «زۇبى-زۇبى -زۇبى» نىڭ ئەڭ ھاياجانلىق ئەڭ شوخ قىسمىغا كەلگەندە ئىشخاننىڭ بۇرجىكىدىكى ئامبارغا ئەكىرىش ئۈنتۈلۈپ قالغان كونا مەش تىرىقشىپ ئۇنىڭ ئىغىزلىقى ئۆزلىگىدىن ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى، ئىغىزىمغا ئىسسىق سۇ كىلىپ قورققىنىمدىن ئارخاتقا قارىدىم، ساراڭ ئارخات بىر ماگا بىر مەشكە قاراپ قۇيۇپ خىيالى ھالدا بېشىنى لىڭشىتىپ ناخشىنى داۋاملاشتۇرۇشىمغا ئىشارەت قىلدى، مەن ناخشامنى ئىيتىۋاتقاچ پۈتۈن زېھنىم بىلەن مەشنى كۆزەتتىم...

مەشنىڭ ئىغىزلىقى تەدرىجىي كۆتۈرۈلدى...ئىغىزلىقنىڭ ئاستىدا قاپقارا بىرچىراي...بۇ قاپقارا چىرايىنىڭ يۈزىدە ئاپئاق ئىككى چېكىت...كېيىگەن كىيىملىرى پۈتۈنلەي قارا... خۇدايا تووۋا...بۇ مىنىڭ تۈنجى قېتىم ئالۋاستىنى

كۆرۈشۈم ئىدى...

قارا كىيىملىك ئالۋاستى مەشتىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ بەل ۋە كاسىسىنى تولغاپ ناخشامغا تەڭ جۇر بولۇپ ئۇسۇلغا چۈشۈشكە باشلىدى...بۇ قارا ئالۋاستى بىزنىڭ مەشرەپلەردىكى بىشىدا چىنە ـ تەخسە كۆتۈرۈپلىپ ئوينايدىغان ئۇسۇلغا بەك ھەۋەس قىلسا كېرەك، بېشىدىكى مەشنىڭ تۆمۈر ئېغىزلىقى كاسىسىنى ھەرقانچە تولغىسىمۇ چۈشۈپ كەتمەي تۇراتتى...

مەن ئىچىمدە«بۇ ساراڭنىڭ ئاباپامقى ئالدىن بىلەر كارامىتى ئەسلىدە مۇشۇ جىن ـ شاياتۇنلىرىدىن كەپتىكەن ـ دە!» دىگەننى ئويلاپ قورقىنىمدىن ئارخات تەرەپكە يىقىنراق تۇرۇپ ناخشىنى جان ـ جەھلىم بىلەن تېخىمۇ ئۈنلۈك تووۋلاپ ئۇقۇشقا باشلىدىم، ئۇسسۇلچى ئالۋاستى پۈتىنى مەشنىڭ ئىچىدىن چىقارماي تۇرۇپ بەل ۋە كاسىسى بىلەن ماڭا يىقىندىن ماسلىشىۋاتاتتى، بىر چاغدا بۇ قارا ئالۋاستى ئىككى پىشىنى ئالدىغا چىگىپ كىندىكىنى ئۇچۇق قويۇپ ئۇسۇلغا چۈشۈپ كەتتى، قارىسام ئۇچۇق قالغان كىندىك قىسمى ئاپئاق كۆرۈنمەسمۇ، مەن بىر ئىشتىن گۇمان قىلىپ دەرھال ئۇنىڭ قارا كىيىمگە زەن سالدىم، تۇگمىسى ماڭا شۇنداق تونۇش... ئاھ خۇدا بۇ مىنىڭ ھىلىقى خىزمەتداش بۇرادىرىم شۇ ئەمەسمۇ؟

كۆزۈمگە ياش كىلىپ يۈرۈگۈم يىرىلغۇدەك خوش بولدۇم، چىرايىمغا قان يۈگۈرۈپ كۆڭلۈم بىر ئاز ئارامغا چۈشكەندەك بولدى...

«ھەي بىچارە بايقۇش! ساڭا ئۇسۇل ئويناشنى كىم قويۇپتۇ ، بۇنداق چاغدا ئەرەب ئۇسۇلى ئويناپمەن دەپ يۈرگىچە مەھەللەڭدە يالغۇز قالغان بىچارە ئاناڭنىڭ ئوچۇقىغا ئوت قالاپ يۈرسەڭ بولمامدۇ، ھەي ئىست، ھەي ئىست، ئەجەل سىنى ئاخىرى بۇ يەرگە سۆرەپ ئەكەپتۇ ـ دە!ئەمدى بۇنى مەندىن كۆرمە...»

ناخشىنى ئىيتقاچ بىشىمنى كۆتۈرۈپ ئارخاتقا قاراپ تامنىڭ بۇرجىكىدىكى مەشنى ئىشارەت قىلىشقا باشلىدىم.

ئارخات ئىككىمىزنىڭ ناخشا ـ ئۇسۇلىدىن ھوزۇرلىنىپ غىڭشىغىنىچە ناھايىتى خۇشال ئولتۇراتتى، مەن ناخشا ئىيتقاچ ئىما ـ ئىشارەتنى كۈچەيتىۋاتاتتىم، ئۇ مىنىڭ قىلغان كۆز ئىشارىتىمنى ئۇقالماي جىلە بولۇپ پالتىنى ماڭا چەنلەپ تووۋلىدى:

ـ ناخشىنى توختاتما، ھىلى بىكارا!...

مەن مەقسىتىمنى ناخشامغا قىستۇرۇپ بايان ئەيلىدىم:

زۇبى ـ زۇبى ـ زۇبى... ئوۋ... زۇبى ـ زۇبى ـ زۇبى...

مەشنىڭ ئىچىدىكى... ئاۋۇ...زۇبى-زۇبى-زۇبى...
ساراڭ ناخشامنى پەقەت چۈشەنمەيۋاتاتتى.
- زۇبى-زۇبى-زۇبى... ئۇسسۇلچىغا قاراڭ...زۇبى-زۇبى-زۇبى...
زۇبى-زۇبى-زۇبى...چانايتقىنى ئاشۇ شۇ... زۇبى-زۇبى-زۇبى...
مەن ناخشىنى توختاتماستىن پۈتۈمنى ئۇدارغا كىلىشتۈرۈپ ھېلى ئالدىغا ـ ھېلى كەينىگە يۆتكەپ مەقستىمنى چۈشىنەلمىگەن ساراڭ ئارخاتقا پۈتۈن بەدىنىم بىلەن ئىشارەت قىلىشقا باشلىدىم.
ـ سەن ھەزىلەكما؟
- زۇبى-زۇبى-زۇبى... ياق،ياق... زۇبى-زۇبى-زۇبى...
ـ ئەمسە نېماندىداق قاش ـ كۆزۈڭنى ئوينىتىپ يۈرسەن ماڭا؟
- زۇبى-زۇبى-زۇبى... شېرىكىم ئاشۇ شۇ... زۇبى-زۇبى...
ئۇسسۇلغا چۈشكەن زەڭگى... دەل مىنىڭ شېرىكىم زۇبى-زۇبى...
مەن ناخشا ئېيتقاچ قۇلۇمدىكى گىتارنىڭ دەستىسىنى بۇرجەكتىكى زەڭگى ئۇسسۇلچىغا چىنەشكە باشلىدىم.
مىس باش ئارخات ئىشارىتىمنى ئاخىرى چۈشەندى، بۇ قېتىم ئۇ پالتىنى بىشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ مەشنىڭ يېنىغا يۈپۈرۈلۈپ بېرىپ ئۇسسۇلچىنىڭ بىشىنى چەنلىدى. ئاڭغىچە ناخشا دۇنياسىغا غەرىق بولۇپ «ئەرەب قىزى» نى ئويناۋاتقان بۇرادىرىم كۆزىنى «لاپپىدە» ئېچىپ خۇددى ئالدىن بىلەر موللا تاپقاقتەك «ئاللاخۇ ئەكبەي!ئاللاخۇ ئەكبەي!» دەپ ئۈنلۈك تووۇلغىنىچە يەنە مەشنىڭ ئىچىدىن قانداق چىققان بولسا مەشنىڭ ئىچىگە شۇ پېتى كىرىپ كەتتى. ھەتتا مەشنىڭ تۆمۈر ئېغىزلىقىمۇ شۇنداق جايىغا چۈشۈپ يىپىلدى.
«ماۋۇ كارامەتنى...بۇ كاساپەت جەينىكىمدەك كىچىك مەشكە قانداق پاتقاندۇ دېسەم ئەسلىدە مۇنداق تۈگۈلەلەيدىغان ھۈنىرىمۇ باركىنا بۇنىڭ؟ قاچانلاردا ئىمان ئېيتقان بولغىيتتى بۇ گۈي، پالتا جازاسى يەنە ئەمدى مىنىڭ بېشىمغا كىلەرمۇ ـ يا؟» كۆزۈمگە قايتىدىن ياش ئېلىپ دەرھال گىتارنى تاشلاپ ناخشىنى توختاتتىم.
ـ بۇنىڭ ئىچىدىكىسى مۇسۇلمانمۇ؟، ـ ۋارقىرىدى ئارخات غەزەپ بىلەن ماڭا مەشنى كۆرسىتىپ.
ـ ئىسمى ھەم تەكبىردىن قارىغاندا... مۇسۇلمان ئوخشايدۇ غوجى ئاكا!، ـ دېدىم يەردىن بېشىمنى كۆتۈرەلمەي ھاسىرىغىنىمچە تەمتىرەپ.

ـ ئەستەخپۇرۇللاھ...چۈشتە نېمە يېگەن سەن خەق؟
ـ مانتا يېگەن ئاكا!
ـ نېمە مانتىسى؟
ـ گۆشنىڭ ئاكا!
ـ ئەمىسە بۇ يەر كۈدە بۇراپ كەتتىغۇ؟، ـ دېدى ئارخات بۇرنىنى بىر قولى بىلەن چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ.
ـ بۇرادىرىم كۈدە مانتىسى يېگەندەك قىلىۋىدى!
ـ ئەستەخپۇرۇللاھ ، ـدېدى ئارخات ئۆلگۈدەك ۋارقىراپ، ـ مانىڭغا ئېيت! بىردەم شاتىراقلىماي تۇرسۇن، مەن كۈدىگە ئۈچ!
ـ ئاكا بىز...
ـ خۇدا ھەققى مانىڭغا ئېيت، ئەمدى چىقارمىسۇن دەيمەن! بولمىسا كۆتىگە ماۋۇ پالتىنىڭ سېپىنى تىقىۋېتىمەن!
ـ ماقۇل...ماقۇل! مەن دەي...
ـ مەشنىڭ يېنىغا كەل!
مەن ئۈمىلىگىنىمچە كونا مەشنىڭ يېنىغا كىلىپ ئارخاتقا تەلمۈرۈپ قارىدىم. ئارخات يېڭى بىلەن بۇرنىنى چىڭ ئېتىپ تۇرۇپ يەنە ۋارقىرىدى:
ـ ماۋۇ چىچاق خوتۇننىڭ بالىسىغا ساۋاق بەر!
ـ مەن...مەن...، ـ دەپ كېكەچلەشكە باشلىدىم نىمىدىن ساۋاق بىرىشىمنى بىلەلمەي.
ئارخات پالتىنى كۆتۈرگىنىچە مىنى چېپىشقا تەييار بولۇپ بۇيرۇق قىلدى:
ـ ئۆگەتمەي ئۆلتۈرسەڭغۇ ھەي تاپى! مەن ئالدىرايمەن!...
ـ ۋاي مەن ئۆگىتەي...مەن ئۆگىتەي... مىنى ئۆلتۈرمە ئاكا!، ـمەن ھۆكىرەپ يىغلىغىنىمچە يالۋۇرۇشقا باشلىدىم.
ـ ئەمىسە ئۆگەت!
ـ نېمىنى ئۆگىتىمەن جېنىم ئاكا؟
ـ ئاللا بىر ، مۇھەممەد ئاللانىڭ ئەلچىسى دىگەننى!
ـ ماقۇل ئاكا ماقۇل!
«قول ئالدىغا ئىگىلىدىغۇ، ئەمدى بۇ گۇيغا تەۋھىدنى ئۇيغۇرچە ئۆگەتسەم توغرا دەپ سىلىپ پالتا نۆۋىتىنى ماڭا ئۆتنىپ بەرمىسۇن، ئەڭ ياخشىسى دېيىش

قېينىراقنى ئۆگىتەيچۇ!» مەن مۇشۇلارنى ئويلاپ مەشكە قاراپ ئۆنلۈك ھەم تېز ئۇقۇشقا باشلىدىم:

- لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ، مۇھەممەدىن رەسۇلۇللاھ!

مەشنىڭ ئىچىدىن شاتۇتىنىڭ ئاۋازىدەك ناھايىتى ئۆنلۈك ھەم جاراڭلىق بىر ئاۋاز چىقىشقا باشلىدى:

- لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ، مۇھەممەدىن رەسۇلۇللاھ!

«ئوھ ...ماۋۇ ئىشنى... ئۇنىڭ ھازىرقى تەلەپپۇزى مىنىڭكىدىنمۇ ئۆلچەملىك چىقىۋاتىدۇ-يا... ئادەتتە ئۇيغۇرچە گەپنى چۈشەنمەيدىغان، قىلالمايدىغان بىر ئادەم ئىدى، تۇرۇپلا ئەرەبچىگە شۇنداق كەلدىيا بۇنىڭ تىلى! كاساپەتنىڭ دادىسى داموللا بولغىيتتىمۇ-يا؟»

بېشىمدا كۆزىنى پارقىرتىپ تۇرغان ساراڭ ئارخات مەشنىڭ ئىچىدىن چىققان جاۋابتىن رازى بولۇپ بېشىنى لىڭشىتتى ئاندىن ماڭا يەنە بۇيرۇق قىلدى:

- توختىماي مىڭ مەرتىبە ئۆگەت!
- ماقۇل غوجى ئاكا...
- يەنە بىر گەپ!
- لەببەي ئاكا...
- كىلەر قېتىم كۆدە مانتىسى يېيىشىمە!
- ماقۇل ئاكا، ئەمدى ھەرگىز كۆدە مانتىسى يېمەيمىز...
- ئەمدى كۆدە مانتىسى يېيىشسەڭ قانداق قىلىدىغانلىقىمنى بىلەمسەن؟
- بىلىمىز ئاكا...
- كۆتۈڭگە ماۋۇ پالتىنىڭ سىپىنى تىقىپ ئاغزىڭدىن سۇغۇرۇپ ئالىمەن!
- شۇنداق ئاكا...
- بېشىڭدا قاراپ تۇرىمەن، مىڭدىن بىرسى كام بولۇپ قالسا كاللاڭنى ئالىمەن!
- چاتاق يوق ئاكا...
- ئەمسە كۆزۈڭنى يۇمۇپ ساۋاقنى باشلا!
- ماقۇل ئاكا...

مەن بارمىقىمنى چىقىرىپ ساناپ تۇرۇپ كۆزۈمدىن دەريادەك ياش ئاققۇزغىنىمچە باياملىقى كەلىمىنى بىرمۇ-بىر ئۇقۇشقا باشلىدىم، مەشنىڭ ئىچىدىن

www.kitaphumar.net

چىققان يىغا ئارىلاش ھەسرەتلىك ئاۋازمۇ مىنىڭ ئاۋازىمغا ئەگىشىپ ۋاقتى - ۋاقتىدا چىقىۋاتاتتى.

ئالاھىزەل يېرىم سائەتلەردىن كېيىن تۈيۈقسىز باشلىقنىڭ بېشىمدا ۋاقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، كۆزۈمنى ئېچىپ كەينىمگە قارىسام ئارخاتىنىڭ ئورنىدا باشلىقىم غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ بۇرنىنى قوش قوللاپ تۇتقىنىچە ماڭا ئالىيىپ قاراپ تۇرۇۋېتتۇ.

شۇنداق قىلىپ ئەتىسى ئۇسۇلچى قىرىندىشىم بىلەن ئىككىمىز «خەلق ساقچىسىنىڭ شەنىگە داغ چۈشۈرگەن ، ساقچىلىق سالاھىيىتى يوق، مۇناپىق - خائىنلار!» دېگەن گۇناھ بىلەن شەھەرگە جەددى يالاپ يۆتكىلىنىپ ئايرىم تەكشۈرۈش ئۆيىگە سولاندۇق. بۇ جاھانغا نېمەبولۇپ كەتتى - تاڭ، بىز سۈراققا تارتىلىپ ئاق - قارا ئايدىڭ بولۇپ بولغىچە باشلىقىمىز بولغان پارىخور ئەبلەخنىڭ قۇلىغا كويزا چۈشۈپ بىزدىن بۇرۇن قاماقخانىغا كىرىپ موما يەپ يېتىپ بۇپتۇ. شۇنداق پارتىيىمىز ئەزەلدىنلا ئادالەتلىك، خەلقپەرۋەر پارتىيە ئىدى، دېمەك مۇشۇ مەزگىلدە تەشكىل ئادالەت قىلىچى قىنىدىن سۇغۇرۇپ ھەددىدىن ئاشقان پارىخور - چىرىك ئەمەلدارلارنىڭ كۆتىگە تۆگمە قادىغىلى تۇرۇۋېتكەن،بىزمۇ تازا ئىتتىك بازاغا ئۆلگۈرۈپتىمىز...

«بالا كەلسە قوش كەپتۇ» دېگەندەك مىنىڭ بۇ بىر قانچە يىل ئىچىدىكى خۇپىيانە قىلغان قىلمىش - ئەتمىشلىرىم ئارقا - ئارقىدىن پاش بۇلۇشقا باشلىدى، بارلىق يىگەن نەخ پۇل - زاڭ ماللىرىمنى ھۆكۈمەتكە تاپشۇردۇم. مەن تاش سانسام پارتىيە - ھۆكۈمەت قۇم سانايدىكەن،تەشكىل ئارغامچىنى بىر يېغىش بىلەن يىگەن - ئىچكەنلىرىم توخۇ - كەپتەرگىچە قۇڭامدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتى، يىگەن تۇخۇمنىڭ ئېقىنى - ئاق، سېرىقىنى - سېرىق چىقىرىشقا مەجبۇرى بولدۇم. ماڭا ئۇنى - بۇنى بىرىپ ئىشلىرىنى قىلدۇرۇۋالغان ھېلىقى تىگى پەسلەرنىڭ ھەممىسى بېشىمغا كۈن كەلگەنلىكىنى بىلىپ مىنى بىر - بىرلەپ پاش قىلدى، ھەتتا ماڭا ئېلىپ بەرگەن بىر تال تەرخەمەكتىن باشلاپ بىر تال مۈز كالتەكگىچە چالا قويمىدى...ئاچىمىز ھېلىقى نۇرى قىمارۋازنى توغرا دەپتىكەن «ئوغرى بولسىمۇ پەيزى بار نېمىكەن»دەپ. پەقەت ئەشۇ نۇرى دېگەن يالاكتۆشلا يەتتە مىڭ يۈەننىڭ ئىس - بۇسىنى چىقارمىدى، بولمىسا ئىشىم تېخىمۇ چاتاقتى، شۇنداقتىمۇ ئانام مىنى ئوغۇل دەپ تۇغۇپتىكەن ، ھەممىگە ئىقرا بولۇپ ھەممىنى ئۆز بوينۇمغا ئالدىم...

ئالغان پارىلىرىم بەك جىق بولمىغاچقا تەشكىل ئىلگىرىكى تۆھپەم ۋە هازىرقى«چىرىكلەرنى تازىلاش» ھەركىتىدە كۆرسەتكەن خىزمەتلىرىمنى كۆزدە تۇتۇپ ماڭا يەنەبىر قېتىم چىقىش يولى بەردى- پارتىيىلىكتىن چىقىرىلىپ خىزمەتتىن ھەيدىلىش بىلەن بىرگە ئىككى يىللىق ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا شەرەپ بىلەن بىلىم ئاشۇرۇشقا ماڭدىم.

كېيىن ئاڭلىسام مىنىڭ ئۇ بىچارە ھەمساۋاق رەققاس ئىنىم شۇ ئىشتىن كېيىن ئېلىنىشىپ قېلىپ كىمنى كۆرسە چاس بىرىپ سالام قىلىدىغان، ئارقىدىنلا «ئاللاھۇ ئەكبەر!ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ توۋلىغىنىچە ھىجىيىپ تۇرىدىغان بولۇپ قاپتىمىش، تەشكىل ئۇنى ھېلىھەم يۇقىرى دەرىجىلىك دوختۇرخانىلاردا زىيرىكمەي داۋالىتىپتۇدەك.

1997-يىل قاراقاش.

توختى پوكان ۋە پىلەكسىز قاپاق

خىزمەت ئورنىدا چىرىكلىششىپ ساقچىلىق ئوبرازىغا داغ چۈشۈرگەنلىكىم ئۈچۈن ئۈدۈل شەھەرلىك قاماقخانىغا يالاپ ئېلىپ مېڭىلدىم.

-كەمىرىڭنى سۇغار!، -دېدى قاماقخانا باشلىقى قارا قاناتلىق تۆمۈر دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ماڭا ھەيۋە بىلەن.

مەن دەرھال كەمىرىمنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ باشلىققا سۇندۇم ئاندىن چۈشۈپ كەتكىلى قوپقان تامبىلىمنى قوش قوللاپ تۇتۇپ ئۇنىڭغا تەلمۈردۈم.

- ئايىغىڭنى سال!

- ئايىغىمنى نېمىشقا سالىمەن باشلىق!، -دېدىم ئۆزەمنىڭ جىنايەتچى ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇغان ھالدا كۆزەمنى پارقىرىتىپ.

- ئاياغىڭنىڭ ئىچىدىكى تۆمۈرنى يەۋالساڭ قانداق قىلىمىز؟، -دەپ ھۆركىرىدى باشلىق ئەلپازىنى سەت قىلىپ.

- مەن ئۇنداقلاردىن ئەمەس، مەن ھەرگىز تۆمۈر يەۋالمايمەن باشلىق!، -دېدىم ئۇنىڭغا قاراپ ھىجىيىپ.

-سال دىگەندىكىن سال! تۆمۈر يېمىسەڭ ماۋۇنى يەمسەن-يا؟!

ئۇ شۇنداق دىگىنىچە قولىدىكى قارا رەزىنكە كالتەكنى كۆتۈرگەندەك قىلىۋىدى سۇنجىقام ھەرە چاققاندەك «پىژژىدە» قىلغاندەك بولدى، ئارقىدىن ئىككى پۇتۇم سىرىمنى يوقۇتۇپ ئالدىمغا موللاق ئاتقانلىقىمنى بىلدىم.

بىر چاغدا كۆزۈمنى ئاچسام يەردە يېتىپتىمەن، ھىس قىلسام كۆتۈمدىن شامال چىقىۋېتىپتۇ، كۇسار كىيىشنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىم ئېسىمگە كېلىپ دەرھال ھۇشۇقۇمغا كېلىپ قالغان تامبىلىمنى «شارتتىدە» تارتىپ چىقىرىۋېلىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم.

- مىنى نېمە بىلەن ئۇردىڭىزا باشلىق!، - دېدىم كىكەچلىگىنىمچە كالتەكتىن يەنە بىرنى يەپ سالماسلىقىم ئۈچۈن ئۇنىڭغا خۇشامەت قىلىپ.

ـ توك كالتىكى دەپ ئاڭلىغانما؟، ـ دېدى باشلىق ئاۋازىنى ناھايىتى سوزۇپ مۇغەمبەرلىك بىلەن.

ـ ۋاي ئاڭلىمامتىيكى ، ئاڭلىغان...ئاڭلىغان...، ـ دېدىم كالپۇكۇمنى چىشلەپ تۇرۇپ، ـمانا توختى پوكان ئاياغنى سالدى...يەنە دەڭا ئەمدى نېمىنى سالىمەن؟

باشلىق قىلغان ئىشىدىن پىخىلداپ كۈلگىنىچە مىنى نەچچە قات تۆمۈر دەرۋازىنىڭ ئىچىدىن ئۆتكۈزۈپ بىر ھويلىنىڭ ئىچىگە باشلاپ ئەكىردى، ھويلىنىڭ بىر تېمىدا قاتار كەتكەن بەش ـ ئالتە ئىشىك تۇراتتى، باشلىق بۇلارنىڭ ئىچىدىن بىر ئىشىكنى ئېچىپ مىنى باشلاپ ئەكىردى، ئاللا كارامەت ئۆيىنىڭ ئىچى پوق پۇرىغاننىڭ دەستىدىن كۆزنى لازا قۇيغاندەك ئېچىشتۇراتتى.

ـ يېڭى مېھمان كىردى ئوبدان كۈتۈۋېلىڭلار ـ ھە!، ـ دېدى باشلىق مىنى ئۇلارغا تونۇشتۇرۇپ گىدەيگىنىچە.

ـ خاتىرجەم بولسىلا باشلىق، تازا ئوبدان كۈتۈۋالىمىز بۇنى!، ـ دېدى نان يېگەن تەرى يوق بىرسى كۈلگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ.

باشلىق ئىشىكنى ئېتىۋېتىپ چىقىپ كىتە ـ كەتمەي ھېلىقى بىرى ئاچچىق بىلەن مەندىن سورىدى:

ـ نېمە ئىش قىلغان؟

ـ پارا يېگەن...

ـ نېمە ئىش قىلاتتىڭ؟

ـ خەلق ساقچىسى...

ـ ياخشى...ياخشى... بۇنى ئوبدان كۈتۈۋېلىڭلار!، ـ دېدى تۆردە ئولتۇرغان باشقا بىرى گەپكە ئارلىشىپ.

«مىنى تۇسقى يوق بىر خالىجايغا ئەكىرىپ قانداق كۈتۈۋالىدىغان بولغىيتتى بۇلار، ھېچ بىر تاھارەت قىلىدىغان كاتەك كۆرۈنمەيدىيا؟ بۇ پىژغىرىم ئۆيتا بىشىمغا ئىسسىق ئۆتۈپ كىتىپ كۆزۈم كۆرمەس بولۇپ قالدىمۇ ـ يا!»

تاھارىتىم قاتتىق قىستاپ كەتكەچكە سىيىدىغان كاتەك ئىزدەپ ئالدىمغا بىر ئاز ئېڭىشتىم، قارىسام تۆت مېتىر كەڭلىكتىكى تاختا سوپىدا ئون تۆت ئادەم ماڭا قاراپ ھىجىيىشىپ ئولتۇرۇپتۇ.

ـ قېنى يۇقىرىغا ئۆتسىلە!، ـ دېدى ھېلىقى ئاۋاق ئىككى قولى بىلەن تاختا سۇپىنىڭ يۇقىرىسىنى كۆرستىپ.

- مەن...مەن...بۇ ...بۇ...ياتاق ...ياتاقما؟، - دېدىم بۇ جاينىڭ خالىجاي ئەمەس بەلكى ياتاق ئىكەنلىكىدىن ھەيران قىلىپ.

- شۇنداق ھاجىم ئاكا، بۇ ئۆزلىرىنىڭ كامېرى، ئاستىلىرىغا كۆپە سالامدۇق-يا؟، -دېدى يەنە بىر پاكار ئوغرى كۈلگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ.

- تارتىنمىسىلا ئۆزلىرىنىڭ ئۆيىدەك ئازادە ئولتۇرسىلا!، - دېدى ئارقا بۇرجەكتىن ئۆلەي دەپ قالغان بىر قېرى ئىنجىقلاپ ئالدىغا سۈرۈلگىنىچە ماڭا ھاڭۋېقىپ قاراپ.

مەن ئۆزەمنىڭ ئىززىتىنى بىلىپ تاختا سوپىنىڭ يۇقىرىسىغا ئۆتۈپ ئەمدى ئولتۇراي دېيىشىم باشتا گەپ قىلغان ھېلىقى ئاۋاق ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كىلىپ پېشمنى تارتتى:

- ئامبال غوجام، بۇ يەردە ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن سۈرەتكە چۈشۈۋالغايلا!

«تووۋا قىلمىدىم، مانچە يىل ساقچى بولۇپ بىرسىمۇ سۈرەتكە تارتىپ قويىاي دىمىگەن ئىدى، ماۋۇ كىشىلەر نىمانچە مېھماندوست، نىمانچە كۆڭلى ياخشى...ۋاھ...ۋاھ...»

- قەيەردە تۇرىمەن؟، - دەپ سورىدىم بىر قۇلۇمدا شەپكەمنى تۇزەشتۇرۇپ چىرايمدىكى كۈلكەمنى باسقىنىمچە بىر قۇلۇمدا تامبىلىمنىڭ بېغىنى تۇتۇپ.

- مانا ماۋۇ يەردە تۇرىدىلا ھاجىم ئاكا!

مەن ھېلىقى ئاۋاق كۆرسەتكەن تامغا بېرىپ يۆلىنىپ تۇردۇم.

- كەينىلىرىنى قىلسىلا قارىم غوجام!

«سۈرەت دىگەنگە ئالدىدىن چۈشمەسمىدىۇۋلا...بۇ قانداق سۈرەتكە چۈشۈشتۇ ئەمدى!»

مەن تەمتىلەپ ئاستا كەينىمنى قىلىپ تۇردۇم، مۇشۇ تاپتا كاللامغا كەلمىگەن خىياللار كىلىشكە باشلىدى.

- كۆينەكلىرىنى سالغايلا پوندەك غوجام!

كۆينەكنىمۇ سالدىم.

- ئەمدى تامبالنى سالسىلا ئۇز خېنىم!

«ئۇز خېنىم ؟...ۋوي بۇ جاھان نىمە بولۇپ كەتتى ئەمدى! مەن توختى ئەمدى ئۇز خېنىم بولدۇمما؟»

- نىمە... تامبالنى سالسىلا؟ مەن رەسىمگە چۈشەمدىم -يا مۇنچىغا

چۈشەمدىم؟، ـ دېدىم ئاچچىقىمدا ئۇلارنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي كەينىمگە بۇرالغىنىمچە.

ـ سىلىنىڭ سالغۇللىرى كەلمىگەن بولسا بىز بار غوجام!، ـ دېدى بىرسى يېنىدىكىلەرگە ئىشارەت قىلىپ.

ئاڭغىچە ئون نەچچە ئادەم ئورنىدىن تۇرۇشۇپ ئالدىمغا يۈپۈرۈلۈپ كېلىشكىنىچە ياقامدىن بوغۇپ قوناق سوققاندەك سوقۇشقا باشلىدى... ئۇرە ـ ئۇر... تېپە ـ تەپ... ھېچبىر توختايدىغاندەك ئەمەس...

ـ خوش بولاي...مەن ئۆلەي دېدىم...ماڭا رەھىم قىلىڭلار جېنىم ئاكىلار!، ـ دېدىم تاياق ـ توقماقتا چىدىيالماي ۋارقىراپ يىغلىغىنىمچە ئۇلارنىڭ پۇتىنى سىلاپ تۇرۇپ.

ئۇلار مىنى ئۇرۇشتىن توختاپ مىڭ ـ بىر بالادا ئورنىغا بېرىپ ئولتۇرۇشتى.

ـ قانداق كېلىنچەك خېنىم، تامبالنى سالاملا يا بىز سالدىرامدۇق؟، ـ دېدى ئارىدىن بىرسى ھىجىيىپ تۇرۇپ ماڭا تەنە بىلەن.

ـ ۋاي سالاي ئۇكام، سالاي...رەسىمگە تارتامسەن، ياكى سەن ئالغۇغا ئالامسەن،ئىشقىلىپ تامبالنى سالسام بولىدىغاندۇ؟

مەن شۇنداق دېگىنىمچە كۆزلىرىمدىن يامغۇردەك ياش تۆكۈپ تامبىلىمنى سالغىنىمچە ئانىدىن تۇغما ھالەتتە تامغا ئالدىمنى قىلىپ تۇردۇم.

ـ تامغا چىلك چاپلىشىپ تۇرغايلا ئامبال غوجام!

تامغا چىلك چاپلاشتىم.

ـ ئىككى قوللىرىنى كەرىپ تۇرسىلا غوجام!

ـ ئىككى قولۇمنى سارنىڭ قانىتىدەك تازا كەرىپ تۇردۇم.

ـ چاتراقنى كەرىسلە ئۇز غوجام!

چاترىقىمنىمۇ كەردىم.

ـ بىر...ئىككى...ئۈچ!

تۇيۇقسىز بەدىنىمگە چىچىلغان سوغۇق سۇدىن ئەندىكىپ ۋارقىراپ سېلىپ قولۇمنى مىدىرلىتىپ سالدىم، بىرسى ئىغىزى بىلەن گەدىنىمدىن باشلاپ سونجىقىمغىچە سۇ پۈركۈپ چىقىۋاتاتتى، مىدىراپ كەتكىنىمنى كۆرۈپ كەينىمدىكى سۆرەتچى ئاچچىقلاپ ۋارقىرىدى:

ـ تۇرالمىغان بولساڭ مەن تۇرغۇزۇپ قويايما؟

- ياق ئاكا...مەن ئۆزۈم تۇراي!، -دېدىم دەرھال قۇلۇمنى تامغا چاپلاپ ئۇلارنىڭ يەنە«ياردەم قىلىشى»دىن ئەنسىرەپ.

شۇنداق قىلىپ سۆرەتچى مېنىڭ بىر يانغا ئۆتۈپ كىيىممنى كىيىۋېلىشىنى بۇيرىدى، دەرھال كىيىممنى كىيىپ تامدىكى چوشكەن سۈرەتمگە قارىدىم، ھەر نېمە بولسا ئۇستا سۈرەتچىنىڭ قۇلىغا چۈشۈپتىكەنمەن، دىگەندەك تامدىكى سۈرىتىم شۇ پېتى چىقىپتۇ، ئاندىن تۆردىكى ساھىپخانلارغا قارىدىم، ئۇلار تامدىكى سۈرىتىمنى كۆرۈپ كۈلۈشكىنىدىن تاختا سوپىنىڭ ئۈستىدە قورسىقىنى تۇتۇشۇپ يۇمىلانغىلى تۇرۇپتۇ...مەنمۇ ئۇلارغا ئەگىشىپ كۈلگىلى تۇردۇم...

- سىلىگە كۈلگىلى تېخى بالدۇر غوجام، ئالدىرىمىسىلا!، - دېدى ھېلىقى كازژاپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئالدىمغا دىۋەيلەپ كىلىپ، - ئېيتسىلا كۆكۈلىرى ئايروپىلان تارتامدۇ ياكى موتوسىكىلىتمۇ؟

« ئۆزەڭنى ساقچى دىگەنگە تۇيە مانا!...ئۆمرۈمدە چىقمىغان ئايروپىلانغىمۇ چىقىدىغان بولدۇم...ئىسىت...ئىسىت! »

ئۇلارنىڭ سۇئالىغا ئالدىراپ جاۋاپ بەردىم:

- ماڭا مىنىدىغانغا ئىشەك بولسىمۇ بولىتتى...

- بۇ يەردە تېخى سەندىن بۆلەك ئىشەك يوق!

- ئەمىسە موتۇغا چىقسامۇ چىقاي!، - دېدىم يەنە كۆزۈمدىن ياش ئاققۇزۇپ.

ئۇلار مىنى باشتا موتۇغا چىقاردى، ئۆمرۈمدە ھەيدىمىگەن موتۇسىكىلىت ئىكەن، شۇنداقمۇ ھوزۇرلاندىم... كېيىن تۇنۇرغا نان ياقمىز دەپ ئىنەكلىرىمدىن ئوت چىقىرىۋەتتى... ۋاھ... ۋاھ... بۇ سامسىلارنىڭ ئوخشىغىنىنى... ھەر قېتىم ئىنىكىمگە نان ياققاندا... ئوتنىڭ ئۇچقىنى كۆزۈمنىڭ ئالدىدا يۇلتۇزدەك ئېقىشىپ يۇرگەن...دەم تۇرۇپ يۇلتۇز چاقنىغان... دەم تۇرۇپ كۆز ئالدىمدا ساليۇت ئېتىلغان... ئاھ... گۈزەل دۇنيا... ئاھ... يۇلتۇزغا تولغان دۇنيا...

- ۋوي نان كۆيۈپ كەتتى تونۇرنىڭ دۇتىنى ئەت!، -دەپ ۋارقىرىدى بىشىمدا چۆرگىلەپ يۈرۈپ نان يېقىۋاتقان ناۋاي دېگەن ئەبلەخ شاگىرتىغا.

«ئەمدى تونۇرنىڭ دۇتىنى قانداق ئېتىدىغاندۇ؟»

بىردەمنىڭ ئىچىدە ئاللا بىركىملەر كەينىمگە يۈپۈرۈلۈپ كىلىپ نۆۋەت بىلەن تونۇرنىڭ دۇتىغا يەن كۆتۈمگە تەپكىلى تۇردى... ھەر بىر تېپىشىدە ئالدىمغا بىر موللاق ئاتىمەن... ھەر بىر تېپىشىدە ئالدىمغا بىر موللاق ئاتىمەن... ۋاي

تىپىك...ۋاي تىپىك...

خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئاخىرى دۇتمۇ ئېتىلدى، ئەمدى ئۇۋە دىيىشىم سۇراق دېگەن باشلىنىپ كەتمەسمۇ...

ۋاي...ۋاي...ۋاي! مەن ئۆزۈمنى ساقچى دەپ يۈرۈپتىمەن...ھەقىقى ساقچىلار بۇ يەردىكەن ئەمەسمۇ؟...يىرىم سائەتكە قالماي ئىچىمدىكى گەپلەرنى چىش پاستىسنى سىققاندەك سىقىپ ئالدى ئەمەسمۇ بۇ گۈيلار!

سوئال ـ سوراق تۈگەپ ئەمدى ئولتۇراي دىيىشىم بىرسى«سەپراس!» دەپ تووۋلىماسمۇ...ئۇلارھەممىسى ئورنىدىن تۇرۇشۇپ تاختا سوپىغا تىزىلىشىپ ئۆرە تۇرۇشتى.

«ئەمدى بۇ نىمە كارامەتتۇ؟»

بىرسى قۇلىقىمنىك تۈۋىگە بىر مۇشت سېلىپ ماڭا ۋارقىردى:

ـ نامازغا تۇر، مۇناپىق!

ـ تاھارىتىم يوقتى ئاكا!

ـ تىيامموم قىل!

ـ تىياممۇمنى بىلمەيمەن ئاكا!

ـ ئەمىسە مەن ساڭا ئۆگىتەي!

ئۇ شۇنداق دىگىنىچە قۇلىقىمنىك تۈۋىگە يەنە بىرنى سالدى، مەن ئاغرىققا چىدىيالماي ۋارقىراپ كەتتىم:

ـ ۋاي مەن بىلىمەن ئاكا...ماڭا ئۆگەتمە...ماڭا ئۆگەتمە!

ـ تېز بول ئىتنىڭ بالىسى!

مەن بۇرۇن چوڭلاردىن ئاڭلىغىنىم بويىچە ھاپىلا ـ شاپىلا تىياممۇم قىلىپ سەپكە قېتىلدىم.

شۇنداق قىلىپ قاماقخانا ھاياتىم باشلىنىپ كەتتى، مەن يېڭى كىرگەنلىكىم ئۈچۈن «پوقلاقخانا»تەرەپتە يەنى گەندە چېلىكى تەرەپتە ياتتىم، كۈندە ئىككى ۋاق ياتقىمىزنىڭ ئالدىدىكى ھويلىغا ئون مىنۇتتىن شامالداتقىلى ئاچىقاتتى، قالغان ۋاقتتا بۇ تۆت كىشىلىك كامىردا ئون بەشىمىز خۇددى كىچىك ماشىنىغا يىگىرمە ئادەم چىققاندەك قىستىلىپ ـ چىگىدىلىپ ئولتۇراتتۇق، يەتتىنچى ئاينىڭ پىژغىرىم ئىسسىقىدا يۈرىكىمىز چالىشىپ ئىگىز ـ تارلىقى يىرىم مېترغا بارمايدىغان بىر تال ھاۋادانغا قاراپ تىلىمىزنى سۇزۇپ ھاسىراپ ئولتۇرىشاتتۇق...

بۇنى ئاز دەپ شامالداشقا ئاچققاندا توسقى يوق خالاغا كىرىشنى خالىمغان بىرقانچە كامىرداشلىرىم ياتاققا كىرە كىرمەي كۆتكە پىلاستىر خالتىلىرىنى كىيىشىپ«پاتاقشتىپ» قويۇۋېتىشكە باشلايتتى...

خۇدايا تووۋا قىلىمەن، بۇ تۈرمىمۇ...ياكى مەسچىتمۇ... ھەر بىر كامېردا بەش-ئالتىدىن سىياسى جىنايەتچى...ھە دىسە ئادەمگە تەبلىغ قىلغان...ئايەت ئۆگەتكەن... ئۆگەتكەننى يادلىمىساڭ تېخى...يادلىغاننى ئېيتىپ بەرمىسەڭ تېخى...دېيەلمىسەڭ قۇلاق تۈۋىڭگە يىگىننىڭ يېگەن...ھېلى پېشىن نامىزى ئوقۇ دېگەن...ھېلى خۇپتەن ئوقۇ دېگەن...ئازراقلا خوشياقماي قالسا...گۇمبىلدىتىپ سالغان...ۋاي..ۋاي... ئىشقىلىپ توختى پوكان بولغانغا گالغىچە تويدۇم...

سەھەردە بەرگەن ئىككى تال ياگاقچىلىك ھور ناننىڭ بىرى ئەتتىگەنلىك ناشتا بولسا يەنە بىرسى بولسا چۈشلۈك تاماققا ھىساب، بىرلا چاينىساڭ ئىككىلىسى چىشىڭنىڭ كاۋىكىغا كىلىپ توختىغان...كەچتە ئۇگرە ئىسمىلىك بوغداي ئۈنى ئۈمىچى...جەمئىيەتتە بۇ بۇغداي ئۈمىچىنى ئىت-چوشقا يەپ سالسا ئىككى قۇلىقىمنى كىسىپ بېرەي! ئىشقىلىپ ئاچ قورساققا قىلغىلى ئىش يوق ئۇرۇغ-تۇغقانلىرىمىز نان ئۇراپ كىرگۈزگەن قىلىن پاختا ياغلىقنىڭ يىپلىرىنى بىردىن-بىر سۇغۇرۇپ ئېلىپ ياگاق چوگلۇقتىكى «يىپ قاپاق»لارنى توقۇپ ئولتۇراتتۇق...

توقۇلغان بۇ يىپ قاپاقلار ناھايىتى چىرايلىق ھەم سىپتا بولۇپ تېخى بەزى جىنايەتچىلەر ھەرخىل رەڭدىكى يىپلاردىن پايدىلىنىپ تۈرلۈك نەقىش-سۆرەتلەرنى ، يىل ئاي سانلارنى چىقىرىشاتتى، ئۆگزىدە چارلاپ يۈرۈيدىغان قۇراللىق بالا ئەسكەرلەر ھەدىسە بىشىمىزغا كىلىپ بىزدىن قاپاق سوراتتى، بىز توقۇغان قاپاقلىرىمىزدىن بىرەنى ئۇلارغا خۇشامەت قىلىپ بېرەتتۇق، ئۇلار خۇشى كەلسە بىزگە رەھمەت دەپ قويۇپ كېتىپ قالاتتى، لىكىن بۇ «قۇرۇق رەھمەت» نى ئاددى چاغلاشقا بولمايتتى، ھېچ بولمىغاندا ئايدا بىر قېتىم بولىدىغان «چوڭ تەكشۈرۈش» تە بىزنىڭ قاپىقىمىزنى ئالغان ئەسكەرلەردىن بىرەسى بىزنىڭ كامىرىمىزنى تەكشۈرۈشكە نىسىپ بولۇپ قالسا ھىلىقى قاپاقنىڭ يۈزىنى قىلىپ بىزنى «بىر-ئىككى سېكۇنت ئىچىدە ئىككى قولۇڭنى تامغا ئېلىپ تۇرۇپ تەكشۈرۈشكە ماسلاشمىدىڭ!» دەپ بەش-ئونى بىرلىشىپ نۆۋەت بىلەن دەسسىمەيتتى، ياستۇقلىرىمىزنى پىچاق بىلەن يىرىپ توزغاقلىرىنى تىشىغا توزىتىۋەتمەيتتى، يەيدىغان نانلىرىمىزنى تاھارەت تۇڭىغا تاشلاپ قويىدىغان،

ساقلاپ قويغان بىرە ئۇچۇم قۇرۇق ئۇزۇملىرىمىزنى توپىغا ئىلەشتۈرۈۋېتىدىغان ئىشلارنى قىلمايتتى، تېخى بەزىدە ئارىمىزغا چىرىكلەشكەن كاتتا ئەمەلدارلاردىن ياكى ئاق سېتىشقا چېتىلىپ قالغان ھارامزادە بايلاردىن كىرىپ قالغان بولسا ئۇلارنىڭ چاچ سوپۇنى دېگەندەك نەرسىلىرىنىڭ يېرىمىنى سىقىپ چىقىرىۋېتىپ قالغان يېرىگە سىيىپ قويىدىغان ئىشلارنىمۇ قىلمايتتى ، ئۇلارتەكشۈرۈشنى تۈگىتىپ ياتاقتىن چىكەتكەندە ئىككى قولىمىزنى تامغا ئېلىپ تىترەپ تۇرغان ۋاقتىمىزدا «بىزگە ئوغۇرلۇقچە قارىدىڭ» دېگەننى باھانە قىلىپ ئاچ بېقىنىمىزغا ئۆلگۈدەك تېپىپ يەرگە چاپلىۋېتىپ ماڭمايتتى...ئىشقىلىپ بىر تال قاپاقنىڭ كارامىتى بەكلا زور ئىدى.

بۈگۈن چۈشكە ئاز قالغاندا قاماقخانا باشلىقى يەنە بىر يېڭى مېھماننى باشلاپ ئەكىردى، قارىساق يىگىرمىلەردىن ئاشقان ياش بىر يىگىت.

- يېڭى مېھمان كىردى ئوبدان كۈتۈۋېلىڭلار-ھە!، - دېدى باشلىق ئاۋۋالقىدەك ئۇنى بىزگە تونۇشتۇرۇپ قويۇپ كېدەيگىنىچە.

- خاتىرجەم بولسىلا باشلىق، تازا ئوبدان كۈتۈۋالىمىز بۇنى!، - دېدىم مەنمۇ بوش كەلمەي ئورنۇمدىن ھېجىيىپ تۇرۇپ.

باشلىق ئىشىكنى ئېتىۋېتىپ چىقا-چىقماي مەن ئالدىراپ ئۇنىڭدىن سورىدىم:

- سەن نېمە ئىش قىلغان؟

- ئادەم ئۆلتۈرگەن!

- نې...نې...نېمە؟

- ئادەم ئۆلتۈرگەن!

بۇ جاۋاپتىن كۆزلىرىم يوغىناپ ئېغىزىمغا كەلگەن تۈپۈكنى «غۇرتتىدە» يۇتۇپ يېنىمدىكى سۇرەتچىگە قارىدىم. سۇرەتچى بولغان ئەبلەخ بېشىنى ئىككى يانغا چايقاپ نېگاتىپ قالمىغانلىقىنى ئېيتتى...موتۇسىكىلىت ساتىدىغىنى بىلەن ناۋايغا قارىدىم، ئۇلارمۇ بېشىنى چايقاپ بۈگۈن سودا قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى، مەنمۇ ئۆزەمچە ئاستا شۈك بولۇپ قىلىپ ئورنۇمغا كېلىپ ئولتۇردۇم...

ئاخىرى ئارىمىزدىكى ئەڭ يۈرەكلىك بولغان كامىر باشلىقى ئېغىز ئاچتى:

- نېمە ئىش بىلەن كىردىڭ تەپسىلى دېگىن!

يىگىت ئىككى بېشىنى قاماللاپ سەيناردا زوڭ ئولتۇرغىنىچە ئېغىر سۈكۈتكە پاتتى ئاندىن كۆلۈپ كېتىپ گەپ قىلىشقا باشلىدى:

ـ مىنىڭ ئاتا ـ ئانام ئادەتتىكى بىر تىجارەتچى ئىدى، مەن تولۇقسىزدىنلا تېببىي مەكتەپكە ئۆتۈپ قىلىپ ئۈچ يىلدا ئوقۇش پۈتتۈردۈم، لېكىن خىزمەتكە ئورۇنلىشالمىدىم، دوختۇرخانىلار ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگەن باللارنى ئالمىدى، ئۇلارنىڭ ئالىدىغان ئادىمىنىڭ شەرتلىرى چوقۇم ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ياكى ئۇنىڭدىن يۇقىرى ئوقۇش تارىخ بولىشى، تۇغۇلغان يۇرتى چوقۇم بۇ يۇرتتىن ئەمەس ئۈچ ـ تۆت مىڭ كىلومېتىرنىرىسىدىن بولۇشى كېرەك ئىكەن، ئىشقىلىپ مەن بۇ شەھەردىن ھېچقانداق خىزمەت تاپالمىدىم.

ئاخىرى ئۆزەمنىڭ قىزىقىشى بويىچە قوي ـ كالا باقماقچى بولدۇم، دادام مىڭ تەسلىكتە يىغىپ قويغان بەش مىڭ يۈەن پۇلغا نەسىللىك دولان قوچقىرىنىڭ قوزىسىدىن بىرنى ئېلىپ بەردى، ئۇنىڭ كەينىمگە سېلىپ يۈرۈپ يەمەي ـ يېگۈزدۈم، ئىچمەي ـ ئىچۈردۈم، كاساپەت ئاخىرى باققىنىمغا يارىشا ئاجايىپ بىر قوي بىلىپ چىقتى، قوي بولۇپ چىققاندىمۇ ھەقىقى دولان قوچقىرى دەڭلا...بوي بەستى توپاقتەك...قۇيرىقى دېگەن...ۋاھ...ۋاھ كاساپەتنىڭ ...ھەرقانداق ئادەم قوچقىرىمنى بىر كۆرسە ئېغىلىمدىن كىتەلمەيتتى...

شۇنداق كۈنلەردە شەھىرىمىزدىكى كاتتا بىر ئەمەلدارنىڭ قوچقىرىمغا كۆزى چۈشۈپ ماڭا ئەلچى قۇيۇپتۇ، مەن ساتقىلى ئۇنىمىدىم. بىر كۈنى ئۇ كاتتا ئەمەلدار بىز تۇرۇشلۇق مەھەللىدىكى بازار باشلىقىنى بىزنىڭ ئۆيگە ئەۋەتىپتۇ، مەن ئۇ بازار باشلىقى دېگەن ئەبلەخنىڭمۇ گېپىگە كىرمىدىم، جاھىل بولغانلىقىم ئۈچۈن دادامىمۇ ماڭا جىق كۈچىيەلمىدى...

ئاخىرى بىر كۈنى ئۇ كاتتا ئەمەلدار مىنىڭ قوچقىرىمنى ئۆزىنىڭ يۈزمىڭ كويلۇق نەسىللىك دولان ساغلىقىغا قويدۇرۇۋالىدىغان بولۇپتۇ، دادامنىڭ گېپىگە كىرىپ ئۇنىڭغا ماقۇل بولدۇم لېكىن مەن قوچقىرىم بىلەن بىللە بارىدىغان ئىش تۈگىگەندە ئۇنى ئۆزۈم قايتۇرۇپ ئەكىلىدىغان بولدۇم.

مەن قوچقارنى مىڭ بىر بالادا شۈپەك تىراكتۇرغا سېلىپ شۈپەكنى ھەيدەپ ئۇ كاتتا ئەمەلدارنىڭ شەھەرگە يېقىن يەردىكى چوڭ داچىسىغا ئاپاردىم، ئۇ كاتتا ئەمەلدار يولۇمغا قاراپ تۇرۇپتىكەن، ئىككىمىز قوچقارنى ھويلىغا تەسلىكتە چۈشۈرۈپ ئېغىل تەرەپكە ئېلىپ ماڭدۇق، لېكىن شۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈزبەردى...

ـ قانداق ئىش يۈز بەردى؟، ـ دېدىم گەپنىڭ ئاخىرىغا تەقەززا بولۇپ.

- قانــداق ئــش يــۈز بىرەتتــى، - دېــدى يىگــت كــۈلگىنىچە پىشانىســىگە شاپىلاقلاپ، - بىزنىڭ قوچقار دېگەن ئۇ هايۋان ئەقلىدىن ئېزىــپ هويلىغا كىــرە - كىرمەي تال - بــاراڭ ئاســتىدا تويغا تەييــار بولــۇپ ياســىنىپ ئولتۇرغــان باشــلىقنىڭ چىرايلىق خوتۇنىغا تاك بولۇپ يۈرۈيدۇ، بىچارە خوتۇن قولىدىكى ئەينەكنى تاشلاپ قويۇپ چىقىراپ ۋاقىــرىغىنىچە قېچىشقا باشــلىدى... بــۇ قوچقار دــگەن هاياســىز ئەبــلەخ ئــۇ خوتۇنىنــىڭ كەينىــدىن قوغلايــدۇ...ئــۇ خوتــۇن قاچــىدۇ...قوچقــار قوغلايدۇ...ئاللا كــارامەت...قوچقار ئۇخوتــۇننى قــوغلاپ بــۇ ئىشــىكتىن كىرىــپ ئــۇ ئىشكتىن چىقىدۇ...ئۇ خوتۇن قوچقىرىمىنىڭ ئالدىدا قورقۇپ قېچىپ ئۇ ئىشــىكتىن كىرىــپ بــۇ ئىشــكتىن چىقىــدۇ...قارىسام يېنىمــدىكى ئــۇ كاتتــا ئەمەلــدار ئــاغزىنى تۇتۇپ كۈلگىلى تۇرماسىمۇ...

ئىچىمدە دەپتىمەن «خۇدايا تۆۋە، جاهاندا مۇشۇنداقمۇ ئەر كىشى بولىدىكەن، ئىست بۇنىڭ ئەر بولۇپ قالغىنىغا، ئۆز خەلقىنىــڭ ئالدىــدا گويــا شــىردەك هەيــۋە بىلەن تۇرغان، ئۆزىدىن يۇقۇرلارنىڭ ئالدىدا پاھىشىدەك كۆتىنى تولغاپ نايىناقلاپ يــۈرگەن، چىچــاي ســىنىڭ ئەمەلــدارلىقىڭغا!...» ، شــۇنىڭ بىــلەن ئاچچىقىمــدا قوچقىرىمنىمۇ توسمىدىم.

بىردەمدىن كېيىن ئۇ خوتۇن ئەقلىگە كىلىــپ هويلىــدىكى شــوتىنىڭ بالــدىقىغا چىقىۋېلىــپ هاســىراپ يىغلاشــقا باشــلىدى، يېنىمــدىكى ئــۇ كاتتــا غوجــام تــېخىچە كۈلكىسىنى توختىتالمايۋاتاتتى....

تۈيۈقســىز قوچقــار دېــگەن ئەبــلەخ بىــز تەرەپــكە قــاراپ يېنىمــدىكى تاماشــا كۆرىۋاتقان ئۇكاتتا ئەمەلــدارنى نىشــانلاپ كەيــنىگە داجىشقا باشــلىدى...ئېغىزىمغا ئىسسىق سۈكەلدى...بۇ ياخشىلىقنىڭ بىشارىتى ئەمەس ئىدى...

قوچقــار كەيــنىگە ئوبــدان يېنىــپ بولــۇپ ئالــدىغا ئېتىلغىــنىچە كاتتــا ئەمەلــدار تەرەپــكە ئېتىلــدى... باشــلىق دەرهــال قــاچتى...ئــاكىغىچە قوچقــار ئۇنىڭغــا يېتىشىۋالدى...

ئىچىمــدە« ئــاھ خــۇدا ...قوچقــار ئەمــدى بــۇ كاتتــا ئەمەلــدارنى ئۇســۈپ قوۋۇرغىسىدىن هــېچ بولمىغانــدا ئىككــى - ئــۈچنى ســۇندۇرۋېتىدىغان بولــدى» دەپ كــۆزۈمنى يۇمىۋالــماقچى بولــدۇم...لــېكىن قوچقــار دېــگەن بــۇ هــايۋان ئــۇ كاتتــا ئەمەلدارنى ئۈسۈش ئەمەس بەلكى ئۇنىڭغىمۇ تاك بولۇپ يۈرمەسمۇ...

بۇ قاملاشمىغان ئىشنى كۆرۈڭ ...كاتتا ئەمەلدار هاسىراپ قېچىشقا باشلىدى

...قوچقار توختىماي قوغلاشقا باشلىدى...كاتتا ئەمەلدار بۇ ئىشىكتىن كىرىپ ئۇ ئىشىكتىن چىقىدۇ...قوچقار بولسا ئۇنى قوغلاپ بۇ ئىشىكتىن كىرىپ ئۇ ئىشىكتىن چىقىدۇ...ئەمەلىيەتتە شوتىنىڭ ئۈستىدىكى خوتۇن كۈلگىنىچە ئويۇن كۆرۈشكە باشلىدى...مەنمۇ تاماشا كۆرۈش ئۈچۈن قوچقارنى توسمىدىم...

بىر چاغدا قارىسام هويلىدا يا باشلىق يوق...يا قۇچقىرىم يوق... «بۇ ئەبلەخ قۇچقىرىمنى پىچاقلاپ ئۆلتۈرۈپ قويمىسۇن يەنە؟!» مەن بۇلارنى ئويلاپ دەرھال ئۇنىڭ ئۆيىگە كىردىم، قارىسام خوتۇنچىلىك ئەقلى يوق بۇ كاتتا كىشى قوچقاردىن قورقۇپ زال ئۆيىدىكى ئارقا ئىشىكتىن ئۇدۇل ئۆيىنىڭ كەينىدىكى قۇي ئېغىلىغا قاراپ يۈگۈرۈۋاتىدۇ، مەن يۈگرەپ چىقىشىم قوچقار دېگەن ئەبلەخ ئۇنىڭ كەينىدىن يېتىشىۋېلىپ ئۇنىڭغا تاك بولغىنىچە ئۇنى قىستاپ كالىلىسىنى قوي ئېغىلىنىڭ غارال ئارلىقىغا تازا پاتتۇرۇپ ئۇنىڭغا ۋەھشىلەرچە هۇجۇم قىلغىلى تۇرۇپتۇ...

ئالاھەزەل يېرىم سائەتلەردىن كېيىن قوچقىرىم دېگەن بۇ هاياسىز ئۇ كاتتا ئەمەلدارنى قۇيۇۋېتىپ يېنىمغا هاسراپ كەلدى... كاتتا ئەمەلدار چىرايى سارغايغان هالدا غارالنىڭ ئارلىقىغا بېشىنى تىققان پېتى خاخراپ يىغلاپ پوتلا-مىشقىسىنى ئېقىتقىلى تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ غارالغا كەپلىشىپ قالغان بېشى بىلەن خېلى ھەپىلىشىپ باققان بولسامۇ پەقەت چىقىرالمىدىم، بۇ كاساپەت بايام كالىلىسىنى قانداق بۇلۇپ بۇ غارالغا پاتقۇزغان بولغىيتتى، ئاخىرى بولماي ئۆيىنىڭ بىر يەرلىرىدىن كەكە-پالتا دېگەندەك بىر نەسىلەرنى ئىزدەپ تېپىپ مىك بىر بالادا غارالنىڭ بالدىقىنى چۇۋۇپ ئاندىن ئۇنىڭ خاپان بېشىنى غارالدىن چىقاردىم، قارىسام ئۇ ماڭا قاراپ ساراڭدەك ھىجايغىنىچە ئىككى قولى بىلەن ئىشتىنىنىڭ كەينىنى تۇتۇپ تۇرىۋاپتۇ...

- نېمە ئىش بولدى ئاكا؟، - دېدىم ئۇنى خىجىل قىلماسلىق ئۈچۈن بىلمەسكە سېلىپ.

- ھە...ھە...ھېچ ئىش بولمىدى!، -دېدى ئۇ گېلىنى قىرىپ ئىلگىرىكى مۇغەمبەرلىكى بىلەن.

- قارىسام تامبىلىڭىزنىڭ كەينى تىكىشى قۇيۇپ بەرگەندەك قىلىدۇ!، -دېدىم ئۇنىڭ يۇغانلىق كىبىرىنى كۆتۈرەلمەي قەستەن چېقىشىپ.

- ھە شۇنداقمۇ؟، -دېدى ئۇ غارالغا يۆلىنىپ تۇرۇپ تازا بىر تىنىۋالغاندىن

www.kitaphumar.net

كېيىن ماڭا سەپسىلىپ قاراپ، ـ سەن ھەممىنى كۆردۈڭما؟
ـ كۆردۈم!
ـ نېمىنى كۆردۈڭ؟
ـ قوچقارنى قوچقارغا قويغاننى!
ـ ئەستەخپۇرۇللاھ...سەن نېمە ئىش قىلسەن ئۇكام؟
ـ تېببىي تېخنىكومنى پۈتتۈرۈپ ئۆيدە خىزمەت كۈتۈپ ئولتۇرۇۋاتىمەن ئاكا!
ـ ئەتە ئەتتىگەن ئارخىپىڭنى ئېلىپ ئىشخانامغا بار، يېزا شىپاخانىغا چىقىپ ئىشلەيسەن!
«چۈشۈمmu-ئوڭۇممۇ بۇ، مەندەك بىچارىگە نەدىكى خىزمەت ئۇ ...ھەر قاچان چۈش كۆرىۋاتىمەن...»
ـ ياق شەھەردە ئىشلەيمەن!، ـ دېدىم چۈشۈمدە بولسىمۇ بۇ گەپلەرنى ئېيتىۋېلىش ئۈچۈن.
ـ شەھەردە ئىشتات يوق!
ـ ئىچكىرىدىن يىلدا بىرە مىڭ نان قېپىنى ئاچىقسىڭىز ئىشتات باركەن، مەندەك بىر قوچقارنىڭ ئىگىسىگە ئىشتات يوقما؟
مەن «قوچقار» دېگەن سۆزنى ۋەزنىلىك قىلىپ ئېيتتىم، ئۇ بىردەم شۈك تۇرۇپ قېلىپ ئېغىز ئاچتى:
ـ بۈگۈن كۆرگەن ئىشنى ئىنسانغا تىنماسلىققا قەسەم ئىچەلەمسەن؟
ـ قەسەمنى شەھەرلىك دوختۇرخانىغا رەسمىي ئىشقا چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن ئىچىمەن!، ـ دېدىم مەنمۇ بوش كەلمەي.
ـ بوپتۇ، ئەتە ئىشقا چۈشسەن، ئارخىپىڭنى ئىشخانامغىلا يەتكۈزۈپ بەر!
مانا مۇشۇنداق قىلىپ قوچقىرىمنىڭ كارامىتىدە شەھەرلىك دوختۇرخانىنىڭ تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىگە رەسمىي ئىشقا چۈشتۈم، لېكىن بۇ ئاسايىشلىق كۈنلەر ئۇزۇنغابارالمىدى، بىر كۈنى دوختۇرخانا باشلىقى يېغىن ئېچىپ «شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئورۇنلىرى بىلەن تىرورچىلارغا قارشى مانېۋىر ئۆتكۈزىمىز، بىزنىڭ ۋەزىپىمىز ياردار بولغانلارنى جىددىي قۇتقۇزۇش، ھەرقايسى بۆلۈملەر بۇ ئىشقا يۈكسەك سىياسى ئاڭ بىلەن قاراپ سىياسى ۋەزىپە قاتارىدا بىجىرىشى كېرەك!» دەپ بۇيرۇق چۈشۈردى، بۆلۈمدىكىلەر مىنى يىگى كەلدى دەپ بۇ شەرەپلىك ۋەزىپىگە مىنى ئاجراتتى ،بىز شۇنداق قىلىپ ئون نەچچە دوختۇر-

www.kitaphumar.net

سېستىرا شەھەرلىك ج خ ئىدارىسىغا بېرىپ مانېۋىرنىڭ ئالدىنقى تەييارلىق خىزمەتلىرىگە قاتناشتۇق، مانېۋىرنىڭ مەزمۇنى مۇنداق ئىدى:

مەلۇم بىر جايدا تېرورچىلار بىلەن ساقچىلار تۇتۇشۇپ قالاتتى، دوختۇرخانىغا خەۋەرقىلىنغاندىن كېيىن بىز بىر قانچە دوختۇر ـ سېستىرا ماشىنا بىلەن ئۇلارنى جىددىي قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئۇلار يارلانغان نەخ مەيدانغا بېرىپ يارىدار بولغان ساقچى ۋە تېرورچىلارنى نوسىلكىغا سېلىپ ماشىنىغا ئالاتتۇق ھەم دوختۇرخانىغا ئەكېلەتتۇق.دوختۇرخانىدىن كەلگەن باللارنىڭ بىر قىسمى تېرورچىنىڭ رولىنى ئالاتتى، بىرقىسمىمىز دوختۇر ـ سېستىرانىڭ رولىنى ئالاتتۇق.

ھەممە تەييارلىقلار پۈتۈپ مانېۋىر باشلىنىش ئالدىدا تۇراتتى، نەخ مەيدانغا ئاپتونوم رايۇننىڭ نۇرغۇن كاتتا رەھبەرلەر كېلىپ مەخسۇس لېنتا كەستى، نەچچە يۈز مىگىيۇەنگە تەكلىپ قىلىنغان دۆلەت دەرىجىلىك ئارتىسلار ناخشا ـ ئۇسسۇل دىگەنلەردىن چاك چىقىرۋەتتى، يېزا ـ بازارلارغا بىرمۇنچە بوۋاي ـ مومايلارنى ئەكىلىپ ئۇسۇلغا سېلىش ۋەزىپە قىلىندى...پۈتۈن ئىدارە ـ جەمئىيەتنىڭ ئىشچى خىزمەتچىلىرى بىر كۈن ئىش توختىتىپ مەيداندىكى قاقراق ئاپتاپتا ئېغىزىنى ھاك ئاچقىنىچە ئېغىزىدىن كىرگەن چىۋىننىڭ بۇرنىدىن قانداق چىكەتكەنلىكىنى سەزمىگەن ھالدا ئولتۇرۇشاتتى ... نۇتۇق سۆزلىگەنلەر بۇقېتىمقى مانېۋىرنىڭ ئەھمىيىتىدىن ھاياجانلىنىپ قان ـ يامغۇر يىغلاپ، ياقا ـ كۆينەكلىرىنى يىرتىشىپ، ئۆزىنى ئۆزى يەرگە ئېتىپ بۇ قېتىمقى مانېۋىرنىڭ دۇنيا تارىخىدا مىسلى كۆرۈلمىگەن ھەرىكەت بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشۈپ دۇنيا خەلقىگە ئۆزلىرىنىڭ پولاتتەك ئىرادىسىنى بىلدۈرۈشۋاتاتتى...

بىز ئىشخانىدا تېلېفون ساقلاپ ئولتۇراتتۇق، تۇيۇقسىز تېلېفون جىرىڭلىدى، بىزماشىنىنىڭ قولاقنى يارىدىغان سىگنالىنى قويۇۋېتىپ نەخ مەيدانغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن ئالدىراپ يەرگە چۈشۈپ نەخ مەيداندا ياتقان توققۇز ـ ئونچە ئادەمگە سەپسالدۇق.

يەردە ياتقان ساقچىلار خىزمەت كىيىمى ۋە ئىزناك ـ گىرىبلەرنىڭ تۈپىغا مىلىنىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ پۇقراچە كىيىملىرىنى كىيىۋاپتىكەن، بىر زادى قايىسىسىنىڭ ساقچى، قايىسىسىنىڭ تېرورچى ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي قالدۇق، ئاڭغىچە باش دوختۇرىمىز «تىز بول!» دەپ ۋارقىرىدى. مەن بەك جىددىيلىشىپ كەتكەچكە ئالدىمدا ياتقان بىرسىنى دەرھال نوسىلكىغا سېلىپ شېرىكىم بىلەن

ئۇنى كۆتۈرۈپ قۇتقۇزۇش ماشىنىسىغا ئېلىپ ماڭدىم، بىر چاغدا بىرسى قۇلاق تۈۋۈمگە شۇنداق قاتتىق بىرنى سالماسمۇ؟ مەن نېمە بولغانلىقىمنى بىلەلمەي ئايلانغاندەك بولۇپ ئورنۇمدا دەلدەڭشىگىنىمچە قولۇمدىكى نوسىلكىنى قويىۋەتتىم.

بىر چاغدا نوسىلكىدا ياتقان ئۇ بىرسى «ۋاي بېشىم!» دېگىنىچە ئورنىدىن چېقىراپ قوپتى، قارىسام نوسىلكا قولۇمدىن چۈشۈپ كەتكەندە ئۇ بىچارىنىڭ كاللىسى يەردىكى چوقچىيىپ تۇرغان تاشقا چۈشۈپ كەينى مېڭىسى ئېتىلىپ كىتىپتىكەن، قىپقىزىل قان بىردەمدە ئۇنىڭ قۇلاق يۈمشىقىدىن سىرغىپ ئېقىشقا باشلىدى، تېرورچىنىڭ سەھنىدە ئوسۇل ئويناپ ھېرىپ كەتكەن ئۆلەي دەپ قالغان چوڭ ئانىسى ئامراق نەۋرىسىنىڭ قانغا بويىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ«ۋاي ئىست بالام!» دېگىنىچە يەردىن قۇلغا بىر تاشنى ئېلىپ دوگىغاقشىپ ھاسىرغىنىچە يۈگرەپ كەلدى-دە قۇلىدىكى تاش بىلەن بېشىمغا كىلىشتۈرۈپ بىرنى سالدى، ئاندىن شۇيەردىلا ئاغزىدىن كۆپۈك ياندۇرۇپ ئوڭدىسىغا يىقىلىپ چۈشتى، مىنۇتقا قالماي مىنگمۇ يۈز-كۆزۈم قانغا بويالدى...

-ۋۇ ئەبلەخ كىمنى قۇتقازغانلىقىڭنى بىلەمسەن؟،- دەپ ۋارقىرىدى بۇ قېتىمقى مانېۋرغا مەسئۇل باشلىق تەلەتىنى بۇزۇپ مىنى بىر مۇشت سالغىنىغا قانماي.

- كىمنى قۇتقۇزۇپتىمەن؟،- دەپ ۋارقىرىدىم مەنمۇ ئاچچىقىمدا دادامدىن يەپ باقمىغان تاياقنى كۆتۈرەلمەي يۈز-كۆزۈمدىكى قاننى سۈرتكەچ.

- سەن ساقچىنى ئاۋۋال قۇتقۇزماي تېرورچىنى باشتا قۇتۇلدۇردۇڭ! مۇشۇ ئىشىڭ ئۈچۈن سىياسى بولۇپ تۈرمىدە ياتىسەن!،-دېدى ئۇ يەنە ئالدىمغا داپشۇنۇپ كىلىپ.

- مەن قانداق بىلىمەن، يا پىشانىسىدە تېرورچى دەپ يېزىلمىغان تۇرسا!،- دەپ ۋارقىرىدىم لېكىن مەن «سىياسىي» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ يەنە جىمىپ قالدىم، چۈنكى «سىياسىي» دېگەن گەپنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى تازا ئوبدان بىلەتتىم.

چۈشتىن كېيىنكى مانېۋردا رەھبەرلىك مىنىڭ سەۋەنلىك ئۆتكۈزگىنىمنى بىلىپ مىنى تېرورچىنىڭ رولىنى ئوينايدىغان تىزىملىككە كىرگۈزۈپ قويدى، ئاندىن دوختۇر-سېستىرالارنىڭ يارىلانغان تېرورچى بىلەن ساقچىلارنى ئوبدان پەرقلەندۈرۈشى ئۈچۈن تېرورچىنىڭ رولىنى ئالدىغانلارنىڭ بېشىغا دوپپا كىيگۈزۈپ

يۈز ـ كۆزىمىزگە بۇرۇت ـ ساقال سىزىپ قويىدى، ئەسلىدىغۇ ماڭا بۇرۇت سىزىپ قويمىسىمۇ بولاتتى لېكىن يېقىندىن بىرى يۇقىرىدىن ئۇقتۇرۇش چىقىپ ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ بۇرۇت قويغانلىرىدىن ھەسسىلەپ جەرىمانە ئېلىۋاتقاچقا مەنمۇ بۇرۇتۇمنى چۈشۈرۈپ ئۆلگۈرگەن ئىدىم، شۇنداق قىلىپ مەن چۈشتىن كېيىنكى مانېۋېردا تېرورچىلارغا بوغداي ئۇنى يەتكۈزۈپ بېرىدىغان پوستەكچى تېرورچىنىڭ رولىنى ئالىدىغان بولدۇم، بۇ قېتىمقى نەخ مەيداننىڭ ئورنى ئۇدا ئىككى ـ ئۈچ قېتىم ئۆزگەردى، مەن ئاڭغىچە بىر تاغار بوغداي ئۇننى دولامغا ئېلىۋېلىپ ئۇيەردىن ـ بۇيەرگە كۆتۈرۈپ ھاسراپ يۈردۈم، ھېرىپ ھالىمدىن كېتەي دېگەندە نەخ مەيدان ئورنى ئاخىرى مىنى ئۇرغان باشلىقنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى بىر سۇ تۈگمىنىگە بېكىتىلدى...

پىلان بويىچە مەن تۈگمەننىڭ ئىچىدە بىر خالتا ئۇننى كۆتەرگەن پېتى ئۆلۈپ قالىدىغان بولدۇم...باشقىلار سىرتلاردا يارىلىنىدىغان بولدى...

مانېۋىر باشلاندى، مەن تۈگمەننىڭ ئىچىگە كىرىپ ئاخىرى ئۆشنۇمدىكى ئېغىر يۈكتىن قۇتۇلۇپ ئارام خۇدا بېشىمنى ئۇن خالتىسىغا قويۇپ ياتتىم، بۇ بىر خالتا ئۇننى نەچچە سائەتتىن بىرى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ بەكلا چارچاپ كەتكەن ئىكەنمەن، بېشىمنى قويۇپ ئۇھ دېگىنىمچە مانېۋىرنىڭ ئاخىرلىششىنى كۈتۈپ ئاسمانغا قاراپ ياتتىم...ھېلى تۈگە...ھېلى تۈگە ...بىر چاغدا ئۇيقۇغا كىتىپتىمەن...

بىر چاغدا بىركىملەرنىڭ تۈگمەنگە كىرگەن شەپىسىدىن ئويغىنىپ بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام ئالەم قاپقاراڭغۇ، تۈگمەنگە كىرگەنلەر قولىدا ئېلېكتىر تۇتىۋېلىشقان ئىكەن، مەن مانېۋىر كېچىگە ئۆزگەرگەن ئوخشايدۇ دەپ جايىمدا شۈك ياتتىم، بىر چاغدا بىرئايال بىلەن بىر ئەرنىڭ غۇڭۇلداشقان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇلارنىڭ پارىڭىدىن ئاندىن مانېۋىرنىڭ تۈگەپ ھەممىسىنىڭ كەتكەنلىكىنى بىلدىم، ئەسلىدە خىزمەتداشلىرىم مىنى ئۇنتۇپ قېلىشىپتىكەن.

ئۇيقۇمنى بۇزغان بۇ بىر جۈپ كاساپەتلەربېشىمغا كىلىپ مۇڭدىشىشنى باشلىۋەتتى:

ـ ئاچا ئۇ سىزنى ئىزدەپ قالماس ـ ھە؟

ـ ۋاي قويە ئۇ مىنى ھېلىقى كاتتىلىرى بىلەن بىللە دەپ ئويلاغلىق!

ـ ھەر نىمە دېگەن بىلەن باشلىقمىدە...

ـ بۇگۈنكى سورۇندا ئۇنىڭغا خوتۇن بولغانغا تويدۇم ، ھېلى يۇقىرىدىن

كەلگەنلەرنى تانىسىغا تارت دېگەن، ھېلى ئۇلارنى ئىچىدىكى ئۆيگە ئەكىرىپ ئاچىق دېگەن، ھەر نېمەبولسا ئۇخلاپ قالدى ئۇ ئەبلەخ...

- ئاچا باشلىقنىڭ سىزنى ئۇلارنى ئىچىدىكى ئۆيگە ئەكىرىپ ئاچىق دىگىنى...

- شۇنىمۇ بىلمەمسەن، ئۇنىڭ ئۇنداق دىگىنى «ئۇلارنى ئىچىدىكى ئۆيگە ئەكىرىپ كۆڭلىنى ئالغىن، ئىش يېرىم بولغاندا مىنى ئۆستۈرىدىغان ئىشنى دەپ ئۇلارنىڭ ئېغىزىدىن ئېنىق ۋەدە ئالغىن!» دىگىنى بولامدۇ...

- پۇل بولسىلا بولامدىكەن ئۇلارغا؟

- يالغۇز پۇل بىلەنلا ئىش پۈتمەيدۇ، تامغىسى يوق پاسپورت ئۆتمەمدۇ ئۇكىجان!

- ئۇ كاتتا مېھمانلار قايسى يۈزى بىلەن سىزگە...

- ساڭا بىر گەپنى دەپ بىرەيمۇ قۇرغۇيۇم؟

- قېنى!

- ئىنسانغا تىنما!

- خاتىرجەم بۇلۇڭ!

- ئۇ كاتتىلار تازا مەس بولغاندا ماڭا نېمە دەيدۇ بىلەمسەن؟

- نېمە دەيدۇ؟

- ئۇلار مەستلىكتە ئاستا كىلىپ مىنىڭ قۇلىقىمغا « بىزنى تونىمايدىغان سەھرالىق يىگىتلەردىن بىر قانچىنى چاقىرىپ بېرىڭ!» دەيدۇ. مەن چىقىپ بىزنىڭ مۇشۇ ئەتراپتىكى ھاراقكەش يىگىتلەردىن بىر قانچىنى چاقىرىپ بېرىمەن...

- ئۇلارنى نېمە قىلىدىكەن؟

- نېمە قىلاتتى، قارىسام ئۇ كاتتىلار بىردەمدە قىزلاردەك نازلىنىپ مەن باشلاپ ئەكىرگەن يىگىتلەرنىڭ يانچۇقىغا پۇل سېلىپ قۇيۇپ ئىچكىرىدىكى ئۆيلەر ئەكىرىپ كىتىشىدۇ...

- ھەممىسى شۇنداق قىلامدۇ؟

- ھەممىسى قىرقىغاندەك ئوخشاش، شۇڭا ھە دىسە خىزمەت تەكشۈرىمىز، تۇۋەنگە چۈشىمىزدەپ قاشتېشى، ئالتۇن دىگەنلەرنى چامادانىغا توشقۇزۇش ئۈچۈن بۇ يەرلەرگە كىلىۋالىدۇ،ئۆز يۇرتىدا قىلالمىغان ئەشۇنداق بەچچىۋازلىقنىمۇ مۇشۇ يەردەقىلىۋالىدۇ!

- ئەركىشى تۇرۇپ قىلغان ئىشنى...

- خەلققە زۇلۇم قىلىپ، كىشى ھەققىنى يېگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى خۇدايىم ئەشۇنداق ئۇسۇلدا جازالايدىكەن، خەلقنىڭ ھەققىنى يېگەن ئۇنداق ئەرلەر ئاخىرى ھەزىلەككەخوتۇنلىرى جالاپقا ئايلىنىدىكەن!

ئۇلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم، قوچقىرىمنىڭ نېمە ئۈچۈن ھېلىقى كاتتا زاتنىڭ بېشىنى غارالنىڭ ئارلىقىغا يېرىم سائەت كەپلەپ قويغانلىقىنىمۇ چۈشەنگەندەك بولدۇم.

ئۇلار يەنە گېپىنى داۋاملاشتۇرۇشقا باشلىدى:

- قورۇق گەپنى قويۇپ مانېۋرنى باشلايلى ئۇكىجان!، -دېدى ئۇخوتۇن كۆلگىنىچە ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ.

- باشلىساق باشلىدۇق، سىز تېرورچىمۇ ياكى مەنمۇ؟

- سەندەك تۇغما ئەركەكلەر تۇرغان يەردە مەندەك ئاياللار تېرورچى بولسام ياراشماس!، - دېدى ئۇ خوتۇن نازلىنىپ كۆلگىنىچە.

- ئەمىسە باشلىدۇق!

- قاتتىق قوپال تېرورچىلاردىن بولۇڭ جۇمۇ؟

- چاتاق يوق!

- ئامېرىكا كىنولىرىدىكى تېرورچىلاردىن بولىغە بولمىسا ئۇلار بەك ۋەھشى؟

- تېرورچىلارنىڭ ئەڭ ۋەھشىلىرى «زۇلمەتلىك توپراق»رومانىدىكى تۈركمەنىستان تېرورچىلىرى ئاچا!

- مەن ئۇ روماننىڭ گېپىنىمۇ باشقىلاردىن ئاڭلىغان ئەمىسە ئاشۇلاردەك بىر ۋەھشى بولىغە ئۇز جېنىم...خۇددى قامچا بىلەن نۇر ئوينىغاندەك...

- ماقۇل ئاپاق خېنىم!

ئۇ خوتۇن گېلىنى قىرىپ قويۇپ ئارتىسلاردەك گەپ قىلىشقا باشلىدى:

- بۇ كېچىدە ئۆيۈمگە باستۇرۇپ كىرگەن كىمسەن؟

- تېرورچى!

- مەن نېمە قىلدىم؟

- سەن مىللى مۇناپىق، رۇسلارغا ياخشى بولۇش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئادالەتسىز ھاكىمىيىتىگە قارشى چىققان قېرىنداشلىرىمىزنى تېرورچى، بۆلگۈنچى دەپ تۇتۇپ بەردىڭ!

ـ رۇسلار ئادىلغۇ؟

ـ بايلىقىمىزنى بۇلان ـ تاراڭ قىلغانلىقى ئۇچۇن ئادىلما، ھەق گەپتىن بىر ئېغىزنى قىلغانغا تۈرمىلەرگە سۆلاپ نەچچە يىللىق كىسۇەتكەنلىكى ئۇچۇن ئادىلما؟ باراۋەرلىكنى تىلغا ئالماي ئىتتىپاقلىقنى بىزگە تاڭغانلىقى ئۇچۇن ئادىلما؟ سانىسىز رۇسلارنى بۇ يەرگە يۆتكەپ بىزنى يەرسىز، ئىشسىز قويغىنىغا ئادىلما؟ ئېيتە قانچۇق ئەملىيەتتە بىز تېرورچىمۇ ياكى ئۇلار تېرورچىمۇ؟...

ـ لېكىن مەن گۇناھسىز...

ـ بىز كىم ئۈچۈن تېرورچى بولدۇق؟ سىنىڭ باللىرىڭ ئۈچۈن، كەلگۈسى تۈركمەن ئەۋلادلىرى ئۈچۈن مۇشۇ نامغا قالمىدۇقمۇ؟ ئاددى بىر ئىنسانلىقىمىز بىلەن ئۆزىمىزنىڭ ماكانىدا ياخشىراق بىر ياشاش ھوقۇقىنى تەلەپ قىلغانلىقىمىز ئۈچۈن بىز تېرورچى بولدۇقما؟

ـ ئۇغۇ شۇ ...

ـ سەن ئېرىڭ بولغان مىللى مۇناپىق ئالدىغا چىقمىسا ئۇتوگغۇزلار بىزنىڭ ۋەتەندە نېمە ئىش قىلالايتتى، ئېرىڭ بىزنى ئۇلارغا تۇتۇپ بېرىپ قانچىلىك پايدا ئالالىدى؟ ئېرىڭ رۇسلارغا ھەرقانچە يۈرىكىنى سوغۇرۇپ بەرسىمۇبىردىغىنى شۇ ماشىنىنىڭ ئالدى ئۇرۇندۇقى بىلەن مۇئاۋىنلىق!... ئېرىڭگە دەپ قوي مال ئىگىسىگە قايتىدۇ، ۋەتەن ئەزەلدىنلا بىزنىڭ! زالىم رۇسلار تۆگە قۇشىدەك كىچىككىنە كاللىسىنى تۇپىنىڭ ئاستىغا تىقىۋېلىپ «مەن يوشۇرۇنىۋالدىم، مېنى ئەمدى ھېچكىم كۆرەلمەيدۇ!»دەپ جار سالغىنى بىلەن ئۇنىڭ تۆگىدەك بوي ـ بەستى، قوغاچتەك كۆتى جاھان ـ ئەھلىگە مانا مەن دەپ ئاشكارا بولۇپ بولدى! ئۇلار ھامىنى قوغلاندى بولىدۇ، سىنىمۇ بىزگە تاشلاپ بېرىپ ئۆزى چىكىتىپ قالىدۇ، شۇ چاغدا يەتتە ئەۋلادىڭنىڭ قىرلىپ كىتىشىدىن، خەلقنىڭ لەنىتىدىن قورقمامسەن؟ سەن ئۇلارنىڭ تۈركمەنىستاندا قانچىلىك ناھاقچىلىك قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەمسەن؟ سەن مۇناپىققا ئۆلۈمۇ ئازلىق قىلىدۇ!

ـ ئۇنى ئېرىم قىلسا مىنى جازالامسىز؟

ـ شۇنداق!

ـ قانداق جازالايسىز؟

ـ تەن جازاسى بېرىمەن، كىيىمىڭنى تىز سال!

ـ سالاي غوجام سالاي! قانداق تەن جازاسى بېرىسىز؟

ـ ساڭا قىرىق دەررە كالتەك جازاسى بىرىمەن!

ـ ۋاھ...ۋاھ!... قىرىققا قىرىقنى قوشۇپ سەكسەننى بىرىڭە ئۆز ئەركىكىم غوجام!

ـ تىز بول!

ـ ماقۇل غوجام تىز بولاي، ـ دېدى ئۇ خوتۇن ھاپىلا ـ شاپىلا بىرنېمىلەرنى سالغىنىچە ھاسىراپ، ـ ئىسىت... ئىسىت... ئىرىمنىڭ گۇناھىغا قاراپ تەن جازاسىنى ئاشۇرۇدىغانلىقىڭىز بىلگەن بولسام ئەمىلى ئىرىمدىنمۇ چوڭراق بىرسىگە خوتۇن بولاركەنمەن، رۇسلارنىڭ غالچىسى بولغان، ئۆز خەلقىنىڭ قايغۇسىدىن ئۆزى خۇشاللىق تاپىدىغان بۇ مىللى مۇناپىقنىڭ ئۆيىدە كۈندە گۆش ـ كاۋاپ يەپ بىر ئۆمۈر باياشات ياشىغىنىمدىن كۆرە سىزدەك مىللەت ـ خەلقىمىنىڭ غېمىنى يەيدىغان ئىمانى ئەركەك كالتەكچى باتۇرنىڭ قېشىدا ئۇماچ ئىچىپ بىر مىنۇت تۇرغىنىم مىڭ ئەۋزەلكەن ئەمەسمۇ...ئۆز تاتلىق تېرورچى غوجام!...

«قانداقلا بولمىسۇن بۇ ئىككىسىنىڭ ئۇن تارتىدىغان تۆگمەندە ناشايان ئىش قىلىپ يۈرىشىنى توسۇش كېرەك، بولمىسا بۇ پاسكىنىچىلىقتىن باشقا بىگۇناھ خەقنىڭ ئەقلى بولغانامدۇ؟»

مەن ئۇلارنىڭ ئۆتكۈزىۋاتقان مانىۋىرىغا چىدىيالماي ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلدىم، ئىككى زىناخور«ۋاي ئانا!»دېيىشكىنىچە يېنىدىكى قول چىراقنى يورىتۇپ يۈزۈمگە تۇتتى ئاندىن مېنىڭ چىرايىمنى كۆرۈپ «ۋاي جىن!» دەپ چىقىراشقىنىچە شۇك بولۇپ قېلىشتى، جىنىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ مەنمۇ دەرھال بۇ ئىككى يالىڭاچنى تاشلاپ قويۇپ تۆگمەندىن بەدەر قاچتىم، ئۆيگە كىلىپ ئەينەككە قارا دىگەندەك بولۇپ ئەينەككە قارىسام يۈز ـ كۆزى ئاپئاق بىر جىن ماڭا قاراپ تۇرماسمۇ، مەنمۇ «ۋاي ئانا!...» دېگىنىمچە ئەينەكنىڭ ئالدىدىن قاچتىم، ئەسلىدە ھېلىقى بىر خالتا بۇغداي ئۇننى بېشىمغا قويۇپ ياتقان چېغىمدا يۈز ـ كۆزۈم شۇ ئۇن بىلەن پۇخۇندىلىپ ئاقىرىپ مۇشۇنداق ئالۋاستىغا ئوخشاپ قالغان ئىكەنمەن،ھېلىقى زىناخورلارنىڭ مېنىڭ چىرايىمدىن قورقۇپ ئايلىنىپ كىتىشىمۇ مۇشۇنىڭدىن بولغان ئىكەن.

ئەتىسى ئاڭلىسام مىنى ئۇرغان ھېلىقى باشلىقنىڭ ئايالى بىلەن ئۇنىڭ شوپۇرى تۆگمەندە ئۆلۈپ قاپتىمىش، ئۇلارغا بىر تۇرۇپ يۈرۈگۈم ئېچىشتى، بىر تۇرۇپ زىناخورلۇق قىلغىنىغا خوپ بولسۇن دېدىم...

ئاردىن بىر ھەپتە ئۆتمەي ئىككىيلەن بىر ئىغىر بىمارنى نوسىلكا بىلەن بۆلۈممىزگە كۆتۈرۈپ ئەكىرىشتى، قارىسام بۇ كېسەل ھېلىقى تۇگمەن بېشىدا ئۆيى بار ئەمەلدارنىڭ ئۆزى شۇ، كارىۋاتتا مەلەقتەك بىھوش ياتىدۇ، بىر قانچە كۈنلۈك تەكشۈرۈشتىن كېيىن دوختۇرخانىمىزدىكى چوڭ مۇتەخەسسىلەر ئۇنىڭغا «ئۆسمۈلۈك ئادەم» بولۇپ قالغانلىق دىئاگنوزىنى قويۇشتى.«ئۆسمۈلۈك ئادەم دېگەن گەپ ـ ئۆلۈك ئادەم دېگەن گەپ ئەمەسمۇ!» يا ھەرىكەت قىلالمىسا، يا گەپ قىلالمىسا، يا كۆرەلمىسە، يا بىر نىمە يېيەلمىسە، يا چوڭ ـ كىچىك تاھارىتىنى تۇتالمىسا...

مىنى ھەيران قالدۇرغىنى بۇنداق كاتتا ئەمەلدارنى يوقلايدىغانغا بىرمۇ ئادەمنىڭ چىقمىغىنى ئىدى، مەن بۇنىڭدىن ئەجەبلىنىپ باشقىلاردىن ئىشىنىڭ تېگىنى سورىدىم، ئۇلار ماڭا«بۇ ئادەمنىڭ قولىدا ھوقۇق بار چېغىدا چاپىنىنى كۆتۈرۈشنى تالىشىپ نەچچە يۈز ئادەم ئۆچىرەتتە تۇراتتى، مانا ئەمدى تەشكىلنىڭ بىر ۋاراق ۋەزىپىسىنى توختىتىپ تۇرۇش قەغىزى تۇپەيلىدىن بۇئادەم بىر كېچىدىلا ئۆسمۈلۈك ئادەمگە ئايلىنىپ ئۇنى يوقلايدىغان بىرمۇ ئادەم چىقمىدى!» دەپ جاۋاب بېرىشتى...

ئۇنىڭغا بىر تۇرۇپ ئىچىم ئاغرىدى چۈنكى ئۇنىڭ تۇغماس زىناخور خۇتۇنى مەن سەۋەبلىك تۇگمەندە ئۆلۈپ قالمىغان بولسا ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالغان بولاتتى، مەن بىر ئاز ۋىجدان ئازابى تارتقاندەك بولۇپ قالدىم ئاخىرى كۆپ ئويلىنىپ ئۇنىڭ كېسەللىنى ساقايتىدىغان يېگانە بىر چارىنى ئويلاپ تاپتىم، كومپيۇتېرنىڭ ئالدىدا بەش مىنۇت ئولتۇرۇپ يالغاندىن بىر ۋەزىپىگە ئۆستۈرۈش ئۇقتۇرۇش قەغىزىدىن بىرنى ئۇرۇپ چىقتىم، ئاندىن ئۇ ئۇقتۇرۇش قەغىزىنى ئېلىپ باشلىق ياتقان كارىۋاتنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ئۈنلۈك ئۇقۇشقا باشلىدىم، دېگەنىدەك بۇ يېگانە داۋالاشنىڭ ئۈنۈمى دەرھال كۆرۈلۈشكەباشلىدى، مەن ئۇقتۇرۇشنى ئۇقۇپ« تەشكىل بۇ يولداشنىڭ ئىلگىرىكى كۆرسەتكەن خىزمەتلىرىنى شۇنداقلا خىزمەتتىكى باشقۇرۇش قابىلىيىتىنى كۆزدە تۇتۇپ ئۇنى مۇئاۋىن نازىر دەرىجىلىك كادىر قىلىپ ئاپتونوم رايۇنغا ئاشكارا تاللاپ ئۆستۈردى...» دېگەن يەرگە كەلگەندە دېگەنىدەك مۆجىزە يۈز بەردى، باشلىق بېشىنى ياستۇقتىن كۆتۈردى،كۆزىنى«لاپپىدە» ئېچىپ قۇلۇمدىكى قەغەزگە قۇلىنى سۇندى. مەن قەغەزنى ئالدىراپ ئۇنىڭ قۇلىغا بەردىم، ئۇ قەغەزدىكى «مۇئاۋىن نازىر» دېگەن خەتنى قايتا ـ قايتا ئۇقۇپ بولۇپ ماڭا ۋارقىرىدى:

- ئەبلەخ!... مۇئاۋىن نازىر دىمەيتۇ، جىلك نازىر دەپتىغۇ؟

دەرھال خەتنى ئېلىپ قارىسام راستىنلا «جىلك نازىر» دېگەن خەت ئىكەن، مەن ئۇيپۇل-تۇيپۇل ئۇنىڭغا ھىجىيىپ خۇشامەت قىلدىم:

- مۇبارەك بولسۇن نازىر جاناپلىرى!

باشلىق كۆزىگە ياش ئېلىپ ئۇقتۇرۇش قەغىزىنى يەنە ئۇنلۇك ئۇقۇشقا باشلىدى، خەتنى ئۇقۇپ يەنە شۇ «جىلك نازىر» دېگەن يەرگە كەلگەندە تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ئېغىزىدىن پونتاندەك قان ئېتىلىپ چىقىپ ياستۇققا بېشىنى قويغىنىچە شۇك بولۇپ قالدى، دوختۇر-سېستىرالار پاتىپاراق بولۇپ ئۇنى قۇتقۇزۇپ باقتۇق، ئەسلىدە ئۇ يېڭىدىن ۋەزىپىگە ئولتۇرۇش خوشلۇقىدا بەكلا ھاياجانلىنىپ كەتكەچكە يۈرىكى يېرىلىپ كېتىپ بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىپتىكەن، شۇنىڭ بىلەن تەشكىل مىنى «كېسەلنى خاتا داۋالاپ ئۆلتۈرگەن قاتىل!»دەپ بۇ يەرگە سۈلاپ قويدى، بولغان ئىش مۇشۇ بۇرادەرلەر!

- سىنى ئۇرغان ئۇ باشلىق يۇقىرىدىكىلەرگە شۇنچە خۇشامەت قىلىپ تۇرغان يەردە قانداق بولۇپ ۋەزىپىسىدىن قالغان بولغىيتتى؟، -دەپ سورىدىم ئۇ باشلىقنىڭ ئۆلۈمىگە بىر ئازئېچىم ئاغرىپ.

- نېمە ئىش بۇلاتتى، -دېدى دوختۇر يىگىت كۈلۈپ كېتىپ، - مەن تۇغمەندە ئۇخلاپ قالغان ھېلىقى ئاخشىمى يۇقىرىدىن كەلگەن ئۇ چىرىك كاتتىلار مەھەللىدىكى بەش-ئالتە يىگىتنى ئۆيگە ئەكىرىۋاپتىكەن ئەمەسمۇ؟

- ھە، ھېلىقى زىناخور خوتۇن چاقىرىپ ئەكىرگەن ھاراقكەشلەر...

- توغرا، مەھەللىدىكى بۇ شۇخ گۇيلار كاتتىلارنىڭ بەرگەن نەچچە يۈز يۈەن پۇللىرىنى چۆنتىكىگە سېلىپ بولغاندىن كېيىن ئالدىن تەييارلاپ قويغان سەۋزە-تۇرۇپ دىگەندەك نەرسىلەرنى يانچۇقىدىن سۇغۇرۇشۇپ ئېلىپ ئۇلارنىڭ كۆتىگە تىقىپ قويۇپ قېچىپ كىتىشىپتۇ، ئەتىسى ئۇ كاتتىلارمەستلىكىدىن يېشىلىپ كۆتىگە تىقىپ قۇيۇلغان دانىسى نەچچە كىلوگىرام كېلىدىغان سەۋزە-تۇرۇپلارنى تەسلىكتە سۇغۇرۇپ ئېلىشىپ ئۆزلىرىنىڭ نەچچە يىللاردىن بىرى مۇشۇنداق ئاخماق بولۇپ كەلگەنلىكىنى بىلىشىپتۇ، ئاندىن جان ئاچچىقىدا بارلىق ئۆچىنى بۇ باشلىقتىن ئېلىپتىكەن ئەمەسما!

بىز بۇ گەپتىن بولدى دىگۈچە كۈلۈشۈپ تۇرغىنىمىزدا كامىرنىڭ ئىشىكى تۇيۇقسىز قاتتىق جالاقشىپ ئېچىلدى.

- ۋوي چوڭ تەكشۈرۈش!، ـ دەپ ۋاقىرىدى ئارىمىزدىن بىرسى پاتمىچۇقتەك تامغا چاپلاشقىنىچە دىر ـ دىر تىترەپ تۇرۇپ.

بىزمۇ ھاپىلا ـ شاپىلا ئاران تامغا چاپلىشىپ ئۈلگۈردۇق، يېڭى كىرگەن دوختۇر يىگىت بۇئىشلارنى تېخى بىلمىگەچكە بىر ئاز گاڭگىراپ قىلىپ بىزنى دوراپ تامغا چاپلىشىپ باقتى، لېكىن ئۇ كىچىكىپ قالغان ئىدى، تالادىن ئۇچقاندەك ئېتىلىپ كىرگەن بەش ـ ئالتە تەكشۈرگۈچى ئەسكەرلەر بۇ دوختۇر يىگىتنى بىردەمدە دەسسەپ ـ چەيلەپ چالا ئۆلۈك قىلىۋەتتى...

كامىرنىڭ ئىچى تەكشۈرۈلۈپ بولۇپ بەدىنىمىز تەكشۈرۈلىدىغانغا نۆۋەت كەلدى، ھەممىمىزقورقۇنچىدىن لاغ ـ لاغ تىترەشكە باشلىدۇق، شۇنچىكى قىڭىر ـ سىڭىر بولۇپ قالساق ھېچ بولمىغاندا بىرە ـ ئىككى قوۋۇرغىمىز سۇنۇپ كېتەتتى...

كۆز ئەينەكلىك ئەسكەرلەردىن بىرسى مېنىڭ ھەممە يېرىمنى سىلاشتۇرۇپ كېلىپ چاترىقىمغا كەلگەندە بىر نىمىنى تېپىۋالغاندەك شۇنداق خوش بولۇپ كېتىپ كۈلگىنىچە ماڭا قاراپ ئېيتتى:

- قاپاق ...قاپاق...

ئۇنى دىمىسىمۇ بىز ئەسلىدە توقۇغان قاپاقلىرىمىزنى ئەسكەرلەرنىڭ تېپىۋالماسلىقى ئۈچۈن مۇشۇنداق يەرلىرىمىزگە ئېسىۋالاتتۇق، قاپاقلىرىمىزمۇ بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق كۆپىنچە ھاللاردا بۇلاڭ ـ تالاڭدىن ساقلىنىپ قالاتتى، لېكىن بۇ قېتىم بىز تەييارلىقسىز قالغاچقا توقۇغان قاپاقلىرىمىزنى ئۇ يەرگە باغلاپمۇ ئۈلگۈرەلمىگەن ئىدۇق...

- مەندە قاپاق يوق... ، ـ دېدىم يىغلامسىرىغان ئاۋازدا ئۇنىڭ قاتتىق ئۇرۇۋېشىدىن ئەنسىرەپ.

- ياق قاپاق بار...بۇ قاپاق بولماي نېمە؟، ـ ئۇ شۇنداق دىگىنىچە قوڭغىرىقامنى تېخمۇچىڭ سىقتى، مەن ئاغرىققا چىدىيالماي يىغلاپ سالدىم:

- جېنىم ئاكا، ئۇ قاپاق ئەمەس...

- ياق قاپاق...بۇ يەردە ئۈچ دانە قاپاق بار...بىرسى چوڭ قاپاق ...ئىككىسى كىچىك قاپاق...تېپىۋالغاندىمە؟، ـ دېدى ئۇ ھىجايغىنىچە ئۆزىنىڭ ئەزەلدىنلا ئەقىللىق ئىكەنلىكىنى پەش قىلىپ.

- خۇدا ھەققى ئۇ قاپاق ئەمەس...

ئەسلىدە مىنى ئاختۇرغان بۇ بىرى ھەممە ئەسكەرلەرنىڭ باشلىقى ئىكەن، ئ

ۋيپىنـــدىكىلەرگە بىـــر نـــېمە دېگەنـــدەك قىلىۋىـــدى، قالغـــان ئەســـكەرلەر مېنىـــڭ كامىردىشلىرىمنى قوي ھەيدىگەندەك ئالدىغا سېلىپ ھويلىغا ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

- ئىشتاننى سال!، -دەپ بۇيرۇق قىلدى ئۇ قۇلىدىكى قارا رەزىنكە كالتەكنى بېشىمغا چەنلەپ تۇرۇپ.

مەن قارا كالتەكتىن قورقۇپ دەرھال تامبىلىمنى سالدىم، ئۇ كـۆز ئەينىكىنـى ئوبدان رۇسلىۋالغاندىن كېيىن ئالدىمدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قوڭغىرىقامنى ناھايىتى ئىنچىكىلىك بىلەن سىلاپ تەكشۈرۈشكە باشلىدى.

- ياق بۇ قاپاق!، -ئۇ يەنە شۇنداق دەپ ۋارقىرىغانچە قوڭغىرىقامنى ئىككى قولى بىلەن چىڭ سىقىپ تۇرىۋالدى.

«ئـاھ خـۇدا...نەدىـن كەلـگەن قـارىغۇ...جىرتـاق نـېمە بـۇ... قاپـاق بىـلەن قوڭغۇراقنى ئايرىيالمايدىغان ھالىغا تېخى ئەسكەر باشلىقى بولغىنىنى...»

- جېنىم ئاكـا...خـوش بـۇلاي قويـۇەت...بـۇ قاپـاق ئەمەس...بـۇ دادامـدىن قالغان قاپاق...، - دېدىم ئاغرىققا چىدىيالماي تېخىمۇ يىغلاپ يالۋۇرۇپ.

- ياق بۇ دېگەن قاپاق!

- قاپاق بولسىمۇ بولسۇن لېكىن بۇ سىنىڭ قاپىقاڭ ئەمەس ئاكا...

- ئەمىسە كىمنىڭ؟

- پاتىمخاننىڭ قاپىقى جېنىم ئاكا...

- ياق...ياق... بۇ مىنى قاپىقام!

ئۇ شۇنداق دېگەچ قاپاقنى تېخىمۇ چىـڭ تۇتـۇپ ئالـدىغا تارتىشقا باشـلىدى، مەن بولالماي قاپاق بىلەن بىرگە ئالدىمغا يۈرۈشۈپ كەتتىم، قاپاق ئۇنىـڭ ئېغىـز - بۇرنىغا تاقىشىپ تاس قالدى ئۇنىڭ كۆز ئەينىكىنى چېقىۋەتكىلى ...ئـۇ تۇيۇقسىـز يـان بىلىنـى ئـاختۇرۇپ كىچىـك بىـر قەلەمتـۇراچنى ئېلىـپ قاپـاقنى كېسىـۋالماقچى بولدى...

بـۇنى كـۆرۈپ كـۆزلىرىم چەكچىيىـپ پـۇت-قولۇمـدا جـان قالمىـدى، ئـاخىرى بولالماي شارقىرىتىپ سىيىپ تاشلىدىم، قاپاقنىڭ سۈيى تۆكۈلۈشكە باشلىدى...

قاپاقنىـڭ قىزىـق سـۈيىدىن ئـۇ بىـر ئـاز ئەقلىـگە كىلىـپ مەنـدىكى قاپاقنىـڭ توقۇغان قاپاق ئەمەسلىكىگە چىن پۈتتى، ئانـدىن قاپـاقنى كېسـىۋىلىش نىيىتىـدىن ۋاز كىچىـپ كـامىردىن چىقىـپ كەتمەكچـى بولـدى مەنمـۇ ئـۇھ دەپ چـاتىرىقىمنى چاڭگاللاپ تۇرۇۋىشىم ئۇ يەنە كەيىنىگە يېنىپ قاپىقامنى قايتىـدىن بىـر سـىلىۋىتىپ

كۆلگىنىچە تىلنى «لىككىدە» چىقىرىپ قوْيۇپ چىكتىپ قالدى...

چوڭ تەكشۈرۈش تۈگەپ يېرىم سائەتكىچە مەن ئاغرىق دەستىدىن ھۇشۇمنى تاپالماي يۈردۈم، تۈيۈقسىز كامېرنىڭ ئىشىك يەنە جالاقشىپ ئېچىلىپ مىنىڭ ئىسمىم چاقىرىلدى، مەن چاتىرقىمنى كەرگىنىمچە سوراققا ئېلىپ چىقىلدىم.

سوراق ئۆيىدە ئىككى ساقچى ئولتۇراتتى، ئۇلارنىڭ بىرى يېنىدىكى بىرىگە پۈكلىنىپ تۇرۇپ ئۇنى ماڭا تونۇشتۇردى:

ـ توختى پوكان!

ـ خوپ باشلىق...

ـ بۇ كىشى بولسا بىزنىڭ مەخسۇس چىرىكلىك دېلولىرىنى نازارەت قىلىدىغانغا يۇقىرىنىڭمۇ يۇقىرىسىدىن كەلگەن چوڭ باشلىقىمىز، ھەرقانداق گەپ بولسا بۇنىڭغا دەيلى، بىلدۇقما توختاخون!

ئۇ شۇنداق دەپ بولۇپ قېشىدىكى باشلىققا ئۆلگۈدەك خۇشامەت قىلغان پېتى سىرتتقا چايدەك بىرنىمە ئەكىرگىلى چىقىپ كەتتى.

سوراقخانىدا ئىككىمىزلا قالدۇق، ئالدىمدا ئولتۇرغان ئۇ سوراقچى ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭا بىر تال سىگارتنى تۇتاشتۇرۇپ سۇندى، ئۆمرۈمدە بۇ بىرنىمىنى چىكىپ باقمىغان ئىدىم، ئەتىدىن بېرىقى قاپاق تالىشىش جېڭىدە بەك جىلە بولۇپ كېتىپتىكەنمەن، ئاخىرى ئۇنىڭ قولىدىكى سىگارتنى ئېلىپ پۇرقىرىتىپ چىكىشكە باشلىدىم، سوراقچى ئېغىزئاچتى:

ـ ساڭا بىر تال سىگارت بولسىمۇ سوۋغا قىلدىم، ئەمدى سەن ماڭا نىمە سوۋغات بېرىسەن؟

«يا مەن مەككە ـ مۇكەررەمەدىكى ھاجىلىقتىن قايتمىسام نىمە سوۋغات ئەكىلەدىم بۇ كۆزئەينەكلىك مەخسۇمغا؟...ئۇنىڭغا لازىمى ھەرقاچان مىنىڭ چىرىكلىك قىلمىشىمنىڭ ھەممە تەپسىلاتى بولسا كېرەك! »

مەن بۇ سوئالغا نىمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى بىلەلمەي كېكەچلەپراق جاۋاب بەردىم:

ـ مىنىڭ سوۋغىتىم شۇ...شۇ ...ھەممىنى تولۇق ئىقرا قىلىشتۇ شۇ!

ـ ياق ـ ياق...مەن قاپاقنى دېمەكچى!

ـ ساڭىمۇ قاپاق لازىم؟

«ئاھ خۇدا...قاپاق جىنى چاپلىشىپ قالغان ساراڭ قارىغۇدىن يەنە بىرسى

كەلدىمۇ نېمە؟»مەن قورقۇنچىدا كاپپىدە چاترىقىمنى چاڭگاللىۋالدىم.

- شۇنداق ماڭا قاپاق لازىم!، - ئۇ شۇنداق دىگىنىچە يۈپۈرۈلۈپ كىلىپ چاترىقىمدىكى قۇلۇمنى بىر يانغا ئىتتىرۋەتتى-دە ئۈيەرنى ئابايامقى كۈسپۈرۈچتىنمۇ ئۆتە چىڭ سىقىمدىۋالدى.

- توختاڭ...توختاڭ ...ئۆزىڭىز قاراپ بېقىڭ، خۇدا ھەققى مەندە قاپاق يوق ئاكا!، -مەن شۇنداق دېگىنىمچە تامبىلىمنى سىلىپ قاپاقنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتىم.

ئۇ سەل-پەل خىجىل بولغاندەك بولۇپ ئىككى يانغا قارىۋەتكەندىن كېيىن سوراقخانا ئىشىكىنى ئىچىدىن ئېتىۋېتىپ يېنىمغا كەلدى، ئاندىن ئىككى ئالقىنى بىلەن قاپاقنىڭ راست-يالغانلىقىنى بىلمەكچى بولدى. ئۇ بىر ھازا ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرگەندىن كېيىن بېشىنى لىڭشىتىپ تەكشۈرۈشنى خۇلاسىلىدى:

- سەن ئۆزۈڭچە قاپىقىڭنى دۇنيادا ھەممىدىن چوڭ دەپ ئويلامسەن؟

- ياق ئاكا!

- بۇنى كۆرسەڭ نېمە دەيسەن؟

ئۇ شۇنداق دىگەچ تامبىلىنى سىلىپ ماڭا كەيىننى قىلىپ تۇردى.

- ياق ئاكا، ئۇنداق دېيىش ھەددىمۇ؟، - دېدىم ئۇنىڭ بۇ ھەركىتىنى تازا چۈشىنەلمەي.

- قارىغىنا بۇ يەرگە، مىنىڭ كاۋاڭ چوڭمىكەن ياكى سىنىڭ قاپىقىڭمۇ؟، - دېدى ئۇ ماڭا ئۆپكىدەك ئىككى پەللىكىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

- ئەلۋەتتە سىزنىڭ كاۋىڭىز چوڭ ئاكا، سىز دېگەن كاتتا يەردىن كەلگەن ئادەم تۇرسىڭىز!، -دېدىم ئۇ ساراڭ جىرتاقنىڭ كۆتىگە قاراپ كۈڭلۈم ئېلىشىپ.

- سىلىشتۇرۇپ ئاندىن جاۋابىنى بەر!

- سىلىشتۇردۇم ئاكا سىزنىڭ كاۋىڭىز چوڭكەن؟

- ئىككىسىنى بىر يەرگە ئەكىلىپ ئاندىن گەپ قىل!

- قانداق بىر يەرگە قۇيىمەن ئاكا؟

- كەينىمگە چاپلاشساڭ بولدى، مۇشۇ بىر قېتىم!

كاللامدىن سۇغۇق سۇ قۇيغاندەك بولۇپ تىنىم تىكەنلىشىپ كەتتى...

«ھەي سەن زادى يىرتقۇچلارنى تۇتقىلى كەلگەن ئوۋچىمۇ ياكى كاۋاڭنى ساتقىلى كەلگەن قوڭچىمۇ؟ ئۆزەڭنىڭ نەپسانىيەتچى-ئاچكۆزلىكىڭدىن قۇلۇڭغا ئىلىنغەننى قانىڭغا تىقىپ بولدۇڭ... پۇلىنىمۇ ئالساڭ، ئالتۇنىنىمۇ ئالساڭ،

قاشتېشىنىمۇ ئالساڭ، سوقماقنىمۇ ئالساڭ، چىلاننىمۇ ئالساڭ، قازاننىمۇ ئالساڭ، تۇۋۇقنىنىمۇ ئالساڭ، ئەمدى سەن ئالمىغان مۇشۇ قاپاق قالغان ئىدى، ئەمدى بۇنىمۇئال!...ئۇنىمۇ ئال!..ئالە ئال...ھەممىنى ئال!... ئۇستىدىكىنىمۇ ئال!... ئاستىدىكىنىمۇئال!... تۈۋىدىن... يىلتىزىدىن قومۇرۇپ ئال، قاپاق بارىڭنىڭ سايىسىدا ئاناڭ بىلەن خوتۇنىڭنى سەگىدىتەرسەن! خۇدايىم جاجاڭنى بىرەر سەن چىرىك نۇمۇسسىزنىڭ! ئادالەتلىك كومپارتىيىمىز ھامىنى كۆلۈڭنى كۆككە سورۇپ كۆتۈڭگە تۆگمە تۆگمە قادار سەن توڭغۇزنىڭ!...ئاھخۇدا!!...»

1997 - يىل

(كېيىنچە پارتىيە ئىنتىزام قۇرلۇشى تېخىمۇ كۈچەيتىلىپ تەشكىلنىڭ ئادالەتنىڭ ئارغامچىسى يېغىلدى، ھەرساھە - ھەر كەسپتىكى بىر قىسىم چىرىك ئۇنسۇرلار بىر - بىرلەپ پاش بولۇپ قانون تورىغا چۈشۈشكە باشلىدى)

توختى پوكان ۋە كېپەن ئوغرىسى

ئىپادەم ياخشى بولغانلىقى ئۈچۈن ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا پالانماي، مۇشۇ قاماقخانىنىڭ ئاشخانا دىگەندەك ئارقا سەپ بۆلۈملىرىدە يۈگۈرە - يىتىم ئىشلارنى قىلىپ يىلىمنى توشقۇزىدىغان بولدۇم.

بۈگۈن ئەتتىگەن توخۇ پوق يىمەستە جىنايىتىمىز يىنىكرەك دەپ قارالغان ئۈچىمىز تۈرمە ئىشخانىسىنىڭ ئالدىدىكى تال جاھازىسىنى ئوگشۇاتاتتۇق، گۈندىپاي بولسا كەكە - ھەرە دىگەندەك لازىملىق نەرسىلەرنى بىزگە سۇنۇپ بىرىۋاتاتتى.

بىرسى تۈرمە دەرۋازىسىدىن سىرتقا چىقىۋاتقاچ بىزگە قولىنى پۇلاڭلىتىپ ۋاقىرىدى:

- قېرىنداشلار مەن كەتتىم!

ئۇنىڭ خۇشاللىقىغا قاراپ يېنىمدىكى ئىت ئوغرىسىدىن سورىدىم:

- كاساپەتنى قويىۋىتىپتۇ - دە!

- مۇددىتى تۇشۇپتۇ ئۇ كېپەن ئوغرىسىنىڭ! ، - دىدى بۇرادىرىم يەرگە بىرنى ئاچچىق تۈكۈرۈپ، - كۈرەڭلەپ كەتكىنىنى ھابدالنىڭ تىخى!

- كېپەن ئوغرىسى؟

- شۇنداق، ئىككى كوي پولغا ئىككى يىل كېسىلگەن نۇمۇسسىز ئوغرى ئۇ!

- ۋاي قانداق بولۇپ ئىككى يىل كېسىلىپتىكەن ئۇ؟

- كاتتا بىر قۇرۇلۇش ھۆددىگىرىنىڭ ئانىسى ئۆلۈپ قالغان ئىكەن، ئۇ ئەبلەخ كىنودىكى مېيىت ساندۇقىغا پول سېلىپ قۇيىدىغان ئىشنى كۆرۈپ قىلىپ ئەتىسى ئاخشىمى ئۇ قەبرىنى كولاپ مېيىت ساندۇقى ئېچىپتىكەن ئىچىدىن ئىككى يۈەن پۇل بىلەن بىر بوتۇلكا ھاراق چىقىپتۇ، شۇنىڭغا ئىككى يىل كېسىلدى.

- قانداق بولۇپ تۇتۇلۇپ قالغان بولغىيتتى ئۇ ئىتنىڭ ھەققى؟، - دەپ سورىدى قېشىمدىكى موتۇ ئوغرىسى چىدىماسلىق نەزىرى بىلەن دەرۋازىدىن چىقىپ

كىتنۋاتقان كېپەن ئوغرىسىغا قاراپ.

- قانداق بۇلاتتى، ساندۇقتىن چىققان ئىككى يۈەن پۇلنى كۆرۈپ ئاچچىقىدا بىر بوتۇلكا هاراقنىڭ هەممىسىنى سۈدەك ئىچىۋېتىپتۇ، ئەتىسى قۇرلۇش هۆددىگىرى قەبرە بېشىنى يوقلاپ كەلسە ئۇ ئەبلەخ موماي رەهمەتلىكنىڭ ساندۇقىدا بەخىرامان ئۇخلاپ ياتقان گەپ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى تۇتۇۋاپتۇ...

گەپنىڭ ئايىغى تۈگىمەستە تالادىن بىرسى تۇيۇقسىز توزىتىپ كىرگىنىچە ۋاقىراشقا باشلىدى:

- ۋاي باشلىق، ئىش چاتاق!

- نېمە ۋاقىرايسەن؟، - دەپ تووۇلدى بىزگە قاراپ تۇرغان گۇندىپاي يۈگۈرۈپ كىرگەن ئۇ جىنايەتچىگە ئالىيىپ.

- بازاردىن يېنىۋاتسام هېلىقى كېپەن ئوغرىسى ئالدىمغا ئۇچراپ قالدى...

- ئۇچرىغان بولسا نېمە بولۇپتۇ، ئۇنى هازىر قويۇۋەتتۇق!، - ۋاقىردى باشلىق چىقمىچىغا زەردە بىلەن تەنبىھ بېرىپ.

- لېكىن ئۇنىڭ قولىدا بىر كالا تورىدۇ!

- كالا؟، - باشلىق ئولتۇرغان ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپ چىقمىچىغا ۋارقىردى، - ئۇنىڭ قولىدا كالا يوقتىغۇ؟

- شۇنى دەيمەن باشلىق، - دېدى چىقمىچى تۇپۇكىنى غۇرتتىدە يۇتىۋېتىپ، - سورىسام پۇلغا ئالدىم دەيدۇ ئۇ نومۇسسىز ئوغرى!

- ئەستەخپۇرۇللاھ، نېمەدەيدىغانسەن!... تىز چوشۇڭلار قاراپ باقايلى!

بىز ئالدىراپ تال جازىسىدىن چوشۇپ باشلىقنىڭ كەينىدىن تۈرمىنىڭ سىرتىغا چىقتۇق، تۈرمە دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ يول بويىدا قاتار كەتكەن دېهقانلارنىڭ ئۆيلىرى بار ئىدى. باشلىق قولپا سىلىغان بىر هويلىنىڭ ئىشىكىنىڭ يوچۇقىدىن ئىچىنى مارىلاشقا باشلىدى. مەن ئالدىراپ سورىدىم:

- كالا ئوغرىسى ئاۋۇ يەردە كېتىپ بارسا بىز بۇيەرنى مارىلاپ نېمە ئىش قىلىمىز باشلىق؟

- ۋاي سەن نېمىنى بىلەتتىڭ توختەك!، - دېدى باشلىق شەپكىسىنىڭ سايىلىقىنى كەينىگە بۇراپ قويۇپ هويلا ئىچىنى كۆزەتكەچ، - بۇ يەردە پەقەت مۇشۇ ئۆيلۈكنىڭلا كالىسى بار ئىدى، شۇڭا قاراۋاتىمەن!

- ئوغرى كالىنى ئېلىپ يولدا مېڭىۋېتىپتۇ...، - دېدىم سەل كېكەچلەپ

باشلىقنىڭ سەمىگە يەنە بىر قېتىم سىلىش ئۈچۈن.

- توختا، بۇ ئۆيدە ئۇششاق باللارنىڭ ئاۋازى بار!

- ئاتا-ئانىسى باللىرىنى ئۆيگە سولاپ قويغاندۇ-شۇ؟، - دېدى يېنىمدىكى ئىت ئوغرىسى كېيەن ئوغرىسنى ياندۇرۇپ ئەكەلگۈسى كىلىپ چىدىيالماي.

- ئېغىزىڭنى يۇمۇش! ئۇن نەچچە باللىنىڭ ئاۋازى، ئاھ... خۇدا!...ماڭا خۇدايىم بەردى، ھەپتىگە قالماي مىنى تۇرمە باشلىقى دەپ ئاتاشمىغىنىڭنى بىر كۆرەي ئەمدى!، - دېدى باشلىق شەپكىسىنىڭ سايىلىقىنى ئالدىغا رۇسلاپ ھىجايغىنىچە.

- نىمە...نىمە...ئون نەچچە باللىنىڭ ئاۋازى؟، - دەپ سورىدىم بۇ گەپنىڭ ھېچنىمىسىنى چۈشىنەلمەي.

- ھەي قاپاق!، - دېدى يېنىمدىكى ھىلىقى چېقىمچى باشلىقتىن ئۆتە خۇش بولۇپ، - يەر ئاستى دىنىي ئۇقۇتۇش نوقتىسى دىگەن گەپ تېروررچىلارنىڭ ئۇۋىسى دىگەن گەپ، باشلىق بۇنى پاش قىلغانلىقى ئۈچۈن ھېچ بولمىغاندا ...

- ۋوي پەس گەپ قىلىش هارامدىن بولغانلار، بۇنى تۇرمىدىكى خىزمەتداشلىرىم ئاڭلاپ قالمىسۇن!، - دېدى باشلىق ئاۋازىنى كوسۇلدىتىپ.

- ئۇنداقتا كالىنچۇ...، -دېدىم مەنمۇ ئاۋازىمنى پەسلەپ.

- قوي ئۇ كالىنىڭ گېپىنى...ھازىر مەن تامدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئۇلارنى تۇتۇۋالىمەن،ھەرقايسىڭ گۇۋاھ بولۇش!

- خوپ باشلىق!، -دېدۇق تۆتىمىز باشلىقنىڭ بۇيرۇقىغا پەرمەنبەردار بولۇپ.

- بۇيەردە دۈمبەلچەك بولۇپ تۇرۇش!، -دېدى باشلىق تامنىڭ تۈۋىنى كۆرسىتىپ.

تۆتىمىز دەرھال تامنىڭ تۈۋىدە پۈكلىنىپ ئولتۇرۇشتۇق، باشلىق بىرسىمىزنىڭ دولىسىغا بىرسىمىزنىڭ بېشىغا يەنە بىرسىمىزنىڭ ئېغىز-بۇرنىغا دەسسىگەنچىلىك قىلىپ تامنىڭ ئۈستىگە يىلاندەك يامىشىپ چىقىپ كەتتى.

بىر چاغدا باشلىق ھويلىغا سەكرىمەستىن ساندۇقتەك پولتىيىپ كەتكەن قورسىقىنى سىلىغىنىچە پۈتى كۆيگەن توخۇدەك تامنىڭ ئۈستىدە ئۇيان-بۇيان مېڭىشقا باشلىدى...

ھېلى سەكرە...ھېلى سەكرە...ھېچ گەپ يوق...

- نىمانداق مېڭىۋېرىدىغاندۇ... پاراتتىن ئۆتىۋاتامدۇ-يا ئۇ؟، -دېدى بىرسى

پىخلداپ كۈلگىنىچە ئاۋازىنى پەسلەپ.

- ۋاي تاڭ، ھارامنى تولا يەپ ئىچى سۈرۈپ قالدى بۇ بىر نېمىنىڭ ھەر قاچان!

- تام ئۇستىدە ئىككى قۇلى بىلەن زاڭقىنى يۆلەپ ئولتۇرۇپ قۇيۇقۇپتىدىغان بولدى!

- قاراڭلار ئۇ بايتالنىڭ خۇددى توققۇز ئايلىق بولغاندەك قورسىقىغا، - دېدى ئارىمىزدىكى يەن بىرى ئېغىزىنى تۇتۇپ پىخلداپ كۈلگىنىچە ئۇنىڭ ئېچىلىپ قالغان قورسىقىنى ئىشارەت قىلىپ، - چوقۇم تولغاق تۇتقان گەپ!

بۇ چاغدا تام ئۇستىدىكى باشلىق بىزنىڭ يۇشۇرۇن كۈلۈشكىنىمىزنى سېزىپ قېلىپ پەس ئاۋازدا بىزگە ۋارقىرىدى:

- نېمىگە كۈلۈشىسەن ھارامدىن بولغانلار؟

- ياق بىز كۈلمىدۇق باشلىق!، - دەپ تەڭ جاۋاب بەردۇق تۆتىمىز بېشىمىزنى چايقاپ كۈلكىمىزنى بېسىۋالغان ھالدا.

- ئەستا... بۇيەردىن چۈشەلمەيۋاتىمەن!، - دېدى باشلىق ئۆپكىدەك قىزارغىنىچە ئىككى يانغا قاراپ تىت - تىت بولۇپ.

- ساقچى بولغاندىكىن قورقماي سەكرىمەمسىز!، - دېدىم باشلىقنىڭ بۇلۇمسىزلىقىغا قاراپ ئىچىم سىقىلىپ.

- ساقچى بۇلاپ ئاناڭنى ئالدىمىدا مەن! ، - دەپ تىل سالدى باشلىق ئۆزىنىڭ سەكرىيەلمىگەن ئاچچىقىنى مەندىن ئېلىپ.

- ھېلى باشقىلار كۆرۈپ قالسا سىز بىزگە مۇندىغى قالار باشلىق!، - دېدىم ئۇنى سەكرەشكە ئالدىرىتىپ بىر بىلىكىمنى «داك - داك» قىلىپ مەيدەمگە ئۇرغىنىمچە.

- «باشقىلار» دېگەن گېپىمنى ئاڭلىغان باشلىق لىۋىنى - لىۋىگە چىشلەپ ماڭا ھومايىغىنىچە ھويلىغا «گۇپپىدە» قىلىپ سەكرىدى.

لېكىن «گۇپ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ باشلىقنىڭ «ۋايجان!» دېگەن ئېچىنىشلىق چىرقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، بىز نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي تامنىڭ تۆۋىگەكىلىپ باشلىقتىن سورىدۇق:

- ۋوي باشلىق زادى نېمە ئىش بولدى؟

- ۋايجان... ۋايجان... ئادەم بارمۇ؟...

باشلىق ئاۋازىنى كالدەك سوزۇپ ۋارقىراشقا باشلىدى.

«تېرورچى ئۇنى تۇتىۋالدىمۇ نېمە؟»

تۆتىمىز دەرھال ئۆيىنىڭ قوش قانات ئىشىكىنى كۇچەپ تېپىپ تېرورچىنىڭ ھويلىسىغا باستۇرۇپ كىردۇق.

قارىساق باشلىق خۇددى ئۈچ ياشلىق بالا ئولتۇرۇپ تاماق يىگەندە ئىككى پۇتىنى كەرىپ تاماق قاچىسىنى ئىككى چېتىنىڭ ئارلىقىغا قىستۇرۇپ تاماق يىگەندەك ئىككى پۇتىنى ئالدىغا سوزۇپ ئولتۇرۇپ ۋارقىرىغىلى تۇرۇپتۇ.

- ۋوي نېمە بولدى باشلىق؟، - دەپ ئالدىراپ سورىدىم ئۇنىڭ پولتىيىپ چىققىپ كەتكىلى قوپقان كۆزلىرىگە قاراپ قورققىنىمدىن.

- ئاناڭنى ئالغان بولدى!... ۋايجان...ۋايجان!...

- باشلىق بۇ زادى...، - دەپ كېكەچلىدى ئارىمىزدىكى ھىلىقى چېقىمچى ئۇنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ ئېڭىشىپ قارىغاچ.

- ۋاي... توختى پوكان...ۋايجان...كەينىمگە بىر قارىغىنا... ئۇ زادى نېمىكەن؟، -دېدى باشلىق ماڭا قاراپ كۆزلىرىنى پىلدىرلاتقىنىچە قاتتىق ئىنجىقلاپ.

مەن دەرھال ئۇنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ قارىسام باشلىق كەتمەننىڭ ۋاللىداپ تۇرغان تۆمۈريۇزىدە ئولتۇرۇۋاپتۇ.

- كەتمەننىڭ بىسىدا ئولتۇرۇپ قاپسىز باشلىق!، -دېدىم ئۇنىڭ سورىغان سۇئالىغا ئالدىراپ جاۋاب بېرىپ.

- ۋايجان... بىر نېمە ئىچىمگە كىرىپ كەتتى...قارىغىنا توختى ... بىر ئۇچى...ئېغىزىمغا كىلىپ تۇردىۇ!

باشلىقنى دەرھال يىلىن قىلىپ كەينىگە قاردۇق، دىگەندەك كەتمەننىڭ تۆمۈر يۈزى ئۇنىڭ كۆتىگە چاپلىشىپ قاپتۇ، مەن ئۇنى ئېلىۋەتمەكچى بولۇپ شۇندا تۇتۇشۇم باشلىق يەنە «ۋايجان!» دەپ قاتتىق چىقىراپ كەتتى، ئۇبدان قارىسام كەتمەننىڭ دەستىسىمۇ باردەك...

ئېغىزىمغا ئىسسىق سۇ كەلدى...دەرھال ياقامنى چىشلىدىم...ئەسلىدە باشلىق ھويلىغا سەكرىگەندە يەردە ئۆرە قويۇلغان كەتمەننىڭ ئۈستىگىلا سەكرىگەچكە دەستىسى ئۇنىڭ كۆتىگە تولۇق كىرىپ كىتىپتىكەن ئەمەسمۇ...

«بىر مېتىردىن ئاشىدىغان بۇ كەتمەننىڭ سېپى ئەمدى بۇ بىچارىنىڭ قەيەرىگە كىلىپ توختىغاندۇ...ھاخ خۇدايىم... تۇگەپتۇ بۇ باداڭ قۇرساق!...»

ئەتراپتىكىلەر كۈلكىسىنى بېسىپ تۇرۇپ ماڭا تەلمۈرۈپ قاراشتى، مەنمۇ كۈلكەمنى بېسىپ تۇرۇپ باشلىقا ئېيتتىم:

- دوختۇرخانىغا بارايلى باشلىق!

- شۇنچە ئېغىرمىكەن...توختى !...، -دېدى باشلىق خارقىراپ يىغلاپ.

- ئېغىرزىڭىزغا كىلىپ تاقاشقىنى كەتمەننىڭ دەستىسى ئىكەن باشلىق!

- ۋايجان...ئەمدى مەن قانداق قىلاي...توختى...

- تۇرمىدىكىلەرگە خەۋەر قىلاي، سىزنى ماشىنىدا دوختۇرخانىغا ئاپرايلى!، -دېدىم مەنمۇ يالغاندىن يىغلامسىراپ.

- ياق...ياق...توختى پوكان... بۇ بىزنىڭ... خىزمەت نەتىجىمىز... باشقىلار...بىلمىسۇن!

- لېكىن سىزنىڭ هاياتىڭىز بۇ خىزمەت كۆرسىتىشتىن مۇهىم تۇرسا باشلىق!

- سەن... بىز... پارتىيىگە نېمە دەپ... كىرگەن... هۆكۈمەتنىڭ ... ماشىنىسىنى ...شەخسى ئىشقا... ئىشلەتسەك... بىز خەلققە ... قانداق يۈز كېلىمىز...

«ماۋۇ ماز گەپنى ئەمدى... ئۇنداق دىگۈچە بۇ قانۇنسىز دىنىي ئۇقۇتۇش ئۆۋسىنى باشقىلار ئوقۇۋالسا نەتىجە مىنىڭ بولماي باشقىلارنىڭ بولۇپ كىتىدۇ...مەن ئۆسەلمەي باشقىلار ئۆسۈپ كىتىدۇ دىسەڭ بولماسمۇ...!»

- ئەمىسە قانداق قىلىمىز باشلىق؟، - دەپ گەپكە ئارىلاشتى يېنىمدىكى ئىت ئوغرىسى يالغاندىن ئۇنىڭغا كۆيۈنگەن بولۇپ.

- ئالدى بىلەن... ئۆيىنىڭ ئىچىدىكى... ساۋاغ ئېلىۋاتقان... بالىلارنى تۇتۇڭلار...ئۇستازىنى تۇۋرۈككە باغلاپ... ئاندىن ... مىنى... دوختۇرغا ... ئاپىرىڭلار!...

بىز بۇيرۇققا ئاساسەن ئۆيگە قۇيۇندەك باستۇرۇپ كىردۇق. قارىساق ئۆيدە بىرمۇ ئادەم يوق، پەقەت كىچىك بىر تېلىۋىزوردا باللارنىڭ پائالىيەت كۆرۈنشلىرى چىقىۋېتىپتۇ...

بىز بىر-بىرىمىزگە قاراپ بىردەم تۇرۇپ قالدۇق ئاندىن پېشانىمىزنى تۈتۈشقىنىمىزچە باشلىقنىڭ يېنىغاچىقتۇق.

-قانداق بولدى...تۇتىۋالدىڭلارمۇ؟...، - دەپ سورىدى باشلىق ناهايىتى تەسلىكتە لىۋىنى مىدىرلىتىپ.

بۇ سوئالغا باشقىلار جاۋاب بىرىپ بولغىچە مەن باشلىقنىڭ كېسىلىنىڭ ئۆزگۈرۈپ قالماسلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ تېزلا جاۋاب قايتۇردۇم :

- شۇنداق باشلىق ھەممىنى تۇتۇۋالدۇق!

- يىگىرمە ـ ئوتتۇز بالىكەن!، ـ دېدى يېنىمدىكى ئىت ئوغرىسىمۇ ماڭا يېقىندىن ماسلىشىپ.

- ساقاللىق ئۇستازىمۇ بار تېخى!، - دېدى موتۇ ئوغرىسىمۇ گېلىنى قىرىپ كۈلگىنىچە.

- يىگىرمە ئوتتۇز...ناھايىتى ياخشى...مىنى... ھازىرچە... يۆدۈپ ئېلىپ ...مېڭىڭلار!...يولدا...بىر نىمە...ئۇچراپ قالار!

شۇنداق قىلىپ ئارىمىزدىكى موتۇ ئوغرىسى باشلىقنى ھاپاش قىلىپ كۆتۈردى، ئۇ بىرنەچچە قەدەم ئالا ـ ئالماي «ۋايجان!» دېگىنىچە باشلىقنى يەرگە يۆملىتىپ تاشلىۋەتتى...

باشلىق يەردە يەنە چىرقىراپ تولغاشقا باشلىدى...

- ۋوي نائەھلى!، - دەپ ۋارقىرىدىم ئاچچىقىمدا موتۇ ئوغرىسى دېگەن كۇسپۇرۇچقا قاراپ، ـ باشلىقنى بۇنداق تاشلىۋەتسەڭ كەتمەننىڭ سېپى تېخىمۇ كىرىپ كەتمەمدۇ؟

- ۋوي مەن كۆتۈرەلمىسەم!، ـ ۋارقىردى موتۇ ئوغرىسىمۇ بوش كەلمەي ماڭا ئالىيىپ، ـ يامان بولساڭ ئۆزۈڭ كۆتىرە!

- ئۇنداق بولسا مەن كۆتۈرەي!، ـ دېدى ئارىمىزدىكى چېقىمچى مەيدىسىگە مۇشتلاپ باشلىققا خۇشامەت قىلغان ھالدا.

بىز يىغلاپ چىرقىراپ كەتكەن باشلىقنى تەسلىكتە ئۇنىڭ دۈمبىسىگە ئېلىپ قويدۇق، ئۇمۇ بەش ـ ئالتە قەدەم ئالا ـ ئالماي «ۋايجان!» دېگىنىچە باشلىقنى يەنە يەرگە تاشلىۋېتىپ كۆتىنى چىڭ تۇتقىنىچە بىر يانغا ئۆتۈپ بىزگە تىل سالدى:

- مىنىڭ كۆتۈمگە پىچاق تىققان قايسىڭ؟

ـ نىمە دەيدىغاندۇ ماۋۇ ساراڭ!، ـ دېدىم يېنىمدىكى ئىككىسىگە قاراپ ئۇنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي.

ئاڭغىچە بىچارە باشلىقنىڭ ئىغىزىدىن كۆپۈك يېنىپ بېشى بىر يانغا چۈشۈپ كەتتى...

مەن بۇ ناھەقچىلىقنى كۆرۈپ جان ئاچچىقىمدا يېنىمدىكى ئوغرىلارنى غەزەپ

بىلەن بىريانغا ئىتتىرىۋېتىپ باشلىقنى كۆتۈرۈپلا ھاپاش قىلىپ ئېلىپ ماڭدىم، نەچچە قەدەم ئېلىشمىغىلا پەللىكىم ھەرە چېقىۋالغاندەك پىژىلداپ كەتتى... بۇرادەرلەرنىڭ بىرەسى چاقچاق قىلىپ كۆتۈمگە شۇخىدەك بىر نىمىنى سانجىۋاتقان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ كەينىمگە «شارت»ئۆرۈلۈپ قارىسام ھېچكىم يوق...مەن ئاغرىققا چىدىيالماي بىرقۇلۇمنى پەللىكىمگە ئاپارسام ھىلىقى كەتمەننىڭ بىسى بىردەمدىلا كۆتۈمنى غاجىلاپ قان-قان قىلىۋېتىپتۇ...

«ھە...ئەسلىدە باياقى كوسپۇرۇچىلارنىڭ كۆتىنىمۇ مۇشۇ كەتمەننىڭ بىسى مۇشۇنداق غاجىلىغاچقا ھاپاش قىلىۋالغان باشلىقنى تاشلىۋېتىپ كۆتىنى ئۇۋۇلىشىپ تۇرۇپتىكەن-دە! »

دەرھال يېنىمدىكىلەرگە ۋارقىرىدىم:

- كەتمەننىڭ بىسىنى كەينىگە قايرىپ قوي!

- ۋوي سەن پارتىيە ئەزاسى بولغاندىكىن بىردەم چىدىغىن پەھلىۋان!، - دېدى موتۇئۇغرىسى باشلىقنىڭ بىھوش ياتقانلىقىنى كۆرۈپ كۈلگىنىچە.

- بۇ كاساپەتنى مۇشۇ ھالى بىلەن ئېتىزغا قۇيۇۋېتىدىغان بولساق قوگىدىكى ساپال بىلەن ئون مويەرنى ئاغدۇرۇپ تاشلايدىكەن -ھە!، -دېدى يەنە بىرسى باشلىقنى چاقچاققا كەلتۈرۈپ.

- ئەلپازىدىن قارىغاندا قوگىدىكى تەييار قالقىنى بىلەن سپارتاكىنىڭ ئورنىدا جەڭگە چۈشۈدىغاندەكمۇ قىلىدۇ ئۇ!

- قالقىنى بولغان بىلەن نەيزىسى بولمىسا بولماس ئاغىنىلەر!

- ۋاي ۋاقتى كەلگەندە نەيزىسىنى قوگىدىن سۇغۇرۇپلا ئالامدۇ!

- ئۇنى تانكىنىڭ ئۈچچىغا مىندۈرۈپ قويۇپ جەڭگە چىققان بولساق دۈشمەننىڭ ھەممە ئوقىنى مۇشۇنىڭ قالقىنى تۇسۇپ قالاركەن-ھە!

- ناۋادا يامغۇر يېغىپ قالسا كاساپەتنىڭ كۆتىنى ئاسمانغا قىلىپ قويساقلا تانكىغابىر تامچىمۇ يامغۇر چۈشمەيتتى!

- قاراڭلار! بۇ تۆمۈر كۆنلۈكنىڭ ئېگىز-پەسلىكىنى تەڭشەشمۇ شۇنداق قۇلايلىقكەن!

- غالتەكتىن تۆتنى بىكىتسەكلا ئۇنىڭ كۆنلىكى ماشىنىغا ئۆزگەردى دېگەن گەپ ئاغىنىلەر!

- ئۇچاغدا ئۇ تۇرمىنىڭ ئىچىدە بۇ ئۇيۇنچۇق ماشىنىسىنى ئىككى پۇتى بىلەن

ھەيدەپ ئويناپ بىزنى ئوخلىغىلى قويماس!

- ئـۇخلىغىلى قويمىسـا بـۇ ئومـاق قوزىچاقنىـڭ ئۇيۇنچـۇق ماشىنىسـىنى ئېلىۋالىمىز!

- ... ...

مۇشۇ تاپتا بۇ ئۇچى «ئېشەك ئۆلسە كۆتى غىجەك تارتىپتۇ!» دېگەندەك تىزىغا شاپىلاقلاپ كۈلۈشكىنىچە چاقچاقىقا چۈشۈشكەن ئىدى...

- ۋوي ھـارامىلىقلار! چـاقچىقىڭنى قويۇشـۇپ كەتمەننىـڭ بىسـىنى كەيـنىگە قايرىـپ قويـۇش! ، ـدەپ قـاتتىق ۋارقىرىــدىم بـۇ ئـۈچىگە كۆزۈمنىـڭ پاختىسـىنى چىقىرىپ.

موتۇ ئوغرىسى كۈلكىسىنى توختۇتۇپ كەتمەننىڭ بىسىنى تۇتۇپ شۇنداق يانغا قارىغان ئىدى، باشلىق ئاغرىققا چىـدىماي «ۋاي كۆتـۈم!» دەپ قـاتتىق چىرقـىراپ كەتتى...

- ۋوي بولمـىدى ئاكـا، بـۇ بەك چىڭـكەن!، ـدېـدى قورقـۇپ كەتـكەن موتـو ئوغرىسى كەتمەننىڭ بىسىنى قۇيۇۋېتىپ كەينىگە داجىغىنىچە .

- ئۇنداق بولسا كەتمەننى سۇغۇرۇۋەتسەكلا بولمىدىمۇ!، ـدېدى ئويۇن كۆرۈپ تۇرغان چىقىمچى ئۆزىچە ئۇستاتلىق قىلىپ.

- ئۇنداق قىلساق بولمايدۇ؟، - دېدىم بېشىمنى جىددىي چايقاپ.

- ۋاي ھېچـنىمە بولمايـدۇ!، - دېـدى يانـدا قـاراپ تۇرغـان ئـىت ئوغرىسـى كەينىمگە كەلگەندەك قىلىپ، - مانا ھېچنىمە بولمىدىغۇ؟

مەن ئالدىراپ كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارىسام ئىت ئوغرىسى دېگەن ئەبلەخ قانغا بۇيالغان قىزىل دەستىلىك كەتمەننى قولىدا تۇتۇپ ھىجىيىپ تۇرۇپتۇ...

«ئـاله شـەھىرىڭنى...دوختـۇر مـاۋۇ يەردىـكەن ئەمەسـمۇ؟...نـېمە قىلامىـزا باشلىقنى دوختۇرغا ئاپىرامىز دەپ... بۇنىڭ ئۆلۈمى بىلەن بۇلارنىڭ نېمە كارى... ئۆمرۈمدە بۇنداق نائەھلى ئوغرىلارنى كۆرمەپتىكەنمەن...»

ـئەبلەخ!، - غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدىم، - ئۇنى سۇغۇرۇۋەتسـەڭ بولمـايتتى... قارىغىنا ئىككى قولۇمغا قىزىق بىرنېمە قۇيىلىۋاتىدۇ...

- ۋاي ئاكا... ھەممىسى قانكەن! ، - دېدى چىقىمچى ماڭا قاراپ پىشانىسىگە بىرنى شاپىلاقلاپ.

- ھـوي...مەن دىگىنا راھەتـدى جوھـوت!، ـدەپ توۋلىـدىم ئـىت ئوغرىسـى

دېگەن قەلەندەرگە.

- ۋاي مەن ئەمدى قانداق قىلاي!، - دەپ ئۆز-ئۆزىنى كاچاتلاشقا باشلىدى ئىت ئوغرىسى قىلغان ئىشىدىن پۇشايمان قىلىپ.

- كىم سىنى دەستىنى سۇغار دېگەن؟، - دەپ ۋارقىرىدى چېقىمچى دەرھال ئىت ئوغرىسىغا تاپا-تەنە قىلىپ.

- ئۇنداق بولسا ئورنىغا تىقىپلاۋاتاي ئاكا!...

ئىت ئوغرىسى شۇنداق دېگىنىچە كەتمەننىڭ دەستىسىنى كەينىمگە چىنەپ يۇپۇرۇلۇپ كەلدى.

- ۋوي توختا...خۇدا ھەققى ...ئەمدى دەستىنى تىقما، ئۇ ئۆلۈپ قالىدۇ!، - مەن شۇنداق دېگىنىمچە باشلىقنى يۇدۇپ بەدەر قاچتىم...

-ئاكا توختا!

- ۋوي ئىتنىڭ ھەققى، مىنى قوغلىما!

- توختا دەيمەن ئاكا...توختا!...

- خۇدا ھەققى!...ئۇنى تىقما!... ئىت ئوغرىسى!...

- ئاكا يېرىمىنى تىقىپ بولدۇم، قانمۇ توختىدى!

- ھاخ... خۇدايىم! ۋوي...نېمە دەيسەن؟

- خاتىرجەم بول، بىسنى كەينىگە قىلىپ تىقتىم!

«ئاھ خۇدا...بۇ ماڭا نېمە كۈن...غىچ سارائىنىڭ ئارىسىدا قاپتىمەن ئەمەسمۇ...»

ئۆرۈلۈپلا ئىت ئوغرىسىنى كۆچەپ تېپىپ باشلىقنى يەرگە يېلىن ياتقۇزدۇم، كۆزلىرىمدىن ياشلار مارجاندەك ئاقتى...لىۋىمنى-لېۋىمگە چىشلەپ يېرىمى كىرىپ بولغان كەتمەننىڭ دەستىسىنى ئۇنىڭ كۆتىدىن ئاستا-ئاستا سۇغۇرۇپ ئالدىم، ئاندىن كۆزۈمدىكى ياشلارنى سۈرتكىنىمچە پايپىقامنى سېلىپ ئۇنىڭ بۇقۇلداپ قان ئېتىلىپ چىقىپ تۇرغان كۆتىنىڭ تۆشىكىگە تۇرمەللەپ تىقتىم...بىر جۈپ پايپىقام كات قىلمىدى...باشقا راھەندىلەرنىڭ پۇتىدا پايپاق بولمىغاچقا ئۇلار چاپان-كۆينەكلىرىنىڭ ئۇيەر-بۇيەرلىرىدىن قىيىندىلارنى چىقاردى...ئۇنىمۇ تۇرمەللەپ تىقتىم... ئاخىرى بۇلاقنىڭ ئېقىشى توختىدى...باشلىق كۆزىنى تەستە ئېچىپ ئېغىز ئاچتى:

- توختى... پوكان... نەتىجە...بىزنىڭ...باشقىلار...بىلىپ قالمىسۇن!...

ئۇنىڭ بۇ دەرىجىدە لاۋزىلىقىنى بىلمەيتىكەنمەن...بىر تۇرۇپ ئۆلسەڭ ئۆل دەپ ئۇنى تاشلىۋەتكۈم كەلدى...يەنە بىر تۇرۇپ يۈرۈگۈم ئېچىشتى...قانداقلا بولمىسۇن..تىرىكچان ئەمەسمۇ...

ئاخىرى كۆزۈمدىن ئاققان ياشلارنى يېڭىم بىلەن سۈرتىۋېتىپ باشلىقىنى كۆتۈرگىنىمچە شەھەر تەرەپكە ئېلىپ ماڭدىم، قالغانلارمۇ ماڭا ئەگىشىپ كەينىمدىن ئۈپۈل-تۈپۈل يۈگۈرۈشۈپ مېڭىشتى...

بىز تۆتىمىز باشلىقنى نۆۋەت بىلەن يۈدۈپ يۈرۈپ مىڭ بىر بالادا شەھەرلىك دوختۇرخانىنىڭ جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىگە ئەكىردۇق.

كۆز ئەينەك تاقىغان دوختۇر بىزگە بىر نىملەرنى دېدى، بىز ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلەلمەي جەمشىتنىڭ مۇشۇكىدەك كۆزىمىزنى پارقىرتىپ قاراپ تۇردۇق، ئاڭغىچە بىر ئاق خالاتلىق تەرجىمان ئۇنىڭ گېپىنى بىزگە ئۆرۈشكە باشلىدى:

- نېمە بولغان؟

- شۇ ...شۇ...، - دېدىم ئۇ گەپنى دېيىشتىن خىجىل بولۇپ.

- ۋاي نېمە شۇ؟

- بۇ يەرگە قارىسىڭىزلا ھەممىنى بىلىسىز!، - دېدىم موتۇ ئوغرىسىنىڭ دۈمبىسىدىكى ھۇشسىز ياتقان باشلىقنىڭ قاناپ كەتكەن كۆتىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

ئاق خالاتلىق تەرجىمان بىر نىملەرنى دېگەندىن كېيىن دوختۇر يۇقىرى گىرادۇسلۇق كۆز ئەينىكىنى ئوبدان بىر رۇسلىۋېلىپ باشلىقنىڭ كۆتىگە ئېڭىشىپ تازا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن تەرجىمانغا بىر نېملەرنى دەپ كولدۇرلىدى.

- دەرھال ئىككىنچى قەۋەتكە ئاچىقىڭلار!، -دېدى تەرجىمان بىزگە جىددىي بۇيرۇق قىلىپ.

بىز باشلىقنى يۈدۈپ ئىككىنچى قەۋەتكە ئاچىقتۇق، بىزنىڭ كېسەل ئېلىپ چىققىنىمىزنى كۆرگەن سېسترا قىز كارىدوردا تۇرۇپ دەرھال دوختۇرنى چاقىرغاچ بىزنى يانىدىكى بىر ئۆيگە باشلاپ ئەكىرىپ كېسەلنى تەكشۈرۈش كارۋىتىدا ياتقۇزۇشقا بۇيرىدى. ئاندىن بىزگە ئېيتتى:

- بىز ھەربىي-ساقچىلارغا ئالاھىدە مۇلازىمەت قىلاتتۇق، ھەر نېمە بولسا بۆلۈم مۇدىرىمىز بار ۋاقتىداكەپسىلەر، كېسەلنى مۇدىرىمىز ئۆزى كۆرسە تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ!

ئـۇ شـۇنداق دىگـــىنچە مـۇدىرنى چـاقىرغىلى چىقىـپ كەتتـى، بىزمـۇ جىددىيلەشـكىنىمىزدىن ئۇنىــڭ كەيىنــدىن يۈگــۈرۈپ مـۇدىر ئىشخانىســىغا تەڭ كىردۇق، ئىشخانىغا كىرىشىمىز ئاق خالاتلىق ئايال مۇدىرنىڭ يانچۇقىغا بىرسى پۇل تىققىلى تـۇرۇپتىكەن، ئـۇلار بىزنـى كـۆرۈپ قىلىـپ ھۇلـۇق ـ مولـۇق جىـم بولـۇپ قىلىشتى.

سىپسترا بىر نىمىلەرنى دىگەن ئىدى، ئايال مۇدىر ئۇستەلدىكى كۆز ئەينىكىنـى تاقاپلا تەكشۈرۈش ئۆيىگە قـاراپ ماڭـدى، مەن كارىـدوردا ماڭغـاچ سىپسـترا قـىزدىن سورىدىم:

ـ بايامقى يىگىت مۇدىرنىڭ ئىرىمۇ؟

ـ ياق ئۇ دىـگەن تۇغـۇت بوخچىسـى سـاتىدىغان دورا سـودىگىرى!، ـ دىـدى سىپسترا قىز ماڭا ئاستا پىچىرلاپ.

ـ ئەمىسـە مۇدىرنىــڭ ئىشخانىســىنىڭ ئالدىــدا ئەشـۇنداق خىــزمەت سومكىسـى كۆتۈرۈۋالغانلاردىن يەنە ئۈچ ـ تۆتى تۇرىدۇيا؟

ـ ھەممىسى دورا سودىگىرى!

مۇدىر بىزنىڭ كۇسۇرلاشقانلىقىمىزنى بىلگەندەك سىپسترا قىزغا ئالىيىپ قۇيۇپ باشلىق ياتقۇزۇلغـان ئـۆيگە كىرىـپ كەتتـى.ئـۇ كارىۋاتتا بىھوش ياتقـان باشـلىققا بىرقارىۋەتكەندىن كىيىن ئەگىشىپ كىرگەن تـۆتىمىزگە قـاراپ يەنە بىـر نىمىلەرنـى دىگەن ئىدى، ئاڭغىچە سىپسترا قىز بىزدىن سورىدى:

ـ قايسىڭلار ئۇنىڭ ئىگىسى؟

ـ بىز!

تۆتىمىز تەڭلا جاۋاب بەردۇق.

ـ ئۇنىڭ يىنىدا بىرسىڭلار تۇرۇشۇڭلار كىرەك!

قىشمىدىكى ئۈچى دىيىشىۋالغاندەك ماڭا تەڭ ئۆرۈلۈپ قاراشتى. بۇنى كۆرگەن سىپسترا قىز ماڭا قاراپ ئىيتتى:

ـ ئۇنداق بولسا سىز قىلىڭ!

مەن باشلىقنىڭ يىنىـدا قالـدىم، قالغـان بـۇ ئـۈچ ئەبلەخ بىـر ـ بىرسـىگە كـۆز بىقىشىپ مۇدىرنىڭ قىشىغا بىرىپ ئۇنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ ئۇنىڭغا رەھمىتىنـى بىلدۈرۈشـتى،ئارىمىزدىكى ھىلىقـى چىقىمچـى تىخـى كـۆز يىشـى قىلىـپ ئـۇ ئايـال مـۇدىرنى قۇچـاقلاپمۇ قويـدى، ئۇلارنىــڭ بۇنـداق قىـزغىن خوشلاشـقىنىغا قـاراپ

ئېغىزىمنى تۇتۇپلا قالدىم، چۈنكى بۇ ئۈچى ئاللاقاچان مۇدىرنىڭ يانچۇقىنى قۇرۇقداپ بولغان ئىدى.

- قانچە ئايلىق بولغان؟، -دەپ سورىدى سېسترا قىز مۇدىرنىڭ گېپى بويىچە مەندىن.

- نىمىگە؟

- ئاياللىقىڭىزنىڭ قورسىقىغا؟

- ئاياللىقىڭىزنىڭ؟...

- شۇنداق، ئاياللىقىڭىزنىڭ قورسىقىغا قانچىلىك بولغان؟، -سورىدى سېسترا قىز تېخىمۇ ئۇنلۇك قىلىپ.

«نىمە دەيدۇ ماۋۇ ساراڭ...كۆزىگە بىر نىمە كىرىپ كەتتىمۇ بۇنىڭ...»

- ۋوي ئۇ مىنىڭ ئايالىم ئەمەس، ئۇ دېگەن بىزنىڭ باشلىق!

- سىلەر ئەرلەر ھەممىشە خوتۇنلىرىڭلارنى باشلىق دەۋالىسىلەر!، -دېدى سېسترا قىز كۈلگىنىچە ئېغىزىنى تۇتۇۋېلىپ.

- ۋوي نىمە دەيدىغانسىز...بۇ بىزنىڭ تۇرمىدىكى باشلىقىمىز شۇ!

- سىلەر ھەممىشە قىزلارغا ئۆزەڭلار تەكلىپ قويىسىلەر، توي قىلىپ بولغان ھامان ئۆيىنى تۇرمىگە ئوخشىتىۋالىسىلەر! بەك قىزىق...

ئاڭغىچە ئايال مۇدىر باشلىقنىڭ تامبلىنى سالدۇرۇپ پۇتىنى تەكشۈرۈش كارۋاتىنىڭ ئىككى يېنىدىكى جازىغا بىردىن ئېلىپ چاتىرىقىنى كەردى ھەم كىچىك بالىنىڭ سۇنىيدەك بىر نىمىنى باشلىقنىڭ سېمىز قۇرسىقىدا ئۇيان-بۇيان يۆتكەپ بىر نىمىنى تىڭشاشقا باشلىدى...

- باللىنىڭ يۈرەك سوقۇشى ئاجىزكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە بالا تەتۈركەن!، -دېدى سېسترا قىز دەرھال مۇدىرنىڭ گېپىنى تەرجىمە قىلىپ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ بېشىم پىقىراپ ئىشخانىنىڭ ئىچى چۆرگىلەشكە باشلىدى.

«ئاھ ... خۇدا... ئەمدى بۇ نىمە كارامەت... چۈشۈممۇ-يا... ئۇڭامۇ-بۇ...»

- بالا تەتۈركەن!... ۋوي چاقچاق قىلمايۋاتقانسىز؟

- كىم چاقچاق قىپتۇ، بىزنىڭ مۇدىر دېگەن دوختۇرخانىمىز بويىچە كۆزگە كۆرۈنگەن تۇغۇت بۆلۈم مۇتەخەسسىسى جۇمۇ، مەخسۇس ئىچكىرىدىن كەلگەن ئاكىشور!

- ئىچكىرىدىن كەلگەن ئاپشاركا؟
-ۋاي قۇرۇق گەپنى قويۇڭ! مۇدىر بالىنىڭ بىر پۇتى چىقىپ قاپتۇ دەيدۇ!
- ئوخخو ...ۋوي ئەمدى نېمە پۇتكەن ئۇ؟
- ئەسلى بالا بېشىدىن تۇغۇلسا ئاندىن ئوڭ بولاتتى، ھازىر بالا تەتۈر كىلىپ قالغاچقا شۇڭا بىر پۇتى چىقىپ قالغان گەپ، ئىشەنمىسىڭىز ئۆزىڭىز كىلىپ قاراپ بېقىڭ!

«تويە مانا...بۇرۇت ساقالنى ئۆلگۈدەك قىرغانغا باشلىق غۇجام...بۇرۇت - ساقال بولمىسا چىرايىڭدىن ئەر ياكى ئاياللىقىڭنى بىلگىلى بولمىسا...بار يوقنىڭ ھەممىنى يەپ قۇرسىقىڭ تېخى توققۇز ئايلىق بولغان ئايال كىشىنىڭ قۇرسىقىدەك چىقىپ قالغان تۇرسا...نەگىلا بارساق كۆز ئەيىنەك تاقىۋالغان ئۇلۇغ خان - غوجىلىرىم، يا گېپىمىزنى ئۇقالمىسا...بۇلار تېخى پوقنى ئىككىگە بۆلەلمىسە...»
- ۋاي مەن قارىمىسامۇ بىلمەن!، - دېدىم ئاچچىقىمدا مۇدىرغا ۋارقىراپ، - ئۇ دېگەن بالىنىڭ پۇتى ئەمەس...

ئاڭغىچە مۇدىر دېگەن ساراڭ قېرى بالىنى تارتىپ ئالماقچى بولۇپ بالىنىڭ پۇتىنى كۈچەپ تارتىشقا باشلىدى، بېچارە باشلىق ئاغرىققا چىدىيالماي چىرقىراپ تۈۋلاپ كەتتى:
- ۋاي...پوكان...بۇ ... قەيەر...؟
- بۇ...بۇ...ۋاي ... بۇ زادى قەيەر؟، -دەپ سورىدىم مەنمۇ بۇلۇۋاتقان ئىشلارغا قاراپ ھېچنېمىسنى بىلەلمەي.
- بۇ دېگەن تۇغۇت بۆلۇم!، -دەپ ۋارقىرىدى بالىنى تارتىپ ئالالمىغان مۇدىر جىلە بولغىنىدىن ماڭا ۋارقىراپ.
- خۇدا ھەققى... توختى پوكان... مەن ئۆزۈم تۇغاي... مەن خوش بولاي ...ئۇنىڭغا -دە... ئۆزۈم تۇغاي... ئۇنى ئۇنداق سوزمىسۇن!، -دېدى بېچارە باشلىق كارۋاتتىن بېشىنى كۆتۈرگۈدەك ھالى يوق ۋارقىراپ يىغلاشقا باشلىدى.
- ئەمدى ئۇنى تارتما ئالۋاستى قېرى!، -دەپ ۋاقىرىدىم مەنمۇ كۆزۈمدىن دەريادەك ياش ئاققۇزۇپ چاتىرىقىمنى چاڭگاللىغىنىمچە باشلىققا ئىچىم ئاغرىپ.
- تارتمىساق بالا چىقمايدۇ، بالا تۇنجۇقۇپ قالسا ئۆزۈڭ ئىگىمۇ؟، -دەپ ۋارقىرىدى مۇدىر بالىنىڭ پاچىقىنى ئىككى قولى بىلەن تېخىمۇ كۈچەپ تارتىپ ئىنجىقلىغىنىچە.

ـئۆلسە ئۆلسۇن... ۋۇ نائەھلى... بۇ دېگەن ئەركىشى تۇرسا!...، ـ ۋارقىرىدىم كارىدۇرنى بېشىمغا كىيگۈدەك قىلىپ باشلىقنىڭ نالىسغا چىدىماي.

ـ نېمە....نېمە؟...

مۇدىر شۇنداق دىگىنىچە كۆز ئەينىكىنى قايتىدىن ئوڭشاپ قايتا بىر تەكشۈرۈش قىلغاندىن كېيىن شۇ يەردە ۋارقىراپ يىغلىغىنىچە ئۆزىنى پولغا ئېتىۋەتتى...ئاكغىچەسېسترا دېگەن نايناقمۇ ئىشنىڭ تېگىنى بىلىپ «ۋاي ئانا!» دىگىنىچە مۇدىرى بىلەن تەڭ ئۆزىنى پولغا ئېتىپ يۇمىلىنىشقا باشلىدى...

دەل شۇ چاغدا ئىشلەك ئېچىلىپ ناھايىتى كىلەڭسىز بىر سېمىز ئايال ئىشىك ئالدىداپەيدا بولدى، ئۇ پولدىكى يىغلاۋاتقان مۇدىر بىلەن سېسترا قىزغا تازا بىر سىنچىلاپ قارىۋەتكەندىن كېيىن ئۆزىنى ئىشخانا ئىچىدىكى پولغا ئېتىۋېتىپ ھۆركىرەپ يىغلاشقاباشلىدى:

ـ ۋاي توختى!...مىنى ھاقارەت قىلغان خوتۇن ئاشۇ شۇ...

«توختى؟...ئوخخو...ماۋۇ ئىشنى...ئەمدى بۇ كىمتۇ...مىنىڭ ئىسمىمنى چاقىرىپ يۈرۈيدا... بۇ خوتۇن مىنىڭغۇ كۆرسەتمىگەندۇ...»

ئىشكتىن بۇرۇت ـ ساقىلى مايلىشىپ كەتكەن تۈگىدەك بىرسى ئۆردەكتەك ئىرغاڭلىغىنىچە يۈگۈرۈپ كىرىپ كەلدى ـ دە يەردە يىغلاپ ئولتۇرغان ھېلىقى سېمىز خوتۇندىن سورىدى:

ـ سىنى تىللىغىنى زادى قايسى؟

ئۇنىڭ مۇشتلىرى تۈگۈلۈپ كەتكەن بولۇپ كۆزلىرىدىن دەھشەتلىك قان تامچىلايتتى.

ـ ئەنە ئاۋۇ شۇ!، ـ دەپ ۋارقىرىدى ئۇ خوتۇن قولىنى بىز تەرەپكە سۇنۇپ يىغلىغىنىچە.

ئۇ ئەبلەخ يېنىدىكى مۆڭگۈز دەستىلىك پىچاقنى شارتتىدە سۇغۇرۇپ ئېلىپ ئالدىمغا كەلگىنىچە ياقامنى چىڭ بوغدى...

ـ سەن بىر ئەركىشى تۇرۇپ خوتۇنۇمغا ھاقارەت قىلغۇدەك بولدۇڭما؟، ـ دەپ ۋارقىرىدى ئۇئەبلەخ بوم ئاۋازىنى تىترىتىپ ماڭا خىرقىرىغىنىچە.

ـ ئاكا...مەن...مەن...، ـ دېدىم قورققىنىمدىن ئىشتىنىمغا سىيگۈدەك بولۇپ.

ـ ۋاي توختى...مىنى تىللىغىنى ئۇ ئەمەس...ئاۋۇ يەردە يىغلاپ ئولتۇرغان

ئىنجىمارۇق ئالۋاستى شۇ!

ئالدىمىدىكى بۇ «سىمىز تىوختى» ئۇ گەپنى ئاڭلاپ مىنى قۇيۇۋەتتى-دە پىچىقنى غىلابىغا سېلىۋېتىپ يەردە يىغلاپ ئولتۇرغان سىېستىرا قىزنىڭ ياقىسىنى بوغقىنىچە يەردىن دەس كۆتۈرۈپ ئالدى:

- ئېيتە قانجۇق، خوتۇنۇمنى نېمىشقا تىللىدىڭ؟

- مەن ...مەن...كىمنى تىللاپتىمەن؟،-دېدى سېستىرا قىز يىغىسىنى دەرھال توختىتىپ ئىشىك تۈۋىدە يىغلاپ ئولتۇرغان سىمىز خوتۇنغا قاراپ.

- مىنى بايام شۇنچە جىق كىشىلەرنىڭ ئالدىدا «پوتەي،پوتەي!» دەپ تىللىمىدىڭما، مىنىڭ سىمىزلىكىم سىنىڭ قەيىرىڭگە تاقاشتى؟،- سىمىز خوتۇن شۇنداق دىگىنىچە ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ تېخىمۇ ئۈن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدى.

- شۇنى دەيمىنا؟!،-دەپ كالىدەك ھۆركىرىدى خۇتۇنغا ئامراق تىوختى تېخىمۇ غەزەپلىنىپ،- بىز سەندىن ئاش-نان سورىمىغاندىكىن، قانداق يىسەك ئۆزىمىزنىڭ ئىشى،نېمە دەپ خوتۇنۇمغا «پوتەي» دەپ ھاقارەت قىلىسەن-ھە؟ پوتەي بولامدۇ-ئىستىھكام بولامدۇ سىنىڭ نېمە ئىشىڭ؟

«سىمىز توختى » سوئال-سوراقنى كۈچەيتتى، بىر چاغدا قەرنەگە ئېسىلىپ قالغان سىېستىرا قىز كۆلۈپ كېتىپ ئېغىز ئاچتى:

- ۋوي ئاكا! مەن خوتۇنىڭىزنى تىللىمىغان، ئۇنىڭ قورسىقىغا يەتتە ئايلىق بولۇپتىكەن، بالا چۈشۈپ كېتەي دەپ قاپتۇ، بىز بۇنداق كېسەلنى «ھامىلىنى ساقلاپ قىلىش» دېگەن مەنىدە خاڭسۇچە «باۋتەي» دەپ ئاتايتتۇق،بايام باش دوختۇر كەلگەندە مەن ئۇنىڭغا «باۋتەي» دىن بىرسى كەلدى دەپ ئۇئىلۇكرەك دوكلات قىپتىمەن... خۇتۇنىڭىز يۈزىنى تۈتۈپ يىغلاپ چىكەتكەندەك قىلىۋىدى سىزنى باشلاپ كىرىپتۇ ئەمەسمۇ؟

- ھەرقايسىڭىنىڭ ئانىسىنى بىوۋتەي ئېلىشىمىغاندىكىن، زوۋانىڭنى ئوگىشاپ يۇرۇش قاسىماقلار!ئۆتكەنىدە دىسە تولىۇق ئوتتىۇرا مەكتەپتە ئوقۇيىدىغان سىڭلىم سالامەتلىك تەكشۈرتكىلى كەلسە سەن خەق «ب تىپلىق جىگەر» يىاللۇغى دېگەن گەپنى ئوگىشاپ دېيىشىەلمەي «يىگەن، يىگەن»دىيىشىپ شىۇنچە جىق ساۋاقداشلىرىنىڭ ئالدىدا «تەكشۈرۈشتە يىگەن چىققان قىز سىزمۇ؟» دەپ داۋراڭ قىلىشىپسىەن...سىڭلىمنىڭ ساۋاقداشىلىرى سىڭلىمنىڭ ئۇستىدىن «ئۇ يىگەن چىقىپتۇ...يەپتىكەن...يەپ ساپتىكەن» دىيىشىپ گەپ تېپىپتۇ... تاس قالدى ئۇ

ئېسىلىپ ئۆلىۋالغىلى...يەنە شۇنداق زوۋانىڭدىن پوق ئېقتىپ يۈرۈشسەڭ... ھەممىڭنىڭ تىلىنى مۇشۇ پىچاق بىلەن كېسىۋېتىمەن!

ئىچىمدە ئانا تىل شىركىتىنىڭ ھەسلىنى يىگەن بۇ«سېمىزتوختى»غا خېلى ھۆرمىتىم كەلدى، بىردەملىك غەللە-غۇدۇردىن كېيىن بىزمۇ خۇددا ئۇرغان بۇ جايدىن باشلىقىمىزنى يۇدۇپ دەرھال تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىگە يۆتكەلدۇق.

كەچكە يېقىن تۆتىمىز كامىرغا قايتىش ئۈچۈن تۇرمىنىڭ ئالدىغا كەلسەك ھېلىقى كېپەن ئوغرىسى قۇلىغا كويىزا سېلىنغان ھالدا تۇرمە دەرۋازىسى ئالدىدا تۇرۇپتۇ، بۇنى كۆرگەن يېنىمدىكىلەرنىڭ گۇل-قەقەلىرى ئېچىلىپ تۇخۇنىڭ چۈجىسىدەك چۇكۇلداشقا باشلىدى:

- خوپ بوپتۇ بۇ قەلەندەرگە!

- دىمىدىممۇ ئۇنى تۇغما ئوغرى دەپ!

- توختا باشلىقتىن بىر سوراپ باقاي ئۇ زادى نېمە بولۇپ كىرگەندۇ!، - يېنىمدىكى ئىت ئوغرىسى ئالدىراپ ئالدىمىزدىكى كېپەن ئوغرىسىنى ئېلىپ مېڭىۋاتقان گۇندىپايغا يېتىشىپ ئۇنىڭغا ھىجايدى:

- دوكلات باشلىق!

- نېمە دەيسەن ئوغرى!

- بۇ كاساپەتنى يەنە مازارلىقتىن تۇتىۋالدىڭلارمۇ؟

- ئۇنىڭغا ھاقارەت قىلما، ئۇ دېگەن ھازىر داڭلىق سېھىرگەر!

- سېھىرگەر؟

- ئەتتىگەن تۇرمىدىن چىقا-چىقماي دەرۋازا ئالدىدىكى بىرسىنىڭ كالىسىنى ئوغۇرلاپ يېرىم يولدا ئۇنى قاسساپقا سېتىپتۇ، ئارقىدىن بازاردىكى دۇكانلارنى تېخى ئاچماستا قاتارى بەش-ئالتە دۇكاننى ئەرەختە-پەرەختە قىلىپ ئۇنىڭغىمۇ قانماي ئاشلىق بازىرىدىكى بىرمۇنچە دېھقانلارنىڭ پۇللىرىنى جايلاپتۇ،مانا ئەمدى بۇنىڭ قېشىدا يا نەخ پۇل يوق، يا زاك مال يوق، سېھىرگەرنىڭ ئۆزىكەن-بۇ!

باشلىقنىڭ گېپىگە قىزىقىپ مەنمۇ دەرھال يۈگۈرۈپ بېرىپ ھېلىقى «سېھىرگەر» دىن سورىدىم:

- ئالدىدىكى ئىككى ئىشنىغۇ بوپتۇ قىلغانسەن، ئاشلىق بازىرىدىكى ئىشنى قانداق قاملاشتۇردۇڭ، سىنىڭ كەسپىڭ ياكى يانچۇقچىلىق بولمىسا ...

- ۋوي نېمە دەيدۇ ماۋۇ!، - دېدى كېپەن ئوغرىسى مىنىڭ گېپىمنى

ياراتمىغاندەك ئېغىزىنى ماياماقشتىپ، ـ تۇرمىدە بىكار ياتمىدۇق بىز، يېنىمىدىكىلەر ئوغرىلارنىڭ پىرى تۇرسا ھۆنەر ـ پۇنەر دىگەننى يىغىلاپ تۇرىمىز!... ئىسلاھات دەۋرى بۇ!

ـ ۋاي قانداق جايلىدىڭ؟، ـ دېدىم ئۇنىڭ گېپىگە ئانچە ئىشەنمەي.

ـ ئاشلىق بازىرىغا باردىم ئاندىن ئادەملەر تازا يىغىلغان جايغا كىلىپ ئۆزۈمنى ـ ئۆزۈم ئىككىنى كاچاتلاپ «پۇلۇمنى يانچۇقچى ئېلىۋاپتۇ جامائەت...ۋاي ئىست پۇلۇم!...ۋاي ئىست پۇلۇم!...» دەپ بىرلا ۋارقىرىغان ئىدىم، يانچۇقىدا پۇلىسى بار ئاخماقلار دەرھال پۇل سالغان يەرلىرىنى تۇتۇپ بېقىشتى، بەزى پوكانبايلار تېخى پۇللىرىنى بىر يانچۇقىدىن ئېلىپ يەنە بىر يانچۇقىغا سېلىشىپ يۈرىشىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ھەرىكەتكە ئۆتمەمتىمكى!

ـ قانداق بولۇپ تۇتۇلۇپ قالدىڭ؟، ـ دەپ سورىدىم گەپىنىڭ ئاخرىغا قىزىقىپ.

ـ ۋاي قانداق بولۇپ تۇتىلاتتىم، تۇرمىدە ئۇزۇن يېتىپ بەدىنىمنى پىت بېسىپ كىتىپتۇ، تازا بىر يۇيۇنىۋالاي دەپ مۇنچىغا كىرسەم، كىيىم ساقلايدىغان قاتار ـ قاتار ئىشكاپلار كۆزۈمگە چېلىقىپلا تۇرىۋالدى، شۇنىڭ بىلەن ئالقىنىم قىچىشىپ چىدىيالماي ئامبۇرنى قۇلۇمغا ئالدىم ـ دە ھەممىسىنىڭ ئېغىزىنى ئېچىۋەتتىم، بۇگۈن مۇنچىغا چۈشكەنلەرنىڭ ھەممىسى قەلەندەر ـ ھابدالكەن، يانچۇقىنى تەتۈرسىگە ئۆرۈۋەتسەممۇ بىر تىيىن چىقمىدى... ئاخرى بىر كىيىم ساقلاش ئىشكاپىدا ساقچى كىيىمى تۇرىدۇ، شۇنى بولسىمۇ ئېلىپ ئۇچامغا كىيىۋالدىم، ئەينەككە قارىسام يېڭى خىزمەت كىيىمىم ماڭا شۇنداق يارىشىپتۇ ئاندىن مۇنچىنىڭ ئالدىدىكى دۇكاندىن بىر جۇپ ئاق پەلەيىنى سېتىۋالدىم ـ دە دەرھال خىزمەتكە ئاتلاندىم!

ـ ساقچى كىيىمى بىلەن ئوغرىلىق قىلدىڭما؟، ـ دەپ سورىدىم ئۇنىڭ گېپىدىن ئەجەبلىنىپ.

ـ شۇنداق، قاتناش ساقچىسى بولۇپ چوڭ يولدىكى ماشىنىلارنى بىردەم توسقان ئىدىم، توسقانلىكى ماشىنا يۈزسومدىن تاشلاپ ماڭدى!

ـ ۋوي ئۇنداق ئاسان ئىش يوقتۇ؟

ـ ۋاي ئاسان ئىشكەن ئۇ، ئاۋۋال ماشىنىنى توسىدىكەنسەن، ئارقىدىن كىنىشكە دەپ سورايدىكەنسەن، شوپۇر كىنىشكىنى تەڭلەيدىكەن، مەن كۆزۈمنىڭ

پاختىسنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا يەنە «كىنىشكە!» دەپ ۋاقىراپدىكەنمەن، ئۇ ئاستا ماشىنىدىن چۈشۈپ كىنىشكىنىڭ ئارىسىغا يۈز سومدىن بىرنى قىستۇرۇپ كىنىشكىسىنى تەڭلەيدىكەن، مەن كىنىشكىگە قارىغان بولۇپ ئارىسىدىكى پۇلنى چۆنتەككە سالىدىكەنمەن...ئۇنىڭ كەينىدىكى ماشىنىلارنى مەن توسمىساممۇ ئۆزىچە توختاپ يۈز سوملۇق كىنىشكىنى تەڭلەۋېرىدىكەن...ئىسىت!... ئىسىت!.. ياخشى ئۇقۇپ قاتناش ساقچىسى بولمىغىنىمغا مىڭ بىرپۇشايمان...ناۋادا خىزىر ئۇچراپ قېلىپ مەندىن نېمە تەلىپىڭ بار دەپ سوراپ قالسا «مىنى پەقەت بىر ھەپتە قاتناش ساقچىسى قىلىپ قويساڭ!» دەپ تىلەرئىدىم...مەن بىر ھەپتە قاتناش ساقچىسى بولىۋالسام ئارقىدىن قايناۋاتقان بىر قازان ياغقا سەكرىگىن دېسىمۇ سەكرەيتتىم...

- قانداق بولۇپ تۇتۇلدۇڭ دەيمەن؟

- قانداق بولۇپ تۇتۇلاتتىم،ئالى دەرىجىلىك بىر كىچىك ماشىنىنى توسۇپتىمەن، ئۇنىڭ شوپۇرى بولغان گۈي كىنىشكا دېسەممۇ يېنىدىكى بىرسىنى كۆرسىتىپ كۈلۈپ تورىدۇ،ئەمىسە پۇل ئال دېسەممۇ يېنىدىكى بىرسىنى كۆرسىتىپ كۈلۈپ تورىدۇ، ئاچچىقىمدا شوپۇرنىڭ قېشىدا ئولتۇرغان ئۇ بىرسىگە پۇل ئال دەپ ۋارقىراپتىمەن، ئۇمۇ ماڭا قاراپ بېشىنى لىڭشىتقىنىچە سېرىكچىنىڭ گاچىسىدەك كۈلۈپلا ئولتۇرىدۇ، ۋاي كىمنى زاڭلىق قىلىدۇ دەيمەن ماۋۇ تاز... ئاچچىقىم دېگەن كەلمەسمۇ...ۋاي...ۋاي...يەردىن مۇشتۇمدەك تاشنى ئېلىپ سالدىم دېگىنە خام كاللا پاينەكۋاش تازنىڭ بېشىغا... كاللىسىدىن ئۇۋقتەك قان كەتمەسمۇ ئۇنىڭ...يەن كۈلە ـ ھە!... يەنە ھېجىيىپ ئولتۇرە!... ئاچچىقىمدا قۇلۇمدىكى تاش قۇم بولۇپ كەتكۈچە سالدىم يۈز كويغا چىدىمىغان ئۇ پاخشەك تازنىڭ بېشىغا... يۈز سوم پۇل ئۇنىڭ ئانىسىمكەن يا؟!...شۇنداق قىلىپ ئۇ تازنىڭ كاللىسى خېمىر قىلىۋەتتىم دەڭلا...بىر چاغدا بىرسى بېشىمغا تاپانچىدەك بىر نىمنى تەڭلەيدۇ ... قارىسام شوپۇر دېگەن گۈي... ئەسلىدە ئالدىمدا چالا ئۆلۈك بولۇپ ياتقىنى قاتناش ساقچىسىنىڭ ئەڭ كاتتىسىكەن ئەمەسمۇ!...

- «ئۆلگۈسى كەلگەن چاشقان مۈشۈكنىڭ قۇيرۇقىنى چىشلەپتۇ» دېگەن مۇشۇدە، ـ دېدى ياندا ئۇنىڭ گېپىنى تىڭشاپ تۇرغان گۇندىپاي كۈلۈپ كېتىپ، ـ ئوغرىلىق قىلىشتىن نومۇس قىلساڭچۇ ـ ھەي!

- نامراتلىق يامان تۇرسا باشلىق!، ـ دېدى كېپەن ئوغرىسى ھېچ ئىش

بولمىغاندەك باشلىققا قاراپ.

- يەر تېرىغىن، تىجارەت قىلغىن، ئاڭلىسام سەنمۇ تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپتىكەنسەن،بىرە ئىش قىلساڭ بولىدىغۇ!، -دېدى باشلىق ئۈنىڭغا تەنبىھ بېرىپ.

- يەر تېرىغىن، تىجارەت قىلغىن دەپ كەتكىنىنى تېخى، تۆفىي!

- سەن قاراقچى تېخى ماڭا گەپ ياندۇرۋاتىسنا؟!

- يەر تېرىغلى مىنىڭ قانچىلىك يېرىم بولسۇن، بىز بەش جاننىڭ ھەممە يېرى ئاران بەش موغا بارمىسا....بەش مو يەردىن قانچىلىك ھوسۇل چىقىدۇ.. . تېرىغىنىڭ گېلىڭغايەتمىسە!

- ئۈنداقتا ئوغرىلىق قىلغىنىڭ توغرىمۇ؟

- كىم توغرا دەپتۇ؟

- ئەمىسە ئوغرىلىق قىلما!

- ئەمىسە بىزگە تېرىيدىغانغا يەر تېپىپ بەر!

- مەن قانداق تاپىمەن؟

- ئامال قىلمامسەن؟

- ۋاي قانداق ئامال؟

- سەن ئونىۋېرسىتېتتا ئوقۇغانمۇ ياكى سەي ساتقان يەردىن ئىشقا ئورۇنلاشقانمۇ؟

- ئاكاڭ قارغاي ئونىۋېرسىتېتتا ئوقۇش مۇكاپاتى ئېلىپ ئۇقۇغان جۇما ئوغرى!

- ئەمىسە سەندىن سوراي!

- نىمىنى؟

- شىنجاڭنىڭ يەر كۆلىمى چوڭمۇ؟

-دۆلىتىمىز ئىچىدە بىرىنچى ئۇرۇندا تۇرىدۇ!

- بۇ ئۇمۇمى كۆلەمنىڭ ئىچىدە ئىنسان ياشاشقا مۇۋاپىق دەپ قارالغان بوستانلىق قانچىلىك؟

- تەخمىنەن بەش پىرسەنت!

- دېمەك بۇ بەش پىرسەنت بوستانلىقنىڭ قانچىلىكى ئاپتونوم رايون نوپۇسىدىكى دېھقان-چارۋىچىلارنىڭ قولىدا؟!

- تەخمىنەن يىگىرمە پىرسەنتتىن سەل ئارتۇقراقى!

ـ قالغان سەكسەن پىرسەنتتىگە يېقىنىچۇ؟

ـ دېۋىزىيىنىڭ قولىدا!!

ـ دېۋىزىيىنىڭ نوپۇسى قانچىلىك؟

ـ تەخمىنەن ئىككى يېرىم مىليون!

ـ قالدى ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەردىكى ئومۇمى نوپۇسچۇ؟

ـ تەخمىنەن يىگىرمە ئىككى مىليون ئەتراپىدا!!

ـ شىنجاڭدىكى تېرىلغۇ يەرنىڭ ئەللىك پىرسەنتى دېۋىزىيىنىڭ قولىدا توغرىمۇ؟

ـ توغرا دېدىڭ، تېرىلغۇ يەرنىڭ قالغان ئەللىك پىرسەنتى ھەرقايسى ۋىلايەت ـ ناھىيىلەردىكى دېھقان چارۋىچىلارنىڭ قولىدا!!

ـ دېمەك بىزنىڭ مۇشۇ يەردىكى دېھقانلارنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يەر كۆلىمى ھازىر بىر موغا يەتمەيدۇ، توغرىمۇ؟

ـ بۇ يەرنىڭ بىرموغا يەتمىگەن بىلەن ئاپتونوم رايون بويىچە ھېسابلىساق ئۈچ موغا يېقىنلاپ قالدۇ...

ـ دېۋىزىيىدىكىلەرنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يەر كۆلىمى ئەللىك بەش موئەتراپىدا، توغرىمۇ؟

ـ بۇ دېگىنىڭ توغرا كېپەن ئوغرىسى!

ـ ئۇنداق بولسا سەن بۇ تەلپىمىزنى يۇقىرىغا يەتكۈزۈپ بىزنىڭ نوپۇسىمىزنى دېۋىزىيىگىلا ئۆتكۈزۈۋەت!بىزنىڭ تېرىيدىغان يېرىمىز كۆپرەك بولسا، بىزمۇ بۇنداق ئوغرىلىق قىلىپ يۈرمىسەك، قانداق دەيسەن؟

ـ بۇ مېنىڭ قولۇمدىن كېلەمتى ھەي تىگى پەس ئوغرى!

ـ ئەمىسە يەر تېرىشنىڭ گېپىنى ئاز قىل!

ـ ۋۇ كوسپۇرۇچ....سەن تېخى مىنى سەنلىگۈدەك بولدۇڭما...ئەمدى بۇنى كۆر!

گەپتە يېڭىلگەن باشلىق شۇنداق دېگىنىچە قولىدىكى بىر بېشى ساڭگىلاپ قالغان قارا رەزىنكە كالتەك بىلەن كېپەن ئوغرىسىنى تازا سېلىشقا باشلىدى.

ـ ۋوي باشلىق ئاكا، ئەمدى مەن گەپ قىلماي!، ـ دەپ ۋارقىرىدى كېپەن ئوغرىسى يەردە تىزلىنىپ قالغىنىچە قارا كالتەكنىڭ سۇنۇپ كەتكەن ئۇچىنى قولىدا چىڭ تۇتىۋېلىپ تۇرۇپ.

ـ كالتەكنى قويۇەت!، ـ ۋارقىرىدى باشلىق تېخىمۇ جىلە بولۇپ.

ـ ئەمسە ئۇرماڭ باشلىق...

ـ قويۇەت!

ـ قويۇەتسەم ئۇرىسىز...

ـ قويۇەت دېدىم قويۇەت!

باشلىق كالتەكنى تېخىمۇ كۈچەپ تارتىشقا باشلىدى، كېيەن ئوغرىسى ئاخىرى ئەبجەق كالتەكنىڭ ساڭگىلاپ تۇرىدىغان بېشىنى قويۇۋەتتى، ھايىنى ـ ھۆيت دېگۈچە قارا كالتەكنىڭ بىر بېشى ئۇنىڭ قولىدىن ئاجراپ چىقىپ ئۇدۇل باشلىقنىڭ توڭكىيىغا تەگدى، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە باشلىقنىڭ ئېغىزىدىن ئوقتەك قان كېتىپ ئىككى كالپۇكى تەكىيدەك پولتىيىپ چىقتى، ئارقىدىن كالپۇكىدىكى ئىششىق تىزلىكتە پېشانىسى تەرەپكە يامراپ بىردەمدىلا ئۇنىڭ بېشى كۈپتەك چوڭىيىپ ھەتتا شەپكىسىمۇ پاتماي قالدى...

مەن دەرھال يەردە چېچىلىپ ياتقان بەش ـ ئالتە تال چىشنى تۇپىنىڭ ئارىسىدىن مالتىلاپ ئېلىپ چىرايى تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن باشلىققا قوش قوللاپ سۇندۇم، باشلىق يۇزىدىكى ئىششىقنىڭ يامانلىقىدىن كۆزنى ئاچالماي ئىككى بارمىقى بىلەن بىر كۆزنى كەرىپ ئېچىپ ئالقىنىمدىكى چىشلارنى كۆردى ئاندىن ۋارقىرىغىنىچە قولىدىكى كالتەك بىلەن مىنى سالغىلى تۇردى...

دەل شۇ چاغدا سىرتتىن كىرگەن يەنە بىر باشلىق بىزنى ئۇرىۋاتقان باشلىققا تۇۋلىدى:

ـ تېز بول نامازغا بارىمىز!

ـ نامازغا... كىمنىڭ نامىزىغا؟، ـ سورىدى باشلىق بىزنى ئۇرۇشتىن توختاپ.

ـ مۇشۇ تۈرمىمىزدىكى بىر بۇرادىرىمىز دوختۇرخانىدا ئۆلۈپ قاپتۇ!

ـ ۋوي نېمە بولۇپ؟

ـ تېرورچىلارنى تۇتىمەن دەپ خىزمەت ئۈستىدە يارلىنىپتۇ!، ـ باشلىق شۇنداق دېگىنىچە يان بىلىنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى، ئاندىن بىز گە قاراپ ۋارقىرىدى:

ـ قايىسىڭنىڭ پوت ـ قولى چاققان!

ـ مىنىڭ چاققان باشلىق!، ـ دىدۇق ھەممىمىز بەس ـ بەستە بۇ تاياق يەيدىغان سورۇندىن كىتىشكە ئالدىراپ.

ـ ھويلىنىڭ ئاچقۇچى ئىچىدىكى ياتاق ئۆيۈمدە قاپتۇ، ياتاقنىڭ ئىشىكى

www.kitaphumar.net

ئۇچۇق، بىرسىڭ كىرىپ ئاچقۇچنى سۇنغىن!

- مەن كىرەي باشلىق!،-دىدۇق بەشىمىز تەڭلا خىزمەت كۆرستىشكە ئالدىراپ.

باشلىق بەشمىزگە بىر قارىۋەتكەندىن كىيىن ماڭا قاراپ بۇيرۇق قىلدى:

- توختى پوكان سەن كىر!

مەن تايىاقتىن قۇتۇلغىنىمغا خوش بولۇپ نەچچە قەدەم نېرىسىدىكى خىزمەتچىلەر ياتىقىنىڭ ئالدىغا كىلىپ باشلىقتىن كۈلۈپ سورىدىم:

- باشلىق!

- نېمە دەيسەن پوكان؟

- هويلىغا قانداق كىرىمەن؟

- تامدىن ئارتىلىپ كىرمەمسەن!

«ئاھ خۇدا...تامدىن ئارتىلغىلى بۇ تام يا بىر كونا چىتلاق بولمىسا، شۇ تامغا چىقىپ سەكرەپ چۈشىدىغان گەپ...ھېلى تېخى تامدىن سەكرىگەن بىرسى قوڭىغا تۇۋاق قاداپ سۇنئى ھەمرا بىلەن ئالاقىلىشىۋاتقان يەردە... مەن تامدىن سەكرەيمەن دەپ كۆتۈمگە چىش سالدۇرۇپ يۈرمەي يەنە... ئەڭ ياخشىسى قوڭامنى غىت قىساي!...»

- ۋاي جېنىم باشلىق مىنىڭ پۇتۇم تىگىدىن سۇنۇق، ئاۋۇ تۆتى مەخسۇس تامدىن سەكرەيدىغانلار، شۇنىڭغا بىر دەڭا!

مەن شۇنداق دەپلا ئۇنىڭ قىشىدىن بەدەر قىچىپ بىر يانغا كىلىپ تۇرۇۋالدىم،باشلىق ماڭا تازا بىر ئالىيۋەتكەندىن كىيىن قۇلغا كويزا سېلىنغان كىپەن ئوغرىسنى بىر يانغا سىلكىۋېتىپ قالغان ئۇچىگە ھۆرپەيدى:

- قايسىڭ تامدىن سەكرەشكە ئۇستا؟

- مىنىڭ لىپكىم چىكىتىپ ئەمدى ئوڭشالغان باشلىق!،- دەرھال جاۋاب بەردى موتو ئوغرىسى تىزىنى سىلاپ تۇرۇپ.

- مىنىڭ پۇتۇمنىڭ بارمىقى تۇغۇلۇشۇمدىلا ئالتە ئىكەن باشلىق!.-دىدى ئىت ئوغرىسمۇ ئايىغىنى سىلىپ پۇت بارمىقىنى باشلىققا چىنەپ.

- خۇدا ھەققى... مىنىڭ داس سۆڭىكەممۇ مانا مۇشۇ يەردىن دەز كەتكەن!، - دىدى چېقىمچىمۇ تامبىلىنى تىزىغا چۈشۈرۈپ ئۈلگۈرۈپ.

باشلىق ئۇلارغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتىپ «خەپ...خەپ...سەن ئوغرىلارنى!»

دىگىنىچە ھويلىنىڭ تېمىغا مايمۇنىدەكلا يامىشىپ چىقىپ كەتتى ئاندىن ئۆزىنىڭ نوچىلىقىنى بىزگە كۆرسىتىپ قويغاندەك بىزگە ھاكاۋۇرلارچە قاراپ قويدى، بىزمۇ ئۇنىڭ چەبدەسلىكىدىن ھەيرانلا قالدۇق ئاندىن ئۇ ھويلىنىڭ ئىچىگە «گۈپپىدە» قىلىپ سەكرىدى...

لېكىن «گۈپ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ باشلىقنىڭ «ۋايجان!» دېگەن چىرقىرىغان ئاۋازى تۇرمە ئاسمىنىنى بىر ئالدى، بىز تۆتىمىز ئۇنىڭ ئىچىنىشلىق چىرقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ بىر-بىرىمىزگە قاراپ كۆزلىرىمىزنى چەكچەيتىشىپلا قالدۇق.

تۆيۈقسىز ئارىمىزدىكى ئىت ئوغرىسى ئۆزىنىڭ پىشانىسىگە «پاققىدە» بىرنى سېلىپ يەردەزوۋك ئولتۇرغىنىچە ھۆركىرەپ يىغلاشقا باشلىدى...

ئۇنىڭ بۇنداق ھازا ئاچقىنىنى چۈشىنەلمىگەن ئۈچىمىز تەڭلا ۋارقىرىدۇق:

- ئەمدى ساڭا نېمە بولدى؟

- دىگىلى بولمايدۇ!

- ۋوي دىگىنە تىز!

- ئەتىتىگەن تال جاھازىسىنى ئوڭشىۋاتقاندا قۇلۇمدىكى كەكە چۈشۈپ كەتكەن!...

- نەگە چۈشۈپ كەتكەن!

- مۇشۇ ھويلىغا!

«ئاھ ئۇلۇغ خۇدا... مىنى بۇ نەس باسقانلارنىڭ يېنىدىن قۇتقۇزغىن!... مىنى سۇلىساڭمۇ تېمى يوق... چىتلىقى يوق بىر يەرگە سۇلىغىن!...مىنى بۇنداق سەكرىگىلى ئامىراقلارنىڭ يېنىدىن نېرى قىلغىن!... ئۇلۇغ خۇدا...»

مەنبە: باغداش مۇنبىرىدىن ئېلىندى.